Юлия Цветкова

История на Тракийския Херсонес

(от Троянската война до времето на римското завоевание)

ЮЛИЯ ЦВЕТКОВА

ИСТОРИЯ НА ТРАКИЙСКИЯ ХЕРСОНЕС

(ОТ ТРОЯНСКАТА ВОЙНА ДО ВРЕМЕТО НА РИМСКОТО ЗАВОЕВАНИЕ)

© Юлия Цветкова – автор, 2008
© Петър Делев – редактор, 2008
© Издателство „Фабер“, 2008

ISBN 978–954–400–001–1

Юлия Цветкова

ИСТОРИЯ НА ТРАКИЙСКИЯ ХЕРСОНЕС

(ОТ ТРОЯНСКАТА ВОЙНА ДО ВРЕМЕТО НА РИМСКОТО ЗАВОЕВАНИЕ)

издателство
ФАБЕР • 2008

Julia Tzvetkova

HISTORY OF THE THRACIAN CHERSONESE

(FROM THE TROJAN WAR UNTIL THE TIME OF THE ROMAN CONQUEST)

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР 7
ВЪВЕДЕНИЕ 9

Част I.
ИСТОРИЧЕСКА ГЕОГРАФИЯ НА ТРАКИЙСКИЯ ХЕРСОНЕС 19
1.1. Наименованието „Тракийски Херсонес“ като понятие в античната географска традиция 21
1.2. Граници и териториален обхват 24
1.3. Характеристика на палеосредата 27
1.3.1. Релеф 27
1.3.2. Климат 28
1.3.3. Води 28
1.3.4. Растителен и животински свят 31
1.3.5. Икономически потенциал 32
1.4. Топонимията на полуострова 33
1.5. Селища и селищна система 40
1.5.1. Селища във вътрешността на полуострова 41
1.5.2. Селища на северозападния бряг 52
1.5.3. Селища по югоизточния бряг 64
1.5.4. Incerti 79
1.5.5. Errata 79
1.5.6. Обща характеристика на селищната система 80
1.6. Транспорт и комуникации 91
1.7. Етнически състав и население 94
1.8. Култове и култови места 97
1.8.1. Религия на траките в района на Тракийския Херсонес 97
1.8.2. Пантеонът на гръцките колонии 98
1.8.3. Общорегионални култове 100
1.9. Общи наблюдения 105

Част II.
ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА ТРАКИЙСКИЯ ХЕРСОНЕС ДО ВРЕМЕТО НА РИМСКОТО ЗАВОЕВАНИЕ 107
2.1. Периодът на Троянската война 107
2.1.1. Омир „Илиада“ 107
2.1.2. Еврипид „Хекуба“ 109
2.1.3. Тукидид 110
2.1.4. Диодор 111
2.2. Население на полуострова в предгръцкия период 113
2.2.1. Скаи 113
2.2.2. Долонки 113

2.3. Установяването на гърците ... 116
2.4. Филаидите на Тракийския Херсонес ... 121
2.4.1. Милтиад, син на Кипсел ... 122
2.4.2. Стесагор ... 134
2.4.3. Милтиад, син на Кимон ... 135
2.4.4. Държавата на Филаидите ... 155
2.5. Под властта на персите ... 160
2.5.1. Завоеванието ... 160
2.5.2. В системата на персийската власт ... 167
2.6. Тракийският Херсонес и гръцкият свят от 5–4 в. пр. Хр. ... 172
2.6.1. В Атинско-делоския морски съюз ... 172
2.6.2. Пелопонеската война ... 175
2.6.3. Между Атина и Спарта ... 179
2.7. Траките и Тракийския Херсонес (5 – ранния 4 в. пр. Хр.) ... 184
2.7.1. „Траките без царе“ ... 184
2.7.2. Тракийският Херсонес и одриските владетели ... 186
2.8. „Войната за Херсонес“ ... 192
2.8.1. Котис ... 193
2.8.2. Керсеблепт ... 203
2.9. Дългият епилог ... 212
2.9.1. Македонската експанзия ... 212
2.9.2. Тракийският Херсонес през елинистическата епоха ... 219

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА ... 239
SUMMARY ... 263
ПРИЛОЖЕНИЯ ... 307
Фигури и таблици ... 307
Хронологическа таблица ... 320
Карти и илюстрации ... 322

ПРЕДГОВОР

Мисля, че най-важното в цялата работа беше идеята да се занимая с историята на Тракийския Херсонес, към която, още като дипломант към Института по Стара история, Палеобалканистика и Тракология към Исторически факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски", ме насочи доц. Петър Делев. Предложението му първоначално ме учуди с факта, че в българската историография никой не се бе занимавал детайлно с този район, и въодушеви с гениалността на внезапно прозрение, което отговаряше идеално на интересите ми към югоизточна Тракия. Принципно, регионалната история изисква една доста добра запознатост с общите исторически процеси, за да може разглежданият район да се ситуира правилно във времето и пространството, което беше едно доста добро предизвикателство. Текстът на дипломна ми работа от тогава залегна в основата на докторската ми дисертация, защитената през 2004 г. Още 4 години бяха нужни обаче докато текстът „поузрее" и се избистрят някои идеи, които бях загатнала само първоначално. На научния ми ръководител доц. Петър Делев държа да благодаря не само за идеята, но и за предоставената ми свобода да мисля и да анализирам самостоятелно, без налагането на рамки и стереотипи.

Всъщност, за работата над един проблем от най-голямо значение е научната дискусия върху него. За това не малко дължа на проф. Маргарита Тачева. Иска ми се да благодаря и на проф. Димитър Попов, който като ръководител на катедрата тогава, тактично ми напомняше при всяка среща да не се бавя с текста на дисертацията, което беше необходимият стимул да продължавам с работата. Като мой преподавател в I курс на упражненията по тракология доц. Диляна Ботева остава човекът, с когото и пред когото най-често и непринудено съм имала възможността да говоря и чиито колегиални бележки ми помогнаха много. На нея дължа и контактът с проф. Мустафа Сайар – един много отзивчив човек, от малкото учени в последно време, които се занимават с епиграфиката на Тракийския Херсонес. С негово съдействие имах възможността да посетя през август 2003 г. Турция и да стъпя на Тракийския Херсонес.

Не мога да пропусна в благодарностите си и проф. д-р Петер Функе от Семинара по Стара история към Вестфалския Вилхелмс-Университет в Мюнстер, с чието съдействие получих едногодишна стипендия в периода 1998–1999 г. в Германия и където имах възможността да ползвам богатия библиотечен фонд за наблюденията ми върху историографията по пробле-

ма. За насочването на интереса ми към нумизматиката на Тракийския Херсонес и общите напътствия в тази област ми помогна много контактът с проф. д-р Дитрих Залцман, директор на Семинара по класическа археология в Университета в Мюнстер, както и д-р Улрике Петер от „Griechisches Münzwerk“ към Берлин-Бранденбургската академия на науките.

София
май 2008 г.

Юлия М. Цветкова

ВЪВЕДЕНИЕ

До голяма степен съвременната история определя днешния културно-исторически облик на Галиполския полуостров. Проведената през Първата световна война Галиполска (или Дарданелска) операция, в която са убити или ранени над 336 000 души (ок. 141 000 от съюзниците, ок. 195 000 турци) е оставила многобройни военни гробища в южната част на полуострова, където през 1915 г. се е извършил десантът. Сега цялата южна част е обявена за национален парк, а на входа на Дарданелите се издигат два монумента в памет на загиналите при операцията – мемориалът на падналите съюзнически войски и турският – „Абиде“, на мястото на античния Елайус.

Османският период също е оставил своите забележителности – в Булаир се намира гробницата на Гази Сюлейман паша, най-големия син на Орхан, който осъществява началните завоевания на османците в Тракия[1]. Именно Галиполи е първата им голяма придобивка на европейския континент – градът е превзет след едно разрушително земетресение от 1354 г. (Матанов, Михнева, 1988, 35; Nicol 1996, 242).

В сравнение с тези исторически периоди, античната епоха не предлага така добре интегрирани паметници, което създава пък едно изключително погрешно впечатление сякаш през античността на полуострова нищо не се е случвало и той е бил необитаван.

Тракийският Херсонес, както е бил наричан полуостровът през античността, е разположен на такова географско място – между два континента и две морета, което неизбежно привлича вниманието върху себе си. Поради кръстопътното си положение той попада в гранична зона, а поначало граничните зони са места, където се осъществява взаимодействието (или сблъсъкът) между различни култури.

Природните дадености позволяват полуостровът да бъде обособен не само в географски, но и в политически смисъл. Още с пристигането си Милтиад Стари издига на провлака преградна стена и тя за следващите столетия ще бележи границата на полуострова, за да влезе той в „Географията“ на Клавдий Птолемей в почти същия териториален обхват. Тази негова отчетлива географска дефинираност дава възможност да се предприеме едно регионално изследване на историята.

Изследването на регионалната история изисква методологически да бъдат разгледани не само проблемите на историческото развитие на полу-

[1] От само себе си тук се налага съпоставката с гроба на Милтиад Стари, който вероятно е бил в Агора, локализирана при Булаир, и с този на Лизимах в Лизимахия (срв. infra).

острова, но и на историческата география, доколкото тя дава живата представа за средата, в която са се разигравали миналите събития. Като дисциплина историческата география се явява помощна по отношение на историята и отдавна е възприела за основен предмет на своето изследване комплексните взаимоотношения между човек и околна среда (срв. Olshausen 1991, 2; Спиридонов 1996, 7). Към днешна дата историческата география се очертава като една интердисциплинарна наука, при която данните са исторически, но методологията и проблематиката – географски (Baker 2003, 33). Комбинирана с изследвания в областта на икономическата, социалната и културна история и на историческата демография, тя дава една по-пълна картина на разглеждания район в античността (Butlin, Dodgshon 1998, VI; Sonnabend 1999, V–VI). Използването на методите на съвременната селищна география отдавна се прилага в изследванията на селищната археология на древна Елада, а в последните години – и за древна Тракия (срв. Попов 2002, 15–44).

Цел на настоящото изследване е също така да се потърси мястото на полуострова в политическите планове на действащите в района фактори през различните епохи, да се очертае значението му в рамките на Югоизточна Тракия. От друга страна, при проследяването историята на Тракийския Херсонес трябва да се държи сметка доколко регионалната обособеност оказва някакво влияние върху протичащите процеси.

В хронологически план тук по-детайлно е разгледан периодът до македонското завоевание. Последвалото интегриране на полуострова в едни по-широки политически структури и времето до към края на 2 в. пр. Хр. представлява на практика един продължителен процес в развитието на гръцките полиси там, завършващ с окончателното ликвидиране на тяхната самостоятелност чрез включването на Тракийския Херсонес в Римската държава, което дава друг ход на развитие на историята на полуострова.

Тракийският Херсонес в античните извори и съвременната историография

Отделен детайлен анализ на изворите за Тракийския Херсонес не е наложителен, доколкото той ще бъде предприет в хода на изложението. Необходимо е обаче да се отбележат някои характерни особености на изворовата база. В сравнение със сведенията за вътрешна Тракия, Тракийският Херсонес се споменава относително често, за съжаление обаче само мимоходом – поради местоположението си той не може да остане незабелязан за преминаващия протоците. Подобно тези за Тракия, сведенията за Тракийския Херсонес отново се характеризират с липсата на компактност – разпокъсаните и единични споменавания у античните автори не позволяват да се възстанови пълен хронологически разказ, но се концентрират върху отделни исторически моменти, когато интересите на политическите сили

се „срещат“ на територията на полуострова. Ето защо е необходимо в анализа да бъдат привлечени всички налични типове извори – литературни, епиграфски, нумизматични, археологически.

Литературните извори, които все пак са най-многобройната група и са в основата на историческия анализ, изискват някои уговорки, доколкото те са субективни по своя характер и обременени понякога с лични преценки на разглежданите събития. При подхода към извора трябва преди всичко да се държи сметка за географската среда, от която произхожда автора, респективно – каква е местната историографска традиция, от която той черпи материала за съчинението си, какви са въобще източниците му на информация. Също така от съществена важност за коректното възстановяване на събитията е времето, в което живее и за което пише даденият творец, целите на съчинението, както и политическите му виждания.

Най-рано полуостровът, а по-точно разположеният на него град Сестос, се споменава в Омировата „Илиада“ и от тогава Тракийският Херсонес фигурира в съчиненията на всички големи историци и географи за различните епохи. Първите по-изчерпателни сведения за него – вероятно описание на разположените там градове, са се съдържали в съчинението на родения в Милет *Хекатей* (ок. 540 – ок. 478 г. пр. Хр.). Данните трябва да се отнасят за времето преди средата на 6 в. пр. Хр. (Фол 1973а). За съжаление съчинението му достига до нас в отделни фрагменти, цитирани най-вече от Стефан Византийски, и можем само да гадаем за потенциалната информация там.

Единственият по-компактен разказ за историята на Тракийския Херсонес за един по-продължителен период принадлежи на *Херодот* от Халикарнас (ок. 485–425 г. пр. Хр.). Сведенията му за установяването на властта на Филаидите на полуострова и за времето на Гръкоперсийските войни остават най-меродавни, като на по-близък до отразяваното време автор и се допълват от други по-късни автори като Корнелий Непот, Марцелин или Клавдий Елиан.

В „История на Пелопонеската война“ на *Тукидид* от Атина (460/455–396 г. пр. Хр.) Тракийският Херсонес се споменава към края на съчинението, защото тогава бойните действия приближават към него. Сведенията обаче за ранната история на полуострова към времето на Троянската война, когато според Тукидид и схолиаста му на Херсонес се били настанили гърците и се занимавали със земеделие, въпреки авторитета и възхождащото към Милтиад Млади родословие на знаменития историк, будят съмнение относно истинността си и ще бъдат разгледани в хода на изложението.

Данните за полуострова на атинянина *Ксенофонт* (430–350 г. пр. Хр.), който е пребивавал известно време в Югоизточна Тракия заедно с войската си и би трябвало да я познава много добре, илюстрират един период, когато атинското присъствие там е ограничено за сметка на победилата в Пе-

лопонеската война Спарта. На Ксенофонт принадлежат първите оценки за стратегическото значение на полуострова. Като историк обаче у Ксенофонт се наблюдава известна повърхностност – например в разказа за битката при Егоспотами, и съвременните историци отдават предпочитание на Диодор, чийто извор за събитията се предполага, че е бил авторът на Hellenica Oxyrhynchia, опосредствен чрез текста на Ефор (Ehrhardt 1970).

За периода на 4 в. пр. Хр. се отнасят и сведенията от съчинението на *Псевдо-Скилакс*, съставено към 356 г. пр. Хр. То представлява едно от първите по-пълни географски описания на селищата на полуострова. Съобщеният брой на градовете там потвърждава информацията, която дава Ксенофонт.

За политическите събития в 4 в. пр. Хр. се е отнасяло и фрагментарно запазеното съчинение „Историята на Филип“ на *Теопомп* от Хиос (4 в. пр. Хр.). Основният извор за периода остават обаче речите на атинските оратори от 4 в. пр. Хр. *Исократ, Демостен и Есхин*. Проблемите, които възникват при тяхната интерпретация, произтичат от характера на извора – речи, произнасяни в народното събрание, поради което в тях се споменават само събития, свързани с конкретния повод, разглеждани само от атинска гледна точка, където не може да се търси строго спазване на хронологическия ред на привежданите събития (Heskel 1997, 13f.).

Сведенията на другия голям историк на античността *Полибий* (200–120 г. пр. Хр.) са особено ценни за историята на Тракийския Херсонес за времето на Птолемеевата власт и походите на Филип V и Антиох III към полуострова до утвърждаването там на Аталидския контрол. Авторът е съвременник на описваните от него събития, а освен това е запознат с висшата политика на Римската държава, която тогава започва да се проявява и в Балканския регион, и поради това може да му се има доверие.

Данните, които откриваме в съчинението на *Псевдо-Скимнос* (2 в. пр. Хр.; за него срв. Boshnakov 2004; Бошнаков 2007) са от важно значение за ранната история на полуострова, защото той е използвал недостигнали до нас съчинения, които дават информация за времето на гръцката колонизация и за дейността на Милтиад Стари на Херсонес. В случая не може да се говори, че авторът дава актуална за времето си картина на селищния живот на полуострова – тук по-скоро става въпрос за демонстриране на общи географски познания, поради което у Псевдо-Скимнос се появяват отдавна изчезнали градове като Лимне, а липсва новият град Калиполис.

По същия начин стоят нещата и с известния географ от 1 в. пр. Хр. *Страбон* (за него срв. последно Boshnakov 2003), в чийто компилативен труд се появяват оценки от типа на тази за Кардия като най-голям град на полуострова, при положение че тя след появата на Лизимахия губи своето значение и не го възстановява никога. Едновременно с географското описание, Страбон дава и ценни исторически бележки, които се отнасят за края на разглеждания период от историята на Тракийския Херсонес и разкриват

взаимоотношенията между Аталидите на Тракийския Херсонес и траките на Диегилис.

От особено значение за този период е „Историческата библиотека“ на *Диодор Сицилийски* (ок. 80–29 г. пр. Хр.), който дава единственото по-пространно изложение за стремежите на Диегилис и Зибелмий към Херсонес. Съчинението на Диодор има също компилативен характер – авторът е използвал много други исторически творби, които не са достигнали до нас, за да изгради единен хронологически разказ. Стойността му като извор е проблематична, според качествата на използваните за конкретните събития от него източници. Специално за някои събития от 4 в. пр. Хр. даже в последно време сведенията на Диодор са предпочетени пред тези на Ксенофонт, тъй като сицилийският историк вероятно е ползвал съчинението на автора на Hellenica Oxyrhynchia, опосредствено чрез Ефор (Ehrhardt 1970). За съжаление трудът му не е запазен напълно и, с изключение на книгите от 1. до 5. и 11. до 20., от другите до нас са достигнали само отделни фрагменти. Особено ценни са 17. книга за Александър Велики и 18.–20. за времето на диадохите, които запълват съществената празнина от исторически съчинения за този период.

Късните римски автори също дават своя принос за изясняването историята на полуострова. Тук трябва да се спомената биографиите на Милтиад и Евмен от *Корнелий Непот* (94 г. пр. Хр. – 24 г. пр. Хр.), който обаче търпи известни критики, тъй като при Милтиад смесва биографиите на Милтиад Стари и Млади. От особено значение е трудът на *Тит Ливий* (59 г. пр. Хр. – 17 г.), в който изключително ценни са сведенията за келтското нашествие на полуострова и завладяването на Лизимахия. Сведенията му за политиката на Филип V и Антиох III допълват разказа на Полибий.

Съчинението на *Помпей Трог* (твори след 20 г. пр. Хр.), което познаваме от епитомето на Юстин от 3 в., е посветено на Филип II и съдържа ценни сведения за положението на полуострова след смъртта на Александър и борбите между диадохите. За селищната система там за времето около 1 в. сведения дават двамата географи *Помпоний Мела* и *Плиний Стари*. Техните съчинения имат обаче известни недостатъци. Мела например не спазва географската последователност на изброените обекти и се опитва да разнообрази описанието си като вмъква интересни случки, които обаче не винаги са исторически достоверни, докато Плиний явно е компилирал два различни извора, което в някои случаи води до недоразумения (срв. Цветкова 2002; срв. infra 1.4 s. v. Еолиум).

Биографичният жанр като начин да се проследи историята не е новост – след Корнелий Непот, *Плутарх* (46–120 г.) се вписва чрез своите „Успоредни животописи“ като един от биографите на знаменитите личности на античността. От значение за разглежданата тук област са Плутарховите биографии на Кимон, Перикъл, Алкивиад, Лизандър и Евмен. Особено цен-

ни са сведенията от биографията на Перикъл за изпращането на клерухи на Херсонес, тъй като по начало изворовите данни за историята на полуострова от 5 в. пр. Хр. са оскъдни.

Територията на Тракийския Херсонес намира своето място и в „Географията“ на *Клавдий Птолемей* (83–161 г.). Авторът отразява състоянието на тракийските земи изобщо за времето преди римското завоевание, което се доказва и с примера на Тракийския Херсонес – на полуострова като важни градове фигурират и Лизимахия, която към 1 в. според Плиний вече запустява, и нововъзникналата Койла, която ще се превърне в център на полуострова за следващите векове.

Макар и единични, сведенията, които откриваме в съчинението на *Павзаний* (2 в.), са ценни за състоянието на полуострова по негово време. Той описва Кардия и Пактия вече като села и дава интересни данни за намиращия се помежду им Лизимахейон, който все още трябва да е функционирал.

Данни за историята на полуострова в епохата на Александър Велики и след неговата смърт дава роденият в Никомедия *Флавий Ариан* (95–175 г.). По подобие на Ксенофонт, на който той се стреми да подражава, Ариан създава „Анабазис на Александър“, а също така и една история за времето на диадохите. Въпреки че е късен автор, Ариан се ползва с доверието на изследователите. Негов съвременник е *Апиан* от Александрия (100–170 г.). Особено ценни за историята на Тракийския Херсонес са сведенията му за войните на Антиох III, но и за по-ранната елинистическа история на полуострова. Също както и Тит Ливий, двамата са ползвали основно Полибий за този период и предават в конспектиран вид загубена част от неговия текст (Brodersen 1991, 80, 86). Един друг автор от 2 в. е *Полиен*, в чиято творба „Стратегеми“ се откриват интересни сведения, допълващи картината на времето, за което се отнасят. Проблем при тях представлява именно датировката им, тъй като според характера на творбата в нея са събрани военни мъдрости, използвани от пълководците от различните епохи и е трудно да бъдат хронологически обвързани.

За разлика от литературните, *археологическите извори* за историята на Тракийския Херсонес са оскъдни и произхождащите от там отделни находки като епиграфски паметници или монети са случайни. Поради своето стратегическо положение полуостровът и днес е военна зона, което е причина за недостатъчната му проученост – археологически разкопки там са предприемани единствено на селищната могила Караагачтепе („Гробът на Протесилай) и на античния некропол на Елайус, разкрит случайно по време на Първата световна война от френския експедиционен корпус (Pottier 1915; Demangel 1926; Waiblinger 1978; Waiblinger 1999). През 1980 г., във връзка с обявяването му за „природно-историческо-археологическа зона“, са проведени под ръководството на М. Йоздоган единствените по-мащабни

теренни проучвания на територията на полуострова, резултатите от които са частично публикувани (Özdoğan 1986). Макар и ограничени като изказна стойност, интегрирането на археологическите извори в текста е необходимо, доколкото те са единствените местни автентични извори.

Пряко свързан с археологическото проучване на полуострова е *нумизматичният материал*, произхождащ от градове там. Със собствено бронзово монетосечене през различните векове са разполагали Алопеконесос, Егоспотами, Елайус, Кардия, Койла, Критоте, Лизимахия, Мадитос, Сестос и вероятно градът Херсонес, а също така се появяват сребърните хемидрахми на Тракийския Херсонес. На практика обаче липсват изследвания върху монетосеченето на херсонеските градове с изключение на тези за Алопеконесос и Лизимахия (Yarkın 1978; Юрукова 1998).

Епиграфските паметници са най-неподправените писмени извори за дадена епоха. Най-честият проблем при анализа им възниква поради степента им на запазеност, респективно – предлаганата датировка. При тях могат да се обособят две групи: 1. епиграфски паметници, произхождащи от конкретния изследван район и 2. епиграфски паметници, отнасящи се до историята на района. За разлика от нумизматичния материал, епиграфските паметници, произхождащи от полуострова, са обект на по-системни проучвания. Още от края на миналия век започва издирването и публикуването на епиграфските паметници от Херсонес. Особен принос за обобщаването им има двутомното изследване на Ташлъклъоглу на епиграфските паметници от Тракия, в което са публикувани редица надписи от района на Тракийския Херсонес (Taşlıklıoğlu 1971, 35–39). Следваща крачка представлява каталогът на надписите от Сестос и Тракийския Херсонес, издаден от Й. Краус (Krauss 1980). Той се появява като 19. том от поредицата, в която се публикуват надписите на гръцките градове от Мала Азия, поради тясната връзка на района със срещулежащия малоазийски бряг, както изтъква авторът. Основно внимание в него е отделено на надписа на гимназиарха Менас от Сестос, но корпусът включва и надписи от другите херсонески градове, предимно от римската епоха. В последно време починът за издирването и публикуването на епиграфски материали от територията на Тракийския Херсонес отново е подет от турските колеги (Sayar 1993; Sayar 1997; Sayar 1998).

Колкото до втората група, това са паметници, произхождащи от други географски райони, в които се откриват сведения за историята на Тракийския Херсонес. Към тях могат да се причислят Атинските трибутни листи, договорите между Атина и тракийските царе от 4 в. пр. Хр., договорите на Лизимахия с Филип V или с Антиох III и др.

* * *

Изследването на историята на Тракийския Херсонес не е съвсем нова тема в историческата наука. Още през 19 в. се появява съчинението на *Шулц*,

посветено на историята на полуострова (Schultz 1853). Следващ момент е статията на *Бюрхнер* в Реалната енциклопедия, в която наред с очерка за физико-географските особености на полуострова, са скицирани и всички важни моменти от историческото му развитие от античността до османското владичество (Bürchner 1899). Едва към средата на 20 век излиза студията на *Улрих Карщет*, която представлява и до днес най-изчерпателната разработка по проблемите на историята на полуострова за времето от идването на Милтиад Стари до късната античност (Kahrstedt 1954). Авторът привлича огромен изворов материал, но поради ограничения обем на изследването, само маркира основните проблеми – за локализацията на отделните селища и за развитието им, за формата на политическата организация на Филаидите и хронологията на събитията. В съчинението липсва някаква определена структура, поради което посочените проблеми са разглеждани паралелно, а основната идея, от която се ръководи авторът, е да се докаже и проследи съществуването на полиса-държава Херсонес, създаден от Милтиад Стари. Според Карщет възникналата тогава държава продължава да функционира и след смъртта на създателя си и се разпада едва към края на 5 в. пр. Хр. След 337 г. пр. Хр. се възобновява една нова държава в Херсонес, която обаче не е преживяла Александровото време и се е разпаднала на поне 6 политически общности – Критоте, Егоспотами, Сестос, Мадитос, Елайус, Алопеконесос и Кардия (Kahrstedt 1954, 26, 34, 40). Тази теория Карщет възприема от Берве, който я застъпва в по-ранните си трудове. В последно време тя се отхвърля, но поради липсата на по-съвременно изследване за Тракийския Херсонес, обобщаващо натрупаната литература по въпроса, все още продължава да се схваща като меродавна[2].

С труда на Карщет се изчерпват изследванията, посветени изключително на историята на Тракийския Херсонес. Отделни проблеми се разработват в съчинения с по-обща насоченост, където историята на полуострова се явява странична тема и е частично засегната. Така например стои проблемът с локализацията на *селищата на полуострова*. При него парадоксално е, че въпреки малката територия на полуострова, поради липсата на системни теренни проучвания все още не се знае точното местоположение на някои селища. Много малко са хората, посетили лично Тракийския Херсонес. Това са предимно пътешествениците от 18 в. и 19 в., чиито пътни бележки са ценни, тъй като дават сведения за състоянието на античните па-

---

[2] За проблема около съществуването на политическа общност на Тракийския Херсонес по времето на Милтиад Стари вж. гл. 2.4.4.

[3] Pitton de Townefort, J. Voyage du Levant. Nürnberg 1718; Lechevalier, J. B. Voyage de la Propontide et de l'Hellespont. Liegnitz 1808; Olivier, G. A. Voyage dans l'empire Ottoman, l'Egypte et en Perse. Par., 1809 I, 236; II 41; Prokesch von Osten, A. Denkwürdigkeiten und Errinerungen aus dem Orient. Stuttgart 1836 (цит. по Kahrstedt 1954, 12f.).

метници към датата на пътуването и описания на античните селища[3]. Върху лични наблюдения е базирана локализацията, която предлага *Ст. Касън*. Впечатленията си от обиколката си на полуострова той систематизира през 1926 г. в книгата си „Македония, Тракия и Илирия. Техните връзки с Гърция от най-ранни времена до времето на Филип II син на Аминта“, където е отделена глава специално за Тракийския Херсонес (Casson 1926, 210–228). Предложената там локализация на някои селища обаче не винаги е приемлива, защото си противоречи с данните от античните извори.

Тази локализация е възприета от *Хр. Данов* (Данов 1969, 249–256). В своята монография за древна Тракия той се стреми да запълни един съществен пропуск у Карщет, в чието съчинение разказът започва направо с идването на Милтиад Стари. Сумирайки достиженията на историографията до този момент, Данов очертава времето на гръцката колонизация на полуострова и това на практика остава за дълго единственият очерк върху този период от ранната история на селищата там. Появата на едно обобщаващо изследване върху селищния живот по тракийското крайбрежие внася нови моменти в изследванията за епохата и на Тракийския Херсонес (Isaac 1986, 159–197). Освен, че систематизира сведенията за всяко селище на полуострова поотделно, авторът взема отношение и към неговата история до началото на 4 в. пр. Хр., което е съществен принос за изясняване хронологията на събитията. В проблема на селищната система се вписва изследването на *Д. Мюлер* върху Херодот и предприетото от него проследяване на трасето на персийските походи към Елада (Müller 1987; 1997). Авторът също лично е посетил полуострова и локализацията, която той предлага, е коректна. За съжаление тя се отнася само за селищата, споменати в текста на Херодот.

От историята на Тракийския Херсонес най-често и обстойно разглежданият в съвременната историография период е този на установяване *властта на Филаидите*. Интересът се дължи на стремежа на изследователите да осветлят биографията на Милтиад Млади (Cavaignac 1929; Berve 1937, 37ff.; Bengtson 1939, 28ff.; Wade-Gery 1951; Hammond 1956; Berve 1967, 79ff.; Shimron 1987; Graham 1993). От изключително значение е изследването на Л. Лукопулу за историята на Пропонтийска Тракия. Тя разглежда политиката на Милтиадовци като част от атинското проникване в Хелеспонт. От особено значение е систематизацията на ономастичния и просопографски материал за района на Херсонес (Loukopoulou 1989, 67–94; 350–367; 395–406), което позволява да се проследят някои етно-демографски процеси.

Времето на 4 в. пр. Хр. и *утвърждаването на Атина на Тракийския Херсонес* е следващият проблемен момент от историята на полуострова, който привлича вниманието на учените. На него Фукар е посветил отделно изследване за атинската политика спрямо полуострова. Авторът базира своето изследване върху епиграфските документи, допълвайки го с данни от писмените извори. Коментарите му върху надписите като договора на

Атина с Хебризелм, договора на Атина с Берисад, Амадок и Керсеблепт, продължават да са валидни и днес (Foucart 1909). Специалните интереси на Атина към полуострова и включването му във Втория Атински съюз намират отражение в общото изследване върху проблемите, свързани с Втория Атински съюз (Cargill 1995, 90ff.). Особено място е отделено на събитията от 70-те – 60-те години на 4 в. пр. Хр., когато полисът се вплита в ожесточена война с одриското царство на Котис I за полуострова (Heskel 1997, 53–153), а малко по-късно – и с македонския владетел Филип II (Йорданов 1998, 52 ff.).

Историята на Тракийския Херсонес през следващите векове и полуостровът в политическите планове на отделните елинистически владетели са засегнати бегло в изследвания върху общите проблеми на елинистическите царства (Bagnal 1976, 159ff; Geyer 1928; Saitta 1955, 62–254; Graigner 1990; Landucci-Gattinoni, 1992; Lund 1992; Franco 1993; Beyer-Rotthoff 1993; Hölbl 1994; Graigner 1996; Делев 2004), или в такива, които разработват конкретни въпроси, най-вече около правилното разчитане и анализ на епиграфските паметници (Taşlıklıoğlu, Frisch 1975; Piejko 1988; Veligianni 1994).

Така набелязаните проблеми се концентрират около политическите интереси на гръцкия свят към Тракийския Херсонес. Встрани от научните интереси остават проблемите на историческото развитие на полуострова за времето преди гръцката колонизация, за персийската политика към Тракийския Херсонес или политиката на Одриската държава, а проблемите на историческата география на полуострова не са били обект на самостоятелно изследване до момента.

Разпръснатостта и едностранчивостта на достиженията на съвременната историография по проблемите на историята на Херсонес определя необходимостта от обобщаващо съчинение, в което да се систематизират изводите на различните изследователи, натрупани за последните 50 години от появата на студията на Карщет и да се акцентира върху по-слабо засегнатите проблеми.

Част I.

ИСТОРИЧЕСКА ГЕОГРАФИЯ НА ТРАКИЙСКИЯ ХЕРСОНЕС

Галиполският полуостров днес – физикогеографска характеристика на района

Погледът към географската ситуация на Тракийския Херсонес в древността налага предварително да бъдат скицирани съвременните природни и географски дадености на полуострова.

Днешният Галиполски полуостров (тур. – Gelibolu yarımadası) е най-южната област от европейската част на Република Турция. Административно принадлежи към провинция Чанаккале, която обхваща цяла северозападна Мала Азия. Наречен е така по името на разположения там град Гелиболу (Галиполи, ант. Калиполис), който сега е и неговият най-голям град. Полуостровът представлява тясна ивица земя, която започва от устието на реката Кавак (ант. – Мелас) и се издава в югозападна посока навътре в морето. Дължината му е ок. 80 км, а широчината – между 5–18 км. Общата му площ възлиза на ок. 900 км^2. Със сушата го свързва провлак, широк едва 7 км. В югоизточна посока бреговете му се мият от Мраморно море и Дарданелския проток, а западно и северозападно от него остава Егейско море, където полуостровът затваря от юг Сароския залив.

В геоложки аспект полуостровът представлява продължение на планината Текирдаг. В югозападна посока тази линия включва островите Имброс и Лемнос (Müller 1997, 805). Типът почви отразява геоложката подложка, съставена от пясъчник, варовик и шисти. Те са чувствителни към честото използване и са склонни към ерозия при отстраняване на растителната покривка (http://www.anzacsite.gov.au/3building/concept.html).

Релефът на полуострова е хълмист, рядко надвишава 300 м надморска височина и се издига постепенно от североизток, където той се свързва с материка, на югозапад. За разлика от югоизточните склонове, които се спускат плавно към морето и оформят редица удобни заливи, северозападните са стръмни и не предлагат добри условия за корабоплавателите (Müller 1997, 805). Заливите от тази страна са почти изключение – като такива се очертават заливът Сулва и тези в областта при провлака на полуострова.

Водните ресурси на полуострова са оскъдни – няколко малки и къси реки пресичат напречно неговата територия, като повечето от тях се вливат в морето откъм Дарданелите. В западната част на полуострова, до едноименния залив, е разположено езерото Сулва.

Галиполският полуостров е част от природно-географския регион Мармара, който включва цялата европейска част на Турция и прилежащото малоазийско крайбрежие на Мраморно море (Erol 1983, 49ff., 62, 70f.). Климатът в района се характеризира с продължителни есен и пролет, горещо лято и мека зима. Средногодишната температура е 13.8°. Най-топли месеци се очертават юни и юли, а най-студени – януари и февруари (Erol 1983, 215, Tabl. 3).

Друга характерна особеност е сравнително високата влажност – със средногодишни стойности от ок. 72%. Валежите са предимно от дъжд, понякога през януари, февруари и март – от сняг, при което снегът не се задържа за повече от 5–6 дни. Преобладават североизточните ветрове, които духат средно през 180 дни от годината (Erol 1983, 71; http://www.anzacsite.gov.au/2visiting/geog.html). Характерната естествена растителност за региона Мармара е горската растителност, а като най-разпространен дървесен тип е букът (Erol 1983, 50).

В икономическо отношение Мармара е най-развитият район на Турция. Климатът позволява отглеждането на разнообразни земеделски култури – тютюн, пшеница, ориз, слънчоглед, маслини, грозде и естествена коприна, а в крайбрежните райони рибарството е много добре развито.

От друга страна, Галиполският полуостров оформя северния бряг на Дарданелския проток. Близостта с Мала Азия винаги е била от особено значение за полуострова във всяко отношение. Дарданелите, които свързват Мраморно и Егейско море, представляват геоложка синклинала, която в дълбочина достига малко над 60 м, а на места – до 100 м (Stronk 1999, 59). Брегови ивици се развиват почти паралелно в продължение на ок. 65 км, като разстоянието между тях варира между 1,2 км и 6,5 км. Най-много сушата се доближава при днешните Чанаккале и Килидбахир, където отстоянието е 1220 м. От значение е силата на течението на протока – на повърхността то е към Егейско море, т. е. в югозападна посока, като скоростта му варира и при екстремни условия може да се увеличи до 7,5 км/час, а в дълбочина течението е с обратна посока към Мраморно море и е значително по-слабо (Stronk 1999, 61 n. 10; Müller 1997, 838). Съвременните геоложки изследвания отбелязват едно високо ниво на седиментни отлагания, както по протежение на протока, така и алувиални натрупвания при устията на малките реки, които се вливат в Дарданелите (срв. Stronk 1999, 59; Özdoğan 1986, 64 n. 8 и цит. там литература), които влияят на оформянето на бреговата ивица.

1.1. Наименованието „Тракийски Херсонес“ като понятие в античната географска традиция

В античните текстове с името „Херсонес“ (ἡ Χερσόνησος Χερρόνησος[4]) са назовавани многобройните полуострови или намиращите се на тях градове в гръцкия свят. В Реалната енциклопедия са посочени 28 такива едноименни области/градове (Bürchner 1899, 2242–2270), което налага и поясняването за кой от тях става въпрос.

Утвърдилото се за днешния Галиполски полуостров антично наименование „Тракийски Херсонес“ (ἡ Θρᾳκία Χερσόνησος/Χερρόνησος) всъщност изживява една продължителна еволюция.

За пръв път „ἡ θρᾳκία Χερρόνησος“ се появява като географско понятие у Хекатей, но с него авторът не обозначава конкретно Галиполския полуостров, а въобще полуострови по тракийското егейско крайбрежие, на които са разположени споменаваните в текста градове – Мекиберна[5], Маронея[6], но и градът Херсонес на едноименния полуостров[7]. От друга страна, такива градове като Кипасис, Лимне, Мадитос и Сестос, които по-късните извори свързват еднозначно с Тракийския Херсонес, Хекатей определя като „хелеспонтийски“ (Hct. fr. 162, 164, 165). Според Л. Лукопулу тази квалификация създава впечатлението, че Хекатей сякаш не знае за тяхната локализация на полуострова или пък иска да ги диференцира от това, което познава като Херсонес. Тя предполага, че с „Херсонес“ в случая се бележи политическата организация, административния център, от който е дошло и името на района (Loukopoulou 1989, 73, n. 3).

Съпоставката наистина показва, че Хекатей не влага в понятието „Тракийски Херсонес“ по-късния смисъл, т. е. Тракийският Херсонес все още не е получил името си. На практика авторът локализира посочените градове според по-известния хидроним. Сведенията явно отразяват една ситуация от периода преди идването на Милтиад Стари, тъй като с налагането властта на Филаидите над целия полуостров понятието добива по-голяма популярност и се утвърждава за Галиполския полуостров.

---

[4] Йонийската/атическа форма ἡ Χερσόνησος се среща в текстовете на Херодот, Тукидид, Теопомп (fr. 6), и схолион към Илиада (Schol. ad Hom. Il. 2. 836), докато формата ἡ Χερρόνησος е по-нова (срв. Bürchner 1899, 2242).

[5] Hct fr. 150. Μηκύβερνα· πόλις Παλλήνης τῆς ἐν Θράικηι χερρονήσου. ʿΕκαταῖος Εὐρώπηι.

[6] Hct fr. 159. Μαρώνεια· πόλις Κικονίας κατὰ τὴν Θράικην [χερρόνησον]. ‹Ἑκαταῖος Εὐρώπηι›· ἐν δὲ λίμνη Μάρις, ἐν δὲ Μαρώνεια πόλις᾽.

[7] Hct. fr. 163. Χερρόνησος·... ἔστι β πόλις ἐν τῆι Θράικηι Χερρόνησος, περὶ ἧς ʿΕκαταῖος ἐν Εὐρώπηι· ἐν δ᾽ αὐτοῖσι πόλις Χερρόνησος ἐν τῶι ἰσθμῶι τῆς χερρονήσου᾽. Καὶ τὸν πολίτην Χερρονήσιον φησι᾽ Αψινθίοισι πρὸς μεσημβρίαν ὁμουρέουσι <Χερρονήσιοι>᾽...

Херодот е следващият автор, който споменава полуострова. Той използва обаче една друга формула – градовете при него вече са „разположени“ „в Херсонес“ (Сестос – 4.143, 9.114; Кардия – 6.33, 36; Пактия – 6.36; Елайус – 6.140; 7.22; 9.116; Мадитос. 7.33; Агора – 7.58), но самата област е определена като „Херсонес в Хелеспонт“ (Hdt. 4.137, 6. 33, 140, 7.33). Появата отново на тази дефиниция може да намери обяснение с присъединяването на градовете от Тракийския Херсонес към Хелеспонтийска област в рамките на Атинско-Делоския морски съюз (срв. ATL I, 458f.).

С малки изключения почти всички антични автори след Херодот наричат полуострова само Херсонес (без определението „тракийски“), тъй като или контекстът на изложението им не изисква повече обяснения, или вероятно защото самият полуостров вече е добил по-голяма известност, респективно – географската ориентираност на древните е нараснала. Единичните други определения – „Χερρονήσῳ τῇ κατ᾽ ἀντιπέρας Αβύδου“ (Xen. Anab. 1.1.9) и „τῆς Χερσονήσου κατὰ Μέλανα καλούμενον πόντον“ (Theop. fr. 6) показват стремежа на античните писатели да го дефинират с други близки географски реалии от областта на Хелеспонт.

Определението „Тракийски Херсонес“ като обозначение на полуострова се появява в произведенията на единични автори от 4 в. пр. Хр. (Ps.-Skyl. 67; Theop. fr. 144=St. Byz. s. v. Αἰόλειον; Eudox. Astron. fr. 306=Strab. 7. fr. 52 (51)). Доколкото обаче текстовете са предадени от по-късни автори, не можем да бъдем сигурни дали определението „тракийски“ не е по-късна добавка.

Едва за периода на римското завоевание започва да се употребява почесто определението „Тракийски Херсонес“ за полуострова (Polyb. 34.7.14; Strab. 2.1.40, 2.4.8, 2.5.21, 2.5.30, 7. fr. 13, 7. fr. 53 (52), 10.2.21; Dion. Hall. 1.49.3; App. BC 4.11.88; Paus. 1.9.8), но също така той е наричан и само Херсонес.

Откритият през 70-те години на 20 в. надпис от Книдос (Hassall, Crawford, Reynolds 1974) съобщава едно друго наименование на полуострова. Там се споменава за „Кенийски Херсонес“, подчинен от Тит Дидий през 101–100 г. пр. Хр. (кол. IV, р. 8–9; 11–12; 29). Името е засвидетелствано единствено тук, но явно с него се бележи Тракийския Херсонес, при което новото определение се смята за производно от името на обитаващото хинтерланда на полуострова тракийско племе кени. Анализът на надписа и съпоставката с информацията на Плиний и Птолемей, които разграничават стратегия Кеника от Тракийския Херсонес, позволяват на Л. Лукопулу да предположи, че всъщност тук отново става въпрос за две различни географски и административни единици. Появата в надписа на обозначението „Кенийски Херсонес“ тя обяснява с неправилния гръцки превод на латинската формула Chersonesum Caenicamque = Chersonesum atque Caenicam (Loukopoulou 1987, 74–78). Обяснението звучи приемливо, още повече че

определението „кенийски Херсонес“ не се появява никъде другаде. В такъв случай това ще е едно от първите споменавания на стратегията Кеника, която заедно с Тракийския Херсонес е сред най-ранните териториални придобивки на римляните в Тракия.

От направения кратък преглед на появата на наименованието „Тракийски Херсонес“ в изворите ясно се откроява тенденцията за навлизането му като географска реалия едва при гръко-римските автори, в периода от 3 в. пр. Хр. насетне, откъдето то се възприема и в съвременната историография, когато се говори за античната история на Галиполския полуостров.

Разбира се, на гръцките автори от 5 в. пр. Хр. също така е била ясна близостта на полуострова с Тракия в географски и културен аспект (Eur. Hec. 7f.; Hdt. 6.34). Дефинирането на Херсонес с хидронима Хелеспонт, или другите близки географски реалии, се е наложило обаче в гръцкия свят, тъй като явно това е бил по-конкретният ориентир, достатъчен за човека от онова време да се ситуира в пространството.

С утвърждаването на системата от елинистическите държави и особено със създаването на римската империя се глобализират и географските разбирания на древните. Тогава Тракийският Херсонес попада в по-широки граници, в които по-обобщаващото понятие „Тракия“ се превръща в по-сигурен ориентир.

1.2. Граници и териториален обхват

Въпросът за териториалния обхват на разглежданата област изглежда лесно дефинируем – обкръжен от изток, юг и запад от Мраморно море, Дарданелите и Егейско море, свързан само в североизточната си част със сушата посредством тесен провлак, при Тракийския Херсонес не би трябвало да се очакват съществени териториални промени. Необходимо е обаче да се отбележи, че именно близостта до моретата е съществен фактор, който оказва влияние върху формирането на сушата и бреговата линия. Геоложките проучвания показват, че преди 13 хил. години бреговата ивица е била на ок. 100 м навътре в морето спрямо съвременната, като е обхващала островите Имброс и Лемнос. Постепенното настъпване на морето и покачването на морското ниво води до „отварянето“ на Дарданелския проток около 7 500 г. пр. Хр. Предполага се, че към 4 хил. пр. Хр., когато морското ниво е било с ок. 2–3 м по-високо от днешното, между Мраморно и Егейско море е съществувала и друга връзка – по долината при днешния град Еджеабат (Özdoğan 1986, 65; 70, Pl. IV). От друга страна, регистрираното за района високо ниво на алувиални отлагания при устията на реките за последните 5000 г. дава основания да се смята, че някои от намиращите се сега във вътрешността на полуострова обекти, са били разположени в древността всъщност на морския бряг или близо до него (Özdoğan 1986, 64).

За историческите периоди такива изменения на бреговата ивица са трудно доловими и са свързани с опитите за локализация на споменатите в античните извори обекти на полуострова, поради това ще бъдат разгледани в съответните глави по-долу.

Макар и да се променят под въздействието на природни фактори, границите на полуострова откъм морето са ясни. Проблемно остава дефинирането на античното географско понятие Тракийски Херсонес в североизточна посока, където полуостровът се свързва със сушата.

Има няколко податки в античните извори, които свидетелстват за наличието на една твърдо определена граница с Тракия: с пристигането си на Херсонес Милтиад Стари преграждa полуострова със стена между Кардия и Пактия, като по средата на това разстояние се намирал градът Агора (Hdt. 6.36; 7.58). С този акт той обособява своите владения на полуострова. Мястото на стената е подходящо избрано – тя е осигурявала успешна защита на полуострова, поради което неколкократно е възстановявана в следващите векове – при Перикъл, от Деркилид и при Юстиниан (Plut. Per. 19; Xen. Hell. 3.2.10; Proc. de aedif. 4.10).

Именно тази първоначално политическа граница се възприема по-нататък и като географска граница на Херсонес, а Кардия и Пактия са първият и последният град в описанията на крайбрежието на полуострова (Ps.-Skyl. 67; Ps.-Skymn. 699–711; Strab. 7, fr. 56 (55); Plin. nat. 4.11.43). Трасето ѝ едно-

значно се свързва с местоположението на градовете Кардия-Агора-Пактия (за тях срв. infra, 1.5), като би трябвало да се изкаже съображението, че тя трябва да се търси в североизточния край на тяхната градска територия.

Въпреки изобилните изворови податки, локализацията на стената, респективно границата на Тракийския Херсонес, е спорна. Свидетелствата на терена позволяват да се проследят останки от стена в североизточната част на полуострова между селата Кавак на запад (при устието на античната р. Мелас) и Казанаазъ на изток (Özdoğan 1986, Pl. I, Hereward 1958, 129; следвана от Brodersen 1986, 69f.). Въпреки че теоретично съществува възможността полуостровът в древността да е бил по-тесен в този участък (срв. supra), тази локализация на Милтиадовата стена е проблемна, защото не отговаря на съобщената в изворите нейна дължина – 36 стадия (Hdt. 6.37), 37 стадия (Xen. Hell. 3.2.10) и 40 стадия (Skyl. 67; Strab. 7, fr. 52 (51); 54), или ок. 6,5–7,5 км. Много по-приемливо е тя да се търси на ок. 5 км североизточно от Булаир (Müller 1997, 806)[8], въпреки че липсват видими следи на терена в този участък, докато трасето при Кавак би могло да се свърже с укрепителни дейности на полуострова през средновековието или в османския период.

В противоречие с цялата антична географска традиция стои твърдението в Демостеновата реч „За Халонесос“, че граница на Херсонес се явява не Агора, а олтарът на Зевс Хориос между Левке акте и Птелеон, където Филип II планирал прокопаването на канал (Dem. 7.39) – т. е. визира се една линия североизточно от линията Кардия-Агора-Пактия. В ATL сведението на Демостен се възприема буквално и съответно е реконструирана една втора гранична линия на Херсонес между Левке акте и Птелеон, която се поставя на най-ниското място на провлака, северно от Булаир (ATL I, 564). По-вероятно е в случая обаче изказването на Демостен да се дължи на политическите му пристрастия и тогавашната политическа обстановка. В условията на засилени противоречия между Атина и Филип II и спорове за владенията в Херсонес (срв. infra) ораторът умело използва незапознатостта на своята аудитория, за да аргументира едно свое становище и на теория да разшири границите на Херсонес, а съответно и атинските владения там. От цитирания надпис на олтара става ясно, че той бележи по-скоро границата между територия на селищата Левке акте и Птелеон, а не изобщо границата на Херсонес[9].

---

[8] Възприетата от ATL и следвана от Карщет локализация на стената при Булаир (ATL I, 564; Kahrstedt 1954, 11–14) е според възприетата от тях погрешна локализация на Кардия южно от Бакла бурун, която тук не се поддържа.

[9] В този смисъл е и анализът на надписа, който предлага Карщет, но той продължава и по-нататък и смята, че двете селища са „села на един гръцки полис” и по

През елинистическата епоха със създаването на Лизимахия тя започва да се възприема като граница на Херсонес (Mela 2.24), но доколкото новият полис обхваща градските територии на Кардия и Пактия, съдържанието на географското понятие Тракийски Херсонес остава непроменено. Сведението на Плиний, че Лизимахия се намирала на 5 мили от стената (Plin. nat. 4.11.48) потвърждава съображението, че стената е минавала в североизточния край на градската ѝ територия.

Едва през римската епоха изворите свидетелстват за някаква промяна на териториалния обхват на Тракийския Херсонес – Плиний споменава веднъж Херсонес в старите географски граници (Plin. nat. 4.11.43) и втори път – Херсонес, обхващащ и Тиристасис (Plin. nat. 4.11.48). Това със сигурност се дължи на поне двата извора, които той е ползвал за района (срв. Цветкова 2002, 395). От друга страна, Птолемей пък изключва Пактия от Херсонес и поставя границата на полуострова югозападно от нея (Ptol. 3.11.4). Вероятно фиксираните промени са във връзка с новата административна организация на Тракийския Херсонес през римската епоха, които някои автори проследяват още от пергамското наследство в Тракия (срв. Kahrstedt 1954, 55).

специално – на „херсонесците от „Агора", т. е. все още са на територията на Херсонес и границата съответно минава даже още по на североизток (Kahrstedt 1954, 19). Това твърдение не намира обаче подкрепа в изворите, където никъде не се споменава за някаква принадлежност на Левке акте или Птелеон към някой от гръцките полиси на Херсонес.

1.3. Характеристика на палеосредата

Много малко са данните в античните извори, които позволяват да се очертае физикогеографската картина на Тракийския Херсонес в древността. Въпреки това, доколкото е възможно, е наложително да се предприеме една такава възстановка, за да се добие представа за околната среда на древните обитатели на полуострова, тъй като в античността природните дадености са оказвали значително по-голямо влияние върху човешкия бит.

1.3.1. Релеф

Сведенията в античната географска традиция се ограничават до описания на крайбрежието и споменаването на населените места на Тракийския Херсонес.

Като цяло липсва информация за вътрешността на полуострова. Въпреки съвременната човешка намеса и култивирането на терена, не би трябвало да се очакват драстични промени в релефа. По крайбрежието са се редували удобни заливи, за което свидетелства наличието на толкова много градове с излаз на морето. На места обаче брегът не е бил толкова приветлив – античните автори говорят за високи скалисти носове – при един такъв нос на Херсонес, точно срещу Абидос Ксеркс наредил да бъде прокаран мостът през Хелеспонт (Hdt. 7.33, 34, 9.120). В участъка около Егоспотами брегът е описан като „пуст, неудобен за престой“, „плосък, открит и лишен от надеждно пристанище“ (Xen. Hell. 2.1.25; Plut. Lys. 10).

Отделни свидетелства говорят за хълмист терен във вътрешността – такова е внушението на добилите по-голяма известност топоними на Тракийския Херсонес – Мастусия, Киноссема, Гробът на Хела (за тях срв. infra 1.4). За хълмове около Мадитос споменава Херодот (Hdt. 9.120.). Общото впечатление обаче, което Еврипид създава с определението си „Херсонеска равнина“, е за един равнинен терен, или поне в участъка, където се е намирал градът Херсонес (Eur. Hec. 8f.).

Както днес, така и в миналото Тракийският Херсонес е попадал в зона на сеизмична активност. За едно земетресение с център Херсонес, чиято разрушителна сила е почувствана даже в Троада, се съобщава в речта „Против Апатурий“ (Dem. 33.20). Нейното авторство не е сигурно, но тя е приписвана на Демостен, а датировката ѝ е във времето на управлението на Александър III (336–323 г. пр. Хр.), поради което земетресението ще трябва да се потърси преди този период. През 287/6 г. пр. Хр. друг такъв трус засяга тежко Лизимахия (Iustin. 17.1.1f.). Поради липсата на археологически проучвания на селищата на полуострова не е възможно да се съпоставят данните от изворите с тези от теренните наблюдения, или евентуално на ба-

зата на последните да се проследят други неотбелязани в изворите подобни земетресения.

Природно бедствие, но без сериозни последствия, е падането на метеорит при Егоспотами. Събитието е било впечатляващо и е отбелязано за годината 469/8 пр. Хр., по време на Гръкоперсийските войни (Arist. meteor. 344b 28–34; Marm. Par. fr. 57; Strab. 7. fr. 56 (55); Plin. nat. 2.59; Amm. Marc. 22.11.1–8; срв. и Plut. Lys. 12., който го споменава в контекста на сражението при Егоспотами).

В близост до Херсонес – в Хиерон орос – се съобщава за естествено находище на асфалт, а о. Проконесос се славел с белия си мрамор (Strab. 7, fr. 56), но конкретно за полуострова античните автори не дават сведения за наличието на природни богатства и полезни изкопаеми или за тяхната експлоатация.

1.3.2. Климат

Оскъдни са данните, които могат да бъдат интерпретирани относно климатичните особености в района на полуострова. В схолион към Еврипид се говори за студ и снегове (Schol. ad. Eur. Hec. 9), но вероятно това сведение фиксира екстремни прояви на времето. Вероятно климатът на полуострова не се е различавал много от днешния. Косвена информация за него се съдържа във факта, че Херсонес традиционно е възприеман в античността като изключително плодородна земя (Xen. Hell. 3.2.8; срв. infra 1.3.2), а това предполага както съответните качества на почвата, така и един по-мек и топъл климат, с достатъчно количество валежи.

В тон с представите на древните за Тракия като „родина на ветровете“ (Schol. ad. Il. 9. 4–8), Тракийският Херсонес също е споменаван често като район със силни въздушни течения. За корабоплаването от голямо значение са били северните ветрове (Hdt. 6.139–140). Те са известни и с това, че са носели дъждовни облаци в района на Хелеспонт (Arist. probl. 26.56). Не малко проблеми са създавали ветровете, които са духали откъм сушата и от югозапад – именно поради тази причина при строежа на моста на Ксеркс през Хелеспонт се налага пускането на големи котви за стабилизиране на съоръженията (Hdt. 7.36).

1.3.3. Води

От реките на полуострова античните автори споменават единствено реката **Егоспотами (**Αἰγὸς ποταμοί**)** – **„Козите реки“**. Устието ѝ се намирало на 280 стадия (ок. 52 км) от Сестос (Strab. 7. fr. 56 (55)) и се вливала в морето точно срещу Лампсак (Xen. Hell 2.1.21). Употребата на множествено число в името може би индикира наличието на една разклонена речна

система с множество притоци, или за употребата му като събирателно за няколко малки рекички. Честото ѝ споменаване в изворите (Hdt. 9.119; Xen. Hell 2.1.21; Ps.-Skyl. 67; Diod. 13.105.1; Strab. 7. fr. 56 (55); Mela. 2.26; Plin. nat. 4.11.48; Amm. Marc. 22.11.1–8) предполага, че тя е била най-голямата река на Тракийския Херсонес, но тази известност по-скоро се дължи на фаталната за атиняните битка при Егоспотами през 405 г. пр. Хр., която слага впоследствие край на Пелопонеската война. Идентификацията ѝ с дн. р. Джумалъдере (б. Каракова дере) се приема от повечето изследователи (Kahrstedt 1954, 20, Anm. 47; Müller 1997, 771f.), макар и да съществуват и други предложения – за Бююкдере, североизточно от Джумалъдере, въз основа на наличието на два големи притока на тази река, с което се обяснява употребата на множествено число при античното име на реката и на съображението, че е по-близко до Лампсак (Strauss 1987, 742–745).

Наличието на други реки на Тракийския Херсонес е напълно допустимо, ако се съди по съвременното състояние на речната мрежа там, но липсата на повече информация в изворите не дава възможност за проследяване.

Вече извън границите на Тракийския Херсонес, но непосредствено след него се споменава р. **Мелас** (дн. р. Кавак), вливаща се в едноименния залив Мелас (дн. Сароски залив) (Hdt. 7.58.3; Ps.-Skyl. 67; Strab. 7. fr. 52 (51); срв. Müller 1997, 879f.). Реката явно и в древността е била пълноводна – честото ѝ споменаване във връзка с пътното трасе от Тракийския Херсонес към Енос говори, че тя е представлявала препятствие, макар и преодолимо, за преминаващите войски (Hdt. 7.58; Liv. 38.40).

Въпреки че не е конкретно споменато в изворите, със сигурност и през античността е съществувало езерото в западната част на полуострова (дн. Сулва). За това свидетелства името на локализирания в негова близост град Лимне (за него – срв. infra. 1.4).

От изключително значение за живота на Тракийския Херсонес е бил протокът Хелеспонт. В древността с Хелеспонт са обозначавани не само дн. Дарданелски проток, но и прилежащите части на Егейско море и на Пропонтида (Hdt. 6.33; Xen. Hell. 6.8.31; Strab. 7, fr. 58 (57); KlP 2, 1979, s. v. Hellespontos; Müller 1997, 829 ff.). Това намира отражение и при оформянето на Хелеспонтийската област в Първия Атински морски съюз – тя включва всички градове по бреговете както на Хелеспонт, така и на Пропонтида (ATL I, 458–9; III, 204–206). Античните автори демонстрират една добра географска запознатост с района. Съобщените размери на Хелеспонт – 400 стадия (ок. 74 км) дължина, 7 стадия (1,3 км) в най-тясната си част (Hdt. 4.85) – се доближават до съвременните данни за размерите на протока, макар и да е необходимо едно уточнение – за най-тясно място в Хелеспонт се посочва участъкът между Абидос и Сестос (Hdt. 4.85, 7.34; Strab. 2.5.22; Plin. nat. 4.11.49). Към днешна дата обаче най-теснят участък на протока е между дн. Чанаккале и Килидбахир (1,220 км), докато отсечката Абидос-

Сестос е ок. 2,600 км (Müller 1997, 838). В науката е изказано предположение, че тези разминавания може да се дължат на различния облик, който Хелеспонт е имал през античността[10].

Особено внимание изворите отделят на течението на Хелеспонт. Още в първите споменавания на протока в античната литература той е определен като „бурнотечащ“ (Hom. Il. 2.844–848), което явно отразява бързината на течението, създавало проблеми на древните мореплаватели. Според Полибий в участъка Абидос-Сестос то било толкова силно, че не е било възможно корабите да останат на котва извън пристанището (Polyb. 16.29.13). Друго тълкуване обаче се предлага от известния мит за Херо и Леандър: като жрица на Афродита Херо живеела в Сестос, а нейният възлюбен – Леандър – в Абидос на отсрещния азиатски бряг. Всяка вечер той плувал през протока към любимата, която го очаквала в една кула със запалена лампа, за да го насочва в тъмнината. Една вечер обаче бурята угасила светлината на лампата и, загубвайки посоката, Леандър намерил смъртта си във водите на Хелеспонт. От мъка по него Херо се хвърлила от кулата и загинала (Ovid. her. 18f.). Въпреки трагичния край на Леандър, митът свидетелства, че протокът е бил лесно преодолим. Отчитайки разновременността на сведенията, твърде възможно е разказаната легенда да фиксира една по-късна (или временна) промяна в силата на течението[11].

Интерес представлява информацията за посоката на течението – докато Херодот споменава, че Хелеспонт се влива в Егейско море (Hdt. 4.85), то при Страбон посоката е обратна – от Егейско море към Пропонтида (Strab. 2.5.22.). Ако това не се дължи, разбира се, на някаква грешка на Страбон,

---

[10] вж. различните мнения в Stronk 1999, 62f.

[11] Вдъхновен от мита за Леандър, през 1810 г. лорд Байрон заедно с негов приятел преплуват Дарданелите от европейския към азиатския бряг – между „Сестос и Абидос”, макар че доколкото се разбира от биографията му отправната им точка бил брегът между Килидбахир и заливът Маито (дн. Еджеабат). Наблюденията му, макар и отдалечени от разглеждания период, са ценни като на очевидец и личен участник. Двамата предприели експеримента на 3 май, тъй като при предишен опит през месец април водите били твърде студени поради топящите се снегове. Те преплували отсечка от ок. 4 мили (ок. 6,436 км), което не отговаря на разстоянието при днешната локализация на Абидос и Сестос, но разминаването се дължи на факта, че се носели по течението. Както го описва, то било толкова силно, че никаква лодка не можела да плава напреки пролива, а водата била все още изключително студена. Те взели разстоянието за ок. 1^{h} 10^{min} (срв. J. Galt. The Life of Lord Byron. London 1830, 142–143; The poetical works of Lord Byron. London 1859, 545, n. 1).

[12] И двамата автори употребяват в случая глагола ἐκδίδωμι, което говори, че наистина се визира посоката на течение. Hdt. 4. 85 …Ἐκδιδοῖ δὲ ὁ Ἑλλήσποντος ἐς χάσμα πελάγεος τὸ δὴ Αἰγαῖον καλέεται...; Strab 2. 5. 22 Κατὰ δὲ ταύτην ἐστὶ τὸ ἐπταστάδιον τὸ κατὰ Σηστὸν στὸν καὶ Ἄβυδον, δὶ οὗ τὸ Αἰγαῖον καὶ ὁ Ἑλλήσποντος ἐκδίδωσι πρὸς ἄρκτον εἰς ἄλλο πέλαγος, ὃ καλοῦσι Προποντίδα, κἀκεῖνο εἰς ἄλλο τὸν Εὔξεινον προσαγορευόμενον πόντον. ...

или на различната отправна точка на географското описание[12], сведението може би отразява осведомеността на древните за наличието на двете противоположни течения – на повърхността с посока югозапад и в дълбочина – на североизток.

В сравнение с Егейско море, Хелеспонт бил по-малко солен и по-студен, което оказва влияние на срещащите се там видове риба (Theophrast. fr. 171, 173).

1.3.4. Растителен и животински свят

Сведенията за животинския свят в района на Тракийския Херсонес са единични и индиректни, така че е трудно да се възстанови една по-пълна картина на видовото многообразие. За наличието на гарвани и лисици на полуострова свидетелстват разказаните от Стефан Византийски легенди за основаването на Кардия и на Алопеконесос (St. Byz. s. v. Καρδία, s. v. Αλωπεκόννεσος). Срещали са се също така кози, за което съдим от хидронима Айгос потамой, а едно любопитно сведение на Плиний за зайци с два дроба (Plin. nat. 11.73.190) добавя още един животински вид. Характеристиката, която Еврипид използва за обрисуване властта на царя на Херсонес Полиместор – че управлява конелюбив народ (Eur. Hec. 9) – звучи по-скоро в духа на традиционните описания на траките като коневъдци, отколкото като свидетелство за наличието на коне конкретно на Тракийския Херсонес, но и не го изключва. Обобщените сведения показват разпространението на типичните за европейския югоизток животински видове на полуострова.

Морето несъмнено е давало едно от основните препитания на населението на полуострова с изобилието на риба – в изворите се споменават омари, които се въдят около Херсонес, видове скумрия в крайморските блата – вероятно езерото – до Алопеконесос (Arist. hist. an. 549 B 13–17, 598a 19–599a 3).

Също така малко са сведенията за естествената флора на Тракийския Херсонес. Със сигурност на полуострова е била разпространена и се е отглеждала маслината, за което отново съдим от името на града Елайус, както и брястът (срв. Πτελέων, infra. 1.4). Един анекдотичен разказ на Херодот за Крез, който заплашил лампсакените „да ги изтреби като борове“ ако не освободят заловения от тях Милтиад Стари (Hdt. 6.37), свидетелства за разпространението на този дървесен вид в региона, за да влезе той в поговорката. За някакъв специфичен вид гъби (трюфели), които виреели около Алопеконесос, съобщава един фрагмент на Теофраст (Theophr. fr. 167).

Етимологията на името на Критоте (от ечемик), флоралните мотиви, които се появяват като символи върху хемидрахмите на Тракийския Херсонес – житно зърно, житен клас, грозд, мак (срв. Цветкова 2004, 19), дават гамата от културни растения, отглеждани на полуострова.

1.3.5. Икономически потенциал

Тракийският Херсонес е влязъл в представите на древните като изключително плодородна земя с богата реколта и много обработваема площ (Eur. Hec. 8; Thuc. 1.11.1; Xen. Hell. 3.2.8; 10; Anab. 5.6.25; Schol. Aristoph. Eq. 262). Изключително добре е било развито земеделието на полуострова. Основно се е произвеждало жито (Plin. 18.66). Известно е, че житото в областта на Хелеспонт узрявало 30 дни след това в Атика (Theophr. h. plant. 8.2.10), което е било от значение за продоволствието в Атина (Schol. Aristoph. Eq. 262). Явно то е представлявало главният експортен продукт. От маслодайните култури се е отглеждала маслината, която е служела за производство на зехтин. Тракийският Херсонес не е принадлежал към основните винарски региони в античността, но появата на грозда като символ върху някои монетни типове (при хемидрахмите на Херсонес – Цветкова 2004, 19; при Алопеконесос – Yarkın 1978, 1ff.) навежда на мисълта за наличието на лозарството и винопроизводството на полуострова, поне за местно потребление. Локални особености на земеделието изглежда са представлявали споменатите гъби-трюфели, които били с изключително добри вкусови качества (Theophr. fr. 167) и явно поради това търсени на пазара. Рядкото им разпространение в гръцкия свят вероятно е позволило на Алопеконесос да се наложи като един от центровете-производители, предлагащи този специфичен продукт.

Макар и да няма директни данни за степента на развитост на риболова, това е естествено да се очаква за един крайморски район. Вероятно, заедно със земеделието, те са съставлявали основните поминъци на населението там. Бегли податки има и за животновъдство – в този смисъл се изказва очевидецът Ксенофонт, когато говори, че на Херсонес имало „пасища за всякакъв род добитък“ (Xen. Hell. 3.2.10).

1.4. Топонимията на полуострова

В изворите се съдържат данни за някои местни названия на Тракийския Херсонес в античността. Това са местности, разположени главно по крайбрежието, служещи за ориентир на мореплавателите, съответно – видими от морето. Проследяването им по-долу е по географски принцип от северозападния бряг към югоизточния.

Нос Мастусия (Μαζουσία, Mastusia)

За пръв път името се споменава под формата Μαζουσία (Lycophr. Alex. 534; Strab. 7. fr. 52 (51)). Възприетата датировка на произведението „Александра" – след Киноскефале 197 г. пр. Хр. (KlP 3, 1979, s. v. Lycophron (6), 816), предполага една късна дата за появата на топонима – в късноелинистическата епоха. Римските автори от 1 в. дават друга форма на името – Mastusia (Mela 2.25; 27; Plin. nat. 4.11.49), която се е наложила в литературата (Ptol. 3.11.9; Solin. 10.17–23).

Нос Мастусия се е намирал в най-южната част на Тракийския Херсонес и е бележел началото на залива Мелас. В този участък сушата оформя два носа – западният днес се нарича Иляс бурун, а източният – Седюлбахир. Предположението, че топонимът е обхващал двата носа, се основава на етимологията на името – носът бил наречен така поради своята форма, наподобяваща гърди (Müller 1998, 815). Данните от Птолемей, който посочва точни координати за носа, дават повече основания да се предполага, че Мастусия е име на конкретен нос, а не на област. Останалите извори носят допълнителна информацията – Плиний твърди, че Мастусия е срещу нос Сигейон в Троада, а според Страбон той е по-близкият до Елайус. На базата на това по-вероятна изглежда идентификацията на нос Мастусия с дн. Седюлбахир, което пак не изключва предложената етимология на името.

Еолиум (Aeolium)

Единственият извор, който споменава този топоним, е Плиний Стари (Plin. nat. 4.11.49). С него той обозначава крайната част на Херсонес, в която се намира градът Елайус. С тази локализация – в най-южната част на полуострова – топонимът донякъде се припокрива с нос Мастусия. Наистина, възможно е тук да става въпрос за по-обширна територия в тази част на сушата, която е носела това име. Не е за пренебрегване обаче и съвременната топонимия в района – възможно дн. нос Иляс бурун да е получил името си именно от трансформираното в турския език антично название на носа[13].

[13] Името Иляс бурун (остар. Хелес бурун) предполага както връзка с името на античния град Елайус (Müller 1998, 819), така и с гръцкото название на Хелеспонт. За изясняване на произхода му би трябвало да се проследят евентуалните варианти на името през средновековието и османския период.

Етимологията на името Еолиум не е ясна – предполага се връзка с името на вятъра Еол (Bürchner 1899, 2244), но е възможно да маркира еолийското присъствие в Тракийския Херсонес (Данов 1968, 255), още повече, че еолийците са сред първите колонисти на полуострова (срв. infra 2.3).

Известни съмнения относно достоверността на Плиниевите сведения поражда един фрагмент от Теопомп, отнасящ се за града Еолион в Ботика на Халкидическия полуостров, също определен в текста като „тракийски Херсонес“ (Theop. fr. 144; за Еолион срв. infra. 1.5). Твърде вероятно е Плиний да е използвал именно това сведение в своето съчинение, но анализирайки го погрешно да е стигнал до извода за наличието на Еолион на дн. Галиполски полуостров. Липсата в античните извори на каквито и да е други данни за топоним или град с такова име на Тракийския Херсонес, допълнително поставя под съмнение достоверността на Плиниевата информация.

Идакос и Ариани (Ἴδακος, Ἀρριανοί)

Имената се споменават единствено от Тукидид при описанието на битката при Киноссема – докато спартанската флота заемала отсрещната брегова линия между Абидос и Дарданос, атинската, тръгвайки от Елайус към Сестос, се разположила между Идакос и Ариани (Thuc. 8.104.2). Сведението е проблемно поради неяснотата дали тук става въпрос за селищни имена, каквото тълкуване се предполага по аналогия със споменатите на отсрещния бряг градове.

Повече информация за това може да се почерпи от опитите за локализация на Идакос и Ариани. Изхождайки от текста на Тукидид, те би трябвало да са разположени на крайбрежието, на изток от Елайус, но преди Киноссема, защото едва след разгръщането на бойната линия, лявото крило на атиняните достига до този нос (Thuc. 8.104.5). Още повече, че видимостта отвъд носа била ограничена и едва ли атинските стратези биха допуснали да се разкъсат двете крила.

При провежданите археологически проучвания в района между Елайус и Киноссема не са открити антични останки (Özdoğan 1986, Pl. I), което предполага, че Идакос и Ариани са топоними в този участък от крайбрежието, вероятно заливи (Casson 1926, 227, n. 1). Смята се, че името Идакос има тракийски произход и е композитум от ἴδη „гора, дърво“ и и.е. *∂k^{w}â „вода“ (Detschew 1976, 214; Георгиев 1977, 82).

Дискутираният участък се появява отново у Плиний – в описанието на крайбрежието след Киноссема и преди храма на Протесилай при Елайус той споменава „станцията на ахейците (statio Achaeorum) и Кулата (turris)“ (Plin. nat. 4.11.49). Двете наименования са хапакс в литературата и вероятно при тях става въпрос за някакви временни наблюдателни съоръжения, свързани с охраната на протока.

Киноссема (Κυνὸς σῆμα), ***Гробът на Хекуба*** (Ἑκάβης τάφος)

Нос Киноссема („Гробът на кучето“) за пръв път се среща с това име у Тукидид. Той е една от забележителностите по южния бряг на Тракийския Херсонес, тъй като при него през 411 г. пр. Хр. в хода на Пелопонеската война атинската флота удържа победа над спартанската (Thuc. 8.104–106), но това не се отбелязва в изворите от следващите епохи. Само Мела споменава за победата на атинската флота над лаконската, но при пристанището Койлос (Mela. 2.26) – явно погрешна комбинация на информацията именно за битката при Киноссема и нововъзникналата през римската епоха и набираща сили Койлос-Койла.

Като се абстрахираме от явното недоглеждане на Солин, който поставя Киноссема на малоазийското крайбрежие (Solin. 10.17–23), достатъчно ясният текст на Тукидид позволява идентификацията на Киноссема с дн. нос Килидбахир – точно срещу Чанаккале, на най-тясното място на Дарданелите (Casson 1926, 221f.).

Авторите от римската епоха внасят една новост около топонима. За пръв път Страбон фиксира наличието на друго название за Киноссема – според него той бил наричан и Гроб на Хекуба (Ἑκάβης τάφος) (Strab. 7. fr. 56 (55), 13.1.28). Географът обаче прави разлика между тях, като пояснява, че след като се отмине носът се виждал гробът на Хекуба. Следващите автори обаче вече поставят знак на равенство между Киноссема и Гроба на Хекуба (Mela. 2.26; Plin. nat. 4.11.49; Amm. 22.8.1–11; Solin. 10.17–23).

Ако се доверим на Страбон, би трябвало да приемем, че става въпрос за две различни местности – Киноссема при дн. Килидбахир, докато Гробът на Хекуба би могъл да се идентифицира с хълма Мал тепе, на чийто връх се е издигала изкуствено натрупана могила, към днешна дата вече унищожена (Casson 1926, 221; Özdoğan 1986, 56). Доколкото обаче Гробът на Хекуба се появява за пръв път и единствено в този текст като отделен топоним, не можем да бъдем сигурни в тази идентификация. По-допустимо е случаят „Киноссема-Гроб на Хекуба“ да е опит за „преосмисляне“ значението на местното наименование.

Достатъчно основания за това могат да се открият в легендата за Хекуба, разказана от Еврипид (Eur. Hec.). Този вариант на мита – превръщането на Хекуба в куче, като за сцената на действията е избран именно Тракийския Херсонес – представлява една по-късна негова версия, за чието оформяне много допринася великият трагик (Sittig 1912a, 2657; infra, гл. 2.1.2). „Преосмислянето“ обаче се извършва едва през римската епоха, в контекста на засиления интерес към гръцките митологични образи и поставянето им на географската карта. Очевидно за гърците подобна идентификация не е

била нужна (и коректна), тъй като за тях топонимът Киноссема е имал друго значение[14].

Повече информация за етимологията на топонима ни дава нумизматиката. Появата на кучето в иконографията на монетите на близко разположения Мадитос (SNG Cop. 923–925) поставя Киноссема в пряка връзка с този град. Животински мотиви се срещат като говорещи символи в монетосеченето и на други херсонески градове – Алопеконесос, където като допълнителен символ е използвана лисицата (SNG Cop. 856–857), при Егоспотами – козел (SNG Cop. 850–854). В случая с Алопеконесос, лисицата се появява и в легендата за основаването на града, предадена у Стефан Византийски (St. Byz. s. v. Ἀλωπεκόννεσος). Твърде възможно е кучето на Мадитос също да маркира такава легенда, незапазена у древните автори, но „видима“ на терена под формата на топонима Киноссема.

От друга страна, името на Мадитос се причислява към тракийската топонимия в района (Detschew 1976, 279), което увеличава вероятността „Киноссема“ да принадлежи към топонимията на предгръцките обитатели на полуострова, от които гърците го възприемат и превеждат заедно с легендата за възникването на града.

Апобатра (Ἀποβάθρα)

Топонимът се среща единствено у Страбон, според когото така се наричало мястото при Сестос, където стъпвал мостът на Ксеркс (Strab. 13.1.22). Всъщност, това място е широко дискутирано още от Херодот при описанието на построяването на моста, но нито той, нито следващите автори го назовават с някакво конкретно име (Hdt. 7.33ff.; Polyb. 16.29.10f.; Mela. 2.26; Amm. 22.8.1–11). Самият Страбон не е сигурен в названието – защото в друг негов фрагмент говори за „носа Сестия (Σηστιὸς ἄκρα), където бил мостът на Ксеркс“ (Strab. 7. fr. 56 (55)). Очевидно тук става въпрос за едно неутвърдило се име на местността през римската епоха.

Изворите предполагат една локализация на моста/мостовете на Ксеркс до Сестос, на крайбрежието непосредствено южно от града. Споменатият висок и скалист нос се идентифицира с дн. Пойраз бурун (Müller 1997, 839, 829 с карта).

Кулата на Херо (Ἡροῦς πύργος)

За пръв път Страбон споменава за „Кулата на Херо“ при Сестос (Strab. 13.1.22), препращайки явно към много популярната през античността и средновековието легенда за двамата влюбени Херо и Леандър съответно

[14] В този смисъл – че първоначално Киноссема на Тракийския Херсонес не е имал нищо общо с мита за Хекуба – е и мнението на Зитиг в анализа на самия мит (Sittig 1912a, 2660).

от Сестос и Абидос (за легендата срв. Sittig 1912b). Мотивът с плуващия Леандър към Херо, стояща на кула с лампа в ръка, се среща върху монетите на Сестос и Абидос от императорската епоха (LIMC VIII–1, 621 № 15–16). Той е любима тема в римското изкуството, за което свидетелства появата му в помпеанските фрески, мозайки от Северна Африка, късноримски мраморен релеф от Венеция (Sittig 1912b, 912f. с цит. лит.). Възможно е тези изображения да репродуцират една реално съществувала кула в Сестос, функционирала вероятно като фар за корабите, с която да се свърже топонимът. Нейното местоположение би трябвало да се търси на носа, на който се е намирал Сестос (срв. infra 1.4).

Гробът на Хела (Ἕλλης τάφος)

Топонимът е споменат за първи път у Хеланик, който го свързва с Пактия (Hellanic. fr. 127). По-точни данни за местоположението му дава Херодот – от дясно на пътя през Херсонес, югоизточно от Агора (Hdt. 7.58), очертавайки по този начини линията Кардия-Агора-гробът на Хела-Пактия.

Митът за Хела като епоним на Хелеспонт съвсем естествено обяснява присъствието на топонима на Тракийския Херсонес (срв. KlP 2, 1979, s. v. Helle, 1008) и обвързва появата му с настаняването на гръцките колонисти на полуострова и включването му в гръцкото културно пространство.

Локализацията на Гроба на Хела зависи от тази на Кардия и Пактия (за тях тук гл. 1.4). Предполага се, че става въпрос за естествено образуване на терена, което се идентифицира с един хълм на хелеспонтийското крайбрежие в близост до Пактия (Müller 1997, 827f.).

Макрон тейхос (Makron tichos, Μακρὸν τεῖχος, Longis Muris)

Античните извори не съобщават някакво конкретно название на стената на Милтиад, въпреки че тя е съществувала от средата на 6. в. пр. Хр., (за локализацията ѝ – срв. supra, гл. 1.2). Едва за римската епоха е засвидетелстван топонимът Макрон тейхос, което изследователите свързват със стената на Милтиад. За пръв път той се споменава от Страбон (Strab. 7. fr. 56 (55)). Плиний дава гръцкия вариант и латинския му превод (Plin. nat. 4.11.43, 48), а след него и останалите автори не пропускат да споменат топонима в географските си описания (Mela. 2. 24; Ptol. 3. 11. 4).

Появата на новия топоним на полуострова поставя въпроса за функционирането на стената. Названието „Макрон тейхос“ предполага присъствието на значителни съоръжения на терена. Последните до-Страбонови данни за поправки на стената обаче се отнасят за времето около началото на 4. в. пр. Хр. – строежът на Деркилид (Xen. Hell. 3.2.10), което не предполага към 1. в. пр. Хр. да се очаква нещо забележително запазено. Доста по-късно обаче, в средата на 6 в. Прокопий, описвайки стената отпреди Юстиниановия строеж, категорично свидетелства за наличието на някакви съоръжения,

като никъде не споменава, че са били запуснати, а само, че не били достатъчно високи, с ниски молове от двете страни в морето (Proc. de aedif. 4.10), което предполага поддържането на стената през вековете, за да може тя да достигне в този си вид до Юстиниановата епоха.

В изворите между Ксенофонт и Прокопий единствените сведения за строителна дейност в района на Херсонес са от времето на Антиох III (App. Syr. 3–4, 97f.). В тях не се съобщава да е предприемано възстановяване на стената, но общото споменаване за укрепяването на Херсонес може да се тълкува в този смисъл. Появата на топонима в изворите от втората половина на 1 в. пр. Хр., може да се свърже с тези укрепителни дейности, ако при това е възстановявана и стената, но не изключва и по-скорошна нейна реконструкция – в рамките на установената там римска власт.

* * *

Всичките посочени топоними на Тракийския Херсонес са концентрирани в два района – на хелеспонтийското му крайбрежие и то главно в най-южната част, където е входът за идващите от Егейско море, и в североизточния граничещ с Тракия участък. Като цяло липсват данни за топоними от северозападното крайбрежие, както и от вътрешността на полуострова, което свидетелства за по-оживения морски трафик по Хелеспонт. Топонимите от североизточния район пък маркират пътното трасе през Херсонес към Енос.

С изключение на Идакос, липсват други местни названия, които да се свържат с предгръцката топонимия на района. С периода на гръцкото проникване в изворите се появяват редица гръцки наименования (Киноссема, Гробът на Хела, Ариани, Мастусия). Възможно е при това някои предгръцки местни названия да са възприети и „преведени“ (Киноссема?).

Редица нови имена на местности се появяват в съчиненията на авторите от римската епоха – Апобатра, Киноссема/Гробът на Хекуба, Еолиум, станцията на Ахейците, Кулата (последните две – съобщени от Плиний), Макрон Тейхос – и съставляват следващия топонимичен пласт на Тракийския Херсонес. Трябва веднага да се отбележи, че той е диференциран на хронологически принцип, а не на езиков – в това отношение топонимията остава неизменно на гръцки език.

Принципите на наименованието са разнообразни – използвани са митологични сюжети (Гробът на Хела, Киноссема/Гробът на Хекуба), исторически факти (Апобатра, Макрон тейхос), описателни (Мастусия). Повечето наименования се появяват само по един път в изворите, което говори за една динамична топонимия през вековете и за неутвърдена номенклатура. Единствените топоними, които се споменават по-често от авторите и са се запазили през вековете, са Гробът на Хела и Киноссема. Последният се „превръща“ в „Гроб на Хекуба“ едва през римската епоха, което говори за

удачен опит за налагане на нов топоним, без това обаче да води до изчезването на стария.

В този смисъл приемствеността при топонимията на полуострова е проследима в различни посоки – в езиково отношение със запазването и продължаването на гръцката номенклатура, в културно-историческо – с възпроизвеждането на събития от гръцката история и митология, което недвусмислено говори и за етническата приемственост на населението на Тракийския Херсонес. Липсата като цяло на тракийски местни названия (с едно изключение), доколкото не се дължи на характера на изворовата база, представена изцяло от гръко-римски извори, свидетелства за минималния дял на траките в местната номенклатура, което косвено предполага един доста слаб интензитет на културните контакти в това отношение между траки и гърци.

1.5. Селища и селищна система

Проследяването на възникването и развитието на селищата, тяхната организация и оформянето на селищната система само по себе си носи информация, както за техните „създатели“ и обитатели, така и за протичащите исторически процеси.

Античните автори съобщават над 25 различни имена на селища, които те разполагат на Тракийския Херсонес (срв. табл. 2; Bürchner 1899, 2442). Разбира се, не всички са съществували едновременно на полуострова, а някои са имена на едно и също селище през различни епохи. За първата половина на 4 в. пр. Хр. Ксенофонт и Псевдо-Скилакс говорят за 11–12 града (Xen. Hell. 3.2.10; Ps.-Skyl. 67), и вероятно това е реалният оптимален брой на селищата там. Числото, погледнато дори само в количествено отношение, е доста внушително за неособено голямата територия на Тракийския Херсонес, и подчертава интереса, който областта е предизвиквала.

Поради липсата на археологически разкопки на полуострова, локализацията на селищата там продължава да е спорна, тъй като почива само на анализа на историческите извори, без изводите да могат да бъдат проверени чрез теренни доказателства. Дискусионни остават и предположенията за датата на основаване на повечето селища, техния размер и значение. Липсата на една систематизация на селищните обекти на Тракийския Херсонес усложнява още повече изследването им – често те са разглеждани изолирано, без да са схващани като компоненти на селищната система на полуострова. Това още повече налага обобщаването на досегашните хипотези в науката за историческото им развитие. При представянето на отделните селища е възприет географски признак: вътрешността на полуострова, северозападното крайбрежие и югоизточното крайбрежие.

Въпреки че селищата, разположени северно от линията Кардия-Пактия, са извън политическата граница на Тракийския Херсонес, те остават исторически свързани с него и не могат да бъдат пренебрегнати. Още повече, че в различни исторически периоди под Тракийски Херсонес се разбира една по-обширна територия (supra, 1.2.).

1.5.1. Селища във вътрешността на полуострова

Херсонес-Агора (Χερρόνησος, ᾽Αγορή***)***

За „полис Херсонес“ на Тракийския Херсонес се съобщава в три не много ясни свидетелства – фрагмент от Хекатей, запазен у Стефан Византийски[15], схолион към „Конници“ на Аристофан[16] и схолион към „Хекуба“ на Еврипид[17].

Името „Херсонес/херсонесити“ се среща и върху монети – в този смисъл се интерпретира надписът ΧΕΡ върху една тетрадрахма от серията лъв/глава на Атина (Babelon I, № 1797, Pl. LVII, fig. 14) от I период на монетосечене на Тракийския Херсонес (515–493 г. пр. Хр.) (Цветкова 2004, 18, табл. 1/1), както и надпис ΧΕΡΡΟ върху бронзовите монети от II период на монетосеченето на Тракийския Херсонес (357–323/320 г. пр. Хр.) (Цветкова 2004, 27).

За Χερρονησῖται като членове на Първия атински морски съюз научаваме от Атинските трибутни листи, където те плащат първоначално 18 таланта, но в по-късните периоди – 1 талант (срв. табл. 3). Редукцията на фороса е сигурна за 443/2 г. пр. Хр., но вероятно още преди тази дата данъкът е бил намален, което може да се свърже с Перикловата кампания и настаняването на клерухи в Херсонес през 447/6 г. пр. Хр., тъй като в тази година за пръв път са регистрирани вноски от други два града на полуострова – Елайус и Лимне (ATL I, 564, n. 2; за сумите – срв. табл. 3). В 441/0 г. пр. Хр. настъпва едно друго изменение в трибутните листи – вместо Χερρονησῖται там се появяват Χερρονησῖται ἀπ᾽ Ἀγορᾶς. Следващата година отново, но за последен път, са регистрирани само Χερρονησῖται. За периода 435/4–421/0 г. пр. Хр. в трибутните листи трайно фигурират вече „Херсонеситите от Агора“ с редовни вноски от по 1 талант.

Всъщност, трибутните листи са едно от най-ранните свидетелства за съществуването на град на име **Агора** на Тракийския Херсонес. За него говори Херодот – през Агора минала войската на Ксеркс към Европа, оставяйки от лявата си страна Кардия, а от дясно – гроба на Хела (Hdt. 7. 58). Градът фигурира и у Псевдо-Скилакс (Ps.-Skyl. 67), но след Демостен, който го споменава във връзка с границата на полуострова (Dem. 7.39, 41), той

---

[15] Hct. fr. 163. Steph. Byz. s. v. Χερρόνησος· πόλις ἐν τῆι κατὰ Κνίδον χερρονήσωι ... ἔστι β̄ πόλις ἐν τῆι Θράκηι Χερρόνησος, περὶ ἧς ⸢Εκαταῖος ἐν Εὐρώπηι· ⸣ ἐν δ᾽ αὐτοῖσι πόλις Χερρόνησος ἐν τῶι ἰσθμῶι τῆς χερρονήσου⸣. καὶ τὸν πολίτην Χερρονήσιόν φησι· ⸢᾽Αψινθίοισι πρὸς μεσημβρίαν ὁμουρέουσι <Χερρονήσιοι>⸣.⸢ Ηρόδοτος IX 118 δὲ Χερρονησίτης>· ⸢Χερρονησῖται ἀπὸ τῶν πύργων ἐσημήναντο τοῖσιν᾽ Αθηναίοισι τὸ γεγονός⸣.

[16] Schol. ad Aristoph. equit. 262. <ἐκ Χερρονήσου>: Χερρόνησος τῆς Θρᾴκης χωρίον καὶ πόλις, ὑποτελὴς τῶν᾽ Αθηναίων, εὔφορος εἰς πυροῦ γεωργίαν. ὅθεν καὶ ἐσιταγώγουν οἱ ᾽Αθηναῖοι.

[17] Schol. ad Eur. Hec. 8. <πλάκα> χώραν· !ἢ δυσγενὴς ὢν πλουσίαν ἀροῖ πλάκα⸣. περιφραστικῶς τὴν Χερρόνησον. ἢ ἀν... ἡδὲ Χερρόνησος πόλις Θρᾴκης, ἧς ἐβασίλευε Πολυμήστωρ.

изчезва от изворите. Отгласи за съществуването на такъв град на Херсонес се съдържат в съчинението на Стефан Византийски (St. Byz. s. v. Ἀγορά).

Интерпретацията на тези сведения пораждат една широка полемика в съвременната историография. Първоначалният въпрос е дали въобще е съществувал град Херсонес на Тракийския Херсонес. Предвид многократната употреба в изворите от Херодот насетне на наименованието „Херсонес“ и „херсонесити“, проблем в случая представлява уточняването на съдържанието му – дали с него се обозначава конкретен град (в урбанен смисъл) и неговите жители, политическо обединение на селищата на полуострова (и неговите полити) или географският район (и неговите обитатели).

Първите автори, които се занимават с историята на Тракийския Херсонес, въобще не поставят под съмнение сведението на Хекатей за съществуването там на едноименен град. В този смисъл Херсонес е включен в Реалната енциклопедия като град, разположен на провлака на Тракийския Херсонес, идентичен или близо разположен до известния от трибутните листи град Агора (Bürchner 1899, 2251). Без възражения срещу Хекатей се изказват и следващите големите изследователи на този период от античността – Берве (Berve 1937, 15ff.), Бенгтсон (Bengtson 1939, 13) и Еренберг (Ehrenberg 1965, 227ff.), както и издателите на Атинските трибутни листи (ATL I, 563), като смятат, че след разрушаването му от персите през 493 г. пр. Хр., той е известен под името Агора („пазар“).

Съмненията се пораждат с фундаменталната за времето си студия на Карщет. Той по принцип не отрича съществуването на град на провлака на полуострова, но само уточнява неговото име. Според автора град Херсонес не е съществувал на полуострова. Той тълкува употребеното в сведението на Хекатей „πόλις“ в смисъл „държава“, визирайки политическото обединение на всички градове на полуострова, в какъвто смисъл възприема и определенията „χωρίον“ и „πόλις“ в схолиона към Аристофан. Карщет отхвърля възможността след разрушаването му от персите градът да се е свил до размерите на едно пазарно място и да е получил друго име, тъй като смята, че никой град не променя името си вследствие на икономически упадък. Той смята, че градът се е казвал винаги Агора, възникнал е със създаването на стената на Милтиад на мястото, където се е преминавало през нея, и е бил средище на търговията с хинтерланда (Kahrstedt 1954, 7ff.).

Наистина, изворите дават достатъчно данни за съществуването на някакъв тип обединение на градовете на Тракийския Херсонес (за него срв. infra, 2.4.4). При това обаче би трябвало да се държи сметка за кой период от историята на полуострова става въпрос – за времето на Филаидите или след това. Интерпретацията на Карщет за името Агора е атакувана по-късно от Гшнитцер, който показва, че по-скоро Херсонес е било официалното име на града, а Агора е народното му местно название (Gschnitzer 1958, 148;

така – Berve 1967, 565; Isaac 1986, 167). Въпреки това тя намира привърженици (Данов 1968, 253f.; ИТТ I, 180, бел. 15; Müller 1997, 770).

Проблемният фрагмент от Хекатей и уточняването какво той разбира под „херсонесци“ наистина изисква специално внимание. Още Якоби коментира, че в случая става въпрос за нарушен словоред, при който Стефан Византийски е разменил местата на двете фрази, и възстановява текста в следния ред: Ἀψινθίοισι πρὸς μεσημβρίαν ὁμουρέουσι Χερρονήσιοι· ἐν δ᾽ αὐτοῖσι πόλις Χερρόνησος ἐν τῶι ἰσθμῶι τῆς χερρονήσου (FGrHist Ia 348). При тази реконструкция Еренберг смята, че у Хекатей са разграничени полуостров и полис с едно и също име. Χερρονήσιοι явно е използвано както като „локално-етническо определение“ за обитателите на полуострова, на чиято територия на провлака съществува едноименният полис Херсонес, така и за гражданите на конкретния град (Ehrenberg 1965, 229). Възможно е именно това двойно значение още от времето на Хекатей да е причина за недоразуменията в литературата[18].

Задълбочените проучвания върху полисната тематика, реализирани в последно време от Копенхагенския Център за полиса, позволиха да бъдат направени някои допълнения по разискваната тема. В своето изследване върху Периегезата на Хекатей, Ханзен заключава, че с термина „полис“ античният автор обозначава град в урбанен и в политически смисъл (Hansen 1997a, 27). Конкретният фрагмент 163 той причислява към цитираните дословно у Стефан Византийски, при които думата „полис“ е била употребена и в оригиналния текст и не смята за вероятно от името на жителите на полуострова Хекатей да е извел името на града Херсонес. Ханзен също се придържа към тезата, че Херсонес е предишното име на някой от трите полиса на провлака – вероятно Агора, която вместо да развие собствен етникон ползва съставното „херсонесити от Агора“, изведено явно от етникона „херсонесити“ като обозначение на жителите на едноименния град (Hansen 1997a, 22).

Анализът на сведението на Хекатей позволява то да бъде определено като адекватно сведение за епохата си, а посочването на конкретното място – ἐν τῶι ἰσθμῶι τῆς χερρονήσου – недвусмислено говори за съществуването на конкретен град Херсонес на провлака на полуострова. От друга страна, това поставя въпроса за стойността на информацията в другите извори. Така например сведението на схолиаста на Аристофан е атакувано от Еренберг, според когото „Херсонес“ е употребено там за целия полуостров, независимо от споменатите „χωρίον“ и „πόλις“. Аргументите му са

[18] Според Фол под „херсонесити” трябва да се разбира местното тракийско население долонки (Фол 1973a, 24). Такава идентификация не намира обаче подкрепа в изворите, където с термина се обозначава изключително гръцкото население на полисите на Тракийския Херсонес.

логични: останалите сведения в текста – че плаща данък на атиняните и че е техен основен продоволствен център – звучат в смисъла на историческата действителност от времето на Първия Атинския морски съюз и едва ли се отнасят за един единствен град (Ehrenberg 1965, 227). Независимо от критиката, информацията от схолиона не бива да се пренебрегва. Тя по-скоро има характер на реминисценция и явно се дължи на друга, различна от Хекатей традиция (Hansen 1997a, 22), а това вече недвусмислено потвърждава съществуването на град Херсонес на едноименния полуостров.

По същия начин би могло да се възприеме и сведението на схолиаста на Еврипид. Текстът не е намерил досега място в коментарите за град Херсонес, поради което са необходими повече разяснение. Само по себе появата още веднъж на комбинацията „полис Херсонес“ (но този път – в Тракия!) е показателна. Тук обаче градът се явява резиденция на Полиместор, което разграничава значително информацията от другите две сведения (на Хекатей и на схолиаста на Аристофан). Това вероятно се дължи на различния ѝ произход – в нея се открива силното влияние на след-Евридиповата митологична традиция за Хекуба (срв. infra). Доколкото в схолиона става въпрос за резиденция на тракийски базилевс, данните се вписват в кръга сведения за наличието на тракийска държава на полуострова. Изкушаващо е да се предположи възникването на града като тракийско селище, племенен център, но докато това не е подкрепено с друг изворов материал, то остава в сферата на предположенията. Единствената сигурна информация, която може да се извлече от текста е, че в представите на древните селището е схващано като едно значимо място (достойно да бъде резиденция на владетел), център на монархическа власт над целия полуостров, който обаче към времето на схолиаста не е съществувал – сведенията за него са толкова неясни, колкото и тези за тракийския базилевс Полиместор.

Идентификацията на Χερρονησῖται от трибутните листи изглежда по-безпроблемна. Повечето автори са единни, че Χερρονησῖται от ранните периоди е събирателно название за населението на целия полуостров, докато тези, които плащат само 1 талант, са идентични с Χερρονησῖται ὀπ᾽ Ἀγορᾶς (ATL I 449; Ehrenberg 1965, 229, n. 1; Hansen 1997a, 22)[19], от където може да се заключи, че към времето на създаване на Атинския морски съюз, градът Херсонес вече не е съществувал. Една друга насока дават разсъжденията, че Кардия и Пактия трябва да са били включени в квотата на „херсонеситите от Агора“ поради отсъствието им в трибутните листи (Casson 1926, 223; Berve 1937, 17f., Anm. 3).

[19] Известно противоречие се съдържа в коментара към трибутните листи, където на друго място се споделя схващането, че под Χερρονησῖται през цялото време трябва да се разбират жителите на Агора (ATL I, 564).

Анализът на монетите и определянето от името на коя институция са отсичани по-скоро поставя нови проблеми, отколкото да допринася за решаването на въпроса с града Херсонес. Предлаганата датировка на ранните емисии – 515–493 г. пр. Хр. – ги свързва с времето на Милтиад Млади на Тракийския Херсонес, като повечето изследователи виждат в тях израз на едно федеративно монетосечене на херсонеските градове, обединени в държавата на Милтиад (Babelon I 1225, 1228; Berve 1937, 14 Anm. 2; Kahrstedt 1954, 6, 9; Hansen 1997a, 21[20]), и възприемат легендата ΧΕΡ като наименование на цялата общност, като се смята, че са отсичани в Кардия (Head 257, Babelon I 26, 1229). Тази интерпретация обаче не е безпроблемна – против нея се изказва Еренберг, според когото е трудно да се мисли за федеративно монетосечене, тъй като едва ли всички различни колонии на полуострова ще са били съгласни да приемат милетския лъв, който се появява на аверса. Авторът е склонен явно да възприеме ранните монети като емисия на града Херсонес или на близко разположената милетска колония Кардия (Ehrenberg 1965, 228). Без допълнителна аргументация Бенгтсон също смята, че те принадлежат на града Херсонес (Bengtson 1939, 13, Anm. 2). Възраженията на Еренберг наистина са основателни и се налагат в литературата – в този смисъл в по-късната си студия Берве вече също възприема, че серията принадлежи на града Херсонес (Berve 1967, 565; също Isaac 1986, 167).

При всички положения това монетосечене не е извършено без знанието на Милтиад Млади и разрешението на проблема отвежда към въпроса за характера на властта на Филаидите на полуострова (срв. infra 2.5). От друга страна, през този ранен период не е известно за друг район федеративно монетосечене, така че е по-вероятно легендата ΧΕΡ наистина да бележи принадлежността на емисията на града Херсонес. Появата в иконографията на типичните символи на Милет (лъв) и на Атина (глава на Атина) са ясно свидетелство, че градът, емитирал тези монети, трябва да е бил в тесни връзки с тези два полиса, което ни насочва отново към географския район на провлака на полуострова – само там е мислима подобна комбинацията между лъва (чрез Кардия) и Атина (чрез атинските колонисти на Милтиад).

Детайлният анализ на различните извори води до налагането в съвременните научни изследвания на мнението за съществуването на град Херсонес на полуострова (Isaac 1986, 167; Loukopoulou 1989, 73; Leschhorn 1984, 81; Hansen 1997a, 21f.). Известни нюанси се наблюдават при решаването на другите въпроси, свързани с града – кога е основан и от кого, какви са

[20] Явно поради недоглеждане в датировката се дължи и погрешното отнасяне на серията при Карщет към времето на Милтиад Стари, а при Ханзен – към периода „след отхвърлянето на тиранията", но тъй като и двамата се изказват за монетите като израз на обединено монетосечене, ги включвам в тази група автори.

неговите функции и етническата принадлежност на жителите му, какво е отношението му с Кардия и Агора.

Относно възникването – в литературата единодушно се приема, че градът Херсонес трябва да се свърже с колонизационното мероприятие на Милтиад Стари (Berve 1937, 16; Berve 1967, 80; Hammond 1956, 114[21]; Isaac 1986, 166f.; Loukopoulou 1989b, 72f.), най-малкото поради определянето му в изворите като „ойкист на Херсонес“ (Hdt. 6.103; Marc. v. Thuc. 3, 8), като се уточняват и останалите основани от него селища на полуострова – Кардия, Пактия, Критоте (Ps.-Skymn. 699, 711–712; Ehrenberg 1965, 230; Leschhorn 1984, 81f.). При това положение, като начална дата за основаването на града може да се предложи годината на идването на Милтиад Стари на Тракийския Херсонес – 556/5 г. пр. Хр.

Въпросът чий град е Херсонес на пръв поглед изглежда излишен – както може да се заключи от името, той е гръцки град (Berve 1937, 15; Hansen 1997a, 19). В литературата се срещат обаче и други предположения – на базата на анализа на Хекатеевите фрагменти, Лукопулу смята, че по аналогия с използваната от Хекатей структура на текста, където се говори за негръцки полиси, то и Херсонес би трябвало да е негръцки полис, в който тя вижда един племенен център (Loukopoulou 1989b, 73, n. 3). Това изглежда допустимо, още повече като се съпостави с информацията на схолиаста на Еврипид за резиденцията на Полиместор, но доколкото и двата типа сведения са с фрагментарен и легендарен характер, изводите са повече от хипотетични. Логично е обаче да се потърси някакъв племенен център (на предишните обитатели на полуострова – долонките), така че тези изводи биха могли да се отнасят за селището, предшествало гръцкия град Херсонес – в този смисъл би могло да се говори за топографска, но не и топонимична приемственост.

Този анализ е важен и във връзка с етническата принадлежност на обитателите на града. При положение, че става въпрос за някакво селище на долонките, би могло да се очаква и тяхното физическо присъствие в града. За това обаче няма данни. В тази насока изследователите се опитват да интерпретират монетите – смята се, че присъствието на милетския и атинския символ свидетелстват за наличието в града на милетски и атински колонисти (Ehrenberg 1965, 228; Berve 1967, 566; Isaac 1986, 167). Това поставя и въпроса за отношенията на новия град с милетската колония Кардия, тъй като явно чрез нея е възприет милетският лъв, респективно – милетските заселници. Вариантите тук се движат между неопределените „тесни връзки поради пространствената близост“ (Ehrenberg 1965, 228) и конкретното „изтласкване или асимилиране в новата колонизационна единица“ на ми-

[21] Въпреки че Хамънд погрешно предполага съществуването на трети Милтиад (срв. infra).

летските и клазоменски заселници от Кардия, съответно включването ѝ в „херсонеситите от Агора“ заедно с Пактия (Berve 1937, 13, 17 Anm. 3).

Мненията се разминават и по отношение на функциите на града Херсонес. Аргументираното от Берве предположение, че градът на провлака на полуострова е централно място на атинските колонисти и политически център (резиденция) на Милтиад Стари, където се е намирала пританията, осигуряващ защитата на полуострова (Berve 1937, 16f., 21) се възприема от авторите (ATL I, 563; Kahrstedt 1954, 6). Съображенията на Еренберг, че в изворите липсват повече сведения за града, го карат обаче да смята, че Херсонес никога не е имал голямо политическо значение, развивал се е в сферата на Кардия и Пактия и функцията му основно е била да защитава полуострова (Ehrenberg 1965, 228). Той обаче очевидно не забелязва противоречието с предположението му малко по-долу, че градът е отсичал монетите лъв/Атина, а наличието на монетосечене говори най-малкото за неговия икономически потенциал, респективно – определя го като най-значим за областта. Освен това, традиционното възприемане на града като място, където е била съсредоточена централната власт над полуострова (според Schol. ad Eur. Hec. 8), говори в подкрепа на тезата за Херсонес като „столица“ на Филаидите.

Годината 493 пр. Хр., която се свързва с персийската акция по потушаването на Йонийското въстание в района и разрушаването градовете на Тракийския Херсонес с изключение на Кардия, съответно и краят на Милтиадовата власт там, се възприема като повратен момент в историята на града – смята се, че той е разрушен тогава, тъй като в 5 в. пр. Хр. вече не се споменава (Berve 1937, 17; Ehrenberg 1965, 228).

Всички автори са единни и изтъкват връзката между Херсонес и Агора. Най-малкото това може да се заключи от еднаквата локализация на двете населени места – най-общо на провлака на полуострова, между Кардия и Пактия – но докато Карщет смята, че се припокриват във времето (Kahrstedt 1954, 7), останалите автори говорят за териториална приемственост и считат Агора за наследник на града Херсонес (Jacoby, FrGH I 348, към fr. 163; Berve 1937 16; ATL I 563–4; Ehrenberg 1965, 228; Leschhorn 1984, 81; Isaac 1986, 167; Hansen 1997a, 22).

Пространствената приемственост предполага и приемственост във функциите на селището, но тук отново възникват някои проблеми при интерпретацията на Агора. Въз основа на етимологията на името „агора=пазар“ („Marktflecken“) Берве ѝ отдава чисто търговски функции и даже не смята, че е полис. Това принципно противоречи на формулираната от него теза, че „херсонеситите от Агора“ в трибутните листи, заедно с жителите на Кардия и Пактия, са една общност („останките от херсонеската държава“), наричана така, тъй като Агора се намирала по средата (Berve 1937, 17). Идеята за Агора като „пазарно място“ се среща в литературата (Kahrstedt 1954, 7;

Данов 1968, 254), като в последно време намери продължение в определянето на селището като емпорион, разположен на трако-гръцката граница (Loukopoulou 2002, 347, n. 19).Тази интерпретация, при която функциите на селището са сведени само до чисто търговски, не може обаче да бъде категорично поддържана, доколкото античните автори не споменават града като емпорион (за емпориите срв. Hansen 1997c, 85, 96) и свидетелстват поскоро за особеното място Агора на полуострова.

В този смисъл, присъствието в трибутните листи именно на Агора от трите възможни града на провлака, независимо че някои автори не му отдават нужното внимание (Ehrenberg 1965, 228), е показателно за значението, което е имал градът. Явно в представите на древните той е бил по-важният град в сравнение с Кардия и Пактия. Въпреки констатацията, че през класическия период, за разлика от Омировия, агората в гръцкия полис губи постепенно функцията си като място за събранията на гражданите и се възприема предимно като пазарно място (Hansen, Fischer-Hansen 1994, 45–48), в случая с Агора на Тракийския Херсонес е мислима именно такава етимология на името – средищното ѝ положение на провлака, възприемането ѝ като важен град засилват вероятността функциите на града да са произтичали именно от ролята му като място, където се е осъществявало събранието на жителите, и от където е произтичала централната власт.

При това положение Агора наистина ще е наследник на града Херсонес и все още ще играе централна роля на провлака на полуострова по времето на Атинския морски съюз. Тази ситуация не е била неизменна – оскъдните ѝ споменавания в 4 в. пр. Хр. и то само във връзка с границата на полуострова, я очертават вече като едно не особено значимо място и свидетелстват за затихващите ѝ функции. Липсата на каквито и да е сведения за града при основаването на Лизимахия потвърждава само, че ако той не е престанал да съществува още преди това, то този акт със сигурност бележи края му.

Локализацията на града Херсонес също е предмет на спорове. Според Хекатей той е бил разположен на провлака на полуострова (Hct. fr. 163). За Агора се съобщава, че се е намирала между близките градове Кардия и Пактия (Hdt. 7.58; Ps.-Skyl. 67), така че местоположението ѝ зависи от идентификацията на последните два града. Тъй като повечето изследователи не разполагат с лични наблюдения на терена, в литературата се появяват различни предположения за локализацията на Херсонес/Агора – при дн. Султание кале, югозападно от Булаир (ATL I, 564; Kahrstedt 1954, 13f.), северно от стената на Милтиад (Данов 1968, 254), до Хексамили (дн. Ортакьой) (Maurice 1930, 219). Теренните наблюдения еднозначно определят обаче местоположението на Херсонес-Агора при дн. Булаир, за което говорят останките от антично селище, разположено на естествения акропол (Müller 1997, 769).

Прегледът на историографията по проблема с града Херсонес-Агора позволяват да бъдат направени следните обобщения, с оглед коректната интерпретация на съобщените в изворите за Херсонес/херсонесити:

- с това понятие през различните епохи са обозначавани както градът и неговите жители, така и географската област и нейните обитатели, като при разновременните сведения съответно се мени значението на Херсонес/херсонесити;
- съществуването на града се поставя в периода на властта на Филаидите на полуострова, което налага развитието му да се разглежда в тази връзка;
- след края на властта на Филаидите в 493 г. пр. Хр., се обособяват три отделни селища в района на провлака – Кардия, Пактия и Агора, като последната може да се счита за топографски приемник на града Херсонес, което позволява да се говори за Херсонес/Агора.

Лизимахия (Λυσιμάχεια)

Лизимахия е един от най-често споменаваните градове на Тракийския Херсонес през елинистическата епоха. Това позволява да се проследят подетайлно някои моменти от историческото ѝ развитие в сравнение с останалите градове на полуострова, но същевременно поставя и много други въпроси – за нейната локализация, за мястото ѝ както в селищната система на полуострова, така и в рамките на държавата на Лизимах.

Изворите дават една сравнително точна дата за основаването на града – през 309/8 г. пр. Хр. (Diod. 20.29.1; Marmor Parium fr. 19; Justin. 17.1.2; за датировката срв. Weiss 1927, 2554; Brodersen 1986, 69 Anm. 2 с цит. лит.; Делев 2004, 170). Това става за сметка на съседните Кардия и Пактия, които са обхванати от новия град (Paus. 1.9.8; Plin. nat. 4.11.40). Съвременните автори определят този акт с термина синойкизъм – една често срещана практика при елинистическите владетели и особено характерна за Лизимах (Tscherikower 1927, 3, 164; Cohen 1995, 22, 83; Делев 2004, 171). Доколкото може да се заключи от комбинираните сведения, градът е бил разположен на границата на Херсонес, по средата на провлака на полуострова, в близост до Кардия (Ps.-Skymn. 703; Strab. 7. fr. 52 (51); Mela 2.24; Plin. nat 4.11.48; Paus. Perieg 1.9.8).

В изворите липсват сведения за градоустройството на Лизимахия, но съпоставяйки известното за Лизимаховата строителна практика при други случаи, явно с това са били натоварени опитни архитекти и инженери, с които владетелят е разполагал (Tscherikower 1927, 165). Техните умения са били особено необходими след земетресението през 287/6 г. пр. Хр., което сериозно засяга града (Iustin. 17.1.1f.) и вероятно налага нови строежи и възстановителни работи (Делев 2004, 249f.).

След смъртта на Лизимах през 281 г. пр. Хр., в хода на сложните взаимоотношения между елинистическите владетели, Лизимахия заедно с Херсонес преминава ту в едни, ту в други ръце (срв. infra). Районът е не само арена на междуособните борби, но е изложен и на келтското нашествие. Вероятно към 278/7 г. пр. Хр. Лизимахия е превзета и разрушена от келтите на Леонорий и Лутарий (Liv. 38.16.4; срв. infra)[22].

Явно обаче тези разрушения не са били с тежки последствия за града, за което свидетелства интензитета на монетосеченето на Лизимахия в първата половина на 3 в. пр. Хр. В по-новите изследвания началото на монетосеченето ѝ се поставя в 306/5 г. пр. Хр., когато там започва да функционира една от царските монетарници, за да продължи след смъртта на Лизимах със свое автономно монетосечене до към 245/240 г. пр. Хр. (Юрукова 1992, 136–137; Юрукова 1998). Свидетелство за установяването на единна тегловна единица във владяната от Лизимах територия са четирите оловни тежести, принадлежащи на Лизимахия, две от които произхождат от Мала Азия, една – намерена при Бакла бурун в Херсонес, и една – в околностите на Търговище (Василев 1988, 7–8). Тези данни позволяват да се предположи, че поне в първата половина на 3 в. пр. Хр. селището просперира икономически.

До към 202 г. пр. Хр., когато е превзет от Филип V, градът е етолийски съюзник (Polyb. 15.23.9, 18.3.11). Изворите споменават, че след изтеглянето на войските на Филип V траките разрушават Лизимахия (Polyb. 18.4.5; Liv. 33.38.11). Това налага новият ѝ владетел – Антиох III, да предприеме през 196 г. пр. Хр. възстановителни работи за бързото издигане на „крепостта“ чрез откупуването на продадените в робство лизимахийци, настаняването там на други преселници (App. Syr. 4), укрепяването на Херсонес (App. Syr. 97f.). След краха обаче на неговата авантюра, в района първоначално се разпорежда Рим – през 188 г. пр. Хр. през Лизимахия преминава войската на завръщащия се от Мала Азия Манлий Вулзон, като остава в града на бивак (Liv. 38. 40), а впоследствие Херсонес е отстъпен на Пергамското царство.

За пореден път градът, намиращ се вече под властта на Атал, е завладян и опожарен от траките на Диегилис (Diod. 33. fr. 14), макар и това да не е краят на Лизимахия. Той настъпва към 1 в., когато Плиний го вижда вече да запустява (Plin. nat. 4.11.40).

Динамичната история на града поставя въпроса за неговото значение и функции. Независимо от грандиозните планове на Лизимах за издигането ѝ като столичен град, Лизимахия не успява да се утвърди исторически (в сравнение даже с някои други градове на Тракийския Херсонес като Сестос, Матидос, Елайус), за което говори сравнително краткото ѝ и бурно

[22] Апиан фиксира някакво разрушаване на Лизимахия от траките, като го поставя в контекста след смъртта на Лизимах (App. Syr. 3), но по-вероятно е той да визира същите събития в хода на II Македонска война.

съществуване в продължение на ок. 4 века – от самия край на 4 в. пр. Хр. до към 1 в., така че констатацията, че всички градове на Лизимах стават покъсно големи центрове (Tscherikower 1927, 164) в случая точно с неговата столица не важи. Спорен е въпросът дали даже още по времето на Лизимах тя е продължавала да функционира като столица след разрушителното земетресение от 287/6 г. пр. Хр. (Делев 2004, 250 и цит. лит).

Причините за „неуспеха“ на Лизимахия могат да се потърсят в мотивите за нейното основаване на това място. В литературата се изтъква почти винаги стратегическото ѝ положение – като „крепост срещу траките“ (App. Syr. 3), с оглед подготовката на войната срещу Антигон (Tscherikower 1927, 163), контрол на пътя през Хелеспонт или осмислянето ѝ като ориентир за бъдещата му териториална експанзия към Мала Азия (Делев 2004, 171). В това отношение Лизимахия е единственият град на Лизимах, основан по военни съображения (Tscherikower 1927, 163). От значение е и наблюдението, че тя не води началото си от наследството на Антигон (Tscherikower 1927, 162) и за разлика от повечето останали Лизимахови градове, при нея става въпрос за реално ново основаване, а не само преименуване на града (Leschorn 1986, 257).

Именно стратегическото ѝ местоположение обаче е причина тя да е изложена на произвола на преминаващите през Хелеспонт войски, което не би изглеждало далновидно от страна на Лизимах, ако се е водел единствено от стратегически съображения. Според едно наблюдение на Чериковер Лизимаховите градове винаги са били разположени на местата на стари гръцки селища (Tscherikower 1927, 164). Тази констатация предполага да се търсят исторически мотиви и при избора на негова столица. Известното ни от изворите за локализацията на града Агора говори, че точно тя е пространственият предшественик на новия град (Brodersen 1986, 81f.[23]). От друга страна, начинът на създаването на Лизимахия – чрез синойкизъм, и обезличаването на Кардия и Пактия може би свидетелства за сходните процеси по време на създаването на града Херсонес-Агора.

Възприемането на провлака на полуострова като едно средищно място за района на Тракийския Херсонес е очевидно в действията на Лизимах. В следващите периоди тази традиция намира продължение – именно като седалище на сина си Селевк Антиох III започва мащабното строителство по възстановяването на града (App. Syr. 12).

В изворите липсват сведения са размерите на града и неговата планировка. Единственото, което може да се предполага е, че той е бил укрепен с крепостна стена. Като свидетелство за съществуването на такава може

[23] Бродерсен възприема също така, че Лизимахия наследява и ролята на Агора, без обаче да дефинира каква е била тя. Неговият анализ на изворовите податки за идентификацията на Лизимахия с Агора е точен, въпреки че води до други (погрешни) заключения за локализацията на двете селища.

да се възприеме една серия монети на Лизимахия с изображение на Тюхе с крепостна корона/седнал лъв, които се определят като най-ранна емисия в автономното монетосечене на Лизимахия (Юрукова 1992, 138). Вероятно изграждането ѝ трябва да се постави още по време на Лизимах. През 196 г. пр. Хр. тя е възстановена от Антиох III (Liv. 33.38.12).

Всъщност, точно локализацията на Лизимахия е спорна. Доколкото се приема идентификацията ѝ с Агора, тя би трябвало да се разполага на същото място – при Булаир. Изолираният анализ на сведенията единствено за Лизимахия (без съпоставката им с информацията за Агора) води до оформянето в литературата на различни варианти – в посока от юг на север тя са поставя при Султание кале (южно от Булаир), самия Булаир, при Ортакьой или при Кавак (срв. прегледа на литературата у Brodersen 1986, 72, Anm. 20), като се привличат освен литературните сведения, епиграфските паметници от района (Krauss 1980, №№ 38–44), така и археологическите останки.

В последно време отново бе лансирана една стара локализация на Лизимахия при Ортакьой (Хексамилион), която в основата си почива на картата на Птолемей (Brodersen 1986). Въпреки детайлния анализ на литературния, епиграфския и археологически материал, заключенията не са добре аргументирани – поставянето на Лизимахия при Ортакьой е направено въз основата на локализираните там останки от стена, преграждаща полуострова, но тя едва ли може да се свърже със стената на Милтиад, защото тази локализация е в конфликт със съобщените в изворите данни за дължината на стената, която минавала през най-тясното място на провлака и била ок. 36–40 стадия (ок. 6,5–7,6 км – Hdt. 6.37; Xen. Hell. 3.2.10; Skyl. 67; Strab. 7, fr. 52 (51); 54 – срв. supra. 1.2).

Като общо мнение в историографията в последните години се налага локализацията на Лизимахия при Булаир, където античните останки на терена свидетелстват за наличието на един важен елинистически селищен център (Krauss 1980, 91**;** Müller 1997, 769; Sayar 1997, 325; Sayar 1998, 427; Sayar 2007; също ATL I, 564f.; Kahrstedt 1954, 41f.[24]).

1.5.2. Селища на северозападния бряг

Дерис, Кобрис, Кипасис (Δερὶς, Κῶβρυς, Κύπασις)

Непосредствено след устието на р. Мелас и преди Тракийския Херсонес Псевдо-Скилакс споменава три селища – Дерис, Кобрис и Кипасис, които той определя като емпории (Ps.-Skyl. 67[25]).

---

[24] Карщет смята, че Лизимахия не е идентична с Агора, без обаче да се аргументира.

[25] Съчинението на Псевдо-Скилакс се датира във времето 340–330 г. пр. Хр., но вероятно са използвани хронологически по-стари извори най-общо от периода 408–

От трите населени места най-рано в изворите е засвидетелстван *Кипасис* (Hct. fr. 162). В текста на Хекатей той обаче е определен като полис. Въпреки че фрагментът принадлежи към тези, при които оригиналният текст не е буквално предаден от Стефан Византийски (Hansen 1997a, 17f.), би могло да се предполага, че в оригиналния текст е била използвана думата „полис“ (Hansen 1997c, 90). Едно обяснение на тази „трансформация“ на Кипасис от „полис“ към 6 в. пр. Хр. в „емпорион“ към 4 в. пр. Хр. може да се намери в констатацията, че концепцията за емпориите в гръцкия свят намира развитие едва през класическата епоха и вероятно не е била позната – съответно използвана – от Хекатей към 500 г. пр. Хр. (Hansen 1997c, 95). Вероятно селището още със своето възникване е било ориентирано към търговския обмен с вътрешна Тракия.

Кобрис се появява за пръв път у Псевдо-Скилакс, т. е. възникването му може да се постави в 4. в. пр. Хр. В посочения пасаж той е определен като емпорион на Кардия. У Теопомп (Theopomp. fr. 84), където също го срещаме, той е наречен πόλις, но тъй като отново оригиналният текст не е предаден, не можем да бъдем сигурни дали Стефан Византийски е възприел от извора си само топонима или и класификацията на селището (Hansen 1997c, 90). Съмнението, че Кобрис е имал чертите, присъщи на един античен град, при това положение е основателно (Фол 1979, 19). В съвременната историография се е наложило отъждествяването на Кобрис със споменатия от Демостен Κρωβύλη (Dem. 12.3; ATL I, 480; Kahrstedt 1954, 20, Anm. 47; Isaac 1986, 187). Свързването на Кробиле/Корбиле с корпилите и Корпилика (Венедиков 1982, 57) само потвърждава тази идентификация, тъй като както племето, така и градът Кобрис се локализират в близък географски район. Вероятно отново за същия град става въпрос в съчинението на Прокопий „За строежите“, като формата на името там е Киберис. Според автора Киберис бил разрушен и обезлюден град, който Юстиниан укрепил и населил отново, като създал на хората удобства за живот с построяването на бани и странноприемници (Proc. de aedif. 4.21f.)

Дерис не се среща никъде другаде в изворите, освен в цитирания пасаж на Псевдо-Скилакс. ATL го свързват със споменатото единствено във фрагмент на Кратер от Македония (FGrH 342, fr. 26) сред членовете на Атинско-Делоския морски съюз селище в Тракия Δειραῖοι (= St. Byz. s. v. Δειρή) и смятат че при Псевдо-Скилакс името е предадено погрешно (ATL I, 480). Оскъдната информация за двата топонима не дава възможност за

---

360 г. пр. Хр., или още по-ранни при отделните глави (Flensted-Jensen, Hansen 1996, 137f.). Предлаганата датировка на частта за Тракия (Ps.-Skyl. 67) – към 360 г. пр. Хр., се основава на фигурирането в текста на селището Датон, създадено към същата тази дата (Hansen 1997c, 95 – contra Avram 1996, където се защитава отнасянето ѝ към 500 г. пр. Хр.)

по-нататъшни интерпретации. Все пак отъждествяването на Δειραῖοι с херсонеския Дерис е малко вероятно, защото в такъв случай би трябвало да го видим в трибутните листи в рамките на Хелеспонтийския (както е с другите градове-членове от Тракийския Херсонес), а не на Тракийския форос. Явно тук става въпрос за две различни селища, като възникването на Дерис трябва да се потърси през 4 в. пр. Хр.

Съвременните историци възприемат последователната локализация на трите селища според подредбата им у Псевдо-Скилакс и поставят Дерис при вливането на р. Мелас, южно от устието ѝ, Кипасис – в залива Бакла лиман, а Кобрис между тях, без да може да се направи някакво прецизиране (Casson 1926, 215; Kahrstedt 1954, 20, Anm. 47, 21, Anm. 48)[26].

Беглите споменавания на селищата в изворите говорят за техния характер – вероятно неголеми по площ, за да не са оставили дълбоки впечатления у съвременните им автори. Класификацията им като емпории свидетелства за изключително търговските им функции и позволява те да бъдат причислени към втората категория зависими селища – обособени селища, които са емпории, а не емпории в рамките на един полис (Hansen 1997c, 87–91).

Това поставя въпроса чии са тези емпории и от кого са зависели. Такава информация имаме единствено за Кобрис, който е определен в текста на Псевдо-Скилакс като емпорион на Кардия. Фактът, че при Кобрис става въпрос за отделно селище, а не за част от градската територия на Кардия, свидетелства за разпростирането на влиянието на полиса към района южно от устието на р. Мелас. От тук по аналогия се предполага, че и другите две селища са свързани с Кардия. В съвременната историография те са определени даже като „села на Кардия“ („villages of Kardia“ – Isaac 1986, 187). Освен некоректно употребеният термин „села“ (а не емпории), липсата на податки в изворите в тази насока прави тезата необоснована, а появата на Кипасис в изворите почти едновременно с Кардия по-скоро свидетелства за независимото му развитие от този полис, който едва ли е имал тогава икономическата възможност и нужда от емпорион.

При възприетата тук локализация на стената на Милтиад трябва да се отбележи, че селищата са попадали северно от нея, т. е. извън територията на Тракийския Херсонес (респективно – извън градската територия на Кардия), в зоната, граничеща с Тракия. В случаите на Тасос и Самотраки също се забелязва подобен стремеж към „екстериториалност“ – техните емпории са разположени извън територията на острова, на тракийското крайбрежие, което явно бележи една общата практика при организирането на емпориите. В този смисъл е възможно Дерис, Кобрис и Кипасис да са ползвани общо

[26] В ATL се предполага, че Дерис се е намирал северно от устието на р. Мелас в посока Енос, но доводът им – защото между реката и началото на Тракийския Херсонес няма място за всичките три селища – е умозрителен (ATL I 480).

от градовете на Тракийския Херсонес, а не само от Кардия и, макар че в изворите не е използван този термин, за тях да се говори като за „емпории на Тракийския Херсонес“.

Някои сведения за Одриското царство от периода около средата на 4 в. пр. Хр. позволяват един друг поглед върху развитието на трите селища. Често античните автори въобще не споменават имената на емпориите и използват термина събирателно, което прави пък идентификацията им доста проблематична. Такъв е случая с анонимните Тасоски емпории у Тукидид (Thuc. 1.100.2), зад които се предполага, че стоят споменатите от Псевдо-Скилакс Фагрет, Галепсос и Ойсиме и други селища (Ps.-Skyl. 67; Hansen 1997c, 88). Аналогично стоят нещата със споменаването за емпории, използвани от Котис и Керсеблепт при търговията и износа на жито, и явно контролирани от тях, тъй като са облагани с данъци (Arist. Oec. 1351a22; Dem. 23.110). Изворите не ги назовават, но съображението, че за района източно от Хеброс в контролираната от Котис и Керспеблепт територия единствените известни емпории са именно Дерис, Кобрис и Кипасис, е основателен аргумент за идентификацията им с тези анонимни селища. Изхождайки от канцеларската практика на Котис и неговите наследници (viz. т. нар. „Надпис от Пистирос“) би могло да се очаква, че по сходен начин са били регулирани отношенията между одрисите и емпориите на Тракийския Херсонес, за което повече информация може да даде единствено откриването на сходен надпис.

Птелеон (Πτελέων)

Единственото място, където се споменава Птелеон, е в речта на Демостен „За Халонесос“ (Dem. 7.39)[27]. В пасажа става въпрос за границата на Тракийския Херсонес, която според Демостен минава по линията Птелеон-олтара на Зевс Хориос-Левке акте (срв. supra, 1.2.). По аналогия с Левке акте, който се намира извън границите на Херсонес, на хелеспонтийския бряг (срв. infra) Птелеон също попада там, т. е. северно от линията Кардия-Агора-Пактия, но на егейското крайбрежие. ATL локализират селището при Бакла бурун (ATL, I 564; следвани от Kahrstedt 1954, 19, Anm. 46, 25, Anm. 67), но това не се приема от повечето изследователи, които поставят там Кардия (срв. infra; Müller 1997, 854). Карщет формулира още една погрешна хипотеза, като предлага идентификацията на Птелеон с Кипасис, основавайки се само на споменаването им в един и същ район, а това не звучи като сериозен аргумент (Kahrstedt 1954, 20, Anm. 47). От друга страна, предлаганата локализация на селището на морския бряг се основава на аналогията с другите споменати в пасажа ориентири – Левке акте, Кардия, Пактия. Отсъствието му обаче в описанията на крайбрежието от 4 в. пр.

[27] В Реалната енциклопедия (Bürchner 1899, 2248) е посочено, че за пръв път Птелеон се появява у Херодот, което явно е погрешно.

Хр. навежда на мисълта, че то може да се е намирало и във вътрешността на полуострова.

Опитите да се извлече повече информация от споменатия пасаж на Демостен водят и до други не дотам обосновани предположения. Според Карщет заедно с Левке акте те са били „села на един гръцки полис“ и по специално – на „херсонесците от Агора“. Тъй като смята, че те са разположени все още на територията на Херсонес, той поставя граничната линия съответно отвъд тях в североизточна посока (Kahrstedt 1954, 19). Дефинитивните сведения за разполагането на Левке атке след границата на полуострова не подкрепят това предположение. Мислимо е обаче разпростирането на влиянието на Кардия отвъд стена на провлака, предвид организирането в този район на нейния емпорион Кобрис и въобще търговските ѝ интереси към съседна Тракия. Единичното споменаване на Птелеон го определя като едно неголямо селище, вероятно наистина *коме*.

Кардия (Καρδίη)

Първият град, който античните извори отнасят към Херсонес, е Кардия. Информацията за нейното основаване произхожда от доста по-късна епоха. Според Псевдо-Скимнос и Страбон градът е основан на два пъти – първо от милетци и клазоменци, и втори път – от атиняните на Милтиад Стари (Ps.-Skymn. 699; Strabo. 7. fr. 52 (51)). Стефан Византийски ни съобщава и името на първия основател (ктист) на Кардия – Хермохарес (St. Byz. s. v. Καρδίη). Липсата на други изворови податки обаче не позволява да се осветли по-подробно двойната колонизация на града (Bilabel 1920, 53; Ehrhardt 1983, 33f.).

Косвено тези извори съдържат информация за датата на основаване на града – при всички положения тя трябва да се потърси преди 556/5 г. пр. Хр., когато Милтиад Стари идва на полуострова. В съвременната литература е предложено началото на града да се постави към 644/40 г. пр. Хр. въз основа на общите наблюдения над йонийската колонизация в района (Bilabel 1920, 66).

Един фрагмент от съчинението на Харон от Лампсак, смятан за предшественик на Херодот (Haron fr. 9), дава най-ранното споменаване на града в изворите. В него се описва някаква война между бизалтите и Кардия, при която тракийското племе излиза победител. Със сигурност събитията трябва да се поставят преди идването на Филаидите на Тракийския Херсонес, тъй като в противен случай бизалтите щяха да се конфронтират с тяхната власт на полуострова, което пък вероятно щеше да е отразено в съчинението на Херодот[28].

[28] Една по-късна датировка на описания епизод предлага Ал. Фол – около времето на Милтиад Млади (Фол 1972, 102f.), който вижда в случая развитието на отно-

Подобна датировка на войната е логична с оглед на сведението за повторното основаване на града от Милтиад – вероятно конфликтът с траките е бил с тежки последици за гръцката колония, а гръцкото присъствие там е било поставено под въпрос. Това обяснява и липсата на съпротива от страна на метрополията Милет при пристигането на атински колонисти в Кардия.

Във връзка с властта на Филаидите Кардия се споменава само два пъти – веднъж при пристигането на Милтиад Стари и прегражданието на полуострова със стената между Кардия и Пактия и втори път – когато Милтиад Млади отплава завинаги от Тракийски Херсонес, използвайки пристанището на Кардия (Hdt. 6.36, 41; 7.58). Маркираното по този начин начало и край на тяхната власт на полуострова свързва първите им и последни действия отново с района на провлака на полуострова и потвърждава още веднъж правилната локализация на резиденцията на Филаидите там. Бабелон даже предполага, че именно Кардия е била столицата на държавата на Милтиадовци, тъй като смята, че там са отсичани монетите на Милтиад Млади (Babelon I, 1225). Действително, единичните сведения за Кардия от този период я очертават като неособено значимо селище, известно предимно с пристанището си.

Едно събитие дава друг тласък на развитието на града. Херодот съобщава, че Кардия е единственият град на Тракийския Херсонес, който не бил разрушен от финикийската флота при потушаването на Йонийското въстание 493 г. пр. Хр. (Hdt. 6.33). Като опит за интеграция на града към персийската администрация на областта може да се тълкува сведението, че там се се намирал персиецът Ойобаз (Hdt. 9.115). Фактът, че градът не е разрушен от финикийците, му дава известна преднина пред останалите на полуострова за бързо възстановяване, но отсъствието му в трибутните листи говори, че той все още не е добил икономическо и политическо значение.

Превръщането на Кардия в „най-големия град в Херсонес“ (Strab. 7. fr. 52 (51))[29] би трябвало да се отнесе към времето на Котис и най-вече на Керсеблепт, когато градът става база за действията на одриските царе (срв. infra, 2.8). Влиянието на Кардия се разпростира извън границата на Тракийския Херсонес, към района на устието на р. Мелас, където тя контролира емпориона Кобрис (срв. supra). За икономическия ѝ разцвет свидетелства наличието на собствено бронзово монетосечене във втората половина на 4 в. пр. Хр. (Мушмов 1912, 310–311, № 5479–5492). Предполага се, че сребърните

шенията между бизалтите и Филаидите, след сключването на политическия съюз с Олор, който изследователят приема за бизалтски владетел (за тази хипотеза и нейната критика срв. infra 2.4.3)

[29] Това свидетелство едва ли може да се отнесе за времето на Страбон, както искат да го видят някои изследователи (Isaac 1986, 188). В случая Страбон по-скоро визира една по-ранна от неговата епоха, преди появата на Лизимахия.

хемидрахми на Тракийски Херсонес също са отсичани в монетарницата на града (Цветкова 2004, 18, 21). Всичко това провокира желанието за откъсване от метрополията Атина, с която Кардия влиза в спор за собствеността на земята (Dem. 7. 41ff.). Вероятно поради тази причина и стремежът ѝ към независимост, тя установява първоначално контакти с одриските царе, а по времето на Филиповата експанзия на полуострова тя е от първите градове, които влизат в съюзни отношения с македонския владетел (срв. infra).

Градът запазва водещото си положение на полуострова и по времето на македонската власт. Изворите съобщават за някой си Аполонид от Кардия, на когото Филип II предоставя за ползване земите отвъд Агора (Dem. 23.183; 7.39)[30], а от времето на Александър III е известен тиран на Кардия Хекатей (Diod. 18.14.4; Plut. Eumen. 3)

Възходящото развитие на града е преустановено с основаването на Лизимахия в 309/8 г. пр. Хр. Не е ясно дали градът е разрушен, както твърди според цитата на Павзаний съвременният на Лизимах историк Хиероним от Кардия (Paus. 1.9.8), или вследствие на синойкизма е обхванат от новия град (Plin. nat. 4.11.40). При всички положения обаче възникването в близост на значимия елинистически център рефлектира върху Кардия – тя е изместена по важност от Лизимахия и е изпълнявала второстепенна функция като нейно допълнение. Прехвърлянето на политическия център от Кардия към Лизимахия със сигурност е било свързано и с миграция на населението към новия град. Вероятно тогава Кардия е загубила статута си на полис, поради което към 2 в. вече е споменавана като κώμη (Paus. 1.10.5).

Не може да се каже до кога точно е съществувала Кардия, въпреки засвидетелствания за 4 в. етникон Καρδιανός върху надгробни паметници от Атина, тъй като това може да е индикация за произхода, но не и за съществуването на града (IG II^2 8960, 8961; Kahrstedt 1954, 42).

Изворовите данни позволяват да се конкретизира местоположението на града. Той е бил разположен в залива Мелас (Strab. 7. fr. 52 (51), 54; Plin. nat. 4.11.48), отляво на маршрута на Ксерксовата войска, когато тя минава през Херсонес на път за Елада (Hdt. 7.56). Кардия е едната крайна точка на стената на Милтиад и е заемала стратегическо място по отношение на Херсонес, тъй като е позволявала бързо нахлуване и контрол на полуострова (Dem. 23.182). Въпреки че съвременните историци се насочват към локализирането ѝ в околностите на първия издаващ се в морето нос на егейското крайбрежие след устието на р. Мелас – дн. Бакла бурун, съществуват все пак известни разногласия. Анализирайки данните за дължината на стената през полуострова, ATL предлагат локализация ѝ при Дахут искеле, южно от носа, в дн. Йеникли лиман (= Гюнейли лиман) (ATL I, 564f.; следвани

[30] Възможно е именно тогава да е организиран емпорионът Кобрис, разположен принципно в този район.

от Kahrstedt 1954, 10, 13f.). Касън смята, че градът се е намирал при Бакла лиман, северно от носа, тъй като там според него било единственото удобно пристанище на северозападното крайбрежие (Casson 1926, 220). Тези предположения обаче не са съобразени с археологическата ситуация на терена. Още в по-старите изследвания се предлага локализирането ѝ на самия нос Бакла бурун (Oberhummer 1919b, 1932; Picard, Reinach 1912, 298). Според съвременните археологически проучвания на платото на носа се е разполагало едно значително селище, за което свидетелстват видимите на повърхността „фрагменти от керемиди, черно- и червенофигурни съдове", и позволяват еднозначно то да се свърже с Кардия (Müller 1997, 854 ; Sayar 1997, 325; 1998, 427; Isaac 1986, 188, n. 162; Sayar 2007).

Иде, Пайон, Араплос/Драбос (Ἴδη, Παιών, Ἄραπλός/Δράβος)

Трите селища се споменават единствено от Псевдо-Скилакс (Ps.-Skyl. 67). Той ги разполага на крайбрежието в следния ред: Кардия, Иде, Пайон, Алопеконесос, Араплос, Елайус, от което единствено може да се заключи, че те са се намирали в района на северозападния бряг на Тракийския Херсонес (Casson 1926, 227).

Идентификацията на *Иде* с Идакос (Фол 1982, 20; Йорданов 1990, 369) едва ли е възможна, въпреки близко звучащите имена, тъй като Идакос (Thuc. 8.104.2) се споменава на южния бряг на Херсонес между Елайус и Мадитос и вероятно е име на местност (срв. supra, 1.4).

Относно *Пайон* Венедиков предлага едно интересно тълкуване. Той обръща внимание на съвпадението между името на града Пайон и това на племето пеони. Разглеждайки сведението у Херодот за войната между пеоните и перинтийците (Hdt. 5.1), той смята че не става ясно с кои пеони са воювали перинтийците – с племето в Югозападна Тракия или с жителите на град Пайон (Венедиков 1982, 122). Текстът на Херодот обаче е пределно ясен, тъй като съобщава, че „по божие предсказание пеоните тръгнали от Стримон на война срещу Перинт" (Hdt. 5.1). Този поход се датира преди завладяването на града от персите в края на Скитския поход на Дарий. Ако Перинт е воювал с жителите на града Пайон, то това предполага, че градът е съществувал вече през 6 в. пр. Хр., т. е. че е възникнал като гръцка колония, или е основан от Милтиад Стари. Единственото споменаване на Пайон и то от 4 в. пр. Хр., не подкрепя основаването на селището да се търси много преди тази дата. Вероятно, подобно другите две селища от пасажа на Псевдо-Скилакс, Пайон е бил селище с малки размери. В този смисъл реконструкцията въз основа на текста на Херодот на война между Пайон и Перинт би било хиперинтерпретация на извора. Все пак връзката с пеоните не бива да се изоставя, но по-скоро като топонимично свидетелство за маршрута на преселението на пеоните от Дарий (Hdt. 5.11–15).

За *Араплос* в литературата е предложена идентификацията му със споменатия единствено от Страбон Драбос (Strab. 7. fr. 52 (51)), като се предполага че името е погрешно предадено в единия изворов текст (Casson 1926, 227; Kahrstedt 1954, 20, Anm. 47). Проблем при подобна идентификация представлява това, че Страбон споменава Драбос на брега преди Лимне и Алопеконесос, докато според Псевдо-Скилакс Араплос е след Алопеконесос (Isaac 1986, 188). Във всички случаи и двата топонима са разполагани на северозападния бряг, в района на Алопеконесос (Casson 1926, 220). Допустимо е обаче Араплос-Драбос да не е бил разположен непосредствено на брега, а навътре в сушата и да е бил видим от двете страни на остро издаващия се в морето нос на Алопеконесос. Развитието на селището в близост до полиса Алопеконесос от друга страна предполага, че става въпрос за неголямо селище, вероятно коме на Алопеконесос.

Лимне (Λίμναι)

Лимне възниква като милетска колония (Ps.-Skymn. 705f.; Anaximen. fr. 26 = Strab. 14.1.6). Първото му споменаване в изворите е в текста на Хекатей (Hct. fr. 164), което представлява *terminus ante quem* за основаването на колонията – поне преди края на 6 в. пр. Хр. Интересна възможност за прецизиране на датировката се предлага от фрагмента на Анаксимен, където Лимне фигурира заедно с другите милетски колонии в Мала Азия – Абидос, Арисба, Пайсос (Anaximen. fr. 26). Едновременното им споменаване синхронизира основаването на херсонеския полис с това на Абидос и позволява то да се търси в рамките на 7 в. пр. Хр.

Повече информация за историята на града ни дават Атинските трибутни листи, където Лимне е споменат за пръв път за 447/6 г. пр. Хр., и е засвидетелствана формата на етникона Λιμναῖοι (ATL III, 45f., 56; срв. табл. 3). Това е показателно за съществуването му през 40-те години на 5 в. пр. Хр. В описанието на крайбрежието на Тракийския Херсонес Псевдо-Скилакс не споменава града, което води до предположението, че през 4 в. пр. Хр. Лимне вече не съществува (Kahrstedt 1954, 31). При това положение споменаването на града при следващите автори (Ps.-Skymn. 705f.; Strab. 7. fr. 52 (51)) ще е анахронично и няма да отразява актуалната картина на времето им.

Един епиграфски паметник от римската епоха поставя под въпрос това твърдение. В публикуван от Краус почетен надпис от района на Сестос, датиран в 1 в. пр. Хр. – първата половина на 1 в., наред с няколко други градове, сред които се разчитат имената на Алопеконесос, Лизимахия, Калиполис, Скопаис, Мадитос? и Дарданос, се появява – ὁ δῆμος ὁ Λιμνειτῶν (Krauss 1980, № 4). В коментара към надписа Краус смята, че в случая става въпрос за града Лимне, като формата на етникона Λιμνίτης е дублетна на известната от трибутните листи Λιμναῖοι (Krauss 1980, 66; Ehrhardt 1983, 33). Това би означавало, че градът е просъществувал до римската епоха,

което не обяснява отсъствието му в иначе коректното съчинение на Псевдо-Скилакс.

Малкото изворови данни за селището свидетелстват за една динамика в развитието му. Информацията от Хекатей за Лимне като „град в Хелеспонт при Сестос“ (Hct. fr. 164) се възприема като индикация за значителната му градска територия към времето на възникване, граничеща с тази на Сестос, но редуцирана по-късно (ATL I, 468). Възможно е причина за това да е близко разположеният Алопеконесос, който явно е оказал влияние на развитието му. Появилите се през 4 в. пр. Хр. в района на северозападното крайбрежие нови селища Иде, Пайон и Араплос на практика „запълват“ отсъствието на Лимне в съчинението на Псевдо-Скилакс и вероятно са били разположени на неговата територия, което подкрепя констатацията на Карщет за чисто икономическите причини за изчезването на града (Kahrstedt 1954, 31, Anm. 86)[31].

Повторната поява на Лимне в изворите от 2–1 в. пр. Хр. би могло да означава възстановяването под същото име на града до Алопеконесос. Близостта до езерото в тази част на полуострова дава един константен топоним, който повтаря старата номенклатура. Като друг пример за популярните в античността „говорещи имена“ на градовете, може да се приведе от споменатия за пръв и единствен път в същия надпис ὁ δῆμος ὁ Σκοπαιτῶν, свидетелстващ за съществуването към тази дата на град с такова име в района. Краус извежда името етимологически от σκοπαί „висока скала, наблюдателница“ (Krauss 1980, 66), което позволява топонимът да се потърси на малоазийското или европейско крайбрежие.

По въпроса за локализацията на Лимне съвременните автори уточняват, че селището би трябвало да се търси в района на крайбрежното езеро до залива Сулва, основавайки се на името на града (λίμνη – езеро, блато), без обаче да могат да предложат някаква по-точна идентификация поради липсата на видими останки на терена (Hauvette-Besnault 1880, 519–20; Casson 1926, 220; ATL I, 468; Kahrstedt 1954, вж. приложената карта; Isaac 1986, 189). При провежданите терени археологически проучвания през 1980 г. на полуострова също не са регистрирани обекти в тази част на крайбрежието, освен на Кючюк кемикли бурун, където обаче се търси Алопеконесос (срв. infra). На приложената към публикацията на частичните резултати от обходите карта личи, че всичките регистрирани обекти в тази част на полуострова лежат във вътрешността, като най-близките до езерото са при с. Кючюк Анафарта, без обаче да се дава информация за тяхната хронология (Özdoğan 1986, Pl. 1). Действително, ако се приеме, че Лимне не е

[31] Авторът категорично е против да се търсят причините за изчезването на Лимне във войните на Котис и Керсеблепт на полуострова, защото Демостен нямаше да пропусне да изтъкне такъв факт (ibid.).

бил разположен на крайбрежието, а във вътрешността на полуострова, това донякъде ще „доближи“ града до Сестос, според сведението на Хекатей, и би обяснило от друга страна отсъствието му в периплусите, ако не беше в разрез с концепцията за гръцките колонии и връзката им с морето. Възможно е селището да не е идентифицирано поради частичната проученост на района, или поради това, че не е оставило значителни следи на терена, вследствие на непродължителното си съществуване.

Алопеконесос (᾽Αλωπεκόννησος)

През 1915 г. войниците, участвали в десанта в залива Сулва, намират там два надписа върху саркофази и една стела на млад атлет. Надписите са от римската епоха и са публикувани почти веднага (Hutton 1916; последно Krauss 1980, №№ 9–10), а стелата датира от 470 г. пр. Хр. и е в експозицията на музея в Чанаккале (Yarkın 1978, 1). От окопите освен това произхожда едно значително количество керамичен материал (по-ясна дата предлагат няколко фрагмента от червенофигурен кратер от последната четвърт на 5 в. пр. Хр.), както и бронзови монети (Yarkın 1978, 1). Всички тези данни свидетелстват за наличието на едно значително антично селище в района на южния нос на залива, на т. нар. Кючюк Кемикли Бурун. Неговото име е съобщено в единия надгробен надпис, където се споменава за τῇ πόλει τῶν Κοιλανῶν καὶ τῇ πόλει τῶν ᾽Αλωπεκοννησιῶν (Krauss 1980, № 10), но най-вече се потвърждава от надписа **ΑΛΩ** върху откритите монети. Това дава основание на съвременните изследователи да локализират на Кючук Кемикли Бурун античния град Алопеконесос (Casson 1926, 219–220; Robert 1948, 37–39; Yarkın 1978, 1; Isaac 1986, 190; Sayar 1998, 425f.)

Алопеконесос е следващият по-голям град на северозападното крайбрежие на Тракийския Херсонес. Той възниква в периода на гръцката колонизация като еолийска колония (Ps.-Skymn. 705f.). У Стефан Византийски е запазена легендата за основаването на града – по предсказанието на оракул, на мястото, където видят малки лисичета (St. Byz. s. v.) ᾽Αλωπεκόννησος). В изворите липсват всякакви преки хронологически податки за датата на основаване на града. Със сигурност то трябва обаче да се постави преди началото на 5 в. пр. Хр., тъй като тогава Алопеконесос влиза в Атинско-Делоския морски съюз и е от първоначалните членове на Хелеспонтийската област. В листите се появява под формата) ᾽Αλωποκοννήσιοι и е единственият град на полуострова, който плаща отделно през цялото време, извън общия данък на градовете от Херсонес (срв. табл. 3; ATL III, 59, 206).

По отношение на датата на основаване повече информация може да се извлече от известието на Страбон, че Алопеконесос основава Енос преди идването там на митиленци и кимейци (Strab. 7. fr. 52 (51); срв. Isaac 1986, 147). Резултатите от сондажните разкопки на акропола на Енос показват,

че мястото е било заселено през 6 в. пр. Хр. (Gates 1996, 327–328), което дава основание за поставяне началото на Алопеконесос преди тази дата – т. е. към втората половина на 7 или първата половина на 6 в. пр. Хр. (Isaac 1986, 148).

Липсата на системни археологически разкопки на Алопеконесос не позволява да се внесе по-голяма яснота в историята му. Споменатите находки от времето на Галиполската операция говорят за интензивното развитие на града през периода на 5 в. пр. Хр. В рамките на 4 в. пр. Хр., подобно някои други херсонески градове, Алопеконесос попада в сферата на интереси на Атина. Информацията от Демостен (Dem. 23.166) говори по-скоро за предявяваните от Атина претенции, отколкото за реална власт – доколкото се разбира към времето на войните на Котис и Керсеблепт на полуострова Алопеконесос е „пристанище на разбойници и пирати“, чиято антиатинска позиция е сигурна, както и подкрепата, която им е оказана от страна на траките. Явно, подобно на Кардия, градът се е опитвал да използва атинско-одиските противоречия, за да добие по-голяма независимост. Към този период – по-точно втората половина на 4 в. пр. Хр., се отнася и началото на бронзовото монетосечене на града (срв. Yarkın 1978, 1–6).

Алопеконесос продължава своето съществуване и през римската епоха, за което свидетелства споменаването му в три надгробни надписа от района на античния Сестос (Krauss 1980, №№ 2, 3, 4)[32], както и в този от района на Кючук Кемикли Бурун (Krauss 1980, № 10). В него става въпрос за изплащането на парична глоба на градовете Койла и Алопеконесос в случай на нарушаване на гроба, което свидетелства че територията му е граничела с тази на новия римски град Койла.

Свидетелствата говорят за едно равномерно развитие на града от ок. края на 7 в. пр. Хр. до и през римската епоха. Вероятно решаващо значение за това има неговото местоположение – на северозападното крайбрежие, изолиран от театъра на активни бойни действия по време на Гръкоперсийските и Пелопонеската войни (поради което явно не е споменаван от големите историци), но с директна връзка към тракийското егейско крайбрежие и района на устието на Марица (viz. Енос). Първата му поява в литературните извори – у Псевдо-Скилакс (Ps.-Skyl. 67), говори за възхода на града в рамките на 4 в. пр. Хр., когато той явно разширява своята територия за сметка на съседния Лимне, който пък престава да се споменава за известно време. За това отново е способствало неговото географско положение, което му осигурява контрол на морския трафик в района на северозападното крайбрежие. Тази негова обвързаност с морето се визира в текста на Демос-

[32] За разлика от първите издатели на надписите (Hauvette-Besnault 1880, 516; Picard, Reinach 1912, 277) Краус предлага друго четене на личните имена там (Krauss 1980, 63- 65).

тен за „пиратите“ от Алопеконесос (Dem. 23.166). Споменаването на града наравно с Кардия – другия важен град на Тракийския Херсонес през 4 в. пр. Хр. – като единствените градове в залива Мелас (Mela. 2.27), говори за значението, което Алопеконесос е имал в рамките на същото столетие.

1.5.3. Селища по югоизточния бряг

Елайус (Ἐλαιοῦς)

„*Un hasard heureux des opération de guerre dans la presqu'ile de Gallipoli a ramené au jour, en Mai 1915, la nécropole de la ville grecque d'Éléonte…*“ – с тези думи Потие започва своя отчет за резултатите от археологическите разкопки на Източния експедиционен корпус на Галиполския полуостров (Pottier 1915, 135). Случайността по-скоро е печална, тъй като това са единствените положителни резултати от проведената през Първата Световна война Галиполска операция от гледна точка на археологията и античната история на района. Това са всъщност и единствените системни археологически разкопки, провеждани някога на полуострова, а доколкото на носаЕски хисарлък, където се е намирал акрополът на античния Елайус, в днешно време се издига паметник на загиналите в Галиполската операция, поне в този район те едва ли ще могат да бъдат продължени.

Печално също така е, че резултатите от тях никога не са публикувани напълно – след първата кампания през 1915 г., разкопките са продължени през 1920–1923 г., когато всъщност е проучена по-голямата част от некропола, но информацията за тях остава на ниво кратки отчети или отделни разпръснати обобщения (срв. Pottier 1915, 135–240 – за резултатите от 1915 г.; Robinson 1952, 16–25 – за теракотите от некропола; Waiblinger 1978, 845, n. 3, където е обобщена литературата за разкопките 1920–1923 г.; Waiblinger 1999, 97–103). Обобщените изследвания дават информация за проучени 765 гроба – 357 саркофази и 408 питоси и амфори, а броят на находките е ок. 1500 предмета, които определят датата на ползване на некропола – от последната четвърт на 7 в. пр. Хр. до римската епоха (Waiblinger 1999, 97f.).

Резултатите от разкопките всъщност потвърждават предлаганата на базата на литературните извори локализация на известния като най-южен град на Херсонес Елайус (Strab. 7. fr. 52 (51); Plin. nat. 4.11.40; Picard, Reinach 1912, 314–315) и, въпреки отсъствието на пълната им публикация, позволяват да се осветлят някои ключови моменти от историческото развитие на града.

Въз основа на находките от некропола като начална дата на съществуване на града се предлага втората половина на 7 в. пр. Хр. (Waiblinger 1978, 857). Писмените извори съобщават, че Елайус възниква като нов град на Тракийски Херсонес също по времето на гръцката колонизация (Ps.-Skymn.

707f.)[33]. Цитираният пасаж на Псевдо-Скимнос предизвиква обаче редица проблеми, поради появата на някои разночетения в различните кодекси. Това се отнася до сведението, че Елайус е ἀττικὴν ἀποικίαν, тъй като в някои издания на текста вместо прилагателното ἀττικὴν се среща τηίκην – т.е. апойкия на Теос, и едва с изданието на Мюлер се утвърждава варианта „ἀττικὴν ἀποικίαν“ (срв. коментара му към мястото – Müller 1882, 224). По същия начин стоят нещата с името на основателя на Елайус. В коментарите си към изданието Мюлер предлага вместо името Φορβοῶν, което е хапакс в литературата, да се чете Φόρβας (ibid.). Следващите автори продължават с още по-смели предположения и възстановяват името като Фринон, основателя на Сигейон (ATL III, 289, n. 75), обосновавайки го с погрешен препис на пасажа през византийската епоха, когато Ypsilon често е объркван с Beta (Wade-Gery 1951, 219, n. 37). Всичко това води до формулирането на хипотезата за възникването на Елайус като атинска колония към края на 7 в. пр. Хр. с основател Фринон, което се възприема безкритично от редица изследователи и се налага постепенно в литературата (Roebuck 1959, 110; Данов 1968, 252[34]; Loukopoulou 1989b, 68; Müller 1997, 819). Това определя интерпретирането на Елайус като единствената атинска колония на полуострова до идването на Милтиад Стари. Основаването ѝ в най-южната точка на Тракийския Херсонес, на входа на Хелеспонт като близнак на разположения на отсрещния бряг Сигейон (Wade-Gery 1951, 218f.), я свързва директно с този град и се възприема като начало на атинските интереси към областта.

Някои изследователи обаче са особено предпазливи при заменянето в оригиналния текст на Псевдо-Скимнос на Форбас с Фринон, тъй като липсват сигурни основания за това (Graham 1964, 33, n. 5; Isaac 1986, 193). Въобще, атинската колонизация на полуострова през този толкова ранен период е поставена също под въпрос с довода, че вероятно това е плод на една атинска легенда от времето на Милтиад Стари (Bengston 1939, 19f.; Kahrstedt 1954, 6, Anm. 5).

Дискусията около колонизацията на Елайус бе възобновена към края на 70-те години на 20 в., при което като доказателство бе привлечена керамиката от некропола (Waiblinger 1978, 843ff.; Waiblinger 1999). При това бе установено, че най-ранните находки съставляват коринтските съдове (ок. 60 бр.) от последната, а някои – даже от третата четвърт на 7 в. пр. Хр., и едва след 570–560 г. пр. Хр. се появява атическата керамика, което може да се свърже с пристигането на Милтиад Стари на Тракийския Херсонес

---

[33] “ἐξῆς δ' Ελαιοῦς, Αττικὴν ἀποικίαν ἔχουσα, Φόρβας ἦν συνοικῖσαι δοκεῖ” – „след това Елайус, основател на който се счита Форбас”, по Müller 1882, 224.

[34] Данов все пак отчита възможността, че селището от атински произход е основано по-късно върху развалините на по-ранно неатинско селище (Данов 1968, 253, бел. 15), но в основния му текст Елайус фигурира като атинска колония.

(Waiblinger 1978, 847, 852, 854) и свидетелства срещу тезата за възникването на града като атинска колония. Вайблингер смята, че Елайус е колония на Теос, защото не приема четенето на Мюлер ἀττικὴν ἀποικίαν (Waiblinger 1978, 847, 857).

Едно друго наблюдение относно текста на Псевдо-Скимнос и връзката между Елайус и Атина предлага Д. Вивие. Той също е против идентификацията на Форбас с Фринон, обосновавайки се с отсъствието в некропола на Елайус на атинска керамика, синхронна на начинанието на Фринон. Стиловият анализ на текста на Псевдо-Скимнос му позволяват да заключи, че сведението за Форбас се отнася не до основаването на атинската апойкия, а до това на самия град Елайус и че в цитирания пасаж не става въпрос за града като атинска колония, а само се изтъква, че там се е намирала група атински колонисти (Viviers 1985, 338ff.). Относно основателя на града, Вивие го идентифицира с митичния херой Форбас, спътник на Тезей. Комбинираната информация за него от Ферекид (fr. 152) и Плутарх (Tes. 26. 3–7), съобщава за основаването на някакъв град от Тезей и Форбас по пътя им към земята на амазонките. Градът е поставян засега във Витиния, но Вивие предполага, че това може да е и Елайус, който също се намира по трасето от Атина към земята на амазонките (Viviers 1985, 345ff.). В образа на Форбас той открива някои черти на Милтиад Стари, което го кара да смята, че тук става въпрос за едно идеологическо разработване на легендата по времето на Кимон в Атина, чрез което да се пропагандира престижа на неговия род и да се обоснове експедицията в Тракийския Херсонес (Viviers 1985, 347).

Изказаните съображения относно текста на Псевдо-Скимнос позволяват да се уточнят и внесат корекции в някои погрешно утвърдени виждания относно Елайус, които се синтезират до следното:

- ♦ градът е основан от някой си Форбас, а не от Фринон;
- ♦ градът със сигурност не е атинска колония – за съжаление корумпираният пасаж не позволява да се заключи, коя е метрополията му, въпреки предположенията, че това може да е Теос[35];
- ♦ проникването на атическата керамика в Елайус датира от 570–560 г. пр. Хр. насетне, което може да се свърже с пристигането на атинянитe на Милтиад Стари;

[35] Въз основа на керамиката се предполага, че Елайус е „еолийска или атинска апойкия" (Isaac 1986, 193). Би трябвало обаче да се има предвид, че в целия гръцки свят от втората половина на 6 в. пр. Хр. насетне атическата керамика намира все по-голямо разпространение, както преди това в Средиземноморието доминира коринтската. В този аспект керамичният спектър на Елайус не показва някакви различия в сравнение с останалия гръцки свят, което не позволява еднозначно да се реши на този етап проблемът с метрополията ѝ. Изказвам искрената си благодарност на д-р Михаел Кершнер, който ми обърна внимание на този довод.

- споменаването на „атинска апойкия“ не се отнася до целия град, а до наличието в него на атински колонисти, в смисъл на обособена група от останалото население на града; датирането на тяхната поява в Елайус във времето на Милтиад Стари е вероятна, но е сигурна едва към времето на съставяне на съчинението на Псевдо-Скимнос, което илюстрира отношенията на Елайус с Атина в рамките на 4 в. пр. Хр.[36]

Историческото развитие на града в следващите столетия показва, че независимо от отхвърлянето на тезата за Елайус като атинска колония, връзките на херсонеския град с Атина са проследими за един доста дълъг период от време. Установяването на отношенията между тях трябва да се потърси във времето, когато Милтиад Стари идва на полуострова – за присъствието на атиняни в града говори не само керамиката (която сама по себе си не гарантира етническото присъствие на атински колонисти), но и сведението на Херодот, че Милтиад Млади ползва града и неговото пристанище като изходна база за налагането атинската власт на о. Лемнос (Hdt. 6.140).

Като член на Атинския морски съюз Елайус е засвидетелстван със самостоятелни плащания от 447/6 г. пр. Хр. (срв. табл. 3). Предполага се, че до тогава плащанията му са включени в общия данък от Херсонес (ATL III 22, 45–46). Стойността на неговия форос е най-висока след тази на херсонеситите от Агора – 3000 драхми.

Като верни съюзници на атиняните жителите на Елайус се проявяват както по време на Пелопонеската война (Thuc. 8.103.3, 107.2), така и при войната на Котис за Херсонес, когато, по думите на Демостен, Елайус и Критоте остават „последните атински крепости на Херсонес“ (Dem. 23.158). Впоследствие, чрез декрет от 341/0 г. пр. Хр., Атина дава на жителите на Елайус правата на атински клерухи (IG II^2 228).

През втората половина на 4 в. пр. Хр. градът отсича свои монети, при които една серия възпроизвежда типа Атина/кукумявка (Мушмов 1912, 309, № 5470), което също е индикация за контактите между двата града.

В този смисъл „поведението“ на Елайус наистина оформя впечатлението за града като атинска колония. Това налага извода, че в очите на съвременниците си Елайус е бил възприеман и се е възприемал като такава, независимо, че модерната наука показва по-скоро друго. Вероятно това се

---

[36] Възприемането на Елайус като атинска колония от края на 7 в. пр. Хр. води до следващи погрешни реконструкции. Така например в коментара си към P. Oxy. 3711 II 31–36, където се цитира текст на Алкей за някой си атинянин Ономакъл, придружен с коментар за Енос като колония на Алопеконесос, Хъксли смята, че въпросният е изгнаник от Елайус, който през Алопеконесос се заселва в Енос, и предполага атинско влияние и в Алопеконесос (Huxley 1987, 187f.). Отхвърлянето на възможността за възникването на Елайус като атинска колония налага и ревизията и на тази реконструкция.

дължи на идването на атинските колонисти на Милтиад Стари, които променят в значителна степен облика на града – в етнически и в политически план, и допринасят за променянето на историята на град.

Не разполагаме с данни за топографията на Елайус, тъй като на акропола не са провеждани разкопки. Допустимо е обаче, че той е бил добре укрепен – в изворите се споменава, че градът бил обсаждан безуспешно от спартанците в хода на Пелопонеската война (Thuc. 8.103). Освен това Елайус е разполагал с добро пристанище, последната спирка за излизащите от Пропонтида в открито море кораби, което е използвано и като база на военните операции на Милтиад Млади (Hdt. 6.140), на Ксеркс (Hdt. 7.22) или на атиняните (Thuc. 8.103.3; Xen. Hell. 2.1.20). Голяма част от своята популярност Елайус дължи също така на близко разположеното светилище на Протесилай (Hdt. 7.33, 9.116ff.; срв. infra)

Вероятно именно неговото местоположение се оказва решаващо за просъществуването на града – той запазва своето значение и през римската епоха. Името на Елайус е засвидетелствано в надпис от периода на Флавиите[37], който произхожда от Сестос, а понастоящем се намира в гр. Еджеабад. Формата на етникона в този надпис илюстрира развитието на името от Ελαιούσιων (в Трибутните листи) в Ελευσίων, както започва да се нарича вече града (Krauss 1980, 64f., № 3). За значението на града свидетелства наличието на автономно монетосечене по времето на император Комод и на Каракала (Head 1911, 259f.; Мушмов 1912, 309, № 5473–5475).

Мадитос (Μάδυτος)

След Елайус за влизащите в Пропонтида следващ град се явява Мадитос. Най-старото му споменаване в писмените извори е у Хекатей, който го нарича хелеспонтийски град (Hct. fr. 165). Мадитос е възникнал при всички положения доста по-рано – по времето на гръцката колонизация в Херсонес той е основан от лесбосци (Ps.-Skymn. 709). Доколкото обаче липсват теренни наблюдения, не е възможно да се прецизира неговата начална дата и може да се предполага, че това е станало в рамките на 6 в. пр. Хр. Една случайна находка от близко разположената Койла – коринтски керамичен съд, датиран ок. 630 г. пр. Хр. (Cook 1946, 82; Boardman 1980, 265), би трябвало да се свърже по-скоро с Мадитос (или Сестос), отколкото с възникналата през римската епоха Койла (срв. infra) и би изтеглила в такъв случай датата на основаване на града към края на 7 в. пр. Хр.

Мадитос се споменава често по времето на Гръко-персийските войни, заради моста на Ксеркс през Хелеспонт, който стъпвал на европейския бряг в участъка между Сестос и Мадитос (Hdt. 7.33). След прогонването на персите от Херсонес, подобно останалите градове на полуострова, той влиза

[37] Съображенията за датировката му в този период вж. в Цветкова 2002, 398.

в Първия Атински морски съюз. От 446/5 г. пр. Хр. насетне са засвидетелствани самостоятелни вноски на града (срв. табл. 3; ATL III, 206, n. 55).

За историята на Мадитос информация ни дава нумизматичният материал. От средата на 4 в. пр. Хр. (както при повечето херсонески градове) той започва собствено монетосечене, което не показва голямо типово многообразие – възпроизвежда се един тип бик/куче (срв. SNG. Cop. 923–925), което е свидетелство за кратковременния му характер, респективно – икономическия потенциал на града.

Градът съумява да оцелее през бурната елинистическа епоха. Към началото на 2 в. пр. Хр. той със сигурност е бил укрепено селище (Liv. 33.38.8), но фортификацията му може да принадлежи и към един по-ранен период, което е било наложително поради честите войни в района на Хелеспонт.

Мадитос продължава своето съществуване и през римския период. Епиграфските паметници, произхождащи от района на съседния Сестос, в които е засвидетелствано името на Мадитос (Krauss 1980, №№ 2–3), както и тези, открити на територията на самия Мадитос (Krauss 1980, №№ 53–66), очертават интензивния живот на града през този период. С едно изключение (Krauss 1980, № 61) надписите са на гръцки език. Някои от съобщените имена говорят за наличието в града на хора с тракийски произход. Такъв е случая със Саток, чийто син Александър бил женен за Далейс, споменати в нейния надгробен надпис (Krauss 1980, № 60), както и засвидетелствания в три поколения род на Сусос-Мукиос-Мукиана (Krauss 1980, № 65).

За самото име на града Мадитос се смята, че принадлежи към тракийските езикови остатъци, основание за което дава предложената от Томашек съпоставка с племенното название мадуатени (Tomaschek 1980, 66; Lenk 1928, 204–5; Detschew 1976, 279). В този смисъл локализацията на мадуатените се търси в околностите на града (Тачева 1997, 55). Споменаването обаче на мадуатените във връзка с обединеното тракийско нападение над Манлий Вулзон в Корпилския проход ги поставя в един ред между кените и корпилите (Liv. 38.40), ако в случая е използван географски признак при изброяването на участващите племена. Така че територията на мадуатените трябва да се търси на север от Тракийския Херсонес, още повече, че римският съюзник Евмен, който тогава се разпорежда на полуострова, едва ли би търпял враждебно настроени племена в сърцето на неговото европейско владение.

Все пак присъствието на траки в Мадитос е илюстрирано в надписите, без обаче да може да се твърди дали те са обитавали непосредствения хинтерланд на града или идват от тракийските територии извън полуострова.

Мадитос еднозначно е локализиран от изследователите при дн. град Еджеабат (преди наричан Маито) (Casson 1926, 216; Isaac 1986, 194). Част от античния град попада под съвременния, докато акрополът му вероятно се е намирал на платообразния хълм над залива, където откриващите се на

повърхността черно-, червенофигурна керамика и керемиди свидетелстват за наличието на антично селище (Müller 1997, 876).

Койла (Κοῖλα, Κοίλη, portus Coelos)

Койла възниква през първата половина на 1 в. и развитието ѝ се свързва с римската императорска епоха, когато тя става главен град на Тракийския Херсонес (Jones 1966, 84). Разглеждането ѝ тук излиза извън хронологическите рамки на съчинението, но тя ще бъде представена, доколкото нейната поява отбелязва нов етап от историята на Херсонес.

Селището се локализира при дн. Килия, в най-вдадената в сушата част на залива между Мадитос и Сестос. Един надпис на латински език от Килия, в който се споменава построяването на баня, дава terminus ante quem за съществуването на римското селище там – 55 г. (Krauss 1980, № 29).

В писмените извори за пръв път Койла е спомената в съчиненията на Плиний и Помпоний Мела (Plin. nat. 4.11.49, 4.12.74[38]; Mela. 2.2.26). И в двата текста тя е определена по сходен начин – като пристанище на Херсонес, което явно фиксира възникването ѝ като такова. Към 1 в. Койла все още не е добила известност, тъй като Плиний не знае къде точно се е намирала и я поставя на различни места – в залива Мелас (Plin. nat. 4.11.49) или в Хелеспонт (Plin. nat. 4.12.74). От текста на Помпоний Мела може да се заключи само, че той познава (единствено) Койла, разположена на Хелеспонт. Свързвайки погрешно града с морската битка при Киноссема, той се опитва да обясни на читателя чрез известното историческо събитие местоположението на неизвестния град. Яснота в локализацията ѝ внася Птолемей, който дефинитивно поставя града между Мадитос и Сестос (Ptol. 3.11.9).

Сравнително многобройният епиграфски материал, произхождащ от днешна Килия и околността (Krauss 1980, №№ 28–37), потвърждава, че въпреки късното си възникване Койла изживява бърз подем, за да заслужи мястото си на картата на Птолемей сред най-известните селища на Тракийския Херсонес. При император Хадриан тя е издигната в муниципия и добавя към името си родовото име AELIA (Jones 1966, 84). Градът отсича монети със своето име от Хадриан (117–138 г.) до Галиен (253–268 г.) (Head 1911, 259)[39].

Предполага се, че името на града идва от гръцкото κοῖλος, означаващо „вдлъбнат, хлътнал, лежащ между планина, седловина“ (Венедиков 1982,

---

[38] Споменаването на Caela като по-старото име на Флавиополис в Plin. nat. 4.11.47 по-скоро се отнася за друг град в района северно от Херсонес със сходно име (срв. Цветкова 2002).

[39] Хед отхвърля възможността отнасяните към този град монети на Филип II, Александър, Филип Аридей и Лизимах със знак житен клас на гърба, (както през римското муниципално монетосечене) да са сечени там (ibid.).

64). Засвидетелстваните различни негови варианти – Coelus portus при Плиний, Κοῖλος λιμήν при Мела, Κοῖλα и Κύλλα при Птолемей, COILA на монетите, говорят за неутвърдеността на названието в първите векове от неговото съществуване. Още Томашек обръща внимание на съвпадението между името на града и етнонима койлалети, което дава основание на Дечев да включи името Койла сред тракийските езикови остатъци (Tomaschek 1980, 86; Detschew 1976, 250).

Сестос (Σηστός)

Сестос е най-старото селище на Тракийския Херсонес, за което писмените източници ни дават информация. Споменаването му у Омир за времето на Троянската война го поставя под властта на Азий, син на Хиртак, чието царство се разполага в Мала Азия (Hom. Il. 2.836). В същия пасаж наравно със Сестос фигурира и Абидос, което свидетелства за съществуването на мястото за преминаване през Хелеспонт при Сестос и Абидос още през тази епоха. Поради ранното засвидетелстване на името Сестос, то се определя като негръцко. Вероятно селището е било тракийско, което позволява името също да се включи към тракийските езикови остатъци, и илюстрира предгръцката топонимия в района (Oberhummer 1923, 1892–3; Detschew 1976, 439).

Сестос е и най-известният град на Тракийския Херсонес – той фигурира в съчиненията на почти всички антични историци и географи. Тази си известност той дължи на стратегическото си място – разположен в най-тесния участък на Хелеспонт, което му позволява да контролира движението през протока и пътя между Европа и Азия (Theop. fr. 390). По времето на гръцката колонизация там, както и в Мадитос, се заселват лесбосци (Ps.-Skymn. 710). В изворите обаче липсват данни кога трябва да се датира възникването на гръцкото селище. Текстът на Псевдоскимнос внушава идеята за едновременност при основаването на двата града, така че може би, подобно Мадитос, това трябва да се потърси в края на 7–6 в. пр. Хр.

В 5 и 4 в. пр. Хр. Сестос е разполагал с крепостни стени и е бил „трудно за обсада място“ – фортификационната му система включвала бойни кули, а стена свързвала града с пристанището му (Hdt. 9.115, 118; Xen. Hell. 4.8.5; Theop. fr. 390=Strabo. 13.1.22). Херодот го описва като най-укрепения град в областта и може би поради тези му предимства по времето на персийската власт там се е помещавал Ксерксовият управител (ὕπαρχος) Артаикт. Въобще градът е бил важен опорен пункт на персите. Той е единственият град на Тракийския Херсонес, който атиняните обсаждат и превземат през 479 г. пр. Хр. (Hdt. 7.33, 9.116).

Епиграфските паметници допълват сведенията за историята на града след изгонването на персите. Членството му в Атинския морски съюз е потвърдено чрез сигурно засвидетелстваното име на Сестос в трибутните

листи от 443/2 в. пр. Хр. насетне, но вероятно той започва да изплаща самостоятелни вноски още преди това – към 446/5 г. пр. Хр. (срв. табл. 3; ATL I 547, II 82, III 206, n. 55; Kahrstedt 1954, 16).

Независимо от твърдението на Теопомп, че Сестос е малък град (Theop. fr. 390), той се явява най-важният център в южната част на полуострова, за което определено допринася стратегическото му положение да охранява преминаването през протоците. По времето на Лизимах в Сестос започва да функционира царска монетарница от ок. 301 до 281 г. пр. Хр., което поставя началото на монетното дело в този град (Thompson 1968, 169f.). Заедно с Лизимахия, Сестос е другата ранна европейска монетарница на този владетел. На практика в тези два града на Тракийския Херсонес се помещават единствените Лизимахови царски монетарници в Европа до към 288/7 г. пр. Хр., когато Амфиполис, а малко по-късно и Пела започват също да секат за Лизимах, последвани в 283/2 г. пр. Хр. от Перинт и Енос (Thompson 1968, 169f., 178 f., 181 f.).

Подобно на други монетарници от района на Егейска Тракия, които едва след смъртта на Лизимах възобновяват самостоятелното си монетосечене (Юрукова 1998, 19, бел. 21), началото на самостоятелното бронзово монетосечене на Сестос би трябвало да се постави също тогава. Средата на 2 в. пр. Хр. бележи следващ етап в неговото монетосечене, за което информация получаваме не само от монетите, но и от известния почетен надпис на гимназиарха Менас от Сестос, датиращ от 30-те години на 2 в. пр. Хр., където, според решението на народа да има собствено монетосечене, Менас е определен за надзирател по поставянето на печата на града върху монетите (Krauss 1980, № 1, ред 43–47). Вероятно със западането на Кардия и Лизимахия започва издигането на Сестос като важен град на полуострова, за да заключи Страбон, че „градът е първи по значение сред полисите на Херсонес“ (Strab. 13.1.22).

Множеството надписи, произхождащи от Сестос и от близкото съвременно село Ялова, свидетелстват за интензивността на живота в града и през римската епоха (Krauss 1980, №№ 2–8). Подобно Мадитос, сред ономастиката тук отново се срещат тракийски имена – в един надпис се споменава за някой си Долес (Krauss 1980, № 7; срв. Detschew 1976, 146). През римската епоха Сестос е единственият град, който сече монети от времето на Август (27 г. пр. Хр. – 14 г.) до Хадриан (117–138 г.), с малко прекъсване за периода 79–98 г., между Веспасиан и Траян. С началото на монетосечението на Койла, постоянното монетосечене на Сестос е прекратено и той отсича след това монети от свое име само при отделни императори – Каракала, Гордиан III и Филип Араб (Head 1911, 260–261).

Сведенията за Сестос продължават през късноантичната и ранновизантийска епоха. Градът е изгубил част от значението си като връзка между Европа и Азия с появата на новата при Калиполис-Лампсак. Липсва вече

и крепостната стена, както може да заключим от сведението на Прокопий, където се съобщава за наложилото се изграждане на кастел на един съседен хълм (Proc. de aedif. 4.10).

Вероятно това е платообразният хълм непосредствено югозападно от залива Акбашъ, с изглед към долината на р. Ялова. На него се откриват останки от византийска крепост, в която са преизползвани квадри от юстинианови или предюстинианови строежи, а също и множество фрагменти керамика и монети (Müller 1997, 930). Именно на този хълм изследователите разполагат античния Сестос. Тази локализация (а не до Ялова, която се намира на 4 км навътре в сушата, независимо от множеството епиграфски паметници, произхождащи от там) се предполага поради факта, че Сестос е морски град и трябва да е бил разположен в близост до крайбрежието (Casson 1926, 216f.; ATL I 547; Isaac 1986, 195). Терасите по течението на р. Ялова (остаряло – Кавакалтъ) трябва да са съставлявали най-важната част от земеделските земи на града (Müller 1997, 930)

Егоспотами, Креса, Киса (Αἰγὸς ποταμοί, Κρῆσσα, Κίσσα)

Тези три селищни имена ще бъдат разглеждани заедно, поради споменаването им от античните автори в един и същ географски район и съответно предположението, че се отнасят за едно и също селище.

За пръв път сигурни сведения за селище на име *Егоспотами* ни дава едва Страбон, който го определя обаче като градче (πολίχνη), между другото вече разрушено по негово време (Strab. 7. fr. 56 (55)). Стефан Византийски съобщава освен името на града Αἰγὸς ποταμοί, и неговия етникон Αἰγοσποταμίτης. Съществуването на Егоспотами се потвърждава категорично от наличието на бронзови монети на този град, с надпис на реверса ΑΙΓΟΣΠΟ, датирани във втората половина на 4 в. пр. Хр. (SNG. Cop. 850–854; Мушмов 1912, 308, № 5461–5464). Проблемът, пред който се изправят историците, е относно датата на възникване на това селище.

Той произтича от честото споменаване на Егоспотами в съчиненията на античните автори, но преди всичко като река, без да има и най-малък намек за съществуването на някакво едноименно селище там (Hdt. 9.119; Xen. Hell. 2.1.21; Ps.-Skyl. 67; Marm. Par. fr. 57; Diod. 13.105.2; Mela. 2.22. 26; Plin. nat. 4.11.48; Plut. Lys. 12; Am. Marc. 22.8.1–11). Най-категоричен е текстът на описващия битката при Егоспотами Ксенофонт – той даже изтъква отсъствието на населено място в близост до мястото на атинския лагер, което налагало продоволствието на войската да се доставя чак от Сестос (Xen. Hell. 2.1.21; Plut. Lys. 12).

Независимо от тези съображения, някои автори възприемат сведението от Мармор Париум като доказателство за съществуването на селището към 5 в. пр. Хр. (Kahrstedt 1954, 20, Anm. 47; Isaac 1986, 196; Strauss 1987, 741). Текстът на надписа обаче по нищо не се различава от останалите све-

дения, които съобщават за падането на метеорита при р. Егоспотами (срв. supra 1.3), и в него няма никакви податки, че в случая трябва да се разбира някакво едноименно селище[40].

В подкрепа на ранната датировка на Егоспотами се привеждат един тип малки сребърни монети с глава на коза на аверса и реверс с „херсонески черти“, които Хед погрешно приписва на града и ги датира преди 405 г. пр. Хр. (Head 1911, 258). Това е малко вероятно, защото селището, ако въобще е съществувало преди 405 г. пр. Хр., едва ли е надхвърляло размерите на използвания от Страбон термин πολίχνη и не е имало икономическия потенциал да сече сребърни монети, така че вероятно тези монети трябва да се отнесат към друг град. Всичко това подкрепя констатацията, че преди 4 в. пр. Хр. град Егоспотами едва ли е имало (Müller 1997, 771).

Повече информация за датата на възникване на града ни дават описанията на хелеспонтийското крайбрежие на полуострова. У Псевдо-Скилакс след реката Егос се споменава селище на име *Креса* (Ps.-Skyl. 67)[41]. Името му е причислено към тракийската топонимия (Detschew 1976, 266) и говори за съществуването тук на по-старо предръцко селище. Отново до р. Егос Плиний разполага селище на име *Киса* (Plin. nat. 4.11.48). Двата топонима се срещат единствено в споменатите съчинения. Предположението, че в случая става въпрос за едно и също селище, чието име вероятно е предадено погрешно, отдавна се е утвърдило в науката (Hauvette-Besnault 1880, 518; Oberhummer 1922a, 517).

В науката отдавна е предложено отъждествяването на Креса/Киса с Егоспотами (Müller 1882, 56). Основания за това се откриват освен във факта, че селищните имена се отнасят за един и същи район около реката Егос, но и в установената липса на антични останки в района, според теренните наблюдения на Овет-Бесно от края на 19 в. Изследователят предполага съществуването на античен обект само при с. Джумалъкьой, около р. Джумалъдере (= Егоспотами, срв. supra 1.3), което го кара да постави Егоспотами/Креса/Киса в околностите на това село (Hauvette-Besnault 1880, 517f.). След него почти всички изследователи на района приемат същите доводи и локализация, макар и тя да не отговаря съвсем точно на разположението на Креса, която според Псевдо-Скилакс е на изток от р. Егос (Hirschfeld, 1893b, 977; Kahrstedt 1954, 20, Anm. 47; Isaac 1986, 196; Müller 1997, 771). Единствено Касън изказва възражения срещу идентичността на Креса и Егоспотами, но не излага своите аргументи (Casson 1926, 218, n. 4), поради което би трябвало да се приеме отъждествяването на Егоспотами-Креса/

[40] Marm. Par. fr. 57. ἀφ' οὗ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ὁ λίθος ἔπεσε, καὶ Σιμωνίδης ὁ ποιητὴς ἐτελεύτησην, βιοὺς ἔτη ΓΔΔΔΔ, ἔτη ΗΗΓ, ἄρχοντοςΑθήνησι Θεαγενίδου.

[41] Ps.-Skyl. 67 Εντὸς δὲ Αἰγὸς ποταμοῦ Κρῆσσα, Κριθώτη, Πακτύη.

Киса, освен ако бъдещите теренни проучвания в района не дадат други резултати[42].

Преименуването на селището от Креса в Егоспотами вероятно е станало в рамките на 4 в. пр. Хр., когато то е започнало да отсича монети под това име. За неговия характер – не особено големи размери, неясни функции – говори както използваният у Страбон термин „полихне“, така и еднообразното му монетосечене, представено само в един тип Деметра/козел (SNG. Cop. 850–854; Мушмов 1912, 308, № 5461–5464).

Калиполис (Καλλίπολις)

Началната дата на възникване на Калиполис остава проблематична. Предложената от Касън идентификация на споменатия в трибутните листи Калиполис с едноименния град на Тракийския Херсонес (Casson 1926, 223) днес вече не се приема след анализа на ATL, които го идентифицират с Калиполис при днешния гр. Капаклъ, разположен в югоизточна Пропонтида при Киоския залив (ATL I, 495; Ps.-Skyl. 93).

Първата историческа поява на Калиполис на Тракийския Херсонес е във връзка с кампанията на Филип V в 200 г. пр. Хр. срещу птолемейската власт в Тракия (Liv. 31.26.4), когато македонските войски превземат този град. Отсъствието на Егоспотами и Критоте сред завладяните селища се обяснява с това, че вероятно при създаването на Калиполис те са обхванати от него (Kahrstedt 1954, 45). Основания за предполагания синойкизъм се откриват в описанието на крайбрежието у Страбон, който след Калиполис споменава разрушеното градче Критоте (Strab. 7. fr. 56 (55)). Това води до поставянето на началната дата на града в елинистическата епоха, в рамките на 3 в. пр. Хр. и би трябвало да се свърже с дейността на някой от елинистическите владетели на полуострова. Стефан Византийски определя Калиполис като „полихнион на Лампсак“ (St. Byz. s. Καλλίπολις), което говори за някаква зависимост на херсонеския град от Лампсак и навежда на мисълта, че вероятно началото на града трябва да се постави във времето, когато започва да функционира пътят през протока на това място.

За разцвета на града през римската епоха свидетелства значителният брой надписи, намерени в околностите му (Krauss 1980, 72, №№ 11–27). Не всички обаче произхождат от Калиполис, а са донесени от други по-близ-

[42] В публикуваните частични резултати от обходите през 1980 г. Йоздоган съобщава за наличието на антични останки в м. Калануро – естествено възвишение на левия бряг на р. Мюнипбей, с материали от праисторията, РЖЕ, класическата епоха и късната античност (Özdoğan 1986, 57). Неговото местоположение отговаря по-точно на данните в изворите за локализацията на Креса/Киса. Доколкото обаче в публикацията липсват сведения за характера на античните находки от обекта, поставянето на античното селище там засега е недостатъчно аргументирано.

ки или далечни градове като Парион, Лампсак, Кизик, Сестос (срв. Zahrnt 1988, 237ff.). През ранновизантийската епоха градът заема главно място сред селищата на полуострова – според Прокопий в Калиполис се намирали складовете за продоволствието на цялата войска в Херсонес (Proc. de aedif. 4.22). Същият пасаж дава сведения за построяването на фортификационни съоръжения там, тъй като до момента Калиполис не бил укрепен град.

Местоположението на античния Калиполис без колебание се поставя при днешния Гелиболу (Oberhummer 1919a, 1659–60; Casson 1926, 217).

Критоте (Κριθωτή)

Критоте е от градовете на Тракийския Херсонес, основани от Милтиад Стари (Ephor. fr. 40; Ps.-Skymn. 711), така че възникването ѝ може да се постави към датата на пристигането му – 556 г. пр. Хр. За съществуването ѝ през 5 в. пр. Хр. свидетелства споменаването на града от съвременника на Херодот Хеланик от Лесбос (Hellan. fr. 27). Заедно с Елайус, Критоте остава един от постоянните атински съюзници на Херсонес по време на войната с Котис за полуострова (Dem. 23.158). Градът изживява подем в рамките на втората половина на 4 в. пр. Хр., за което съдим по емисиите монети на Критоте, датирани в този период (SNG. Cop. 886–888; Мушмов 1912, 311, № 5494–5496). Съпоставяйки съобщения от реверсния надпис етникон на града ΚΡΙΘΟΥΣΙΩΝ с този на монетите на Елайус ΕΛΑΙΟΥΣΙΩΝ, Касън смята, че оригиналното име на града може да се изведе от този надпис (Casson 1926, 219).

Информацията на Страбон за Критоте като едно разрушено градче (Strab. 7. fr. 56 (55)), свидетелства, че към 1 в. пр. Хр. градът вече не съществува. Това е резултат на един процес на упадък, започнал през още 3 в. пр. Хр. с появата на Калиполис (Kahrstedt 1954, 45, 53).

Проблемът около локализацията на Критоте възниква с предложената от Касън идентификация на Критоте с разположеното на платото Ачъ баба в южната част във вътрешността на полуострова съвремено селище Крисия (Крития), която той определя като допълнение на Елайус, поставяйки я в зависимост от този град (Casson 1926, 218f.). Тази локализация влиза обаче в конфликт с изворите, според които Критоте се е намирала на хелеспонтийското крайбрежие след р. Егоспотами, на 80 стадия (ок. 15 км) от Кардия (Ps.-Skyl 67; Ps.-Skymn. 711; St. Byz. s. v. Κριθώτη). Освен това, едва ли при отреденото ѝ от Касън подчинено положение спрямо Елайус, тя ще разполага със собствено монетосечене и то в сходен хронологически диапазон и интензитет като това на Елайус.

Местоположението на Критоте трябва да се търси в северна посока от дн. Гелиболу – при Ески фанар бурун, 1–2 км северно от града (Kahrstedt 1954, 11, Anm. 19) или на разположения на ок. 4 км северно от Гелиболу между пътя и брега хълм, на който се открива антична керамика (Müller

1997, 895f.). Предполага се, че ако трябва съвременна Крития да се идентифицира с антично селище, то това по-скоро може да е Критеа у Птолемей (Ptol. 3.11.9), освен ако тя не е идентична с Критоте (Isaac 1986, 191).

Пактия (Πακτύη)

Подобно на Критоте, Пактия също е създадена от Милтиад Стари (Ps.-Skymn. 712). За пръв път тя се споменава у Херодот като крайната точка на преградната стена на Херсонес на хелеспонтийското крайбрежие (Hdt. 6.36). В близост до Пактия се намирал гробът на Хела (Hellanic. fr. 127), който служи за ориентир при определяне маршрута на Ксеркс през полуострова и за местоположението на Агора. Пактия бележи и границата на Херсонес откъм Пропонтида за времето на Псевдо-Скилакс (Ps.-Skyl. 67).

Създаването на Лизимахия се е отразило както на Кардия, така и на Пактия – според Плиний двете са погълнати от новия град (Plin. nat. 4.11.40). За времето на 2 в. обаче Пактия отново е засвидетелствана като самостоятелно селище, макар и със силно намалени размери, сведена до κόμη (Paus. 1.10.5).

Пактия не разполага със собствено монетосечене, не се споменава и в епиграфските извори. Поради това може да се предполага, че едва ли е имала значителни размери, въпреки определянето ѝ от античните автори като полис. Вероятно близостта на Кардия не е позволила тя да добие самостоятелно значение.

Затруднения създава и локализацията ѝ. Пактия обикновено се свързва с разполагането на преграждащата стена и с местоположението на Кардия, от която е отдалечена на 36 или 40 стадия (ок. 6,5–7,5 км – Hdt. 6.37; Ps.-Skyl. 67). Приетата тук локализация на Кардия на Бакла бурун и Агора при Булаир, определя Пактия да се търси в района южно от Булаир при Булаир Искелеси (Müller 1997, 895f.) или при с. Ченгер (Casson 1926, 217). Предлаганата югозападна локализация на града (ATL I, 565; Kahrstedt 1954, 14) е неприемлива поради отдалечеността ѝ от Кардия. Липсата на видими индикации на терена за наличието в този район на синхронен на времето на съществуване на Пактия археологически обект не позволява да се определи точното ѝ местоположение (Müller 1997, 896).

Левке акте (Λευκὴ ἀκτή)

Левке акте се споменава за пръв път у Херодот като място в Тракия, където се намирала едната от продоволствените бази на войската на Ксеркс (Hdt. 7. 25). От текста не става ясно дали там е съществувало селище преди идването на персите, но самият топоним – „белият бряг“ – по-скоро свидетелства, че това е название на крайбрежието.

Псевдо-Скилакс познава вече Левке акте дефинитивно като селище и определя местоположението му след Херсонес и преди Тиристасис (Ps.-

Skyl. 67), малко по-точно отколкото това е направил Страбон – между Макрон тейхос и Хиерон орос (Strab. 7. fr. 56 (55)). Проблемът идва от един пасаж на Демостен, където наравно с Левке акте е споменато и само Левке в надпис на олтара на Зевс между Птелеон и Левке акте (Dem. 7.40). Това дава основание на Карщет да смята, че съществуват две отделни селища, наречени Левке и Левке акте (Kahrstedt 1954, 9, Anm. 16; 25, Anm. 67). В действителност обаче, в речта на Демостен двете имена – Левке акте и Левке, се споменават почти веднага едно след друго и може да се предположи, че втория път „акте" е изпуснато за краткост, тъй като по-горе ораторът вече е пояснил за кое място става въпрос. В този смисъл останалите изследователи говорят само за едно селище на име Левке акте (ATL I, 564, n. 5; Müller 1997, 971).

Липсват доказателства за съществуването на селище с подобно име след 4 в. пр. Хр. След Демостен то изчезва от изворите, за да се появи след няколко века у Страбон, който обаче едва ли дава в случая картина, отговаряща на времето му. Може да се предположи, че е възникнало като селище, свързано с охраната на оставените от Ксеркс продоволствия. При Псевдо-Скилакс то е причислено към „тракийските крепости", което свидетелства за наличието на някаква фортификация.

Локализацията на селището при всички положения е след Херсонес, но в пряка връзка с него и с останалите градове на полуострова. Липсата на регистрирани археологически обекти в участъка между Калиполис и Тиристасис, не позволява да се определи по-точно местоположението му. В този смисъл предлаганите локализации – при устието на Соук дере (ATL I, 564, n. 5), или при дн. Индже бурун (Müller 1997, 971) не могат да бъдат потвърдени или отхвърлени.

Тиродиза / Тиристасис (Τυρόδιζα/Τειρίστασις)

Отново в същия контекст като Левке акте Херодот споменава Тиродиза – друга продоволствена база на персите, която се разполагала на територията на перинтийци (Hdt. 7.25). Тракийската наставка -диза („стена, крепост") свидетелства за съществуването на тракийско селище на това място (Detschew 1976; Янакиева 1980, 181f.). Вероятно то е било укрепено още преди идването на персите, които са го адаптирали за своите нужди.

Под формата Тиристасис селището е засвидетелствано у Псевдо-Скилакс, който също го поставя след границите на полуострова (Ps.-Skyl. 67). Единствено Плиний причислява Тиристасис към Херсонес (Plin. nat. 4.11.48). Вероятно включването му в границите на полуострова бележи някакво ново административно деление на района през римската епоха, освен ако информацията на Плиний не е погрешна.

Селището се локализира успешно при дн. Шаркьой, чието гръцко име Перистери свидетелства за континюитета в топонимията (Müller 1997, 970).

1.5.4. Incerti

Гресинос **(**Γρησῖνος**)**

Името се среща единствено при Стефан Византийски, който го определя като полис на Херсонес (St. Byz. s. v. Γρησίνος), цитирайки атидографа от първата половина на 4 в. пр. Хр. и противник на Демостен Андротион. Вероятно, подобно на други селища в Тракийския Херсонес, Гресинос възниква в рамките на 4 в. пр. Хр., без обаче това да може да се прецизира. Името принадлежи към тракийската предгръцка топонимия на полуострова (Detschew 1976, 109). Интересна възможност за идентифицирането на селището ни дава един надпис от 344/3 г. пр. Хр. за даряване на Атина със златен венец от името на редица селища в Херсонес, сред които се появява и не добре запазеното селищно име ΓΦΗΣ.Η.Ν.Ο.. (IG II^2, 1443, 95). Твърде вероятно е зад него да стои етникона на Гресинос. При това положение селището ще е сред верните атински съюзници на полуострова и неговото възникване и развитие може да се свърже с настаняването на полуострова на атинските клерухи на Перикъл (Plut. Per. 11, 19) или на Диопейтес (Philochor. fr. 158; Dem. 8.6).

Панормос (Panhormus)

Панормос се споменава единствено у Плиний, заедно с пристанището Койла (Plin. nat. 4. 11. 49). Данов логично допуска поради разпространеността на топонима в римската епоха като название на пристанища, че в случая става въпрос също за такова, особено при съпоставката с Койла (Данов 1968, 256). Вероятно селището възниква през римската епоха, заедно с Койла, но за разлика от нея не е успяло да се утвърди, поради което не се споменава в други извори.

Плиний поставя топонима в залива Мелас, но такава локализация той дава и за Койла, което говори за неособено добрата му географска ориентираност. Липсата на други сведения за Панормос не позволява да се направи някакво уточнение за местоположението му, при което остава да се приеме локализацията му най-общо в залива Мелас.

1.5.5. Errata

Агатополис

Една често срещана в общата историческа литература грешка е разполагането на града Агатополис на Тракийския Херсонес. Селище с такова име е познато само от монетите и от споменаванията му във византийските извори, но те не носят информация за локализацията му. Първите издатели на монетите допускат грешка и поставят града на Тракийския Херсонес, поради предположението, че е наименован на сина на Лизимах Агатокъл

(Head 1911, 258; срв. Cohen 1995, 81, n. 2 с цит. лит.). Това местоположение дотолкова се налага в нумизматичната каталожна книжнина, че в последната библиография на античната нумизматика за Тракия то отново е разглеждано в раздела на градовете на Тракийския Херсонес, въпреки уговорката в текста, че тази локализация е съмнителна (Schönert-Geiß 1999, 1391) и основателната критика на тази локализация (Юрукова 1992, 144, бел 123). Анализът на съвкупните данни от литературните, нумизматични и епиграфски свидетелства показа, че градът би трябвало да се идентифицира със съвременния град Ахтопол (Jourukova 1994).

Еолион

Във фрагмент 144 на Теопомп, запазен у Стефан Византийски, се споменава за полис Еолион на Тракийския Херсонес[43]. Авторите на ATL еднозначно свързват това известие с град Еолион от трибутните листи, който се е намирал в Ботика (ATL I, 465). Квалификацията „на Тракийския Херсонес“ тук е подвеждаща и кореспондира вероятно със същата формула, употребявана от Хекатей за обозначаване на полуостровите по тракийското крайбрежие (срв. supra 1.1). Твърде възможно е и споменатият от Плиний топоним Еолиум (срв. supra 1.4), който той погрешно локализира на Тракийския Херсонес, да се дължи именно на тази комбинация.

1.5.6. Обща характеристика на селищната система

Прегледът на отделните селища на Тракийския Херсонес позволява да се направят няколко обобщения относно селищното развитие и селищната система като цяло, що се отнася до периодизацията, типологията и пространственото им разположение.

Периодизация

На базата на литературните извори могат да се обособят няколко периода в селищния живот на Тракийския Херсонес.

1. Най-старото засвидетелствано селище на полуострова е Сестос. Появата му в Троянския цикъл позволява неговото възникване да се потърси в периода на късната бронзова – ранната желязна епоха. Независимо че в „Илиада“ Сестос е единственият град, който се споменава на Херсонес, със сигурност на полуострова са съществували и други синхронни селища, за което данни предоставя археологията. Теренните проучвания на М. Йоздоган през 1980 г. му позволява да направи някои частични заключения относ-

[43] Theop. fr.144 Steph. Byz. s. Αἰόλειον· τῆς Θράκης χερρονήσου πόλις. Θεόπομπος ἐν Φιλιππικῶν κγ· ἐπορεύθην εἰς πόλιν Αἰόλειον τῆς Βοττικῆς μὲν οὖσαν, πολιτευομένην δὲ μετὰ τῶν Χαλκιδέων.

но развитието на селищната система на полуострова през бронзовата епоха, най-вече що се отнася до гъстотата на селищата и културните контакти. При това, още в периода на ранната бронзова епоха се забелязва нарастване броя на селищата на полуострова, като те се развиват в рамките на културата Троя I, характеризираща районите около Мраморно море, за разлика от вътрешна Тракия, където въпреки някои сходни черти с Троя I, керамиката носи характерните белези на Балканските култури (Özdoğan 1986, 61; срв. карта 3).

Контактите с малоазийското крайбрежие са проследими и в последвалите периоди на Троя II–V. През този етап инфилтрацията на балкански елементи се наблюдава вече и в крайбрежните земи на Мраморно море, за което се съди по доминиращите керамични комплекси с балкански произход в селищата, които продължават да са обитавани, а не са изоставени от обитателите си, както е в повечето случаи. На Галиполския полуостров също се наблюдава намаляване броя на селищата, но животът на него продължава. Значителната дебелина на културните пластове в селищната могила Килисе тепе (известна още като Майдос кале, в дн. Еджеабат), както и наличието там на каменна архитектура, позволяват да се предположи, че това е било най-важното селище на полуострова през този период (Özdoğan 1986, 55, 62). В последвалия период на Троя VI керамичният спектър на селищата от полуострова не показва прилики нито с популярната в Троя Микенска или анатолийска керамика, нито с Тракия. Това дава повод за предположението, че поради добрите възможности за отбрана полуостровът е бил „буферна зона на Троя срещу тракийските племена“, поне до края на Троя VI, когато той не издържа на тракийския натиск, за което свидетелства появата на характерната в Троя VIIa керамика (Özdoğan 1986, 62).

Тъй като при теренното проучване не са били регистрирани обекти от ранната желязна епоха, с изключение в м. Калануро и при Гелиболу, Йоздоган смята, че полуостровът или е бил напуснат, или е обитаван от номадски племена (Özdoğan 1986, 57, 58, 62f.; срв. карта 4). Липсата на обекти от ранната желязна епоха не отговаря обаче на информацията от писмените извори, които илюстрират ситуацията на Тракийския Херсонес през този период и показват, че полуостровът е обитаван и принадлежи към районите, където са засвидетелствани първите държавно-политически образувания на траките (срв. infra. 2.1).

Данните от топонимията също биха могли да се интерпретират в тази насока. Според Дечев, имената на селищата Гресинос, Иде, Кардия, Креса, Мадитос и Сестос са от тракийски произход (Detschew 1976, 109; 214; 228–9; 266; 279; 439). Това само по себе си не означава, че всички те са възникнали като тракийски селища, колонизирани по-късно от гърците. Единствено при Сестос, поради ранното му засвидетелстване в изворите, както и при Мадитос, поради регистрирания там значителен селищен обект Килисе тепе, това може да се твърди с по-голяма сигурност.

Въобще, писмените извори не дават информация за съществуването на някакви обособени тракийски селища. Единствено Ксенофонт в разказа си за битката при Егоспотами говори, че атинските войници слизали всеки ден на сушата и си набавяли храна от доста отдалечени от брега места (Xen. Hell. 2. 1. 27), които вероятно са били малки по размери селища, разположени във вътрешността на полуострова, но в цитирания пасаж не се споменава нищо за етническата принадлежност на обитателите им. Допустимо е обаче да се предполага, че траките на полуострова са обитавали именно такива малки селища, подобно описаните пак от Ксенофонт села на тинитe в съседната област на Югоизточна Тракия (Xen. Anab. 7.3.44, 4.1–24), и които, било поради непълното проучване на полуострова в археологическо отношение или поради топографската приемственост на съвременната селищна система, не са документирани.

2. Вторият етап на селищното развитие на Тракийския Херсонес съвпада с периода на гръцката колонизация на полуострова. Тогава там се появяват Кардия и Лимне, основани от колонисти от Милет (и Клазомена в случая на Кардия), и Алопеконесос – от еолийци. На южния бряг действа Лесбос, който изпраща преселници в Сестос и основава Мадитос. В края на 7 в. пр. Хр. възниква и Елайус, чиято метрополия не е известна, но вероятно трябва да се търси в еолийското културно-етническо пространство (срв. карта 5).

3. Идването на Милтиад Стари в 556 г. пр. Хр. дава нов тласък в селищното развитие на полуострова, белязан от атинското присъствие. Появата на нови селища се свързва с активната дейност преди всичко на Милтиад Стари, на когото се приписва основаването на Критоте, Пактия и вероятно Херсонес. Някои съществуващи гръцки колонии са основани за втори път и там се настаняват атински преселници – със сигурност в Кардия, а не е изключено и в Елайус. Определя се и границата на полуострова, маркирана със стената между Кардия и Пактия. Непосредствено до нея, но извън полуострова, се появява Кипасис – вероятно свързан с полисите на Тракийския Херсонес и изпълнявал функциите на емпорион (срв. карта 5).

4. Времето на 5 в. пр. Хр. – на Гръко-персийските и Пелопонеската войни, може да се обособи също като отделен – четвърти – период. През него не са регистрирани нови селища на полуострова. Дейността на персите се свързва с появата на Левке акте и Тиродиза, които се разполагат извън границите на полуострова. В рамките на Тракийския Херсонес, напротив, се забелязва известен регрес – в 5 в. пр. Хр. градът Херсонес започва да се споменава под името Агора, а Лимне изчезва от изворите (срв. карта 6).

5. Най-интензивният период в селищното развитие на полуострова е през 4 в. пр. Хр., когато броят на селищата там почти се удвоява в рамките на около едно столетие, за да достигне съобщената цифра от Ксенофонт за 11–12 града (Xen. Hell. 3.2.10). Към средата на века се споменават редица

селища, но възникването им може да се постави в неговата първата половина. Това са селища, разположени предимно на северния бряг, като Птелеон, Иде, Пайон, Араплос. Освен Кипасис, в близост до Тракийския Херсонес възникват два нови емпория – Дерис и Кобрис. На южния бряг, до реката Егос, се появява Креса-Егоспотами. Към този период се отнася възникването на нелокализирания Гресинос. Появата на селищата може да се потърси в заселническата политика на Атина през този период и неколкократното изпращане на клерухи в различни градове на Херсонес (срв. infra 2.8.2; Diod. 16.34.3f.; Philochoros. fr. 158; Dem. 8.6). Характерното за почти всички новопоявили се тогава селища е, че те не се срещат повече през следващите епохи. Вероятно това са били неголеми населени места, които не успяват да се утвърдят в борбите между Атина, одриските царе и Филип II. След 4 в. пр. Хр. Агора също вече не се споменава. Не само числеността нарастване на броя на селищата на полуострова, но и увеличаването на икономическия им потенциал, намерил израз в започналото тогава самостоятелно монетосечене при повечето от тях (Кардия, Алопеконесос, Елайус, Мадитос Критоте), позволява този период да бъде окачествен като класически в развитието на селищната система на Тракийския Херсонес (срв. карта 7).

6. Периодът от края на 4 до 2 в. пр. Хр. оформя шестия етап в селищния живот на Тракийския Херсонес, белязан от елинистическата градоустроителна практика. Неговото начало е поставено с основаването на Лизимахия в 309/8 г. пр. Хр. Наред с градовете от предишните периоди, като нов град възниква Калиполис (срв. карта 8). Характерното при тези градове е замисълът им като големи центрове, и ако не Лизимахия, то поне Калиполис успява да се наложи като такъв.

7. Римската епоха е последният етап от развитието на античната селищна система на Тракийския Херсонес. Единствените нови селища на полуострова са Койла и споменатият само от Плиний Панормос. И двете възникват като пристанища, от които обаче само Койла успява да се наложи и еволюира до един от най-важните римски центрове там (срв. карта 9).

Типология

Не всички селища на полуострова са били с еднакъв статут и териториален обхват през отделните епохи. Античните автори използват различни термини при определянето им, които се разпределят в общи линии по следния начин:

– полис – Алопеконесос, Араплос/Драбос, Елайус, Иде, Кипасис, Кардия, Калиполис, Койла, Критоте, Лимне, Лизимахия, Мадитос, Пайон, Пактия, Сестос, Херсонес/Агора;

– полихне, полихнион – Егоспотами, Критоте, Калиполис;

– пристанище – Койла, Панормос;

– коме – Кардия, Пактия;

– емпорион – Дерис, Кипасис, Кобрис;
– крепост – Левке акте.

Липсва изрично упоменаване на статута на Птелеон у Демостен, но вероятно той трябва да е бил същият като на Левке акте. Подобна е ситуацията с Креса/Киса у Псевдо-Скилакс и Плиний. По аналогия обаче с изброените други селища в изложенията на авторите, тя също може да се определи като полис.

Както се вижда, използването на различни класификации за едно и също селище е хронологически обвързано. Най-ясно това се илюстрира с примера на полисите Кардия и Пактия, които явно губят този статут след основаването на Лизимахия и през 2 в. са споменавани вече като коме. Подобно развитие, но с обратен знак изживяват Калиполис, започнал историята си според Стефан Византийски като полихнион на Лампсак, и Койла, която в началото е била пристанище, за да стане впоследствие главен град на Тракийския Херсонес през римската епоха. Това поставя въпроса за употребата и на другите термини различни от „полис“. Така например определените като „полихне“ Егоспотами и Критоте, вероятно също са били полиси, поне към времето преди появата на Калиполис, за което свидетелства наличието на тяхно собствено монетосечене, респективно доброто им икономическо състояние. Явно Страбон визира в случая състоянието на селищата към негово време, когато той ги вижда вече разрушени. Не можем да бъдем сигурни също така дали през цялото време на своето съществуване Левке акте (както и Птелеон) е изпълнявала функцията само на крепост. Цитираният от Демостен надпис за двете селища (Dem. 7.40) показва, че те са разполагали със земеделски земи, което отново позволява да се предполага при тях един по-самостоятелен статут.

Единствено Дерис и Кобрис са окачествявани без промяна изключително като емпории, може би поради единичните им споменавания в изворите. Същото може да се твърди и за Кипасис – третият емпорион у Псевдо-Скилакс, доколкото се приема, че квалификацията му от Хекатей като полис е свързана с непопулярността към тази дата на концепцията за емпориите.

Това позволява да се обобщи, че термините различни от „полис“ и „емпорион“, фиксират началния или крайния етап от развитието на дадено селище и са използвани синонимно (за синонимите на „полис“ срв. Hansen 1998, 20–25). Те представляват също така опит да се предаде информация относно размера на селището.

В този смисъл, допълнителни пояснения изисква самото определение „полис“ за селищата на полуострова. Макар в изворите терминът да е съотнесен към всички селища по един и същи начин, не може да се очаква, че всички „полиси“ там са били еднакво големи и значими. Отново ситуацията с градовете на провлака Кардия, Херсонес/Агора и Пактия илюстрира добре наличието на нюанси в окачествяването им като такива, тъй като не

е възможно на едно пространство широко ок. 5 км да се развиват едновременно три еднакво важни в икономическо отношение града. Действително, въпреки сведенията на късните автори Псевдо-Скимнос и Плиний за Пактия като полис, редица други факти свидетелстват, че селището е било с малки размери – Херодот и Псевдо-Скилакс никъде не я определят изрично като полис, тя не разполага със собствено монетосечене, не се споменава в епиграфски паметници, даже няма значителни културни останки, които да позволят да бъде идентифицирана дефинитивно на терена. Това предполага наличието на някаква субординация при градовете на провлака, при което на Пактия е отредено второстепенно място[44].

---

[44] Една друга насока на разсъждения дава формулираната от Берве теза за предполагаем синойкизъм-диойкизъм, която той излага във връзка със защитаваната от него идея за съществуването на една „държава на Херсонес" (за нея и контрааргументите срв. подробно infra 2.4.4), като той смята, че с установяването на Филаидите вследствие на синойкизъм се образува една политическа общност, която включва града Херсонес, Кардия, Пактия, Сестос, Мадитос, Алопеконесос и Лимне (Berve 1937, 20). Тезата е неубедителна, най-малкото защото за края на 6 – началото на 5 в. пр. Хр. (т. е. преди края на управлението на Филаидите в 493 г. пр. Хр.) Хекатей познава като отделни градове на полуострова както Сестос, Лимне и Мадитос, така и града Херсонес (Hct. fr. 163, 164, 165 – за отделните градове срв. infra). Някои наблюдения над развитието на селищата в областта на провлака на полуострова дават обаче възможност да се търсят подобни процеси при създаването на града Херсонес:

1. акумулирането на селища в областта на провлака – Херсонес/Агора, Кардия, Пактия (за тях вж. infra) изглежда странно най-малкото поради невъзможността на толкова малка площ в най-тясната част на полуострова да се развиват пълноценно три отделни и равностойни политически общности;

2. споменаването в изворите на града Херсонес от една страна и Кардия-Агора-Пактия е диахронно – ако не се дължи на липса на информация, от изворите се създава впечатлението, че когато градът Херсонес съществува, другите три селища липсват. Споменаването им в рамките на съчинението на Херодот, в контекста на властта на Филаидите и персите на Тракийския Херсонес, фиксира съществуването им във времето на създаването на творбата, а не в това на описваните събития. За Кардия и Пактия се знае, че са основани от Милтиад Стари (Ps.-Skymn. 699, 712), като при Кардия това е второто ѝ основаване след установяването там на милетчани и клазоменци (срв. infra);

3. споменатото по-горе отсъствие на Кардия и Пактия в трибутните листи се интерпретира в смисъл, че те са били включени в квотата на „херсонеситите от Агора" (Casson 1926, 223; Berve 1937, 17f., Anm. 3).

4. присъствието в ранните монетни емисии на Херсонес на комбинацията лъв/глава на Атина изглежда като компромисен вариант и реверанс спрямо Милет и Атина.

Всички тези на пръв поглед нелогични особености биха намерили едно удовлетворително обяснение ако се допусне един осъществен в рамките на властта на Филаидите синойкизъм на селищата Кардия-Агора-Пактия, вследствие на което е образуван градът Херсонес. В този смисъл трябва да се разбира основаването на Пактия и Кардия като атински селища, както и възприемането на милетски и атински иконографски сим-

По същия начин сравняването на съпоставими показатели при отделните градове на полуострова – честота на споменаванията в изворите, наличие на монетосечене, позволява да се направи разграничение между градовете на Тракийския Херсонес през отделните периоди на селищното развитие (срв. табл. 1, фиг. 1). В литературата се изтъква, че наличието на монетосечене не е задължително условие, за да бъде определено едно селище като полис, тъй като повече от половината известни гръцки полиси никога не са отсичали монети, но то е показателно за размера, икономическото състояние и значението на града (Martin 1995, 262, 270 и цит. лит.). Така например липсата на самостоятелно монетосечене на Калиполис не е определяща, тъй като градът се развива в сложната политическа обстановка на елинистическата епоха, и явно достига своя разцвет по-късно през римския и византийския период. От друга страна независимо че градове като Критоте и Егоспотами са разполагали със самостоятелно монетосечене, споменаването им по-късно като „полихне“ говори, че те едва ли са били полиси от ранга на Сестос и Кардия.

Тези съображения позволяват да се обособят две основни категории градове на полуострова – главни и второстепенни. Като главни се очертава почти всички градове, възникнали в периода на гръцката колонизация на Тракийския Херсонес (с изключение на Лимне), към които следващите исторически епохи прибавят Лизимахия и Койла. Техният списък включва Алопеконесос, Елайус, Кардия, Калиполис, Койла, Лизимахия, Мадитос, Сестос, Херсонес/Агора. Като второстепенни се очертават – Араплос/Драбос, Гресинос, Егоспотами, Иде, Критоте, Левке акте, Лимне, Пайон, Пактия, Птелеон. Възможно е някои от второстепенните градове да са били в някакви подчинени отношения спрямо главните и да попадат в т. нар. категория на „зависими полиси“[45]. Липсата на изрични изворови данни не

воли в монетосеченето. След края на властта на Филаидите селищата вероятно изживяват обратния процес на дезинтеграция и добиват статут на самостоятелни полиси. При Кардия обаче негативното отношение към Атина ще се запази, като през 4 в. пр. Хр. херсонеският град навлиза в открити противоречия с втората си метрополия (срв. infra 2.8).

[45] Доколкото в историорафията е показано съществуването на селища, определени като полиси, но чиято територия принадлежи на други полиси (Erenberg 1960, 26), за тях е възприето да бъдат наричани „зависими полиси”. Изхождайки от идеята, че трябва да се прави разграничение между концепцията за полиса и концепцията за независимост и автономия, изследователите от Копенхагенския център за изследвания на полиса се опитват да представят концепцията за зависимите полиси. Така са разграничени 14 категории такива полиси: 1. полис, разположен на територията на по-голям полис; 2a. полис в переа, контролирана от остров; 2b. Остров, контролиран от полис на срещулежащия континент; 3. емпорион, организиран като полис, зависим от по-голям полис или от местен монарх; 4. колония, организирана като полис, но зависима от мет-

позволява да се правят заключения в тази насока, освен за споменатите емпории Дерис, Кобрис и Кипасис[46].

Оскъдни са изворовите данни относно облика на градовете, за да може на базата на този критерий да се предположи степента на тяхното развитие. Единствената информация за някакви съоръжения, които да илюстрират политическия живот в полисите е споменаването на пританейона, в който бил убит Стесагор (Hdt. 6.38). За съжаление Херодот не уточнява в кой град се е намирала сградата, но изхождайки от предположението, че Херсонес-Агора е бил център на властта на Филаидите, може да се предполага, че тя е била там (Müller 1997, 806). В късноелинистическия Сестос знаем за съществуването на гимназион и баня, за чието построяване заслуги е имал Менас (Krauss 1980, № 1, p. 30–33). Изворовата информация се изчерпва със сведението за наличието на баня в Койла от времето на Нерон (Kraus 1980, № 29). За единични градове знаем със сигурност, че са били укрепени – Сестос е разполагал със сложна система от крепостна стена с кули, свързана с пристанището му (Hdt. 9. 118; Theop. fr. 390), а вероятно Лизимахия и Елайус също са имали защитна стена.

Липсват също така изворови данни, по които можем да съдим за териториалния обхват на градовете. Логично е да се допусне обаче, че главните градове са разполагали съответно с една по-голяма хора. Направените наблюдения върху полисите в гръцкия свят показват, че големината на т. нар. „нормален полис“ е била ок. 100 км^2, поради стремежа към концентриране на земеделските земи на ок. 1 час път от центъра на населеното място, т. е. в радиус от ок. 5–6 км (Ruschenbusch 1985, 258; Bintliff 1999, 43, 46). Прилагането на тази формула на Тракийския Херсонес за периода на 4 в. пр. Хр., преди основаването на Лизимахия, когато селищната система там е в своя апогей, позволява да се състави една теоретична карта на разпределението на територията на полуострова между градовете (срв. карта 10). Прави впечатление равномерното разпределение на полисите, при което се очертават свободни райони североизточно от Елайус и от Сестос. Това може да бъде обяснено с по-голямата хора на градовете в тези участъци, или пък с наличието на потенциални градове на тези „празни“ места. Така например

рополията; 5. атинските клерухии; 6. полисите на периеките в Лакония; 7. полис като част от федерация; 8. полис като член на хегемониален съюз (симахия), който се развива в „империя” (архе); 9. полис, който остава полис след симполития с друг полис; 10. полис, който заедно с други полиси образува „племенна държава”; 11. полис, контролиран от империя/царство; 12. полис, възникнал като крепост; 13. главно пристанище на полис от вътрешността. 14. полис, който е едновременно гражданско подразделение на друг полис (срв. срв. Hansen 1997b, 29ff. с приведените съответни примери).

[46] Тип 3 по Hansen 1997b, 29, 32, който се илюстрира с примера на Тасоските емпории или Навкратис.

до Елайус може да се потърси местоположението на нелокализирания Гресинос, докато ситуацията при Сестос поставя въпроса дали не трябва да се разграничат Егоспотами от Креса и съответно двата града да се потърсят последователно на крайбрежието в този участък.

Пространствено разположение и организация на селищната система

Обобщените сведения за селищата на Тракийския Херсонес показват една голяма интензивност в селищното развитие за периодите от гръцката колонизация до края на 4 в. пр. Хр., когато всеки век, с изключение на 5 в. пр. Хр., прибавя по няколко нови града на полуострова, за да се стигне до посочените 12 града от Ксенофонт и Псевдо-Скилакс (Xen. Hell. 3.2.10; Ps.-Skyl. 67). Това свидетелства за значението, което е имал Тракийският Херсонес в античния свят през тези векове, и за превръщането му в център, където се сблъскват различни интереси. През 3–2 в. пр. Хр. все по-малко нови градове се появяват на полуострова, а през римската епоха единствено Койла се очертава като ново селище. Едновременно с това изчезват и някои от старите селища по северния бряг (Иде, Пайон, Араплос). Животът продължава в утвърдилите се градове от времето на гръцката колонизация.

Наблюденията върху пространственото разположение на градовете позволява да се проследят някои общи тенденции. Прави впечатление, че първите селища се появяват на южния-югоизточния бряг на полуострова. Там тяхната концентрация въобще е по-голяма през всички исторически периоди. И това е естествено от чисто географска гледна точка: този бряг е по-насечен за разлика от северния и предлага много удобни пристанища. Определящото в случая обаче е, че той затваря от север Хелеспонт, през който минава важният търговски път към Евксинския понт. Разположението му срещу Мала Азия поставя развитието на Сестос и Калиполис и съответно на малоазийските Абидос и Лампсак в контекста на осъществяването на връзката между двата континента. Сестос и Абидос се споменават заедно още в най-ранните слоеве на Илиада (Il. 2.836), което предполага, че първоначално мястото на преминаване от Европа в Мала Азия е било там, докато по-късно се появяват връзките при Византион и Лампсак-Калиполис.

Селища на северозападния бряг се появяват през периода на гръцката колонизация главно в два участъка – в най-западната му част, около крайбрежното езеро (Алопеконесос, Лимне) и в района на провлака (Кардия). Същинското заселване обаче на северозападния бряг става през 4 в. пр. Хр., когато там възникват редица нови селища (Иде, Пайон, Араплос), вероятно следствие на колонизационната политика на Атина.

Вътрешността на полуострова е била слабо населена или поне в изворите липсват сведения за ситуацията там. Единственият град, за който със сигурност знаем, че е бил разположен във вътрешността е Херсонес/Агора,

но доколкото той се намира на най-тясното място на провлака на полуострова, определянето му като такъв е относително – крайбрежието е било на ок. 2,5 км в едната или другата посока. Възможно е градове като Иде, Пайон, Араплос/Драбос, както и Птелеон отвъд границата на Тракийския Херсонес, всъщност да са били разположени на известно отстояние от морето, във вътрешността на полуострова, поради което да са останали неотбелязани в повечето описания на крайбрежието.

Пространствената организация на селищната система позволява да се очертаят две зони на висока концентрация на селища:

1. *Провлакът на полуострова*. В различните епохи там се споменават полисите Кардия, Пактия, Херсонес/Агора-Лизимахия, Птелеон, Левке акте, както и намиращите се в залива Мелас емпории Дерис, Кобрис и Кипасис. Гъсто разположени на една малка площ, тези селища вероятно са образували една агломерация. Като фактори, оказвали влияние на нейното оформяне, могат да се посочат организирането на защитната линия на полуострова в този участък. От друга страна, мястото е подходяща изходна база за военни операции срещу Тракия (App. Syr. 3). Не по-малко значение в това отношение е имала търговията с Тракия, за което ясно свидетелства наличието там на трите емпория.

За предримската епоха функцията на централно селище последователно са изпълнявали Херсонес/Агора, Кардия и Лизимахия. Най-добре това се илюстрира за периода на 4 в. пр. Хр., когато Кардия разпростира влиянието си и извън територията на полуострова, за което свидетелства наличието на собствен емпорион Кобрис, както и предположението, че хемидрахмите на Тракийския Херсонес са отсичани там (Цветкова 2004, 21). Реконструирането на зоната на икономическото ѝ влияние позволява да се очертае една дъга в северна посока от устието на р. Мелас с емпориона Дерис до Левке акте на пропонтийското крайбрежие. Само така твърдението на Демостен, че границата на Тракийския Херсонес е била между Птелеон и Левке акте наистина добива смисъл. Нямаме данни докъде се е простирало влиянието на Кардия в южна посока, вече на територията на полуострова, но отсъствието в участъка до Сестос на друг голям селищен център говори, че границата на икономическите зони на тези два града трябва да се постави някъде по средата. Твърде вероятно е в сферата на Кардия да са попадали Иде, Пайон, както и Критоте, за което свидетелства използването на сходни иконографски типове – глава на Деметра и житно зърно – при монетите им (за Кардия – BMC Thrace, 190, 12–13; за Критоте – срв. SNG Cop. 886–887).

2. *Южен район*. Той се оформя около другата селищна агломерация на Сестос-Мадитос на хелеспонтийското крайбрежие. Към него могат да се присъединят разположените на северния бряг на полуострова Алопеконесос и Лимне. Стоящият малко встрани Елайус вероятно също може да бъде причислен към този район. Общото при всичките селища е излазът им на

море, което явно определя морската търговия и контрола на движението през Хелеспонт/залива Мелас като основните фактори при оформянето на района. Възстановимата на база писмените извори картина показва, че за разлика от района на провлака, тук като цяло липсват малките сателитни селища. Населението е концентрирано в няколкото почти равностойни по значение главни полиси, или в по-малките такива Араплос/Драбос, Егоспотами и Гресинос, които са попадали вероятно в тази зона. Възможно обяснение за това е стремежът към обособяването на широки обработваеми площи за нуждите на земеделието и производството на зърно, доколкото Тракийският Херсонес традиционно е възприеман като зърнопроизводителен район.

Изворите позволяват като централно селище на района да се очертае Сестос. За това огромно значение има организирането там на връзката между Мала Азия и Европа.

Обособяването на двата района с техните централни селища на базата на пространствената организация на населените места се потвърждава косвено от Страбон, който неволно дава една обобщена историко-географска картина, съобщавайки на различни места в съчинението си, че Кардия (7 fr. 52. (51) и Сестос (13.1.22) са най-значимите градове на полуострова. През римския период тази картина търпи промяна, доколкото Сестос е изместен по значение от Койла, наследила явно и неговата икономическа зона, а във връзка с отпадането на граничната роля на зоната на провлака поради включването на полуострова в по-широки политически структури, този район губи своите функции.

1.6. Транспорт и комуникации

За по-пълната географска характеристика на Тракийския Херсонес е необходимо да се проследи състоянието на транспортната инфраструктура там, която способства за изграждането на икономическите връзки и функционирането им като цяло.

Сухоземни пътни артерии

Липсват данни за наличието на някаква разклонена пътна система на полуострова. Вероятно причина за това е ограничената му площ, която не предлага много възможности за разгръщането на пътната мрежа. Със сигурност между отделните селища на полуострова са съществували сухоземни локални връзки. Единственото важно пътно трасе през полуострова е съобщеното на няколко пъти в изворите при описанието на маршрутите на армиите при най-значимите военни операции през античността – похода на Ксеркс към Елада (Hdt 7.58), преминаването на Александър Велики в Азия (Arr. an. 1.11), преминаването на войските на Манлий Вулзон (Liv. 38.40). То е започвало при Сестос, продължавало е по хелеспонтийското крайбрежие в североизточна посока към провлака на полуострова, където след града Агора, респ. – Лизимахия, очевидно разположен на пътя, е продължавало към р. Мелас в посока към Енос и се е свързвало с трасето на по-късната Via Egnatia. Вероятно същото трасе са използвали бягащите перси от превзетия от гърците Сестос през 478 г. пр. Хр. (срв. infra 2.5.1).

Известието във връзка с похода на Александър, че той посетил разположеното при Елайус светилище на Протесилай (Arr. an. 1.11), свидетелства за наличието на участък от трасето и в югозападна посока към този град.

В изворите на няколко пъти се изтъква стратегическото местоположение на Лизимахия (респ. – Агора) на провлака на полуострова (Paus. 1.9.8; Strab. 7. fr. 54 (53)), което е позволявало на града да контролира трафика по пътя през Тракийския Херсонес към Тракия. Необходимо е едно уточнение относно твърдението на Херодот, че пътят минавал „през полиса Агора“ (Hdt 7.58). Явно „полис“ е употребено тук като синоним на „градска територия“, в смисъл, че пътят минава през градската територия на Агора, а не директно през самия град (Hansen 1998, 54).

Пристанища

Според сведенията на Ксенофонт на Тракийския Херсонес е имало много пристанища (Xen. Hell. 3.2.10) Със сигурност всеки крайбрежен град на полуострова е разполагал поне с едно, но в изворите те рядко се споменават. Конкретните сведения се отнасят само за няколко града:

- *Кардия*. От пристанището ѝ Милтиад Млади отплавал, напускайки завинаги владенията си на Тракийския Херсонес (Hdt. 6.41). Нямаме данни къде пристигат преди това заселниците на чичо му Милтиад Стари, но фактът, че Кардия е първият град, който Херодот споменава в разказа си за идването на атиняните, прави напълно допустимо те отново да са пристигнали в пристанището на Кардия.
- *Алопеконесос*. За пристанището на града научаваме от Демостен, според когото към този момент то било ползвано от разбойници и пирати (23.166). Топографските наблюдения на носа, на който е бил разположен града, позволяват да се предполага наличието на две удобни пристанища на изток и юг от него, където според посоката на вятъра е имало възможност да акостират кораби (Sayar 1998, 425).
- *Елайус*. Това е другото пристанище, което ползват Милтиад Млади при акцията си срещу Лемнос (Hdt. 6.140), персите (Hdt. 7.22) и атиняните за времето на Пелопонеската война (Thuc. 8.103.3; Xen. Hell. 2.1.20). Според описанието на Тукидид пристанището е било добро и голямо, като е побирало поне 180 кораба.
- *Койла*. Организирана първоначално като пристанище (Plin. nat. 4.11.49), Койла впоследствие се превръща в най-важния римски град на Тракийския Херсонес. Другото споменато в пасажа на Плиний римско пристанище на Херсонес – Панормос, явно не е било разположено на такова изгодно място, както Койла, поради което не успява да се наложи.
- *Сестос*. Допустимо е пристанището на Сестос да е било най-голямо и удобно от тези на Тракийския Херсонес предвид значението му като връзка с Мала Азия, но античните сведения се ограничават отново само до потвърждаване наличието му (Xen. Hell. 2.1.25). Единствената подробност за него е, че е било свързано със стена, водеща до града (Theop. fr. 390). Силното течение на протока в участъка Сестос-Абидос (Polyb. 16.29.13), което прави престоя на корабите в открито море невъзможен, е предпоставка за бързото просперирane на градовете, разполагащи с добри пристанища.

Твърде вероятно е в пристанищата да са били изграждани някакви съоръжения, които да предлагат по-голяма сигурност на корабите. В изворите обаче липсват въобще данни как са изглеждали те. Единствено Прокопий споменава при описанието на старата стена на провлака наличието на молове като нейно продължение в морето (Proc. de aedif. 4.10). Така че за наличието или отсъствието на подобни съоръжение повече данни може да предостави единствено подводната археология.

Мостът през Хелеспонт

Първият и единствен до момента опит да се построи мост през Хелеспонт принадлежи на персийския цар Ксеркс. Описанието на строежа на моста, което Херодот дава в съчинението си (Hdt. 7.33–36), свидетелства за общите персийски умения при изграждането на такива инженерни съоръжения. От друга страна, подробният разказ поставя въпроса за произхода на информацията на Херодот. Според сведенията на самия автор (Hdt. 4.95) може да се предполага негова анкета на хелеспонтийските гърци. Липсата на информация за изграждането на мостовете през Босфора (Hdt. 4. 85ff.) или през Истрос (Hdt. 4.89) контрастира с детайлите, които той дава за този през Хелеспонт. Това навежда на мисълта, че Херодотовата информация в последния случай е от първа ръка и е събирана вероятно или в някой град на Херсонес – Елайус или по-вероятно самия Сестос, или в разположения на отсрещния бряг Абидос, което повишава степента на достоверност и на останалите му сведения за района.

Съвременните изследователи предполагат, че съоръженията – един мост за войската и друг паралелен за товарните животни и прислугата – са били изградени между нос Нара бурун в Мала Азия (северно от Абидос) и нос Пойраз бурун на Тракийския Херсонес (южно от Сестос), с уточнението, че явно са стъпвали в залива южно от Пойраз бурун (Müller 1997, 839; Stronk 1999, 62). Анализирайки по-нататък данните на Херодот – броя на корабите, използвани за всеки от мостовете, разположени на известно разстоянието един от друг, за да бъдат пропускани малки лодки в едната или другата посока през Хелеспонт, Мюлер изчислява дължината на северния мост на 4800 м, а на южния – 3800 м, при средна ширина на корабите от ок. 5,5 м и разстояние между тях съответно 12,20 и 12,10 м (Müller 1997, 840). Съвременни етнографски паралели за понтонни мостове илюстрират описаната от Херодот подредба на покритите с пръст дървени греди върху опънатите въжета (Stronk 1999, 64 fig. 4).

Начинът на градеж показва, че съоръжението не е дълготрайно и явно е замислено в рамките на военната кампания срещу Елада. Сведенията, че то не издържа даже до края на похода на Ксеркс и е разрушено при една сериозна буря – често явление в Хелеспонт (Hdt. 8.117), потвърждават това. След превземането на Сестос гърците отнасят съоръженията от мостовете в Елада, „за да ги посветят в светилището си“ – вероятно Делфийското (Hdt. 9.121).

1.7. Етнически състав и население

Като пограничен район между Европа и Мала Азия Тракийският Херсонес се отличава с изключително пъстър етнически състав. Писмените извори дават данни, че през отделните исторически периоди на полуострова са живели траки, гърци (еолийци, милетчани, атиняни), перси, римляни. Поради непрекъснатите взаимопроникванията и културни контакти не е възможно да се проследи хронологически състоянието на етническата картина и да се диференцират отделни етапи, но според преобладаващото население на полуострова могат да се разграничат два периода – тракийски и гръцки. Траките са първите засвидетелствани в писмените извори обитатели на полуострова още от времето на Троянската война, но в периода на Великата гръцка колонизация и установяването на гърците там тракийското население чувствително намалява. Вследствие на заселническата политика на Атина, която от времето на Милтиад Стари периодично изпраща нови заселници (клерухи) на Тракийския Херсонес – акцията на Перикъл от средата на 40-те години на 5 в. пр. Хр. (Plut. Per. 11, 19), атинските клерухи от 4 в. пр. Хр. (срв. Cargill 1995, 71ff.), траките постепенно са изтласкани от полуострова или се сливат с новодошлото гръцко население, проникващи в градовете.

Най-ясни данни за етническата ситуация на полуострова ни предоставят наблюденията на ономастиката и просопографията на Тракийския Херсонес (Loukopoulou 1989b, 191ff., Tabl. A3, B3; срв. фиг. 2). В своето изследване върху литературните, епиграфски и папирологични извори Лукопулу систематизира четири групи лични имена за района на Пропонтийска Тракия – гръцки, местни имена, римски и други. Под „местни“ или „предгръцки имена“ тя уточнява, че трябва да се разбират всъщност негръцките, и. е. имена, които по принцип са тракийски, но и пред-тракийските (Loukopoulou 1989b, 192, n. 1). Доколкото на Тракийския Херсонес изворите не позволява да се изолира предтракийски езиков субстрат, вместо „местни имена“ тук ще бъде използвано определението „тракийски“.

Обобщените в табличен вид данни за честотата на личните имената (срв. фиг. 2) позволяват да се направят няколко извода:

1. Данните произхождат в основната си част от елинистическата и римската епоха, за разлика от недобре документираните в епиграфско отношение архаична и класическа епоха (срв. фиг. 2, 3), така че в известен смисъл направените заключения са едностранчиви;

2. С изключение на името на Олор, което Лукопулу включва към ономастиката на района, тракийските имена се появяват за пръв път масово през елинистическата епоха (Loukopoulou 1989b, 192). Това свидетелства за навлизането на тракийския етнически елемент в градовете едва през тази епоха.

3. За предримския период гръцките и тракийските имена са двете основни групи в ономастиката на полуострова, като гръцките имат изключителен превес (срв. фиг. 2). В римската епоха относителният дял на тракийските имена намалява, което е общо за региона на Пропонтийска Тракия (Loukopoulou 1989b, 192). Необходима е уговорката, че данните произхождат изключително от гръцки (т. е. нетракийски) извори и отразяват ситуацията в гръцките полиси на полуострова, така че съотношението е съвсем естествено. Как е изглеждала картината извън тях не може да се каже със сигурност, но за периода след гръцката колонизация едва ли е било по-различно. В този смисъл при обобщените данни от топонимията на полуострова (наименованията на селищата и местностите), макар и да се наблюдава един по-висок дял на тракийската номенклатура, се запазва като цяло превесът на гръцката (срв. фиг. 4).

Направените констатации важат за етническите носители на тази номеклатура и илюстрират добре постепенното асимилиране на траките в гръцката среда. Един от механизмите на това сливане на двата етноса са смесените бракове. В това отношение много показателно е чисто гръцкото име на дъщерята на тракийския базилевс Олор Хегесипила (Loukopoulou 1989b, 217). Освен на династическо ниво, проследимо също в брака на Милтиад Млади с тази принцеса, Лукопулу привежда още няколко други примера за смесени фамилии от района на полуострова, вече през римската епоха – една надгробна плоча от Мадитос съобщава тракийското име Далейс, дъщеря на Асклепиад и жена на Александър, син на Саток, чийто баща носи гръцкото име Солон (Loukopoulou 1989b, 216f., n. 11; срв. надписа у Krauss 1980, № 60). Изключение прави родът на Сусос-Мукиос-Мукиана от Койла, при който и в трите поколения се срещат тракийски имена (Krauss 1980, № 65; Loukopoulou 1989b, 216, n. 5[47]). Сред тракийските имена на полуострова най-често срещаното име е Севт – засвидетелствано за шест различни човека. От „царските имена“ се споменават още Саток и Берисад (срв. Loukopoulou 1989b, Tabl. A 3, s. v.), което свидетелства за приобщаването на тракийската аристокрация към градския елит.

Освен гърците и траките, като друга по-компактна група се очертават персите. Тяхното присъствие е засвидетелствано за един кратък период по времето на Гръко-персийските войни и е свързано явно с осъществяваната военновременна власт на полуострова (срв. infra 2.5). Персийското присъствие на Тракийския Херсонес допринася значително за промяната на етническия му облик. Най-интензивно то е било в южната част на полуострова, където освен в Сестос (Hdt. 7.33, 9.116–119), перси сигурно са живели и в

[47] Надписът е причислен от Краус към Мадитос според местонамирането му, но Лукопулу уточнява, че той е преизползван при строежа на една църква в Мадитос и е пренесен от Койла.

Елайус – това са били „хора от различните народи“, които вероятно са се били настанили на територията на полуострова (Hdt. 7.22). За северната част на полуострова данните за персийско присъствие са оскъдни. Може да се предположи, че Кардия, от където идва Ойобаз, за да потърси убежище в Сестос (Hdt. 9.115), също е била обитавана от перси.

Според изследванията на демографското състояние на гръцките полиси средният брой на политите (мъже) е бил ок. 230–910 души, т. е. общото население (без робите и чужденците) би трябвало да се движи между 960–3640 души (Ruschenbusch 1985, 259[48]). Ако се приложи тази формула за Тракийския Херсонес към 4 в. пр. Хр., когато там са се разполагали ок. 12 града (Xen. Hell. 3.2.10) населението на полуострова трябва да е възлизало на ок. 11 520–43 680 души. Относно демографската ситуация на Тракийския Херсонес обаче изворовите данни са много оскъдни. Единствена съобщена цифра са хилядата клерухи, които Перикъл изпраща на полуострова (Plut. Per. 11, 19). Наистина, броят на съобщените там градове съответства респективно на гъстотата и броя на населението, но изворите по-скоро говорят, че полуостровът е страдал от хронически недостиг на хора. В този смисъл най-ясни са свидетелствата на Ксенофонт за наличието на много свободна земя на Тракийския Херсонес, предлагана както на неговите войници, така и на спартанците на Делкилид да се заселят там (Xen. Hell. 3.2.8, Anab. 5.6.25). Картината косвено се потвърждава от двойното основаване на Кардия, а вероятно и на Елайус, изчезването на Лимне, честите заселнически кампании на Атина, която от времето на Милтиад Стари на всеки 100 години е принудена да изпраща нови хора на Тракийския Херсонес до средата на 4 в. пр. Хр.

Данните от археологията също не помагат в тази насока – проучваният некропол на Елайус е използван в един доста широк хронологически диапазон – от 7 в. пр. Хр. до римската епоха (Waiblinger 1999, 97f.), и вероятно не е бил единственият на града. Единствено неговата пълна публикация, както и нови археологически проучвания, могат да внесат повече яснота в демографската картина на полуострова.

[48] Срв. и критиката срещу Ruschenbusch у Tenger 1995.

1.8. Култове и култови места

1.8.1. Религия на траките в района на Тракийския Херсонес

Изворите съдържат информация за религиозните вярвания и култовите практики на траките не толкова конкретно на полуострова, но за племената, намиращи се в неговия хинтерланд. Вероятно причина за това е, че към времето на засиления гръцки интерес към тези земи Тракийският Херсонес вече не е обитаван компактно от траки. Наблюдаваните явления важат обаче със сигурност за културата и на траките от полуострова.

Единственото известно за долонките, които обитавали полуострова според Херодот, ни предоставят митологични данни, запазени у късните автори. В „Етника“ на Стефан Византийски се съобщава родословната стема на епонима на долонките Долонк, син на нимфата Траке от Кронос и брат на Витин, който пък бил син на Зевс и Траке (St. Byz. s.v. Βιθυνία, Δόλογκοι, Θρᾴκη). Макар и предпазливо, тези данни могат също да бъдат интерпретирани в смисъл на изтъкваното родство между траките от двете страни на протоците. Фигурата на Долонк се появява отново у Ариан, който съобщава за обичая на траките да имат много жени, за да имат много деца от много жени, който им бил останал от техния цар Долонк, на когото се родили от много жени много деца (Arr. Byth. fr. 13). Интересното в случая е представата за Долонк като митичен цар на всички траки.

От малкото известни от античните извори имена на тракийски божества е богът Плейстор, почитан от апсинтиите, на когото са принасяни човешки жертви (Hdt. 9.119)[49]. Сведението е детайлно анализирано и отъждествяването на Плейстор със Залмоксис изглежда напълно основателно (Попов 1995, 78ff., 84f.). Разпространението на култа му се предполага не само за района на апсинтиите, но и в източна посока към Перинт, където е засвидетелствано личното име Тактор Плейсторос (Loukopoulou 1989, 124, 210; Попов 1995, 91), което позволява да се мисли, че и за траките на Тракийския Херсонес той не е бил непознат. Сведения за характеризиращите този култ човешки жертвоприношения се появяват отново за същия район, но от по-късна епоха – 2. в. пр. Хр. – времето на кенийските владетели Диегилис и Зибелмий (Diod. 33. fr. 14, 15; 34–5 fr. 12)[50]. Разказът

[49] В този смисъл се тълкува сведението на Херодот, че апсинтиите заловили персиеца Ойобаз, който бягал от подложения на обсада от атиняните град Сестос през 478 г. пр.н.е., и го принесли в жертва на местния бог Плейстор, а останалите хора, които били с него, убили по друг начин.

[50] Диодор изрежда различни изтезания и издевателства на Дигеилис както спрямо тракийските си поданици, така и по отношение на хората от превзетите градове. Част от действията му могат наистина да се отдадат на военновременна жестокост.

на Диодор за техните жестокости, макар и да е натоварен с негативизма на един неразбиращ наблюдател (срв. Попов 1995, 98), е показателен за запазването на тази обредност, респ. – култ, през вековете.

Отново за хинтерланда на Тракийския Херсонес се отнася сведението на Полиен за тракийските племена кебрени и сикабои/скаибои (= скаи; срв. infra 2.2.1), чиито вождове били „според обичая“ жреци на Хера (Polyaen. 7. 22). Въпреки съобщения гръцки теоним, тук трябва да се разбира култът към Великата богиня-майка (Попов 1989, 51), което допълва представата за почитаните в района местни божества. Известието, че вождът Косинг искал да се възкачи на небето, за да заяви на Хера, че траките не му се подчинявали, илюстрира тектониката на тракийското религиозно мислене – за боговете (в случая – Хера) като обитатели на небето.

1.8.2. Пантеонът на гръцките колонии

До момента не е предприемано изследване на местния пантеон на градовете на Тракийския Херсонес. За това е необходимо задълбочено да се систематизират и анализират съвкупните данни от литературните, нумизматични и епиграфски източници индивидуално за всеки полис, което би излязло извън рамките на темата. Поради тази причина религиозният живот на градовете на полуострова ще бъде представен само проблемно, като ще се акцентира на един друг момент – на култове и култови места, които са общи за обитателите на полуострова или излизат извън неговите предели.

Подобно всички гръцки колонии, в градовете на Тракийския Херсонес са почитани характерните божества от гръцкия пантеон. Поради липсата в литературните извори на конкретни сведения, възстановяването на локалните култове почива на индиректните заключения на базата на нумизматичния и лингвистичен материал от полуострова. Така например за култа към *Аполон* в милетската колония Кардия свидетелства представянето на лъв върху монетите на града, както и местната ономастика, където се среща името на Аполонид от Кардия за времето на Филип II (Dem. 23.183; Dem. 7. 39; Ehrhardt 1983, 134; Мушмов 1912, 310f., № 5483, 5385, 5492). *Артемида* вероятно е била едно от главните божества в Елайус, за което може да се съди от възприемането ѝ като аверсен тип в монетосеченето на града (Мушмов 1912, 309, № 5471). Отново появата на главата на *Атина* в ран-

---

Като категорично човешко жертвоприношение обаче трябва да се разбира картинното описание как по време на сватба по „някакъв стар тракийски обичай” били посечени двама млади гръцки търговци под предтекст, че „не трябва да си служат частните лица и царете с еднакви жертвени животни, докато останалите участници изпълнявали пеан (Diod. 33. fr. 14).

ното монетосечене на Тракийския Херсонес (първи период), както и при монетите на Алопеконесос, Елайус, Критоте и Сестос (Цветкова 2004, 18, табл. 1; Yarkın 1978, № 67–76; Мушмов 1912, 309, № 5470, 5496; SNG Cop. 939), може да се интерпретира не само в политически смисъл като израз на добрите контакти с полиса Атина, но и като индикация за култа ѝ в тези градове. От легендата за Херо и Леандър научаваме за култа на *Афродита* в Сестос, чиято жрица е била Херо (Sittig 1912b, 916). Тя е почитана и в Елайус, за което свитеделстват двете статуетки на богинята в стила на късния 4 в. пр. Хр., произхождащи от некропола на града (Robinson 1952, 17f., № 7, 13). Култът към *Деметра* е засвидетелстван в повечето от градовете на полуострова и това е съвсем естествено при положение, че земеделието характеризира бита на населението там. Освен появата ѝ в монетосеченето на Кардия, Критоте и Сестос (Мушмов 1912, 310f., № 5479–80, 5485–88; SNG Cop. 886–887, 930–931), за присъствието ѝ в Елайус свидетелстват произхождащите от некропола на града 6 теракотени статуетки от 5 в. пр. Хр. (Robinson 1952, 17f. № 1–6). Свидетелствата за култа към *Дионис* са единични – той се появява само върху монетите на Алопеконесос и Сестос (SNG Cop. 859–860, 943; Yarkın 1978, № 48–50), но доколкото в трагедията на Еврипид „Хекуба“ се откриват някои дионисови елементи, почерпани от непосредствената тракийска среда (срв. infra 2.1.2), твърде вероятно е този култ да е бил по-широко разпространен сред местното население на полуострова. Отново ономастиката предоставя възможност да се предполага култа към *Хеката* в Кардия. В този смисъл се интерпретира името на тирана на града Хекатей по времето на Александър III (Plut. Eum. 3; Diod. 18.14.4; Ehrhardt 1983, 34, 174). Сигурно засвидетелстван е култът към подземните божества *Хадес и Персефона* в Кардия според посветителния надпис върху издигнатата от името на народното събрание на града мраморна стела с изобразени фигура на брадат мъж с вдигната дясна ръка и изправена пред него жена, намерена при Бакла бурун (Sayar 1998, 426f.).

Едновременно с общите гръцки култове се наблюдават някои регионални особености на градовете в това отношение. Така например останки от тотемизъм могат да се открият във възприемането на лисицата, козела и кучето като символи съответно за Алопеконесос, Егоспотами, Мадитос (Киноссема), което личи не само от топонимията, но и в появата им като реверсни типове или допълнителни символи при монетосеченето на тези градове (Мушмов 1912, 308f., 545–60, 5463–64; SNG Cop. 92–26). Случаят с кучето/кучката на Мадитос може да представлява опит да се интегрират в пантеона на града култове на предгръцкото тракийско население на полуострова (срв. supra. 1.4). Свидетелство за обожествяването на природните сили е почитането на падналия при Егоспотами метеорит по време на Гръко-персийските войни, за когото Плутарх съобщава, че служел като предмет за поклонение на жителите на Херсонес (Plut. Lys. 12).

1.8.3. Общорегионални култове

Извън локалните култове изворите дават сведения за наличието и на общи регионални такива. Най-ясна индикация за това е надписът от римската епоха от Койла с посвещение на [I(ovi)] O(pti)m(o) [M(aximo)] [C]herso[nesitae] (Krauss 1980, № 36), който се възприема като свидетелство за наличието на обединение на градовете там (Picard, Reinach 1912, 300). За следните култови места може да се твърди, че са били надрегионални – за населението на полуострова и извън него:

Гробът на Милтиад Стари

Херодот разказва, че след смъртта си Милтиад Стари е почитан като ойкист, т. е. принасяни са му жертви, и в негова чест били устройвани конни и гимнастически състезания (Hdt. 6.38). Пояснението, че в тези състезания лампсакените нямали право да участват (явно поради враждата с Милтиад и пленяването му от тях) свидетелства, че култът е важал само за обитателите на полуострова и градовете, чийто основател е той. Вероятно културните практики са извършвани на неговия гроб, който въобще в гръцките колонии е централно място на култа към ойкиста (Leschhorn 1984, 103). При анализа на култа към ойкиста Лешорн показва още, че той е свързан с култа към предците, а поради защитата, която ойкистът е осигурявал на града, за него не важи обичаят да се погребват мъртвите извън населеното място и неговият гроб се е намирал в рамките на града, често на агората, при градската порта, пританейона или гимназиона (Leschhorn 1984, 102ff., Anm. 8). Това предполага гробът на Милтиад Стари да се потърси в града, от който той е управлявал, т. е. в Херсонес/Агора.

Олтарът Аргос

Разказвайки за събитията след битката при Корупедион и преминаването на победителя Селевк на Тракийския Херсонес, Апиан споменава, че до Лизимахия, в посока откъм Хелеспонт, се намирал един голям и отвсякъде видим олтар, наричан от околните жители Аргос (App. Syr. 333f.). Издигането му едва ли може да се свърже с дейността на доскорошния владетел на района Лизимах, тъй като текстът внушава една по-голяма древност на олтара – Селевк се интересувал дали името му идва защото са го издигнали аргонавтите или ахейците, сражаващи се при Троя. Относно етимологията на името изворът ни оставя в неведение, тъй като докато Селевк разпитвал за това, бил убит от Птолемей Керавнос и събитията вземат друг обрат.

Споменаването на олтара Аргос се среща единствено у Апиан (Brodersen 1989, 183), което затруднява локализацията му. Тя трябва да се търси при всички положения в околностите на Лизимахия, в близост до бившата столица на Милтиад Стари Херсонес/Агора и предлага отново една връзка

с неговата дейност в района. Поради разполагането на гроба на Милтиад в същия район е възможно олтарът Аргос да е свързан именно с култа към ойкиста и да бележи неговия гроб.

Лизимахейон

Още един случай на хероизация на основател на град е засвидетелстван през елинистическата епоха. Апиан съобщава, че след смъртта му на бойното поле останките на Лизимах били пренесени в Лизимахия в храм, посветен на него и носещ името Лизимахейон (App. Syr. 341). Изворите дават множество други примери за тази обичайна практика при елинистическите владетели да бъдат погребвани в основания от тях столичен град, който става централно място на техния култ (Leschhorn 1984, 239, Anm. 1). Особеното в случая е поставянето в същия район на центъра на култа към ойкиста Милтиад Стари, при което може да се очаква приемственост на двата култа.

Светилището на Протесилай (Πρωτεσιλάειον)

Във връзка с Елайус в изворите често се споменава „Гробът на Протесилай“ – едно доста известно за времето си светилище (Hdt. 7.33, 9.116; Stab. 7. fr. 52 (51); Mela. 2.26; Plin. n. h. 4.11.40ff.; Solin. 11.23). Информацията, която дава Херодот около оскверняването на светилището от персийския управител на Сестос Артаикт, ни позволява да реконструираме как е изглеждало то. Със сигурност там е имало монументална постройка, където са били съхранявани посветителните дарове – златни и сребърни чаши, бронзови предмети, дрехи. Светилището е разполагало със свещен участък земя около него (теменос), който не е подлежал на земеделска обработка (Hdt. 9.116). На гроба имало свещена гора от дървета, които растяли на височина докато можело от тях да се види отсрещния бряг на Троада, след което умирали и пораствали наново (Plin. nat. 16.88). Доколкото се разбира от текста на Павзаний, градът Елайус бил посветен на Протесилай (Paus. 1.34.2).

Според Херодот Гробът на Протесилай се намирал в Елайус (Hdt. 9.116), но вероятно има предвид, че е бил в рамките на градската територия, а не в самия град. От текста на Тукидид и споменаването, че един кораб заседнал в пясъка при светилището на Протесилай (Thuc. 8.102), може да се предположи, че то е било разположено на брега или на не много голямо разстояние от него. Съвременните изследователи го идентифицират със селищната могила Караагач тепе в западния край на равнината на залива на Елайус, на 1 км във вътрешността от залива Морто (Casson 1926, 218). Частичните ѝ проучвания още от Шлиман през 1882 г. и от Френския окупационен корпус 1921–23 г., показват че тя е обитавана от праисторията като най-горните ѝ пластове са от ранната бронзова епоха (Кумтепе Ib,

Троя I, Троя II) и демонстрират синхронното развитие на селището с Троя (Özdoğan 1986, 54; срв. Demangel 1926). Йоздоган не дава сведения за покъсни материали от могилата, но според Касън по склоновете ѝ се откриват такива, свидетелстващи за гръцкото присъствие там (Casson 1926, 218).

Интересен е въпросът относно свързването на Протесилай с Тракийския Херсонес. Героят е известен от Омировия епос – той е първата жертва, която гърците дават на троянска земя, тъй като пръв слиза от кораба на вражеския бряг и така поема върху себе си предсказанието, че този човек ще загине (Hom. Il. 2.699–709). В „Илиада“ не се споменава обаче за неговото погребение, било то на малоазийския или европейския бряг – сведенията за това принадлежат на следомировата традиция (Boedeker 1988, 35f.). Разполагането на гроба му на Тракийския Херсонес, респективно – този на другия велик ахейски вожд, загинал при Троя, Ахил при Сигейон в Троада (Strab. 13.1.39, 46), е фиксирано със сигурност за пръв път в 5 в. пр. Хр. в съчинението на Херодот.

Протесилай е от смъртните, които след това стават богове (Paus. 1.34.2). Обръщението на каещия се Артаикт към него, назовавайки го „θεῷ“ (Hdt. 9.120), свидетелства за божествената му същност. Смята се, че за жителите на Елайус той е бил едно от главните местни божества (Boedeker 1988, 34). В опитите да се уточнят функциите на божеството изследователите предлагат интерпретирането му като бог на вегетацията, според легендата за умиращите и наново порастващи дървета, или искат да видят дионисови елементи в историята за Протесилай и съпругата му Лаодамия, която той посещава след смъртта си (срв. Boedeker 1988, 38–40 и цит. лит.). Тези сведения принадлежат обаче на една доста по-късна епоха и дават съответно късен вариант на легендата за Протесилай.

Информацията от предримските извори внушава една директна връзка с морето – Протесилай загива заради това, че първи стъпва на брега, т. е. прекосява морето; рибата явно е възприемана като превъплъщение на Протесилай, тъй като персиецът Артаикт не се поколебава да разтълкува подскачащите като живи печени риби като знак от бога (Hdt. 9.120). Най-ясната индикация за същността на култа към Протесилай ни дава Ариан, описвайки посещението на Александър Македонски на светилището на Протесилай – преди да премине с войските си в Азия той принася жертва на бога, за да измоли успешно преминаване през Хелеспонт (Arr. Anab. 1.11). Протокът наистина фигурира в представите на древните като опасно място, за което свидетелства още начинът, по който той получава името си „Морето на Хела“ (Boedeker 1988, 44) и за преодоляването му вероятно е била необходима божествена санкция. Приведените по-горе сведения позволяват с голяма вероятност да се допусне, че именно Протесилай е почитан като покровител на преминаващите през Хелеспонт.

При това положение друго звучене добива екзекуцията на Артаикт[51]. В локален план действията на персите в района на Хелеспонт са свързани с поругаването на местните религиозни вярвания – оскверняването на светилището на Протесилай от Артаикт, който ограбва даровете, води там жени и разорава теменоса, е предшествано от наказанието, което Ксеркс налага на Хелеспонт, като хвърля чифт окови в морето, жигосва го и го бичува, защото една буря разрушила първия построен мост (Hdt. 7.35). Специалното място на тези епизоди в съчинението на Херодот свидетелства за изключителното впечатление, което те са направили на местните хора[52]. Схващането на отношението спрямо Хелеспонт като осквернително се подчертава от Херодотовия коментар, че вероятно, разкайвайки се за поведението си, Ксеркс хвърлил в морето златен кратер и акинак, макар, както Херодот сам твърди, не е сигурно дали тези дарове „не били всъщност посветени на слънцето“ (Hdt. 7.54).

Съществуването на връзка между наказанието на Хелеспонт с това на Артаикт се подчертава от споменаването му за пръв път непосредствено преди описанието на епизода с Хелеспонт (Hdt. 7.33). Емблематично избраното място на изпълнение на екзекуцията на Артаикт – наказанието е изпълнено на същото място, където стъпвал мостът на Ксеркс на Тракийския Херсонес, респективно – където слизат персите, създава впечатлението, че той е наказан не само заради оскверняването на светилището на Протесилай, но и заради това на Хелеспонт, което още веднъж подчертава връзката между Протесилай и протока. В този смисъл екзекуцията на Артаикт може да се разглежда не само като справедливо наказание за светотатството, но и като изкупително жертвоприношение на божеството на протока Протесилай. Твърде възможно е почитането на протока и принасянето в негова чест на човешки жертви да води началото си от религиозните вярвания на местното предгръцко тракийско население на полуострова, който култ покъсно да е възприет от настанилите се там гърци и преосмислен в култа към Протесилай.

Обобщените сведения за култовите практики на полуострова показват слабото и несигурно присъствие на предгръцките религиозни вярвания единствено в засвидетелстваното почитане на гроба на Протесилай и при Киноссема. Преосмислянето и интегрирането им в местния гръцки пантеон

---

[51] В литературата се обръща внимание, че този епизод отразява морализаторските стремежи на Херодот – с него се маркира краят на персийската инвазия в Гърция, а алюзията, която присъствието на Протесилай създава с другата голяма трансконтинентална инвазия срещу Троя, има за цел да подчертае справедливото наказание на персите от гърците (атиняните), подпомагани от боговете (Boedeker 1988, 44f., 47f.).

[52] Предполага се, че Херодот предава информация за събитията от местен херсонески източник, поне що се отнася до събитията, свързани с Протесилай-Артаикт (Boedeker 1988, 33, n. 14).

предполага една по-голяма древност на контактите на гърците с местното население от времето още преди трайното им установяване на Тракийския Херсонес. Като цяло обаче почитаните на полуострова божества са с гръцки произход, което отразява превеса на гръцкото население на полуострова. Функционирането на няколкото религиозни центъра на територията на полуострова в областта на провлака водят до формирането на едно общностно съзнание – един дълъг процес, чието начало може да се потърси в обединителната функция на Милтиад Стари. Същите функции за южната част на полуострова играе разположеното там светилище на Протесилай – макар конкретно Елайус да е бил централното място, култът към Протесилай излиза извън рамките на този град и е от общогръцко значение, което бележи усвояването в културно отношение на това пространство от гърците.

1.9. Общи наблюдения

Обобщените данни от физикогеографската картина на Тракийския Херсонес и географското му положение очертават изключителното значение на полуострова за контрола на морските и трансконтинентални пътни трасета и възприемането му като основен комуникационен и търговски център в античността.

Анализът на съвкупните данни от топонимията, селищната система, транспортните комуникации, религиозните центрове и тяхната концентрация на територията на Тракийския Херсонес позволяват да се очертаят два района – единият в южната част на полуострова и вторият в участъка на провлака. В географски аспект и двата района са гранични – южният с Азия, а този на провлака – с Тракия, което явно играе съществена роля при оформянето им.

Хронологически първоначално започва формирането на *южния район*. Това може да се проследи още от бронзовата епоха с функционирането в този район на двете значителни селища при Караагач тепе („Гробът на Протесилай“) и селищната могила при Мадитос (съответстващ на близко разположения топоним Киноссема). Към този период може да се отнесе функционирането на междуконтиненталната връзка и оформянето на култа към божеството на протока.

Районът в участъка на провлака се оформя едва във времето на гръцката колонизация на полуострова и появата там на селищата на новите му обитатели – гърците. Късното му възникване свидетелства съответно за късното разграничаване на Тракийския Херсонес от останалата част на Тракия и това е съвсем естествено, защото до идването на гърците полуостровът е обитаван от траки и е интегрална част от тракийските земи. Единствената граница до този момент е естествената природна граница с Мала Азия, което обуславя по-ранното формиране на южния район.

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА ТРАКИЙСКИЯ ХЕРСОНЕС ДО ВРЕМЕТО НА РИМСКОТО ЗАВОЕВАНИЕ

2.1. Периодът на Троянската война

Писмените извори дават оскъдни сведения за историята на Тракийския Херсонес за периода преди основаването там на първите гръцки селища. Най-ранните сведения за района на полуострова се концентрират главно около Троянския цикъл и се откриват в Омировата Илиада, в драмата „Хекуба“ на Еврипид и у Тукидид. Към този период могат да бъдат отнесени също и митологичните сведения на Диодор. Поради разнородния характер на изворите – епос, исторически повествования, драма, а и тяхната разновременност, респективно – различна степен на достоверност, те ще бъдат анализирани тук поотделно.

2.1.1. Омир „Илиада“

За пръв път районът на Тракийския Херсонес се споменава във втора песен на „Илиада“, т. нар. „Каталог на корабите“, за която се смята, че принадлежи към по-ранния микенски (или предомиров) пласт в произведението и илюстрира една ситуация от края на микенската епоха (ок. 15 – 13/12 в. пр. Хр.) (Velkov 1971, 281; Фол 1972, 46)[53]. Името на полуострова не се назовава конкретно, но с Херсонес може да се свърже информацията от два пасажа. В първия става въпрос за града Сестос, който заедно с Абидос се намирал под властта на Азий, син на Хиртак (Hom. Il. 2. 835–839). Фигурирането им в текста е показателно за възприемането им като двойка градове, а съответно и функционирането там на връзката Европа-Мала Азия и

[53] Историческата основа и възникването на „Каталога на корабите” е широко дискутирано в историографията. Един опит за обобщение на проблематиката предлага Висер (Visser 1997). При анализа на „Каталога” авторът привлича не само историческите и археологически доказателства, но и филологическите особености на текста и заключава, че независимо от възникването на Каталога в третата четвърт на 8 в. пр. Хр. (Visser 1997, 7; 12, Anm. 29; 750) една значителна част от селищните имена илюстрират микенската география и са възприети от митологичната традиция за героите (Visser 1997, 744).

Егейско море-Пропонтида още към датата на възникване на епоса. От друга страна, споменаването им като част от държавата на Азий предполага, че през този период контролът на пътя Сестос-Абидос е извършван от едно малоазийско царство, което поставя Тракийския Херсонес и неговото население в непосредствена връзка с отсрещния бряг.

Следващият пасаж е често дискутираното сведение в траколожката литература за траките, които „мощно течащият Хелеспонт огражда“ (Hom. Il. 2. 844–848). На практика това се явява и първото споменаване в изворите на етнонима „траки“. Тук те са описани сред съюзниците на троянците, а техни предводители са вождовете Акамант, син на Евсор, и Пейрой, син на Имбрас (за родословното дърво на двамата вж. Hom. Il. 6. 8 и Hom. Il. 4. 520.)

Локализацията им изисква някои уточнения. Според цитирания пасаж и по-късната историографска традиция е мислимо наличието им от двете страни на Хелеспонт, както в Европа, така и в Мала Азия (Фол 1981, 66). В литературата се е наложила тяхната локализация в Европа – източно от Хеброс и северно от Пропонтида, в прилежащите райони на Тракийския Херсонес и даже на самия полуостров (Фол 1972, 66f.; Спиридонов 1980, 165; Lazova 1990, 150; Йорданов 1990, 367). В някои изследвания се правят опити династическата линия на Евсор и Акамант да се постави в района на Тракийския Херсонес, докато другата линия на Имбрас и Пейрой се свързва с апсинтиите при устието на Марица (Фол 1978, 17). Независимо какво местоположение се приема за траките на Акамант и Пейрой, текстът на Омир недвусмислено демонстрира наличието в района на Тракийския Херсонес, а даже и на самия полуостров на държавни обединения още през микенската епоха (Фол 1972, 40; 67). Би трябвало да се направи уточнението, че през тази епоха тракийското политическо влияние в Херсонес следва да се търси на север от Сестос, който остава свързан с Мала Азия.

Друга насока, в която се интерпретира този пасаж от „Илиада“, е във връзка с произхода на етнонима „траки“. Идеята за грецизацията на едно тракийско племенно име, която се е извършила в някоя от контактните зони – в Югозападна или Югоизточна Тракия, се споделя отдавна в съвременните изследвания (Влахов 1968, 31–44; Фол 1977, 19; Фол, Спиридонов 1983, 15, 123). Анализът на сведенията за тракийските земи от „Каталога на корабите“ показва, че терминът „траки“ е употребен изключително за пристигналите под предводителството на Акамант и Пейрой, като не се отнася за киконите, които са поставени тук на едно ниво с траки и пеони (Velkov 1971, 282f.). Този извод, както и съображението, че активните контакти между гърците и тракийските племена в Югозападната зона се осъществява едва към 6. в. пр. Хр., по времето на атинската колонизация там, дава аргументи да натежи схващането за югоизточната локализация на етнонима и да се допусне, че именно траките, които в „Илиада“ са разположени около Хелеспонт, са дали името на цялата общност (Фол 1981, 66).

2.1.2. Еврипид „Хекуба“

Отново събитията около Троянската война са използвани като основа на Еврипидовата драма „Хекуба“[54]. От нея научаваме, че на полуострова властва тракийският цар Полиместор (Eur. Hec. 7–9), като неговата резиденция се намира в града Херсонес (Schol. ad. Eur. Hec. 8). Полиместор е представен като ξηνός (гостоприемец) на Приам, който, за да спаси последния си син Полидор го изпраща при тракиеца заедно с много злато. След падането на Троя обаче царят убива момчето и си присвоява златото (Eur. Hec. 1–30).

Трагедията на Еврипид всъщност е единственият извор, от който научаваме за подобни събития, разиграли се на полуострова (Meridor 1983, 13, n. 1–2). Липсата на други извори, които да потвърдят разказа, поставя въпроса за неговата достоверност. По принцип известно е, че Еврипид оперира доста свободно с митологичните образи от троянския епос, за да ги интегрира в своите трагедии – така например той представя Полидор като син на Хекуба, в противовес на „Илиада“, където той е син на Приам и Лаотое и е убит от Ахил (Hom. Il. 20. 407ff.; 21. 84). По този начин великият трагик допринася в значителна степен за оформянето на легендата за Хекуба, така че по-късно тя става известна в разказания от него вариант (Conacher 1967, 148–165, 150f.; Collard 1991, 33–34; Laurens 1988, 473; срв. и другите варианти у Sittig 1912a, 2652–2662;). Макар някои изследователи да смятат, че персонажът на Полиместор е художествена измислица на поета, повечето предполагат, че тук става въпрос за местна легенда, която е използвана от Еврипид за неговия разказ (Meridor 1983, 13f., n. 3–5 и цит. лит.). Опитите да се реконструира нейната историческа основа се ограничават до предположенията, че тя е генерирана в гръцка етническа среда – смята се, че легендата илюстрира омразата на гръцките заселници спрямо техните тракийски съседи (по отношение на убийството на Полидор), (Conacher 1967, 150) или се проследяват препратки към Херодотовото съчинение и разказаната там история за персийския управител на Сестос, Артаикт и неговия син, които са наказани със смърт от атинския стратег Ксантип (съпоставимо с ослепяването на Полиместор, след като неговите синове са убити пред очите му) (Meridor 1983, 18f.).

В древногръцката драма Тракия въобще е един утвърден и често използван трагически топос (Lozanova 2002, 524). Конкретно Еврипид демонстрира много добра запознатост с тракийските митове и персонажи чрез избора на чисто тракийски сюжет в някои трагедии (за „Резос“ срв. Димитров 1930). В този смисъл едно интересно решение дава опитът да се разкрият

---

[54] Датирана в 425–423 г. пр. Хр. (Ley 1987, 136f.). За друга датировка и идентификацията на Полиместор със Севт I вж. Тодев 1977, срв. и критиката, infra бел. 88.

дионисовите аспекти на „Хекуба“, което позволява да се проследят паралели между мита за Ликург, ослепен от Зевс за това, че прогонил Дионис и неговите кърмачки (Hom. Il. 6. 130–140) и историята на Полиместор. При това се предлага съпоставката между Ликург и Полиместор, Полидор и Дионис, троянките в драмата и кърмачките на Дионис, Хекуба и Тетида, която приела прогонения бог (Schlesier 1989, 111ff.). В този смисъл по-нататъшни паралели могат да се предложат при изследването на женските религиозни общества в Тракия, които са регистрирани около митичните тракийски владетели, какъвто е Ликург (както и Орфей, Тамирис, Мопс, Бутес), (Попов 1989, 108f.) и отново връзката Полиместор-троянските жени. Известни трудности създава традиционната според по-късната традиция локализация на царството на Ликург в югозападна Тракия по долното течение на Стримон, където той се споменава като цар на едоните (Soph. Ant. 955–965; Strab. 10. 3. 16; Apollod. 3. 34–35; Фол 1972, 42), но Диодор съобщава и друга версия – за Ликург като цар на траките при Хелеспонт (срв. infra 2.1.4). Вероятно тя е била позната и на Еврипид, ако е вярно предположението, че разказът му за Полиместор почива върху мита за Ликург. В този случай той е променил значително легендата, за да я свърже с историята за жертването на Поликсена, при което епизодът с отмъщението на Хекуба се явява негова измислица и е най-големият му принос за оформянето на легендата (Sittig 1912a, 2657; Conacher 1967, 150f., n. 12).

Аналогичен е случаят с царя Полиместор, който явно също е художествена измислица – такъв персонаж не е известен от Омировия епос, където даже епизодът с Ликург е късна интерполация в „Илиада“[55], а името му е хапакс в тракийската царска ономастика[56]. Единствената сигурна интерпретация, която позволява информацията от Еврипидовата драма, е индиректното внушение за съществуването на полуострова на държавна структура – районът традиционно е възприеман като част от едно тракийско царство или център на такова, което е стояло в близки отношения с отсрещния азиатски бряг и Троя.

2.1.3. Тукидид

Като свидетелство за контакти между гръцкия и тракийския свят към времето на Троянската война и то специално в района на Тракийския Херсонес, би могъл да се използва един пасаж на Тукидид. В него историкът обяснява малкия брой на пристигналите при Троя гръцки войски с липсата

[55] Внимание заслужава бележката, че като първоизточник на разказа за Ликург в схолиона към мястото е цитиран Евмел от Коринт (8–7 в. пр. Хр.) (Schol. ad Il. 6. 130; Попов 1993, 162); за Ликург вж. и Griffith 1983.

[56] За паралелите между Полиместор и Севт I – срв. infra 2.5.

на прехрана. С цел да си набавят тези средства, част от тях започнали да се занимават със земеделие на Тракийския Херсонес, а други – с разбойничество (Thuc. 1.11.1). Схолиастът на Тукидид пояснява, че земеделците били под предводителството на Акамант и Антимах, а тези, които се препитавали с разбойничество – под предводителството на Ахил (Schol. ad Thuc. 1.11.1). Някои изследователи възприемат тези сведения буквално и ги интерпретират като свидетелство за съществуването на гръцки селища на Тракийския Херсонес в една доста ранна епоха – преди времето на първите колонизационни вълни, и респективно – като показател за контакти на полуострова и останалия гръцки свят (Vellay 1928; Данов 1968, 251; последно Jordanov 2002, 273)

Съмнения за подобно допускане се пораждат от схолиона към Тукидид, където погрешното споменаване на Акамант сред елинските съюзници възхожда към една чужда на Омир традиция, датираща в първата половина на 6 в. пр. Хр. (Фол 1978, 16; Фол 1982, 26f.), на която принадлежи вероятно и целия текст за земеделците и разбойниците на Тракийския Херсонес. Освен това трябва да се има предвид, че времето, в което твори Тукидид, е време на засилен атински интерес към района на полуострова още от Милтиад Стари насетне. Така че е допустимо в разглеждания пасаж Тукидид да е използвал една създадена след 6 в. пр. Хр. легенда, с която се е целяло да се оправдае атинската политика в Тракийския Херсонес.

2.1.4. Диодор

Районът на Хелеспонтийска Тракия, включващ и Тракийския Херсонес, се споменава и в „Историческа библиотека“ на Диодор в контекста на митографските сведения за странстванията на бога Дионис. Авторът съобщава за преминаването на Дионис от Азия в Европа, където той влязъл в приятелски отношения с Ликург, царя на Тракия при Хелеспонт. Коварният цар се опитал да убие бога, но той, предупреден от местния жител Харопс, успял да избяга, след което справедливо наказал тракиеца със смърт. Царството му било предадено на Харопс, а по-късно властта поел неговият син Ойагър, наследен на свой ред от сина си Орфей (Diod. 3.65.4–6).

Историческото ядро на разказания мит е трудно възстановимо, но при всички положения информацията се вписва в периода преди гръцката колонизация. Гръцката митологична традиция предлага различни локализации на царството на Орфей – в югозападна Тракия, тук при Хелеспонт или в Родопите (Rabadjiev 2002). Отдавна е направено наблюдението, че тези топоси маркират местата на ранните държавнообразувателни процеси в Микенска Тракия (Фол 1972, 51). В този смисъл текстът допълва сведенията от Омировия епос и Еврипид за наличието в района на Херсонес на едно голямо тракийско царство и въобще на културно-религиозната принадлеж-

ност на района към останалата Тракия. Предлаганата тук локализация на митичното царство на Орфей, който взема участие в похода на аргонавтите, позволява на Венедиков да предположи, че към времето на възникването на легендата за аргонавтите протокът е бил контролиран от тракийските царе, а не от малоазийските (Венедиков 1982, 35).

* * *

В разглеждания ранен период зоната на Тракийския Херсонес се очертава като обитавана от тракийско население, което е било в активни контакти с отсрещния малоазийски бряг. В представите на древните в района на Хелеспонтийска Тракия се разполагало едно тракийско царство. Данните за него имат характер на исторически реминисценции и могат да бъдат интерпретирани само в смисъл, че тук е била една от трите големи области (заедно с тези на киконите и пеоните), които са се отличавали с политическа централизация от микенски тип. В този период се вписват и сведенията на Херодот за пеласгите, които към времето на автора все още обитават и хелеспонтийските градове Плакия и Скилаке (Hdt. 1.57), което позволява да се говори за района на полуострова като за една от трако-пеласгийските области. Вероятно това население е участвало активно в установяването на таласократиите на пеласги и траки за времето на 12–11 в. пр. Хр. (Фол 1978, 16).

2.2. Население на полуострова в предгръцкия период

Сведенията за историята на Тракийския Херсонес след времето на Троянската война до установяването на първите гръцки колонии на полуострова са оскъдни. Към края на 2 хил. пр. Хр. Тракийският Херсонес вероятно е бил изложен на започналите след Троянската война етнически миграции, като през него са минавали основните вълни от Европа към Мала Азия или обратно (Венедиков 1982, 145). Към този период се отнасят и първите сигурни изворови данни за Тракийския Херсонес, когато населението на полуострова излиза от анонимност.

2.2.1. Скаи

Някои изследователи предполагат, че през този период Тракийският Херсонес е бил обитаван от скаите (Венедиков 1982, 61; Фол, Спиридонов 1983, 55; Йорданов 1990, 373). Племето за пръв път е засвидетелствано към края на 6 в. пр. Хр. – в един фрагмент на Хекатей, запазен у Стефан Византийски, където скаите са поставени между Троада и Тракия (Hct. fr. 182). След Хекатей етнонимът изчезва, за да се появи отново у Страбон и Полиен, които обаче не дават повече информация относно локализацията, а само потвърждават тракийската им принадлежност и разказват за царете им – жреци на Хера (Strab. 13. 1. 21; Polyaen. 7. 22; срв. Попов 1981, 88).

Доколкото се вижда от липсата на сигурни данни за локализацията на скаите, поставянето им в Тракийския Херсонес е по-скоро една хипотетична реконструкция. По-горе бе споменато, че Хекатей познава и използва обозначението „тракийски херсонес“, макар и не изключително за разглеждания тук полуостров (supra 1.1). Отсъствието на това географско понятие при дефинирането на местоположението на скаите, както и на другия сигурен ориентир – Хелеспонт, навежда на мисълта, че в използването на определението „между Троада и Тракия“ авторът влага по-особен смисъл. Тази географска неопределеност вероятно се дължи на по-обширния ареал, който е заемало племето. От друга страна, сведението не изключва възможността, скаите да са се разполагали на малоазийското крайбрежие на Хелеспонт, или даже от двете страни на протока. Сведението на Страбон (Strab. 13.1.21), който посочва скаите като едно от имената, срещащи се и при траки, и при троянци, затвърждава убеждението за наличието на връзка между скаите и Мала Азия.

2.2.2. Долонки

Първото сигурно известие за предгръцките обитатели на Тракийския Херсонес принадлежи на Херодот. Според него полуостровът бил владение

на долонките, които довеждат Милтиад Стари там (Hdt. 6.34). Сведението се отнася за времето около средата на 6 в. пр. Хр. Споменаването към тази дата на „царе на долонките“ предполага съществуването на техен династически дом и в първата половина на века, а даже и по-рано – през 8–7 в. пр. Хр. (Фол 1972, 85). Употребеното в изворовия текст множествено число, което бележи наличието на повече от един базилевс, води до различни предположения в историографията – като събирателно обозначение по отношение на цялото пратеничество (Фол 1972, 84), в подкрепа на тезата на съществуването на колективна царска власт в Тракия (за нея срв. Тачева 1987), или пък на една ограничена от народното събрание царска власт при долонките (Неделчев 1992, 55f.). Оскъдната информация не позволява да се вземе едно дефинитивно решение, но независимо каква интерпретация се възприеме, сведението недвусмислено свидетелства за наличието на държавна организация при долонките, която на практика се явява най-рано засвидетелстваната такава при тракийските племена от историческия период, в сравнение с известията от епоса и митологията.

Като реален политически фактор долонките се изявяват за последен път в началото на 5 в. пр. Хр., когато те връщат избягалия след скитското нашествие Милтиад Млади на полуострова (Hdt. 6.40). По-късните им споменавания у автори като Плиний Стари, Солин и Ариан не отразяват действителна картина на времето (Plin. nat. 4.11.41; Solin. 10.1; Arr. Byth. fr. 13). За някаква връзка между долонките и витините говори Стефан Византийски, който твърди, че епонимът на долонките – Долонк, син на Кронос, бил брат на Витин (St. Byz. s. v. Βιθυνία, s. v. Δόλογκοι, s. v. Θρᾴκη).

Съвременните изследователи определят долонките като население, появило се на полуострова след етническите разместванията (Венедиков 1982, 145) и смятат, че те са изгонили скаите от там (Фол, Спиридонов 1983, 32)[57]. Съпоставката на сведенията на Хекатей и Херодот показва обаче, че двата съобщени етнонима са употребени синхронно за времето преди края на 6 в. пр. Хр. и биха се припокривали, ако се възприеме предлаганата в историографията локализация на скаите в Тракийския Херсонес. От друга страна в изворите липсва какъвто и да е намек за въоръжени конфликти между скаи и долонки, респективно – за долонките като новодошло население. Напротив – внушението за тях е като за изконни обитатели на полуострова с една утвърдена династическа линия, поне от времето на 8 в. пр. Хр. насетне.

Изказаните съображения поставят отново въпроса за отношенията между скаите и долонките. Възможните обяснения се обединяват около следните няколко варианта, но оскъдицата на изворови данни не позволява да се вземе едно конкретно решение:

---

[57] В цитирания от авторите в подкрепа на това твърдение пасаж на Полиен (Polyaen. 7.22) липсва информация, която може да се интерпретира в тази насока.

1. Скаите не са обитавали Тракийския Херсонес; локализацията им според Хекатеевия фрагмент не изключва възможността те да се разполагат само на малоазийска територия, по хелеспонтийското крайбрежие.

2. При локализацията на скаите в Тракийския Херсонес по-вероятно е мирното съвместно съществуване на двата етноса в рамките на полуострова, доколкото и двата съобщени етнонима са за един и същи период; при това положение скаите би трябвало да се поставят в южната част на полуострова, в близост до Троада, докато долонките са заемали северните територии, граничещи с областта на апсинтиите. Това разпределение донякъде съответства на очертаните два географски и икономически района на територията на полуострова (срв. supra 1.9); появата на новите етноними на скаи, долонки и апсинтии (последните вече извън границите на полуострова) може да се дължи на разпадането на едно съществувало в този район племенно обединение, ако в този смисъл се възприеме фиксираният у Херодот въоръжен конфликт между долонки и апсинтии (Hdt. 6. 34); поранното усвояването от гърците на южния район води до асимилирането и изчезването на скаите, поради което те не фигурират у Херодот.

3. Едновременното засвидетелстване на два етнонима за един и същи район в два различни извора може да се обясни и с принадлежността на авторите им към различни историографски традиции. Фрагментарно запазеното съчинение на Хекатей не позволява да се предполага дали той е познавал племето долонки, но Херодот със сигурност познава като население на полуострова единствено тях. Появата на долонките при него може да се свърже с друга писмена традиция – тази на Атина, която да е чужда на Хекатей. Споменаването им в изворите едновременно с началото на действията на Милтиадовци на полуострова позволява да се допусне, че така новодошлите атиняни са наричали местното население. Още Томашек предлага етимологията на думата долонки да се търси в гръцките λόγχη или δολιχός (Tomaschek 1980, 67), което предполага, че племенното наименование е дадено според някаква характеристика на населението. Идентификацията на скаите на Хекатей с долонките на Херодот могат да потвърдят едни бъдещи археологически проучвания на полуострова, които да покажат отсъствието на смяна в културите в рамките на ранната желязна епоха, ако става въпрос за едно и също население или оформянето на различни културни райони в обратния случай.

2.3. Установяването на гърците

Първите гръцки колонисти на Тракийския Херсонес влизат в контакт именно с това население. Началото на колонизацията на полуострова не може да се установи с точност. Писмените извори не дават информация относно времето на заселването, а нивото на археологическите проучвания на полуострова не позволява да се предложи някаква по-точна дата. Изследователите обаче са склонни да поставят основаването на първите гръцки селища там към последната четвърт на 7 в. пр. Хр. (Roebuck 1959, 109). Настаняването им на полуострова се разглежда като част от колонизацията на Пропонтида, която започва в общи линии във втората половина на века (Bérard 1960, 95–96). Датировката, която се предлага за основаването на Елайус – във втората половина на 7 в. пр. Хр. (срв. supra 1.5), както и случайната находка при Койла на коринтски керамичен съд от ок. 630 г. пр. Хр. (Cook 1946, 82; Boardman 1980, 265), потвърждава общата дата за началото на колонизационния процес на Тракийския Херсонес – във втората половина на 7 в. пр. Хр.

Наблюденията над общия колонизационен поток към Тракийския Херсонес позволява да се очертаят три основни групи сред преселниците и съответно най-активните метрополии – еолийци от Лесбос, йонийци от Милет и Клазомена и атиняни. Поради липсата на относително точна датировка за основаването на отделните колонии е трудно да се диференцират отделни етапи на проникване. С голяма увереност обаче може да се твърди, че първи на полуострова се настаняват **еолийците** (Данов 1968, 252; Boardman 1980, 241). Въобще еолийското присъствие на Тракийския Херсонес е значително по-стабилно в сравнение с това на останалите преселници, поне за времето до края на 6 в. пр. Хр. Като еолийски колонии там се споменават Сестос и Мадитос в Хелеспонт (основани от Лесбос), както и Алопеконесос на северозападния бряг на полуострова (Ps.-Skymn. 705–710; срв. supra 1.5). Настаняването им на полуострова се разглежда като продължение на еолийската колонизация на Троада (Berard 1960, 96). Тук се забелязва един стремеж за овладяване на ключовите точки на Хелеспонт (Сестос и Мадитос) за упражняване контрол на трафика през протоците. От друга страна, разположеният на северозападния бряг Алопеконесос е служел за изходна база при проникването им на север към устието на р. Хеброс и основаването на Енос.

До скоро се смяташе, че Елайус е първата атинска колония на полуострова, основана към края на 7 в. пр. Хр. от Фринон, което даваше една доста ранна дата на атинското проникване на Тракийския Херсонес. Направеният анализ на съвкупните данни от литературните и археологически свидетелства за възникването на града показват недвусмислено, че той не е възникнал като атинска колония, неговата метрополия остава засега неиз-

вестна, но трябва да се търси по-скоро сред еолийските полиси. Събитието трябва да се постави в рамките на третата четвърт на 7 в. пр. Хр. (срв. supra 1.5). При това положение първите атиняни на полуострова се явяват дошлите с Милтиад Стари (срв. infra. 2.4).

Йонийските преселници на полуострова са главно от Милет, който основава Лимне, а съвместно с Клазомена – Кардия (Ps.-Skymn. 698–702; 705). Наличието на вече съществуващи еолийски колонии на хелеспонтийското крайбрежие се изтъква като причина за разпростирането на милетското проникване на изток в Евксиниския Понт (Boardman 1980, 241). На Тракийския Херсонес те са принудени да се задоволят с по-неизгодния в стратегическо отношение северозападен бряг, но независимо от това успяват да извлекат максимална полза от него. В противовес на Алопеконесос те основават в непосредствена близост Лимне, а разположената в един удобен залив Кардия предоставя възможност за сухоземна връзка с вътрешността на Тракия, като се избегне пътя през протоците. Липсата на археологически разкопки в Кардия не позволява да се проследят евентуалните връзки между града и понтийските милетски колонии.

В литературата се очертават две становища относно характера на гръцките селища на полуострова, като се отдават предпочитания или на стратегическото им и търговско значение (Roebuck 1959, 109), или на земеделската им насоченост (Данов 1968, 254). Противопоставянето на тези две характеристики изглежда по-скоро изкуствено, тъй като не може да се постави под общ знаменател функцията на всички селища на полуострова, а и по принцип тя не е била само една. Безспорно единият от факторите, които привличат новите заселници в Тракийския Херсонес, е плодородната земя (срв. supra 1.3). В подкрепа на твърдението за земеделската насоченост на новите колонии се привеждат данните от топонимията, според които редица селищни имена издават връзката с поминъка на населението на полуострова (Критоте, Елайус), или с природата (Птелеон, Алопеконесос, Егоспотами) (Данов 1968, 255). Но не само икономическите изгоди са причина за заселването на полуострова, а и изключителното му кръстопътно положение, което позволява на градовете, лежащи на хелеспонтийския му бряг да контролират трафика през протока. Това е и причината преобладаващата част от селищата на полуострова да са разположени на хелеспонтийското му крайбрежие. Функцията като търговски средища и комуникационни пунктове най-ясно се очертава при еолийските колонии Сестос и Мадитос, за основаването на които съществено влияние оказва близостта до Мала Азия и Троада и другите еолийски колонии там (Berard 1960, 96). Разположените пък на северозападния бряг Кардия и Лимне предполагат търговската им насоченост главно към Тракия (Roebuck 1959, 109). Същото може да се твърди и за Алопеконесос. Отново в подкрепа на търговската функция на градовете на полуострова могат да се приведат и данните за

съществуването на емпориите Дерис, Корбис и Кипасис на границата на Тракийския Херсонес с Тракия (срв. supra 1.5).

Писмените сведения за процеса на гръцката колонизация на Тракийския Херсонес са оскъдни. Запазените у Стефан Византийски легенди за основаването на Алопеконесос и Кардия (St. Byz. s. v. Ἀλωπεκόννησος, Καρδία) свидетелстват, че изборът на място е ставал според предсказание, т. е. – с божествена санкция. Прави впечатление, че предадените легенди се отнасят за селищата, разположени на северозападния бряг – по-слабо познат на древните, без следи от обитаване в предишните епохи, което предполага, че тези колонии са основани на съвсем ново място. Отсъствието на подобни легенди за основаването на колониите на хелеспонтийското крайбрежие на полуострова – Сестос, Мадитос и Елайус, не означава, че техните основатели не са се допитвали също до оракул, но наличието в близост до тези селища на стари такива, обитавани още в бронзовата епоха (срв. 1.5), предполага, че те са служели за ориентир на новодошлите и свидетелства за континюитета в селищната система.

За единични градове разполагаме с информация за имената на ойкистите – Хермохарес на Кардия (St. Byz. s. v. Καρδία) и Форбас на Елайус (Ps.-Skymn. 707f.), но по-нататъшни сведения за култа към тях, както и за отношенията с метрополиите липсват. Едно свидетелство за съществуването все пак на такива е възприемането в случая на Кардия на милетския лъв като символ в монетосеченето ѝ от средата на 4 в. пр. Хр. (Head 1911, 259). Отворен остава въпросът за отношенията между отделните колонии на полуострова и доколко фактът, че са от различни метрополии, не е предизвиквал противоречия между тях.

Един от често дискутираните проблеми в литературата за гръцката колонизация е въпросът за **отношенията между гръцките градове и местното тракийско население** (срв. Danov 1978; Danov 1990; Ehrhardt 1988b; Loukopoulou 1989a). Проследявайки отношенията между траки и гърци от времето на колонизацията до римското завоевание на Тракия, Н. Ерхард заключава, че като постоянен момент при тях се наблюдава едно скрито напрежение, понякога даже антагонизъм, което той отдава на трайните тракийски експанзионистични стремежи и на гръцкото разбиране за автономия (Ehrhardt 1988b, 302f.). Тезата му търпи критика, тъй като е формулирана от чисто гръцка гледна точка и представя траките като агресори, без да отчита спецификите на отделните контактни зони и на различните епохи.

Що се отнася до времето на гръцката колонизация по тракийските крайбрежия на Егейско, Мраморно и Черно море, действително колонизационните мероприятия често са били съпроводени с ожесточени военни сблъсъци между гърци и траки (в случаите на Тасос и неговата переа, основаването на Абдера, опитите за основаване на колония при устието на Стримон – срв. Данов 1968, 227–248; Ehrhardt 1988b, 290–295 и цит. лит.;

Graham 1992, 44ff.; Parissaki 2002, 463ff.). В съседните на Тракийския Херсонес райони – в ЮИ Тракия, заселниците е трябвало да отстояват с цената на живота си териториите срещу траките – в този смисъл трябва да се разбират запазените епиграми на Симонид за загиналите при устието на река Теар и при Бизантион гърци (Simonid. fr. 89; fr. 136). Конкретно за Херсонес липсват обаче сведения за въоръжена съпротива на обитателите на полуострова. Нещо повече – идването на Милтиад Стари по покана на долонките (срв. infra 2.4) създава впечатление за мирното съвместно съжителство на траки и гърци, както и за едни хармонични отношения (Danov 1976, 44–46).

Все пак животът на гръцките колонисти на Тракийския Херсонес не е бил съвсем безпроблемен. Една такава ситуация се описва във фрагмент на Харон от Лампсак, запазен у Атеней. В него се разказва за война между Кардия и племето бизалти, предвождани от някой си Нарис. Като дете той бил продаден за роб на един бръснар от Кардия, но след като избягал, организирал бизалтите на поход срещу кардияните и чрез хитрост победил (Haron fr. 9). Събитието би трябвало да се потърси във времето преди средата на 6 в. пр. Хр. (срв. supra 1.5. s.v. Кардия) и се вписва в кръга сведения за отношенията между местното население и гръцките колонисти на Тракийския Херсонес. Този единствен съобщен конфликт изглежда странен, тъй като бизалтите традиционно се разполагат западно от долното поречие на р. Струма (Фол, Спиридонов 1983, 26f.), но всъщност изявата на племе от Югозападна Тракия в района на Хелеспонтийска Тракия не е изключение. Херодот съобщава за една войната на пеоните срещу Перинт (Hdt. 5.1), която също трябва да се отнесе във времето около средата на 6 в. пр. Хр. (Петрова 1999, 6).

Двете известия логично поставят въпроса за ролята на споменатите племена от Югозападна Тракия като фактор в историческите събития в района на Югоизточна Тракия. Твърде вероятно е в случая да става въпрос за инцидентни нахлувания, които маркират един период на политическа нестабилност сред племената в Югозападна Тракия. От друга страна, пеонските племена се изявяват като противник и на теосците при основаването на Абдера, което се възприема от изследователите като свидетелство, че пеоните са били едно от най-силните племена в региона към средата на 6 в. пр. Хр. (Graham 1992, 49; Петрова 1999, 8). Не по-малко известни са били и бизалтите в района на Хелеспонт, за да може техният етноним да се трансформира в собствено име, като това на Бизалтес от Абидос, син на Аполофанес, служил в началото на Йонийското въстание при Хистией (Hdt. 6.26). Така че не би трябвало да се изключва възможността акциите на бизалти и пеони да се възприемат като реакция срещу гръцкото проникване по крайбрежието в защита на тракийските интереси. При всички положения свиде-

телствата говорят за постоянни връзки между двата района на Югозападна и Югоизточна Тракия, които са се развивали неизолирано един от друг.

С периода на гръцката колонизация започва един процес на големи промени за територията на полуострова. Тракийският Херсонес, който до момента се развива в културната общност на Мраморно море и Тракия, е включен вече в гръцката сфера на влияние. Появата на гръцки заселници маркира началото на етнически промени, които стават ясно доловими с пристигането на Милтиадовци и началото на атинската колонизация в следващите векове.

2.4. Филаидите на Тракийския Херсонес

Средата на 6 в. пр. Хр. бележи нов етап в историята на Тракийския Херсонес, който се определя от установяването на Филаидите там. Дейността на Милтиадовци на полуострова е често разглеждана в историографията във връзка с началото на атинската колонизация (Berve 1937, 7ff.; Bengtson 1939, 7ff.; Will 1954, 422ff.; Kahrstedt 1954, 5ff.; Ehrenberg 1965, 220ff.; Isaac 1986, 162ff.; Loukopoulu 1989, 70ff.; Graham 1983, 32f.), както и с биографията на Милтиад, победителя при Маратон (срв. Kinzl 1967; Funke 1999; Владимирская 2001), но все още продължават да са спорни както хронологията на някои събития, така и интерпретацията на начинанието.

Оскъдните извори за този период поставят даже въпроса за броя на личностите с името Милтиад. Още за античните автори е представлявало проблем да се ориентират в биографиите на едноименните чичо и племенник на Тракийския Херсонес, което явно произтича от близкородствените отношения на двамата. Така например Елиан съобщава за трима души на име Милтиад (Aelian. Var. Hist. 12.35), докато Корнелий Непот, автор на единствената компактна биография на Милтиад, очевидно смесва сведенията за двамата Милтиадовци и говори само за една личност с това име. На базата на сведението на Елиан в съвременната литература е формулирана хипотезата за съществуването на едноименен син на Милтиад I – Милтиад II, управлявал в Херсонес след баща си в 524/3 г. пр. Хр., починал бездетен и наследен от племенника си Милтиад III. В подкрепа се привеждат малко неясния пасаж у Херодот и споменаването в биографията на Тукидид от Марцелин за Милтиад, ойкист на Херсонес (Hdt. 6.103.4; Marc. vita Thuc. 10; Hammond 1956, 113–129). Макар че тази теза основателно е критикувана и отхвърлена като свръхинтерпретация на пасажа на Херодот (Bradeen 1963, 206–208), тя се появява и по-късно в някои исторически изследвания (Златковская 1971, 203; Неделчев 1992). Извън тези интерпретации, в историографията се е наложило продиктуваното още от текста на Херодот сведение за двама Милтиадовци на Тракийския Херсонес – Милтиад, син на Кипсел, и Милтиад, син на Кимон, чичо и племенник, които за удобство и разграничаване са наричани съответно Милтиад Стари и Милтиад Млади (срв. Davies 1971, № 8429).

Не по-малко проблеми създава и самото име на рода Филаиди. В античните текстове то се появява сравнително късно – едва през втората половина на 4 в. пр. Хр. за философа Епикур, който принадлежал към този род (Diog. Laert. 10.1; Владимирская 2001). Изследователите виждат основания за предефиниране на династическата линия, управлявала в Тракийския Херсонес и поради факта, че единствено Милтиад Стари принадлежи на рода на Филаидите (за родословието вж. Davies 1971, № 8429), докато Кимон Коалем е негов доведен брат от друг баща и следователно е от друг

род. В литературата е предложено названието Кимониди за наследниците на Кимон Коалем, в това число синовете му Стесагор и Милтиад Млади, а за групата на Кимонидите и Милтиад Стари – „дом на Милтиад“ („the Miltiades house“, Wade-Gery 1951, 218, n. 29). Употребата обаче на тези наименования е неуместна, тъй като това са съвременни построения, а както е изтъквано, в античността не липсват случаи родовото име да е предавано и по майчина линия, така че продължава да се употребява наложилото се в литературата название Филаиди (Владимирская 2001).

Тримата представители на Филаидите, които свързват трайно съдбата си с Тракийския Херсонес – Милтиад Стари и неговите племенници Стесагор и Милтиад Млади, заемат последователно властта на полуострова в един от най-драматичните моменти за архаична Атина – тиранията на Пизистрат и синовете му. Управлението на всеки един от тях поражда собствен кръг от проблеми, поради което ще бъдат представени хронологически.

2.4.1. Милтиад, син на Кипсел

Сведенията за установяването на Милтиад Стари на Тракийския Херсонес са малко. В биографиите на Милтиад Млади и Тукидид, съставени от късните автори Корнелий Непот и Марцелин, могат да се открият единични податки, които да бъдат отнесени към този период (Nep. Milt. 1ff.; Marc. v. Thuc. 5ff.). Като цяло, основен извор въобще за времето на Филаидите на Тракийския Херсонес остава Херодот. Сведенията за установяването на Милтиад Стари на полуострова са концентрирани главно в шеста книга, непосредствено след описанието на събитията около потушаването на Йонийското въстание и рейда на финикийската флота по Пропонтийското крайбрежие и в Херсонес. Пасажът е сам по себе си красноречив, за да бъде преразказван, поради което ще бъде приведен изцяло:

> *„6. 34. До това време тези градове управлявал (*ἐτυράννευε*) Милтиад, син на Кимон и внук на Стесагор, след като по-рано тази власт придобил Милтиад, син на Кипсел, по следния начин. Траките долонки владеели този Херсонес. Именно тези долонки, притеснявани с война от апсинтите, изпратили царете си в Делфи, за да получат предсказание за войната. Пития им отговорила да отведат в страната като създател на колония (*οἰκιστὴν*) този, който ги покани пръв на гости, когато напуснат храма. Долонките, като вървели по свещения път, минали през Фокида и Беотия, и понеже дотук никой не ги поканил, отправили се към Атина. 35. В Атина тогава цялата власт имал Пизистрат, но влияние имал (*ἐδυνάστευε*) и Милтиад, синът на Кипсел, понеже бил от дом, който поддържал четири коня. От далечно минало той бил потомък на Аякс и бил от Егина, а от скоро бил атинянин. А пръв от този дом станал атинянин Филей, син на Аякс. Този Милти-*

ад стоял пред вратата и видял, че минават долонките. Те не носели местно облекло и били с копия. Той ги поканил и като дошли при него долонките, предложил им прием и угощение (ξείνια). Те приели и като получили гостоприемство от него, разказали му цялото предсказание и след като му го разказали, помолили го да послуша бога. След като Милтиад ги изслушал, разказът го убедил веднага и понеже зле понасял управлението на Пизистрат и искал да се оттегли настрана, веднага потеглил за Делфи, за да попита прорицалището дали да направи това, което го молели долонките. 36. Когато и Пития му заповядала същото, така Милтиад, синът на Кипсел, който бил спечелил по-рано състезание с четворка коне в Олимпийските игри, взел тогава със себе си всички атиняни, които желаели да участват в похода, и отплавали заедно с долонките. И той завзел страната, а тези, които го били довели, го направили свой тиран.“ *(превод по ИТТ I, 230f.)*

Първият проблем, който поставя този пасаж, е за **датировката** на установяването на Милтиад Стари на Тракийския Херсонес. Две податки в текста на Херодот позволяват събитието да се потърси в хронологическия диапазон след установяването на тиранията на Пизистрат в Атина и преди края на Лидийското царство на Крез, с когото, както се разбира по-нататък, Милтиад бил в приятелски отношения (Hdt. 6.37). Спорната хронология на отделните етапи на тиранията на Пизистрат и по-точно – с кой от тях трябва да се свърже начинанието на Милтиад, както и проблемната датировка на превземането на Сарди от персите, е причина за оформянето на различни мнения в съвременната историография относно датирането на установяването му на Херсонес. Някои изследователи възприемат предложението на Белох то да се поставя в началото на втория период на Пизистратовата тирания – т. е. в 546 г. пр. Хр. (Wade-Gery 1951, 219; Davies 1971, 299). В по-новите изследвания върху историята на Лидийската държава се утвърждава завземането на Сарди и края на властта на Крез в същата тази 546 г. пр. Хр. (Berve 1967, 565 и цит. лит.), което прави датирането на Милтиадовото начинание тогава проблемно поради явно краткия срок, в който трябва да са се разиграли значително много политически събития от идването му на полуострова до установяването на контактите с Крез. В този смисъл по-аргументирано звучи поставянето на събитието в първия период на тиранията на Пизистрат 561–556 г. пр. Хр., и по-специално в неговия край – в ***556 г. пр. Хр.,*** която датировка се споделя от повечето изследователи (Berve 1937, 8; 1967, 565; Hammond 1956, 113; Graham 1983, 32; Isaac 1986, 164; Loukopoulou 1989b, 70; de Libero 1996, 335f.).

Безспорно описаните действия на Милтиад Стари трябва да се интерпретират като **колонизационно мероприятие**. За това свидетелстват както споменатите от Херодот отделни моменти при подготовката – допитването

до оракула в Делфи, свикване на доброволци, така и изричното определяне на Милтиад като ойкист (Hdt. 6.34; 38; 103; Isaac 1986, 165). Заедно със Сигейон – другата атинска колония от края на 7 в. пр. Хр.[58], установяването на хората на Милтиад на Херсонес представляват първите колонизационни опити на Атина, което определя широкия научен интерес към темата. Един от проблемните кръгове, който се очертава при това, е относно характера на тази колонизация и отношенията между метрополията и колонията – доколко в случая става въпрос за целенасочена политика на атинския полис или тя представлява частно начинание на Милтиад Стари, и в каква степен колонията е била зависима от Атина.

Според по-старата литература изпращането на колонисти на Херсонес е следствие от имперската политика на Атина и Пизистрат с цел да се затвърди атинското присъствие в Хелеспонт и да се наложи контрол на проливите. При това положение Милтиад Стари действа на полуострова като представител на атинските интереси от името на Пизистрат, поради което той е определян като един вид негов „васал“ и „доверен човек“ (срв. прегледа на лит. у Berve 1937, 9, Anm. 1; застъпено у Kahrstedt 1954, 5). Това схващане е основателно критикувано, тъй като то на практика определя положението на колонията като клерухия, пренасяйки автоматично наложилата се форма на атинската колонизация от ок. средата на 5 в. пр. Хр. насетне за времето на нейния начален стадий (Ehrenberg 1965, 221). Също така то игнорира информацията от сведението на Херодот за недотам добрите отношения между Милтиад и Пизистрат и приписва характеристиките на управлението на изпратения от Пизистратидите в Херсонес Милтиад Млади на неговия чичо (Berve 1937, 9). Въпреки отправената критика, тази интерпретация се среща и в някои съвременни изследвания по въпроса за ранната атинска колонизация. Така например според Л. Лукопулу завоюването на Херсонес е част от външната политика на атинския тиран и установяването на Милтиад Стари на полуострова не трябва да се разлежда като опит за независимост или сепаратистко движение на един политически противник на Пизистрат (Loukopoulou 1989b, 70f.).

В противовес на това схващане Х. Берве формулира тезата за частния характер на колонизацията на Херсонес, което по същество представлява опит да се интерпретира по-обективно изворовия материал, абстрахирайки се от известното за атинските политически амбиции от 5–4 в. пр. Хр. и да се защитава идеята за един независим характер на колонията от метрополията. Според него колонизацията на Херсонес е частна инициатива на Милтиад и нито Пизистрат, нито атинската общественост имат нещо общо с начи-

[58] За основаването на атинската колония в Сигейон от олимпионика Фринон в последната четвърт на 7 в. пр. Хр. срв. Berve 1937, 26ff.; 1967, 77; Ehrenberg 1965, 222; Will 1954, 422; Graham 1983, 32, n. 1; Isaac 1986, 162ff.; Loukopoulou 1989, 67ff.

нанието. Той смята, че Милтиад Стари не действа от името на Пизистрат и не е свързан с него, поради съществуващата дълбока вражда между Пизистратиди и Филаиди (намерила израз по-късно в убийството на Кимон). В този смисъл Милтиад Стари се явява могъщ противник на атинския тиран и също се стреми към самостоятелна власт. За Берве атинското общество от средата на 6 в. пр. Хр. е неспособно да направлява колонизационни мероприятия, защото то е слабо сплотено и неорганизирано, а политиката се определя от отделни аристократични родове, които се стремят към разширяване на собствената им власт и не са ангажирани с общото държавно дело (Berve 1937, 9–12, 33–35; 1967, 80; вж. и Stahl 1987, 112; срв. de Libero 1996, 338).

Студията на Берве предизвиква широка полемика. Текстът на Херодот наистина създава впечатление за Милтиад като основен и единствен инициатор на колонизацията на Тракийския Херсонес. Това впечатление се дължи по-скоро на интереса на древните автори към отделната личност (Graham 1983, 7f.). Следващите автори също са против определянето на отношенията между колония и метрополия като васални, но критикуват схващането за частния характер на колонизацията (Bengtson 1939; Ehrenberg 1965). За Х. Бенгтсон представянето на Атина като аморфно общество от единични родове е недопустимо, защото при това положение би било невъзможно само няколко десетилетия след това полисът да е пример за единна общност (Bengtson 1939, 8). Той обаче споделя едно не по-малко крайно предположение – че колонизацията на Тракийския Херсонес е дело изключително на атинския полис и положително е била санкционирана с декрет, а Милтиад Стари е изпратен на полуострова като ойкист от името на полиса, подобно на Фринон (Bengtson 1939, 10f.). В подкрепа на това свое предположение и като илюстрация на общоатинския интерес към района на Хелеспонт той привежда схолиите към речта на Аристид Ὑπερ τῶν τεττόρων, където се споменава, че Милтиад отива на помощ на долонките (в текста на схолиона – на апсинтите) по молба на полиса (Schol. ad. Arist. tett. 168, 3), както и сведението в биографията на Солон, според което още последният призовавал към изпращането на колонисти на полуострова (Diog. Laert. 1.47).

Действително, в доста по-късната литературна традиция могат да се открият и други сведения в подкрепа на тезата за дирижираната от Атина колонизация на Тракийския Херсонес. Така например в биографията на Милтиад от Корнелий Непот също се споменава за решение на атиняните да се изпратят колонисти на Херсонес. Отдалечеността от времето на описваните събития, както и очевидните грешки – смесването на биографиите на Милтиад Стари и Милтиад Млади от Корнелий Непот и разменените места на долонките и апсинтиите в схолиона към Аристид, поставят въпроса за достоверността на тези сведения и доколко те не са обременени от по-

късните политически амбиции на Атина от 5 и 4 в. пр. Хр. за утвърждаване в района.

За разлика от Бенгтсон, В. Еренберг заема по-умерена позиция – според него не е задължително колонизацията на Тракийския Херсонес и Сигейон да е държавноправен акт, санкциониран с декрет, но при всички положения тя не е само частно начинание, а и политическо мероприятие на полиса (Ehrenberg 1965, 224). Формулирана за пръв път по този начин, неговата интерпретация на събитията примирява противоречията, възникващи при опитите да се аргументират едната или другата крайни гледни точки. Следващите изследвания по въпроса доразвиват тези негови виждания. Наблюденията на Е. Вий върху връзките между метрополиите и колониите до към края на 6 в. пр. Хр. му позволяват да определи Тракийския Херсонес като апойкия от древен тип, свързана с метрополията с общи интереси и лични контакти, подобно Сигейон и някои коринтски колонии (Will 1954, 459). Даже А. Греъм, който принципно приема теорията на Берве за частната инициатива, тъй като смята, че към тази дата Атина и Пизистрат не са имали достатъчно власт, за да поддържат подобни колонизационни мероприятия, признава, че изворите могат да се интерпретират и в двата смисъла – както за частното, така и за държавното начало при колонизацията на Тракийския Херсонес (Graham 1983, 33, n. 7, 192f.). В по-новите изследванията се прави опит да се обобщи дискусията в смисъл, че е невъзможно да се докаже целенасочената колонизационна политика на Атина от 7 в. пр. Хр. към протоците, но изпращането в Сигейон и Херсонес на атински заселници, чиито интереси са общи с тези на Атина, е исторически факт и може да се възприема като поставяне началото на политиката на полиса към този район, която добива по-ясна форма едва в 5 в. пр. Хр. с изграждането на силна флота, даваща възможност за контрол на движението през Хелеспонт (Isaac 1986, 165f.).

Желанието на Берве да докаже независимите действия на Милтиад Стари води и до друга основна грешка – противопоставянето му на Пизистрат, а от тук – разделянето на политиката на атинския тиран от тази на управлявания от него полис (Graham 1983, 30, n. 5). Внимателният анализ на отношенията между Пизистрат и Милтиад Стари показва, че е неправилно те да бъдат определяни като открито враждебни, както и да се правят генерални обобщения в тази насока, тъй като отношенията между родовете на Пизистратидите и Филаидите явно не са били константни и са се променяли с времето. За това свидетелства и фактът, че въпреки убийството на Кимон от Пизистратидите, те поддържат добри отношения със сина му Милтиад Млади и го изпращат на Тракийския Херсонес (Leschhorn 1984, 79). Изследователите обръщат внимание на няколко податки в текста на Херодот, които позволяват да се характеризира по-ясно положението на

Милтиад Стари в Атина – той със сигурност е разполагал с високо положение в обществото, за което говори произходът му от дом, който поддържа четири коня, както и победата му в Олимпийските игри (Владимирская 2001); използваният термин „ἐδυνάστευε“ по отношение на властта на Милтиад в Атина, се интерпретира в смисъл, че въпреки налагането на тиранската власт на Пизистрат, последният е трябвало да се съобразява и толерира такава личност като Милтиад Стари (Will 1954, 426). В този смисъл отношенията между двамата са определяни по-скоро като скрито съперничество (Bengtson 1939, 9).

За едно по-толерантно отношение на Пизистрат спрямо Милтиад свидетелства и позицията на атинския тиран към колонизацията на Херсонес. Макар и вече да не се приема, че инициативата за това е негова, положително тя е била санкционирана от Пизистрат, който на практика разрешава на Милтиад да вземе всеки желаещ да участва в похода, въпреки че е имал възможността да изгони Филаидите подобно Алкмеонидите (Ehrenberg 1965, 224). Съвременните изследователи обобщават, че без съгласието на Пизистрат Милтиад Стари не би могъл да извърши колонизацията, тръгвайки от Атина (Leschhorn 1984, 80). Отчита се, че Пизистрат не се противопоставя на напускането на Милтиад Стари, най-малкото защото по този начин е можело да бъдат отстранени политическите му противници (Leschhorn 1984, 79; Владимирская 2001). Бенгтсон вижда и друга причина за напускането на полиса – според него Милтиад не се е задоволявал с второстепенната си роля в Атина и се е стремял да създаде едно ново държавно образувание, където да заема първото място, което е притежавал Пизистрат (възпроизвеждайки по този начин на нова почва актуалния в Атина държавен модел – б. м.); въпреки това, той не губи връзките с Атина, където остава неговият брат Кимон, докато пък Стесагор, синът на Кимон, е възпитаван при Милтиад на Тракийския Херсонес (Bengtson 1939, 10).

Що се отнася до политиката на Атина, Пизистрат и Милтиад, то в това отношение може да се отбележи пълен синхрон и приемственост – ако във вътрешнополитически план двамата са противници, то външнополитическите им начинания водят до укрепването на атинските позиции в Егейско море (Фол 1972, 82f.).

Прегледът на дискусията за причините за колонизацията на Тракийския Херсонес позволява като отправна точка за бъдещите изследвания да се отбележи, че независимо от това в какви отношения Милтиад Стари се е намирал с Пизистрат и поради какви причини напуска родния си град, той действа в Херсонес като атинянин, води със себе си атински заселници и пренася атинската култура на полуострова. Така че ако в момента колонизацията на Херсонес не е била целенасочена държавна политика на Атина, то по-късно тя ще се превърне в такава.

Легендата

Като следващ проблемен момент в текста на Херодот се очертава описаният конкретен повод за установяването на Милтиад Стари на Тракийския Херсонес – пратеничеството на долонките до Делфи и тяхната молба за помощ срещу апсинтиите. Сведението се разглежда в историографията като свидетелство за контактите на траките със светилището, които възхождат към микенска древност (Фол 1972, 83f.). Повечето изследователи подлагат обаче на съмнение истинността на разказаната от Херодот история и оправдано смятат че тук става въпрос за една **легенда**, съдържаща в основата си историческа истина (Berve 1937, 7; Viviers 1987, 309f.). Появата ѝ се свързва с времето на Милтиад Млади и неговата пропаганда, целяща по този начин да оправдае тиранската му власт на Тракийския Херсонес с помощта на Делфийския оракул (Leschhorn 1984, 77, Anm. 1. и цит. лит.).

Действително разказът на Херодот описва доста комплицирани обстоятелства и съвпадението на множество случайности, за да стигне Милтиад Стари до Тракийския Херсонес, което свидетелства, че функцията му е по-скоро директно да внушава на слушателя/читателя, който не би трябвало да си поставя логично възникващите въпроси – защо точно в Делфи, а не в светилището на Дионис?, защо точно Атина, а не, примерно, някоя от известните метрополии на другите колонии на полуострова? и защо непременно Милтиад?

Авторитетът на Халикарнасеца отново е поставен под въпрос и при съпоставката с паралелния разказ у Корнелий Непот, където долонките никъде не фигурират в описваните събития, а поводът за колонизация гласи: „когато атиняните решиха да изпратят в Херсонес колонисти“ (Nep. Milt. 1.1–4). Значителните различия не могат да бъдат отдадени само на по-отдалечената епоха от времето на описваните събития, в която биографът на Милтиад твори, и вероятно възхождат към една друга историческа традиция. За съществуването на различни варианти на тази основателска легенда свидетелстват и схолиите към Аристид, където историята е разказана отново, но този път с разменени роли на долонките и апсинтиите (Schol. ad. Arist. tett. 168, 3).

Едно предположение за реалния исторически контекст, провокирал възникването на легендата, изказва Фонтенроуз в изследването си върху Делфийския оракул. Той разграничава три отправени запитвания към Пития във връзка с разглежданите събития – това на долонките за войната с апсинтиите (Q109), на Милтиад Стари дали да стане ойкист (Q110) и на атиняните относно колонизацията на Тракийския Херсонес (Q111), и ги причислява към т. нар. квази-исторически свидетелства. Според него историята на Херодот с долонките е невероятна. Той се доверява повече на разказа на Корнелий Непот като алтернатива на легендата, в която на прак-

тика също рефлектира истинската причина за колонизацията – желанието на атиняните да заселят полуострова (Fontenrose 1978, 305).

Тази трактовка на събитията не отрича контактите между атиняни и долонки от преди атинската колонизацията на полуострова, тъй като последните са били очевидно важен политически субект на Тракийския Херсонес. Много по-вероятно звучи предположението, че контактите са се осъществявали в разположената на отсрещния малоазийски бряг атинска колония Сигейон (Isaac 1986, 164), отколкото да се търси посредническата роля на Делфи.

Редица съвременни изследвания поставят въобще под въпрос ролята на Делфи за ранната колонизация и определят голяма част от отговорите на оракула като късна измислица (Fontenrose 1978, 142ff.; Graham 1983, 26f.; Leschhorn 1986, 107–109; срв. Londey 1990, 120ff.). Именно отправеното запитване на атиняните за Тракийския Херсонес се смята за първото истинско свидетелство за колонизационно мероприятие, санкционирано от Делфи (Fontenrose 1978, 305, Q111; Londey 1990, 121, n. 19). Това обаче не важи за запитванията на траките-долонки. Циркулирането в атинските обществени среди на разказаната от Херодот легенда може да се разглежда като опит да се оправдаят чрез божествената санкция на Делфи атинско-тракийски отношения, актуални към времето на съставянето ѝ при Милтиад Млади или по-късно, във времето на Херодот.

Титулатура

Анализът на Херодот очертава и друг проблем – за характера на властта на Милтиад Стари в Тракийския Херсонес. Според изворовия текст Милтиад Стари е обявен за **тиран** от „тези, които го довели“ (οἱ ἐπαγαγόμενοι – Hdt. 6.36). По логиката на събитията и поради споменаването им в предходното изречение повечето изследователи отнасят това сведение към долонките, като уточняват употребения термин в смисъл на племенен вожд, владетел (Berve 1937, 21, Anm. 2; Kahrstedt 1954, 6; Hammond 1956, 122; Berve 1967, 80; Данов 1968, 319; Фол 1972, 84; Leschhorn 1984, 76, Anm. 2; Loukopoulou 1989b, 71; Неделчев 1992, 49; de Libero 1996, 337)[59]. Едно второ известие, на което рядко се обръща внимание, определя от друга страна Милтиад Стари като **ойкист** – според предсказанието от Пития долонките трябвало да поканят в страната си ойкист (а не тиран/племенен вожд – Hdt. 6.34) и именно такива почести са му оказвани след неговата смърт от херсонеситите (Hdt. 6.38) – което определение се смята, че характеризира по-скоро отношенията с атинските колонисти на полуострова, чийто водач е той (Leschhorn

[59] Отражение на тази интерпретация е предлаганият понякога неправилен превод на текста на Херодот, в смисъл че „долонките, които го довели и го направили свой тиран” (Херодот, История, ч. I, София 1986).

1984, 75ff.). Представена по този начин, властта на Милтиад Стари получава една етническа обвързаност – тиран за долонките и ойкист за атиняните (de Libero 1996, 337f.).

В литературата се срещат обаче и други интерпретации на приведените пасажи. Като изключим тезата, че Милтиад Стари е ойкист на държавата на долонките (Неделчев 1992, 50), която явно е плод на хиперинтерпретация на текста, внимание заслужава разбирането му като гръцки тиран на град Херсонес (Schachermeyr 1938, 2115) или на цялата гръцка общност там (Bengtson 1939, passim; Isaac 1986, 173).

Действително, определянето на Милтиад Стари като „тиран на долонките“ поражда някои необходими разяснения, особено ако се има предвид, че в останалата антична гръкоезична литературна традиция обичайната титулатура за тракийските владетели е „базилевс“ (Попов 1985, 64f.). Аналогично е у Херодот, който по принцип познава единствено този термин за обозначаване тракийските владетели (базилевси на долонките – 6.34; базилевс на траките Олор – 6.39; базилевс на траките Ситалк – 7.137; базилевс на бизалтите – 8.116) и характеризира само Милтиад Стари като „тиран“[60]. Това определение, разбира се, може да се дължи на атинския произход на информацията, доколкото в Атина терминът „базилевс“ като обозначение на еднолична власт, упражнявана от гражданин на полиса, е анахронизъм към времето на Милтиад Стари (срв. Попов 1989, 26), за разлика от термина „тиран“. Но при всички положения при интерпретацията на Милтиад Стари като „тиран на долонките“ нехарактерният термин за Херодот предполага и друга смислова натовареност – в смисъл че по този начин са маркирани същностните различия между упражняваната от Милтиад власт над това племе (свеждаща се вероятно до функцията на военен предводител, предвид войната с апсинтиите) и тази на историческите тракийски базилевси (за тях срв. Попов 1989, 15–85).

Значителни отклонения се наблюдават и при анализа на властта на Милтиад Стари като ойкист. В изследванията за ролята на ойкиста се обръща внимание на особените му привилегии, които му осигуряват едно по-независимо положение и ръководното място в политическия, военния и култов живот на колонията (Graham 1983, 39; Leschhorn 1984, 85–95, 98). Въпреки това, установяването в колонията на монархическа власт е нетипично – единствено основателят на Кирена Батос управлява като цар и създава там династия (Graham 1983, 29; Leschhorn 1984, 94). Освен него, само

[60] Споменатите тирани на пеоните Пигрет и Мастиас (Hdt. 5.12–15) не нарушават правилото за принципното използване на титлата „базилевс” у Херодот за едноличните владетели от Балканския регион, тъй като при установяването на властта на двамата пеони се наблюдават принципни разлики – подобно малоазийските тирани, те търсят благоволението и подкрепата на Дарий.

при Милтиад Стари отново може да се говори за наличието на такава власт, основания за което се търсят именно в схващането му като тиран на долонките (Leschhorn 1984, 94). Не по-маловажен обаче е и прецедентът, че с номинирането на Стесагор за свой наследник той също слага началото на една династия, която управлява до към 493 г. пр. Хр. на Тракийския Херсонес. В тази насока не е за пренебрегване също така информацията от биографията на Милтиад от Корнелий Непот – в текста траките отсъстват въобще като фактор, но отново се споменава, че Милтиад разполагал с „царско достойнство“ (*dignitate regia*) сред преселниците, които водел със себе си, въпреки че нямал тази титла (Nep. Milt. 2.3). Поради смесването на биографиите на двамата Милтиадовци от античния автор, сведението не може да се отнесе със сигурност към Милтиад Стари или Млади, но доколкото властта им на полуострова е била наследствена, тази характеристика би трябвало да важи и за двамата. Това дава основания да се допусне, че още от самото начало правата на Милтиад Стари са надхвърляли тези на ойкист и че терминът „тиран“ в пасажа 6.36 би могъл да характеризира също така властта му над доведените атиняни на полуострова.

Аргументацията на това разбиране е затруднена от самия Херодотов разказ, в който Филаидите са представяни ту като истински тирани, ту като противници на тиранията (Viviers 1987, 291ff.). Както показват изследванията, тази двойственост може да се отдаде на източниците, които е ползвал авторът – той явно е бил запознат с доводите от обвинителния процес за тирания срещу Милтиад Млади от 493 г. пр. Хр. както на Филаидите, така и на техните противници, и умело ги е интегрирал в единен разказ за събитията на Херсонес (Viviers 1985, Viviers 1987). Въпреки това в текста се съдържат и други податки, които свидетелстват за исконния характер на тиранската власт на полуострова още от времето на Милтиад Стари – в този смисъл би трябвало да се интерпретира сведението, че Милтиад Млади, за който със сигурност знаем, че е бил „стратег и тиран на херсонесците в Хелеспонт“ (Hdt. 4.137), управлявал (ἐτυράννευε) в Херсонес, след като по-рано с тази – т. е. тиранска – власт се сдобил Милтиад Стари (Hdt. 6.34)[61].

Политика

Установяването на Милтиад Стари на полуострова със сигурност не е било съвсем безпроблемно. Според молбата на долонките, той трябвало да им помогне да защитят територията си срещу набезите на съседните им

[61] Наскоро беше изказана хипотезата, че Милтиад Стари пристига и управлява на Тракийския Херсонес като регент на Сарди (Portalsky 2007, 132f.). Доколкото обаче в изворите липсват сведения, които да бъдат интерпретирани в тази насока (освен споменатото от Херодот застъпничество на Крез в полза на Милтиад Стари, за да бъде освободен от Лампсакенски плен – Hdt. 6.37f., срв. infra), хипотезата ще остане в сферата на предположенията.

апсинтии. Сведението предполага индиректно военни сблъсъци с това тракийско племе. За същото намеква отново текстът на Корнелий Непот, според когото Милтиад е избран за ойкист, защото „траките владеели областта и битка била неизбежна“ (Nep. Milt. 1.2.), визирайки по-скоро сблъсъците с апсинтиите, отколкото с обитаващите полуострова долонки. При всички положения, изворите очертават като единствени противници на установяването на атиняните там именно тракийските племена.

Като епизод от тази война изследователите се опитват да видят завземането на крепостта Аратос (Ἀράτου τεῖχος), която се споменава в надпис върху посветения на Зевс Олимпийски рог на Амалтея от слонова кост, дар от Милтиад, според цитата на Павзаний (Paus. 6. 19. 6)[62]. Дискусионно в случая е уточняването на кой от двамата Милтиадовци принадлежи посвещението, както и местоположението на крепостта. Проблемът с идентификацията произтича от текста на Павзаний, където той говори за Милтиад, син на Кимон, управлявал първи от неговия род в Херсонес, което отдавна е определено като погрешно – първият Милтиад, управлявал в Херсонес е синът на Кипсел, поради което с известни уговорки събитието може да се отнася към времето на Милтиад Стари (Graham 1993, 331).

Повечето автори определят крепостта като средищен център на апсинтиите, срещу които Милтиад Стари воюва, и съответно я поставят извън границите на Херсонес (Berve 1937, 39; Kahrstedt 1954, 10). Анализирайки надписа, Греъм предлага локализацията на крепостта на самия полуостров, при положение, че посветеният дар идва „от Херсонес“ (Graham 1993, 335ff.)[63]. Отсъствието на други споменавания на крепост с подобно име, както на полуострова, така и в района извън него, не допринася за разрешаването на проблема. По-логично звучи обаче, при положение, че превземането ѝ се свързва с Милтиад Стари, тя да се намира на територията на апсинтиите, т. е. извън границите на полуострова.

За разлика от по-късната традиция разказът на Херодот за събитията избягва като цяло директните сведения за предполагаемите агресивни акции на Милтиад Стари по овладяването на полуострова, като акцентира именно на строителната му дейност и създава впечатление за едно мирно

---

[62] Според Дечев „Аратос” е лично име на „тракийски династ в Херсонес” (Detschew 1976, 21). Съображението, че не ни е известна такава личност, било то от тракийски или от гръцки произход, която да е действала в района на Херсонес, подсказва възможността, че в случая става въпрос за топоним от района, каквото тълкуване се възприема и от повечето изследователи (срв. Graham 1993, 333).

[63] Преводът, който предлага Греъм на дискусионното място у Павзаний гласи: „На Зевс Олимпийски ме посветиха, дар от Херсонес, тези които завзеха крепостта Аратос. Милтиад беше техният водач”, а не „На Зевс Олимпийски бях посветен от мъжете от Херсонес, след като те завзеха крепостта Аратос. Техният водач беше Милтиад” (срв. Graham 1993, 335).

установяване чрез пасивни отбранителни действия. Това впечатление явно също се дължи на по-късната атинска политическа пропаганда. Едно от първите действия на атинянина на Тракийския Херсонес е прегражданeто на провлака със стена между градовете Кардия и Пактия, за да отблъсне грабителските набези на апсинтиите (Hdt. 6.36). Мястото на стената е било подходящо избрано и тя успешно е осигурявала защитата на полуострова, за което говори нейното възстановяване в следващите векове на три пъти – при Перикъл, Деркилид и Юстиниан (Plut. Per. 19; Xen. Hell. 3.2.9; Proc. de aedif. 4.10).

Към първите стъпки на Милтиад Стари трябва да се отнесат и сведенията за новата организация на селищния живот на полуострова. Макар и Херодот да не казва къде са настанени атиняните, по-късните извори съобщават, че селищата Критоте и Пактия са основани от Милтиад Стари, а Кардия е отново заселена (Ps.-Skymn. 699–712; срв. карта 5). Съмненията на някои изследователи, че в споменатия пасаж не става ясно кой от двамата Милтиадовци визира античния текст (Kinzl 1967, 118), са неоснователни, тъй като единствено Милтиад Стари е известен като ойкист на Тракийския Херсонес (срв. Leschhorn 1984, 80, Anm. 3). Предполага се, че към основаните от него селища принадлежи и градът Херсонес на шийката на полуострова (срв. supra 1.5.). Съсредоточаването на атинските заселници в Кардия, града Херсонес, Пактия и Критоте, т. е. в граничния район на провлака, води до заключението, че по този начин Милтиад Стари се е стремял да контролира достъпа към полуострова (Isaac 1986, 167). От друга страна, териториалното разпределение на новите селища свидетелства за земеделския характер на колонията, тъй като областта на провлака не предлага възможност за контрол на морския трафик през Хелеспонт (Berve 1939, 34)

Ако се вярва на Корнелий Непот, единият от двамата Милтиадовци при пристигането си изградил на удобни места крепости (*castella*) и разделил земята между преселниците, които водел със себе си (Nep. Milt. 2.1). За съжаление смесването на биографиите на двамата Милтиадовци от автора не позволява да се свърже това събитие конкретно с някой от тях. По-допустимо е обаче то да се отнася към времето на ойкиста Милтиад Стари. При това положение използваното определение *castella* ще носи информация за не особено големите размери на новите атински селища като Критоте и Пактия.

След като утвърждава своето присъствие на Тракийския Херсонес, Милтиад Стари се впуска в дълга война с Лампсак (Hdt. 6.36). Относно причините за този сблъсък може само да се предполага, че азиатският град е виждал в появата и утвърждаването на отсрещния европейски бряг на новия политически фактор един конкурент за контрола над протоците (Berve 1937, 37f.). В тази война лампсакените дори успяват да пленят Милтиад, но благодарение на намесата на Крез, който заплашва жителите на града, те се

виждат принудени да го освободят (Hdt. 6.37f.). Епизодът е показателен за широката и разностранна политика, която води Милтиад Стари – въпреки, че е възможно контактите му с лидийския цар да датират отпреди идването му на Тракийския Херсонес, едва сега те добиват нужното значение за утвърждаването на новото държавно образувание на полуострова.

Изворите не дават повече информация за политическата активност на Милтиад Стари на Тракийския Херсонес. Не е известно кога той умира, но във всеки случай това е станало след убийството на Кимон в Атина, тъй като Милтиад все още се споменава от Херодот към тази дата, като човека, отгледал Стесагор – едното от осиротелите деца на своя полубрат (Hdt. 6.103). Приетата от повечето изследователи датировка на смъртта на Кимон към **528/7 г. пр. Хр**. предполага последните години на Милтиад Стари да се поставят не много след тази дата (Wade-Gery 1951, 212; Isaac 1986, 171; Loukopoulou 1989b, 77, n. 6)[64]. Според Херодот Милтиад Стари бил почитан от херсонесците след смъртта си като ойкист и в негова чест били устройвани гимнастически и конни състезания, в които лампсакените нямали право да участват (Hdt. 6.38), което свидетелства за изграждането на общностно съзнание сред новодошлите с Милтиад Стари атиняни.

2.4.2. Стесагор

Според Херодот, Милтиад Стари умира бездетен, като завещава „властта и богатството си“ (τὴν ἀρχήν τε καὶ τὰ χρήματα) на Стесагор – по-големия син на полубрат си Кимон (Hdt. 6.38). За него знаем, че е възпитаван от чичо си в Херсонес и вероятно е подготвян от дълго време за властта, която трябвало да поеме (Hdt. 6.103). Известието предполага, че става въпрос за тиранската власт, с която Милтиад Стари е разполагал по отношение на траките-долонки и атиняните, така че въпреки липсата на конкретно съобщение за титулатурата на Стесагор, в съвременната литература той също е определян като тиран на Херсонес (Immerwahr 1972, 181f.). Самият акт на онаследяване, при който е търсена близкородствена приемственост и запазване властта в рамките на рода на Филаидите, демонстрира едно отклонение от характерните за ойкист правомощия и свидетелства за опитите за утвърждаване на една нова гръцка династия на Тракийския Херсонес (срв. supra 2.4.1.), вероятно подобно тази на Пизистратидите в Атина.

Известните факти от биографията на Стесагор са оскъдни. Повечето автори предполагат, че той е роден ок. 560–555 г. пр. Хр. (срв. Immerwahr

[64] Някои изследователи възприемат една по-късна дата за смъртта на Милтиад Стари – сл. 524 г. пр. Хр., тъй като поставят в тази година третата олимпийска победа на Кимон, а смъртта му – съответно след тази дата (Hammond 1956, 117f., n. 4; Berve 1967, 80).

1972, 183, n. 8 и цит. лит.). Периодът му на управление на Тракийския Херсонес не е малък – около 10 години от ок. 528/7 до към 516/5 г. пр. Хр. (за горната граница срв. infra 2.4.3.), но освен някои основни събития, в античната литература като цяло липсват данни за това време. Според Херодот войната с Лампсак продължава и при Стесагор (Hdt. 6.37f.), което говори за приемственост в политиката на новия владетел на Херсонес по отношение на основните външнополитически насоки на своя предшественик. Допустимо е също така, че при него отношенията с Атина са били изострени поради убийството на баща му Кимон от Пизистратидите. Въобще, цялото му управление на полуострова вероятно е било доста неспокойно, за което свидетелства и начинът, по който Стесагор слиза от политическата сцена – убит в притания от един човек, „който се представил за беглец, но на дело бил враг“ (Hdt. 6.38). От изложението на Херодот не стават ясни мотивите за убийството, нито произходът на убиеца. Според едно предположение, той бил беглец от Лампсак, може би поради споменаването на епизода непосредствено след разказа за войната с Лампсак (Berve 1937, 39; Владимирская 2001). Не би трябвало да се изключва обаче и възможността зад убийството на Стесагор да стоят Пизистратидите (Loukopoulou 1989b, 83, n. 2).

По аналогия с гроба на Милтиад Стари, може да се предположи, че този на Стесагор също се е намирал на полуострова, доколкото и двамата принадлежат на една династия.

2.4.3. Милтиад, син на Кимон

Управлението на Милтиад Млади на Тракийския Херсонес е обект на широк интерес още от древността до наши дни, тъй като то представлява основна част в биографията на победителя на персите при Маратон. Въпреки че периодът е относително добре документиран в античните извори в сравнение с този на двамата му предшественици, единствената сигурна дата е годината, когато той напуска полуострова и се завръща в Атина – 493 г. пр. Хр. Спорни са както последователността на известните събития от живота му на Херсонес, така и тяхната интерпретация. Основният извор е разказът на Херодот, тъй като информацията от Корнелий Непот е по-обща, а поради допуснатата грешка и липсата на разграничаване на биографиите на двамата Милтиадовци в текста липсват сигурни данни за началния период на установяването на Милтиад Млади на полуострова.

Известното за живота на сина на Кимон на Тракийския Херсонес не е много. Информацията у Херодот не е компактна – на няколко пъти авторът предава отделни моменти от управлението му на полуострова – веднъж в четвърта книга в хода на изложението за Скитския поход на Дарий и Истроския епизод (4.137), но основно в шеста книга, където той отново ре-

минисцентно се връща към властта на Филаидите на Тракийския Херсонес (6.34, 39–40) и завоюването на Лемнос (6.137ff.). На базата на това съвременните историци разграничават няколко епизода от политическата активност на Милтиад Млади като владетел на Тракийския Херсонес – установяването му на полуострова, сватбата с Хегесипила, участието в скитския поход на Дарий, превземането на о. Лемнос, бягството му от нахлулите в Тракийския Херсонес скити и завръщането му след това по настояване на долонките до окончателното му напускане на полуострова през 493 г. пр. Хр.

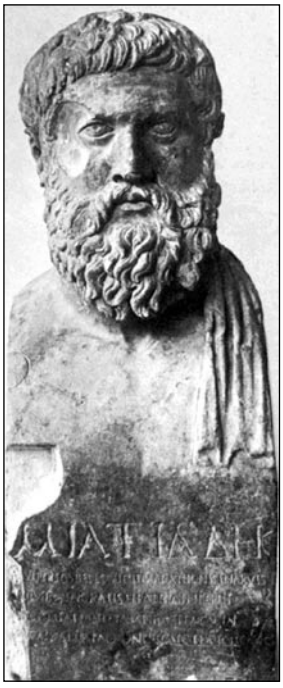

Портрет на Милтиад Млади от Равена – мраморна херма с надпис ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ, вероятно копие на оригинал от късната класическа епоха (по Smith 2003)

Установяването на Тракийския Херсонес

Особено проблемен се очертава моментът на установяването на Милтиад Млади на полуострова. Текстът на Херодот в случая е по-изчерпателен, което позволява по-задълбочена интерпретация, но също така поражда много въпроси, сходни с тези около настаняването на неговия чичо на полуострова – за отношенията с Пизистратидите, за характера на властта, и поради тази причина е необходимо да бъде приведен изцяло:

*„6.39. След като Стесагор умрял по такъв начин, Пизистратидите изпратили с една триера сина на Кимон – Милтиад, брат на умрелия Стесагор, за да поеме работата в Херсонес. Те се отнасяли добре с него още в Атина, като че ли въобще не били виновни за смъртта на баща му Кимон, за която ще разкажа на друго място как е станала. А Милтиад, като дошъл в Херсонес, си стоял вкъщи, като един вид изразявал почитта си към брат си Стесагор. А херсонесците, като узнали това, от всякъде, от всички градове се събрали тези, които управлявали (*οἱ δυναστεύοντες*), и вкупом дошли да му изкажат съболезнования и били вързани от него. А Милтиад завладял Херсонесос, като държал 500 наемници, и се оженил за Хегесипила, дъщеря на царя на траките Олор.“ (превод по ИТТ I, 232)*

Първият въпрос, който предизвиква сведението, е кога може да се датира пристигането на Милтиад Млади в Тракийския Херсонес. Изследователите привеждат два факта от биографията му, които определят хронологическата рамка – архонтската длъжност, която той заема през 524/3 г.

пр. Хр. (Wade-Gery 1951, 214; Hammond 1956, 113; Immerwahr 1972, 183, n. 8; Владимирская 2001) и участието му в скитския поход на Дарий (Hdt. 4. 137) към 514–512 г. пр. Хр. (за датировката на похода срв. infra 2.4.). Самият текст на Херодот обаче също съдържа информация в тази насока – при всички като положения събитието трябва да се постави във времето на управлението на Пизистратидите в Атина и то преди убийството на Хипарх в 514 г. пр. Хр. (срв. KlP 2, 1979, 1153, s. v. Hipparchos (1)), което дава една по-точна горна граница. По този начин идването му на Херсонес може да се търси в периода 524/3–514/3 г. пр. Хр. (Berve 1937, 40; Bengtson 1939, 28), като събитието се уточнява в **516/5 г. пр. Хр.** (Wade-Gery 1951, 212ff.; Hammond 1956, 118; Berve 1967, 81, 555; Isaac 1986, 171; Loukopoulou 1989b, 81; Viviers 1993, 222f., n. 1).

Акцентът в разказа на Херодот е поставен върху по-особения начин на установяването на Милтиад Млади на власт – за разлика от чичо му, който е поканен от долонките, и брат му Стесагор, който получава властта по наследство, Милтиад е изпратен от Пизистратидите. В съвременната историография тази тяхна инициатива се възприема в смисъл на установяване на контрол над полуострова и като израз на експанзионистичната им политика за разширяване на атинското влияние в Хелеспонтийския район към края на 6 в. пр. Хр., предвид изпращането и на Хегесистрат – един от синовете на Пизистрат, ок. 530 в Сигейон (Bengtson 1939, 27; Ehrenberg 1965, 225; Graham 1983, 32f.; 197).

Информацията, че Пизистратидите били виновни за смъртта на бащата на Милтиад – Кимон, налага логично следващия въпрос: защо при това положение тираните се спират на него? Според едно мнение по този начин те се опитват да се освободят от сина, тъй като го считат за опасен (Berve 1967, 81; Loukopoulou 1989b, 81). Споменатите от Херодот в изложението факти – доброто отношение, предоставянето даже на една триера за целта, не подкрепят тази теория, напротив – демонстрират благоразположението на Пизистратидите към Милтиад Млади. При това положение вметнатото изречение добива характера на лична оценка на античния автор и идва от времето на по-късната пропаганда по време на процеса от 493 г. пр. Хр. и желанието Милтиад Млади да се дистанцира от политиката на Пизистратидите.

Повече яснота в по-нататъшните опити да се обясни изборът на Милтиад могат да внесат някои щрихи от неговата биография. Към времето, когато е изпратен на Тракийския Херсонес, той ще трябва да е бил ок. 38 годишен, ако се приеме, че е роден ок. 554 г. пр. Хр. (Wade-Gery 1951, 220; Berve 1967, 566; Immerwahr 1972, 183, n. 8; Loukopoulou 1989b, 79). За разлика от брат си Стесагор, Милтиад е отгледан в Атина (Hdt. 6.103) и в политическата си кариера има вече зад гърба си едно архонтство през 524 г. пр. Хр. по време на Пизистратидите (вж. supra). Едва ли обаче тези стабилни

връзки с полиса, както и очевидното благоразположение на атинските тирани са единствената причина Пизистратидите да се насочат към него – не по-маловажно е, че той вероятно е имал наследствени права на властта в Херсонес (Loukopoulou 1989b, 81; Владимирская 2001, бел. 245), които му дават законово основание да претендира за нея.

Като следващ проблем в историографията се очертава сведението за предприетите от Милтиад силови мерки при пристигането му. На първо място в текста на Херодот е необходимо да се изясни кои са тези δυναστεύοντες, срещу които атинянинът реагира така остро. В литературата е предположено, че в случая става въпрос за местни тракийски племенни вождове (Фол 1972, 85[65]; Йорданов 1990, 378). Повечето изследователи смятат обаче, че тук става въпрос за представителите на гръцките колонисти от отделните полиси (Berve 1937, 40; Kahrstedt 1954, 8; Златковская 1971, 207, бел. 71; Archibald 1998, 80[66]), което е и по-вероятно, защото инак Милтиад едва ли би могъл да поддържа такива добри отношения с траките в следващите години. Употребата на този термин за характеризиране властта на родовата аристокрация в гръцките полиси не е необичаен – именно властта на Милтиад Стари в Атина е описана по този начин (ἐδυνάστευε, Hdt. 6.35).

Това разбиране на действията на Милтиад Млади срещу елита на гръцките полиси позволява на някои изследователи да квалифицират акта като „държавен преврат“, „узурпация на властта“, мотивирайки се с това, че ако той е отивал просто да наследи брат си, не е било нужно Пизистратидите да го изпращат с един от най-добрите бойни кораби или да дават официална подкрепа на експедицията му (Hammond 1956, 118; следван от Златковская 1971, 206).

Възраженията срещу подобна интерпретация се коренят в липсата на подкрепа в текста на Херодот (Loukopoulou 1989, 82). Л. Лукопулу изказва обаче едно също неприемливо предположение – според нея неутрализирането на вождове на гръцките градове и установяването на авторитарен режим демонстрира желанието му да бъдат подчинени колониите и по този начин да противодейства на евентуалните опити на Пизистратидите да култивират там центрове на реакция и да въоръжат убиеца му (Loukopoulou 1989, 83). Това обяснение е малко вероятно, тъй като, както вече беше спо-

---

[65] В този смисъл авторът се позовава на Хамънд, който определя заловените от Милтиад като „местните вождове” (local chiefs – Hammond 1956, 123). Трябва да се отбележи обаче, че в цитирания пасаж Хамънд никъде не взема отношение относно етническия им произход и по-скоро се придържа към Херодотовия текст, тъй като малко преди това отново ги нарича „местни династи” (local dynasts – Hammond 1956, 118).

[66] Разбирането им като „водачите на бившите атински колонисти” (de Libero 1996, 341) едва ли е правилно, поради невъзможността в такъв кратък срок от идването им на полуострова да се оформи елит сред тях.

менато, Милтиад Млади и Пизистратидите се намират в добри отношения и той идва на полуострова като техен представител.

Внимателният анализ на изворовия текст и преценката на мненията в историографията позволява да се внесе малко повече яснота в този кризисен за Милтиад Млади момент. Херодотовият разказ изрично показва, че Милтиад не е имал проблеми при идването си – той се настанява в къщата (вер. тази на рода на Филаидите), отдавайки почит на брат си. Добронамереният жест на представителите на градовете – да му изкажат своите съболезнования, остава неоценен и те са оковани. Така погледнато, реакцията на Милтиад Млади срещу οἱ δυναστεύοντες изглежда безпричинна – те не го провокират с нищо, а това създава впечатлението за един несправедлив акт. Тук динамиката на разказа се променя и следващите сумарно изредени действия – завземането на полуострова, присъствието на наемници, бракът с тракийската принцеса – демонстрират утвърждаването на една авторитарна власт и представят Филаида в негативна светлина. Това предполага, че предаваната от Херодот информацията е почерпана от анти-Милтиадовата пропаганда, която, както бе споменато, авторът също е познавал и ползвал (Viviers 1987, 291ff).

Следователно, пасажът едва ли може да допринесе повече за изясняване на истинските мотиви за залавянето на елита на гръцките полиси, без да се вземе предвид общата картина на политическата реалност. Без съмнение Милтиад Млади е имал достатъчно основания за своето поведение – информацията на Херодот сама по себе си предполага, че местната гръцка аристокрация е представлявала някаква заплаха за атинянина. Всъщност, в целия разказ на Херодот за делата в Херсонес освен представителите на рода на Филадите, като други важни политически фигури на полуострова фигурират единствено споменатите οἱ δυναστεύοντες. Внезапната смърт на Стесагор със сигурност предизвиква политическа криза в управлението на Тракийския Херсонес, най-малкото защото липсва номиниран наследник на властта. Тази ситуация извежда на преден план именно местния елит, чиито представители на практика се явяват също претенденти за властта, принадлежаща по право на Милтиад Млади. Единствено по този начин – като защита на правото му да наследи на властта в Тракийския Херсонес – могат да се обяснят силовите действия на Филаида, без това да се конфронтира с останалите сведения за него.

Информацията от Херодот позволява категорично управлението на Милтиад Млади на Тракийския Херсонес да бъде определено като **тирания** – такава власт той упражнявал над градовете в Херсонес (Hdt. 6.34), а и за пръв път за него е засвидетелствана малко странно звучащата длъжност „стратег и тиран на херсонесците от Хелеспонт“ (Hdt. 4.137), което предполага съвместяването на тиранската власт с тази на военен предводител. Косвено тиранската му власт се потвърждава и от повдигнатите срещу него

обвинения в тирания от 493 г. пр. Хр. (Hdt. 6.104), които, както изследванията показват, трябва да се отнесат към начина му на управление на Тракийския Херсонес, където също са живели атински граждани, а не за упражняването на такава в Атина (Ehrenberg 1965, 225f.).

Проблем в случая представлява изясняването на характера на неговото управление. В изследванията до момента въпросът за приемствеността на властта от Милтиад Стари към Милтиад Млади не е поставян директно, въпреки че тяхната роднинска връзка винаги е подчертавана. По този начин изолираното разглеждане на управлението на Милтиад Млади, без за се има предвид това на неговите предшественици на Тракийския Херсонес, налага впечатлението за неговата изключителност и за утвърждаването на нов „стил“ в управлението. В този смисъл предприетите от Милтиад Млади мерки срещу местния гръцки елит се интерпретират от изследователите като „силово управление“ (Gewaltregiment), „истинска тирания“ (reine Tyrannis) (Berve 1937, 40; Berve 1967, 81, 84), „авторитарен режим“ (Loukopoulou 1989, 82), а самият той е окачествяван като „абсолютен владетел“ (Isaac 1986, 173), който е представен като антипод на чичо си Милтиад Стари и Стесагор в рамките на морализаторските внушения на Херодот (Stahl 1987, 108; de Libero 1996, 351). Единствено Берве прави съпоставка, но стига до заключението, че в отношението на Милтиад Млади към гърците на полуострова се наблюдава промяна, в смисъл че то се трансформира от Führerschaft при Милтиад Стари и Стесагор в „истинска тирания“, докато това към траките-долонки остава непроменено (Berve 1967, 81). Това негово схващане е критикувано, най-малкото защото в античния текст никъде не се прави такова разделение на властта (Isaac 1986, 172).

За да се избегнат крайните оценки на управлението на Милтиад Млади и то да бъде обективно оценено трябва да се има предвид следното:

- впечатлението за една по-различна – репресивна – власт може да се дължи на по-различната политическа обстановка, в която са генерирани сведенията за Милтиад Млади – за разлика от Атина на Милтиад Стари, в Атина от 493 г. пр. Хр., след свалянето на Пизистратидите, тиранските методи на управление са предизвиквали възражения;
- пасажът на Херодот вероятно принадлежи на анти-Милтиадовата пропаганда (вж. supra) и поради тази причина негативната оценка на властта му на полуострова е едностранчива;
- още Милтиад Стари е разполагал с тиранска власт (срв. supra 2.4.1) и в този смисъл неговите племенници наследяват не само земята,

[67] Интересен паралел се предлага между властта на Пизистратидите в Атина и тази на Филаидите в Херсонес – на умереното управлението на Пизистрат (Arist. Ath. pol. 16), съответства това на Милтиад Стари, доколкото той също е почитан от хер-

над която властват, но и формата на управление в Тракийския Херсонес като „абсолютни владетели“.[67]

Бракът с Хегесипила

Сватбата на Милтиад Млади с дъщерята на царя на траките Олор е един от особено противоречиво оценяваните от съвременната историография факти в биографията на атинянина. Оскъдната информация около събитието води до реконструирането на една историческа реалност, основана изключително на предположения, което я прави много съмнителна.

Най-малкият проблем е хронологическият. Едната възможна датировка – в годините между 510–506, се предполага от съображението, че синът на Милтиад от този брак Кимон е стратег в 476 г. пр. Хр. и следователно трябва да е роден преди 506 г. пр. Хр. (Cavaignac 1929, 281f.; Russu 1950, 36; Wade-Gery 1951, 219, n. 43). В последно време повечето изследователи приемат обаче датирането ѝ в периода 516–514 г. пр. Хр., т. е. непосредствено след идването на Милтиад на Херсонес и преди похода на Дарий, поради споменаването ѝ у Херодот в един ред с останалите събития около установяването му (Berve 1967, 82, 566; Hammond 1956, 118; Фол 1972, 103; Ferretto 1986, 77, n. 3; Loukopoulou 1989b, 83; Viviers 1993, 223, n.1).

За Милтиад Млади това е втори брак (Hdt. 6.41; Berve 1967, 566). Някои изследователи предполагат, че първата му жена е дъщеря на Хипий, тъй като синът от този брак Метиох е добре приет от Дарий след 493 г. пр. Хр. (Wade-Gery 1951, 219; Piccirilli 1986, 69ff.), което обаче е недостатъчно като аргумент и поради това не звучи убедително (Berve 1967, 569). За съжаление на базата на това предположение се гради по-нататъшната интерпретация на политическите аспекти на браковете на Милтиад Млади – още Уейд-Джери формулира хипотезата за сватбата с тракийската принцеса като акт на враждебност срещу Хипий и проява на самостоятелна политика на тирана на Херсонес, което според него води впоследствие до скъсване на отношенията с Атина и до коренна преориентация във външнополитически план (Wade-Gery 1951, 215f., 219, n. 43). В по-новите изследвания тази теза се възприема наготово без да се анализира ситуацията по-задълбочено (Loukopoulou 1989b, 83f.; Ferretto 1986, 80f.; Владимирская 2001). При аргументацията ѝ се привеждат сведенията за сближаването на Атина с Лампсак, при което Хипий дава дъщеря си за жена на сина на лампсакенския тиран Хипокъл (Thuc. 6.59.2–3), възприемано като свидетелство за проперсийска политика на Атина. Фактът, че малоазийският град е известен като враг на

сонесците, докато периодът на известните със своите сурови мерки братя Хипий и Хипарх е съпоставим с този на братята Стесагор, който подобно Хипарх също е убит, и Милтиад Млади. Впечатлението, че Филаидите в Тракийския Херсонес следват модела на властта на Пизистратидите в Атина се налага само по себе си.

предишните тирани на Херсонес – Милтиад Стари и Стесагор, води от своя страна до интерпретацията на политическия курс на Хипий съответно и като разрив с Милтиад Млади. Несигурната релативна хронология на следните събития – сватбата на Милтиад Млади с Хегесипила, Скитския поход на Дарий, убийството на Хипарх, сближаването Атина-Лампсак, не позволява обаче да се определи еднозначно дали създаването на коалицията Атина-Лампсак-Персия е причина за протракийската политика на Милтиад Млади (Wade-Gery 1951, 216), или обратното (Loukopoulou 1989b, 83f.; Ferretto 1986, 80ff.).

Червенофигурна чиния с изобразен конник-стрелец в тракийски дрехи, с надпис Μιλτιάδης καλός, *Оксфорд, Ашмолеан музей, http://163.1.48.106/Test/Vases/ASP/ViewBook.asp*

Освен това трябва да се изтъкне, че по отношение на Милтиад Млади сближението на Хипий с Лампсак търпи и друго обяснение в смисъл, че действията на атинския тиран способстват за прекратяване враждата и установяването на примирие между Лампсак и Херсонес (Kinzl 1967, 39; срв. Ferretto 1986, 81, n. 23 и цит. лит.). Доколкото при Милтиад Млади липсват въобще сведения за някакви конфликти с малоазийския град, тази интерпретация стои по-близко до текста на Херодот и известното за добрите отношения между Милтиад Млади и Хипий, което я прави по-приемлива. Появата на главата на Атина като реверсен тип в тетрадрахмите на Тракийския Херсонес, които се датират във времето на Милтиад Млади (Цветкова 2004, 18, табл. 1/1–2), се счита също за заемка от атинското монетосечене и се възприема като свидетелство за добрите отношения между Атина и Тракийския Херсонес.

Тези съображения не позволяват да се поддържа тезата за анти-атинска насоченост на връзката на Милтиад Млади с Олор поне към времето на утвърждаването ѝ. Негативната ѝ оценка, която прозира в текста на Херодот, отговаря на една по-късна ситуация – към времето на процеса срещу Милтиад Млади, когато в демократична Атина след 493 г. пр. Хр. тя явно е възприемана като анти-атинска (Archibald 1998, 114)[68].

Единственият директен извод от известието за брака на Милтиад Млади с Хегесипила, без при това интерпретацията да се отклонява от казаното от Херодот, е че по този начин владетелят на Херсонес си осигурява подкрепата на царя на траките Олор. В този смисъл сватбата наистина представ-

[68] Това съответно свидетелства за отношението спрямо траките в Атина към тази дата или към времето, когато Херодот е събирал информацията си.

лява един далновиден политически ход. Със сигурност той не е продиктуван от желанието на Милтиад Млади да се конфронтира с Хипий (за което няма директни изворови данни), а е наложен от несигурната обстановка на полуострова, в която той попада. Тази несигурност е илюстрирана най-добре от другите негови действия – залавянето на местните първенци, присъствието на 500 наемници. Логично е да се предположи, че убийството на Хипарх в 514 г. пр. Хр. по някакъв начин рефлектира и върху положението на владетеля на Херсонес. Нямаме данни какво е било отношението му към събитията в Атина, но предприетите от него мерки донякъде повтарят, макар и не толкова драстично, тези на Хипий срещу участниците в заговора. Вероятно сложната ситуация в Атина по това време и невъзможността ѝ да оказва помощ на херсонеския тиран го кара да прибегне до сключване на договор с тракийския владетел. Съюзът с Олор прави Милтиад от тогава насетне свързан с тракийската култура, която чрез него прониква в Атина. За това свидетелстват намереният там червенофигурен съд с изображение на конник в тракийски дрехи и надпис Μιλτιάδης καλός, датирани ок. 520–510 г. пр. Хр., които се възприемат като агитация в полза на Милтиад (Златковская 1971, 207; вж. и Wade-Gery 1951, 220f.).

Съществен проблем представлява локализацията на владенията на тракийския тъст на Милтиад. Най-общо в литературата се противопоставят две хипотези – югозападната и югоизточната. Привържениците на югозападната локализация се позовават на родословието на Тукидид, за когото се знае, че е имал имение в Скаптесиле, че баща му е носел същото тракийско име Олор, и се предполагат роднински връзки с Филаидите (Thuc. 4.104.4; Plut. Cim. 4; Paus. 1.23.9; Marc. vita Thuc. 1ff.; KlP 5, 1979, 792f., s. v. Thukydides, (2); за други извори срв. Russu 1950, 34, n. 2). Съответно, тракийският цар от края на 6 в. пр. Хр. Олор е представян в историографията като владетел в района на Пангей (Cavaignac 1929, 284; Ferretto 1986, 77, n. 2), и последователно е свързван с племената сатри (Cavaignac 1929, 284), бизалти (Фол 1972, 101–104; Jordanov 2002, 275) или сапеи (Isaac 1986, 33). Като потвърждение на югозападната локализация изследователите виждат монетосеченето на Тракийския Херсонес по времето на Милтиад Млади (т. е. първият период на монетосечене на Тракийския Херсонес – срв. Цветкова 2004, 17–19), за което смятат че е било възможно благодарение на контрола над пангейските рудници (Ferretto 1986, 78f.)

Югоизточната локализация пък се основава по-скоро на логичните предположения, че Милтиад Млади трябва да е потърсил съюза на някой близко разположен тракийски династ, за да може помощта му да е навременна и ефективна, при което Олор е представян общо като цар в Тракийския Херсонес (Perdrizet 1910, 8, 21, n. 7; Archibald 1998, 80), или по-конкретно като цар на долонките (Asheri 1988, 138), или на апсинтиите (Loukopoulou 1989, 85).

И двете хипотези имат своите слаби моменти, най-малкото защото не са подкрепени от директни изворови податки. Така например, против югозападната локализация освен пространствената отдалеченост от Тракийския Херсонес, могат да се изтъкнат и доста по-основателните съображения, че имението в Скаптесиле Тукидид получава в наследство от жена си (Marc. vita Thuc. 19f.; срв. Perdrizet 1910, 21, n. 6; Russu 1950, 39; Delev 2002, 304, n. 25), а не по линия на и без това несигурната връзка на баща му Олор с рода на Милтиад Млади (за родословието – срв. Russu 1950, 34ff.). От друга страна, Олор със сигурност не е бил вожд на долонките, доколкото техният династически дом е в криза още към средата на 6 в. пр. Хр., което води и до призоваването на Милтиад Стари. Разбира се, в течение на няколкото десетилетия до идването на Милтиад Млади стабилизирането на царската династия на долонките е възможно, но малко вероятно при засиленото атинско/гръцко присъствие на полуострова.

В последните години бе формулирана още една – трета – хипотеза, която сякаш се опитва да обедини югозападната и югоизточната локализация. Според нея владенията на тракийския династ са се разполагали в хинтерланда на Тракийския Херсонес, като връзките на Тукидид с (името) Олор се интерпретират в смисъл, че властта на едноименния базилевс се е разпростирала широко, т. е. не е била ефимерна (Archibald 1998, 80). Опитът да се представи Олор като владетел, контролиращ една пространна територия по цялото Егейско тракийско крайбрежие за съжаление не издържа критиката, най-малкото защото самият текст на Херодот внушава една картина на племенна раздробеност в този район, изреждайки 7 тракийски племена (пети, кикони, бистони, сапеи, дерсаи, едони, сатри) в участъка между Хеброс и Стримон (Hdt. 7.110).

Тези съображения явно карат някои изследователи да се придържат към другата – четвърта – възможност относно произхода на Олор, която може би е по-правилната позиция по отношение на извора, и да признаят неизвестния произход на този тракийски династ (Isaac 1986, 33, n. 169; Loukopoulou 1989, 83 n. 4; Delev 2002, 301).

С риск да се увеличат с още една хипотезите е необходимо да бъдат изтъкнати някои моменти, които се налагат при внимателния прочит на текста на Херодот. Още Ашери обръща внимание, че Олор е един от първите исторически засвидетелствани базилевси заедно със Ситалк (Asheri 1988, 138). Констатацията не е много коректна по отношение съпоставката със Ситалк, тъй като преди него също исторически е засвидетелстван баща му Терес. Наблюдението обаче е вярно, но с уточнението, че Олор всъщност се явява не един от първите, а първият исторически тракийски базилевс, чието управление трябва да се потърси в последните десетилетия на 6 в. пр. Хр. (което прави опитите за локализацията на неговите владения още по-наложителна). В случая по-интересен е фактът, че Херодот опреде-

ля Олор като „базилевс на траките“. Такава титулатура е известна единствено още за одрисеца Ситалк (Hdt. 7.137), въпреки че авторът познава и други вождове на конкретни племена – на долонките (Hdt. 6.34), на бизалтите и крестонската земя (Hdt. 8.116). Съпоставката предлага възможността да се помисли за династическа връзка между тези двама „базилевси на траките“, която на този етап обаче е недоказуема. Ако не се дължи на неинформираността на автора за племенната принадлежност на Олор, използваната титулатура по-скоро свидетелства за неговото възприемане действително като един надплеменен вожд. Фактът, че дъщерята на този тракийски владетел Хегесипила носи гръцко име (Russu 1950, 39; Isaac 1986, 172), свидетелства най-малко за предишни контакти на тези траки с гърците.

В интерпретацията на брака на Милтиад Млади и Хегесипила в историографията се наблюдава един съществен пропуск – до момента той е разглеждан предимно от позицията на атинянина и рядко е поставян въпросът за политиката, която тракийският базилевс е преследвал чрез брака на дъщеря си. За съжаление, липсата на други сведения за тракийската гледна точка ни оставя само да гадаем за целите на Олор, каквито той неминуемо е имал. Подобно на Милтиад, тракийският цар от своя страна също ще да е получил подкрепата на владетеля на Херсонес, а чрез него (и чрез съчинението на Херодот) е бил популяризиран в Атина (и в средата на 5 в. пр. Хр.). Съпоставяйки с известното за други подобни династически бракове в одриския царски дом в 5 в. пр. Хр., които могат да бъдат възприемани като уреждане на граничните отношения (на дъщерята на Терес с царя на скитите Ариапит – Hdt. 4.80; на Севт I със сестрата на македонеца Пердика – Thuc. 2.101), може да се предположи, че чрез брака Милтиад-Хегесипила тракийският и херсонеският владетел са регулирали пограничните си отношения, особено ако се приеме локализацията на Олор в хинтерланда да полуострова.

Епизодът при Истрос

Хронологията на предприетия от Дарий I поход срещу скитите след утвърждаването му на персийския престол продължава да е спорна и се движи между 519 и 512 г. пр. Хр. (срв. прегледа у Ботева-Боянова 2000, 40, бел. 79). Несъстоятелността на ранната му датировка в 519 г. пр. Хр. бе отдавна показана (срв. Ботева-Боянова 2000, 41, бел. 80), но въпреки това тя се появява и в някои по-скорошни изследвания (Balcer 1972, 116; срв. и Balcer 1995, 149, n. 13, който се отказва от нея). Повечето изследователи обаче са склонни да поставят похода към края на периода – в годините между 514–511 г. пр. Хр. въз основа на споменаването му в Tabula Capitolina II 22–26 едновременно с убийството на Хипарх в Атина, датирано в 514 г. пр. Хр. (срв. прегледа у Balcer 1972, 103; Gardiner-Garden 1987, 339–340; Archibald 1998, 80; Stronk 1999, 55, n. 1; Ботева-Боянова 2000, 40–45; Владимирская

2001, бел. 248; Jordanov 2003, 40). В последното специализирано изследване върху персийските завоевания Дж. Балсър се присъединява също към датировката на похода след 514 г. пр. Хр., когато през късната есен Дарий тръгва от Суза и преди 512 г. пр. Хр., когато се завръща обратно там, след като е прекарал зимата в Сарди, поставяйки по този начин кампанията в **513 г. пр. Хр.** (Balcer 1995, 149ff.).

Участието на Милтиад Млади в Скитския поход на Дарий е едно от особено значимите събития от живота му. В текста на Халикарнасеца информацията за похода се открива в четвърта книга, т. е. отделно от разказа за управлението на Филаидите на Тракийския Херсонес, което създава известни проблеми при уточняването на релативната хронология на отделните събития от живота на този херсонески владетел. Името на Милтиад Млади, „стратег и тиран на херсонесците от Хелеспонт“ (στρατηγέοντος καὶ τυραννέοντος Χερσονησιτέων τῶν ἐν Ἑλλησπόντῳ), откриваме сред списъка от имена на съпровождалите царя при това начинание гръцки тирани на хелеспонтийските градове Абидос, Лампсак, Парион, Проконесос, Кизик и Византион, както и от йонийските Хиос, Самос, Фокея и Милет (Hdt. 4.137f.). Според Херодот йонийците и хелеспонтийците предвождали флотата (Hdt. 4.89), което предполага участието на Милтиад Млади в операцията по море подобно останалите хелеспонтийски тирани, макар че в литературата се срещат и други предположения – че той придружава лично Дарий по суша (Данов 1969, 334). Задачата на флотата била да построи мост на река Истрос, на два дена път от устието на реката, където тя се разделя на ръкави (Hdt. 4.89), както и да го пази по време на операцията срещу скитите. След като обаче определеният срок до завръщането на царя изтекъл, а скитите поискали мостът да бъде разрушен, тираните се събрали на съвет. Разказът подчертава по-различното отношение на Милтиад Млади, който е представен като проводник на идеята да разрушат моста и да освободят по този начин Йония. В съвета обаче се приема противното предложение на Хистией от Милет, който изтъква, че ако го няма Дарий, и те ще загубят властта си, тъй като са станали тирани с негова помощ (Hdt. 4.98; 136f.).

В литературата този така наречен „епизод при Истрос“ получава различна оценка. Първият проблем, който възниква при интерпретацията на текста, е относно внушаваната там антиперсийска позиция на Милтиад Млади. Въпреки че някои изследователи не подлагат на съмнение сведението и го възприемат буквално (Bengtson 1939, 29ff.; Wade-Gery 1951, 216f.; Isaac 1986, 174f.), повечето са склонни да определят историята за поведението на Милтиад Млади при Истрос като късна измислица, съчинена от неговите защитници в Атина при процеса за тирания, най-малкото защото доводът за „освобождаването на Йония“ звучи анахронично към времето на похода на Дарий и вероятно е повлиян от политическите настроения след Йонийското въстание и определят участието му във войската на Дарий като

израз на проперсийската му политика (Berve 1937, 41, Anm. 1; 42; Berve 1967, 82; 567; Loukopoulou 1989, 87ff.; Austin 1990, 299f., 303; Balcer 1995, 150; Archibald 1998, 80; Cawkwell 2005, 48).

Действително, описаните последвали събития свидетелстват по-скоро за лоялността на Милтиад Млади към Персия. В този смисъл може да се погледне на избора на обратния маршрут на Дарий през Сестос (Hdt. 4.143), тъй като царят едва ли би рискувал да преведе армията си през Херсонес, където тя лесно би могла да бъде блокирана от един неприятелски настроен владетел. Бродът при Сестос е предпочетен и поради предположението, че този през Босфора не е предлагал гаранции за сигурността на армията – в този смисъл се привежда известието на Ктесий за калхедонците, които искали да разрушат моста при Бизантион и олтара на Зевс Диабатериос, издигнат там от Дарий (Ctes. fr. 13.21; Loukopoulou 1989b, 88; срв. и Boshnakov 2004, 147f.). Като допълнителен аргумент за нереалността на разказаната история за поведението на Милтиад Млади при Истрос може да се изтъкне липсата на реакция от страна на Великия цар, каквато със сигурност би трябвало да се очаква при един такъв опит за измяна[69].

Разбира се, съществува и трето мнение – тоталното отричане на участието на Милтиад Млади в Скитския поход (Shimron 1987). Тази наскоро възродена стара идея се основава на възприетата корекция на съобщените в пасажа на Херодот (6.40) цифри за времето на бягството на Милтиад Млади от скитите, където вместо „преди 3“ е предложено да се чете „преди 13 години“ (срв. infra), и произхождащата от това късна датировка на идването му на Херсонес – ок. 510–508 г. пр. Хр., с изходна точка Сигейон (а не Атина), където по това време се намирал и Хипий (Shimron 1987, 33ff.). Аргументацията на тази трактовка е доста комплицирана и се отдалечава значително от текста на Херодот, поради което е неубедителна и не намира поддръжници.

Независимо как ще се погледне на позицията на Милтиад Млади към Персия при Истрос, участието му в Скитския поход на страната на Дарий недвусмислено говори за наличието на някакви отношения между двете страни, определящи положението на Милтиад Млади като не по различно от това на останалите гръцки тирани във войската на Дарий при Истрос (Austin 1990, 303), което поставя логичния въпрос кога и при какви обстоятелства се стига до тях.

---

[69] Такава е логиката на Корнелий Непот, който обяснява напускането на Тракийския Херсонес от Милтиад Млади именно със страха от реакцията на Великия цар поради поведението му при Истрос (Nep. Milt. 3.1 ff.), без обаче да прави ясно разграничение между отделните бягства на Милтиад Млади от полуострова – пред скитската опасност и окончателното му напускане след Йонийското въстание, разглеждайки ги като едно.

Л. Лукопулу, която се придържа към тезата за разрива между Атина и Милтиад, смята че това е причината той да потърси политически съюз с Персия, за да осигури положението си на полуострова, при което той признал върховенството на персийския цар (Loukopoulou 1989b, 84ff.).

Съображението, което се изтъква в литературата – че единствен сред останалите тирани при Истрос Милтиад Млади не дължи властта си на Дарий (Isaac 1986, 174), както и показаната несъстоятелност на тезата за обтегнатите отношения с Атина, налага да се потърси едно по-адекватно обяснение на съюза с Персия, отколкото само като акт, осигуряващ властта му на полуострова. При това е необходимо политиката на Милтиад Млади да се разглежда не като изолиран акт, а да се постави в светлината на отношенията между владетелите на Тракийския Херсонес и малоазийските държави. Такава насока на разсъждения дава М. Остин, който говори общо за политика на Филаидите спрямо Персия (Austin 1990, 303), но заключава, че обстоятелства, при които те се подчиняват на Великия цар, са неясни.

Несъмнено като владетели на Тракийския Херсонес Филаидите са следели политическите събития и в Мала Азия. Разполагаме обаче единствено със сведения за връзките им с Лидийското царство и с гръцкия полис Лампсак (срв. supra 2.4.1; 2.4.2). За времето на Милтиад Стари и Стесагор липсва каквато и да е информация за контакти с Персия. Твърде възможно е обаче още по времето на Милтиад Стари завземането на Сарди да е наложило препотвърждаването на отношенията с новия политически фактор в Мала Азия и наследник на Лидийското царство – Ахеменидската империя. Вероятно тази политическа линия наследяват и неговите приемници Стесагор и Милтиад Млади, по силата на което последният е бил задължен да участва в Скитския поход на Дарий.

Отношенията на Милтиад Млади с Персия явно не са били константни, защото след краха на Йонийското въстание той предпочита да се завърне в Атина. Мотивите за този избор са неясни, а поведението му се определя в някои съвременни изследвания като „необичайно“ (Austin 1990, 303), още повече, че синът му от първия брак – Метиох, заловен след бягството на баща му от Херсонес, се радвал на добър прием при Дарий – бил обсипан с богатства, оженен за персийка, а децата му получили персийско възпитание (Hdt. 6.41).

Завладяването на Лемнос

В края на шеста книга Херодот съобщава една интересна подробност относно политическата активност на Милтиад Млади. Според легендата обитаващите о. Лемнос пеласги трябвало да се предадат на Атина, когато нейните кораби дойдат там, „гонени от северния вятър“. Когато Милтиад Млади се установил на полуострова, той преплавал от Елайус до Лемнос и заставил пеласгите да изпълнят обещаното. Жителите на Хефестия се

предали, но тези на Мирина не били съгласни „Херсонес да бъде Атика“, поради което градът бил обсаден и превзет. Така тиранът на Херсонес наложил атинска власт на Лемнос, изгонвайки от там пеласгите (Hdt. 6.136, 139f.). Картината се допълва от текста на Диодор, според когото тирените (т. е. пеласгите) напуснали острова поради страха си от персите, при което тиренският водач Хермон предал земите на Милтиад Млади (Diod. 10. 19.6).

Въпреки че Херодот говори само за завладяването на Лемнос, изследователите предполагат, че в същия поход бил подчинен и Имброс (Wade-Gery 1951, 212; Berve 1967, 568; Ehrenberg 1965, 232; Austin 1990, 303). Действително, този остров се споменава от Херодот по повод на бягството на Милтиад Млади от полуострова, когато, преследван от финикийската флота, той намира убежище там (Hdt. 6.41). Разположението му на линията Херсонес-Лемнос предполага, че той едва ли е убягнал от вниманието на херсонеския владетел, но липсата на конкретни сведения за завладяването на Имброс не позволява тази теза да се поддържа дефинитивно. Още повече, че в хода на процесите срещу Милтиад Млади подобна негова заслуга едва ли щеше да бъде пропусната да бъде спомената.

Сведението за завладяването на Лемнос често се привежда в подкрепа на възприемането на Тракийския Херсонес като атинско владение – в смисъл, че корабите, на които пеласгите щели да се предадат доброволно, трябвало да дойдат от атинска земя, въпреки че отказът на жителите на Мирина говори за обратното (срв. Berve 1937, 9ff.; Bengtson 1939, 10ff.; Isaac 1986, 175). Явно тази концепция за полуострова отговаря по-скоро на ситуацията от периода на 5 в. пр. Хр. и установяването на атинската хегемония в морския съюз. Реалните мотиви за подчиняването на Лемнос е трудно да бъдат изведени – текстът на Херодот създава впечатлението за самостоятелна инициатива на Филаида, който се опитва да разшири собствените си владения и завладява острова за себе си (Berve 1967, 568). Твърдението обаче, че пеласите са изгонени от острова, свидетелства за планирано заселване там на ново население (Berve 1937, 51) и може да се възприема като целенасочена атинска политика. При всички положения, тази акция на Милтиад Млади е политически ход, който предопределя по-късните атински интереси към района.

Датировката на събитието е спорна – споменаването му откъснато от основния екскурс за властта на Филаидите в текста на Херодот затруднява поставянето му в релативната хронология на събитията от живота на Милтиад Млади. В тази насока като ориентир може да послужи известието за завладяването на островите Лемнос и Имрбос от персийския военачалник Отанес, който като приемник на Мегабаз е назначен за „стратег на мъжете от крайморските области“ и подчинява в същата кампания Бизантион, Калхедон, Антандрос, Лампонион. Ожесточената съпротива на лемносци

води до тяхното – макар и не пълно – унищожение. Над оцелелите персите поставят за управител Ликарет, който обаче скоро умира (Hdt. 5.26f.). Установяването на персийската власт над двата острова би трябвало да се търси при всички положения след скитския поход на Дарий и действията на Мегабаз в Европа. Събитието е различно датирано в историографията – между 513 г. пр. Хр. (Wade-Gery 1951, 217), 511 г. (Berve 1967, 82) или 509 г. пр. Хр. (Hammond 1956, 125), но по-вероятно изглежда поставянето му в 512 г. пр. Хр. (Balcer 1995, 155f).

Съобразно това, изследователите търсят акцията на херсонеския владетел преди или след персийското завладяване на острова. Ранната датировка – ок. 515/4 г. пр. Хр. (Hammond 1956, 122ff., 126), както и късната – в първите години на Йонийското въстание – 499 или 498 пр. Хр. (Wade-Gery 1951, 217; Bengtson 1939, 41f.; Isaac 1986, 175) не са добре аргументирани и предизвикват доста възражения. Първата се основава на споменаването на събитието непосредствено преди Скитския поход на Дарий в биография на Милтиад от Корнелий Непот (Nep. Milt. 2.4), която обаче е доста компрометирана и ненадеждна в хронологичесто отношение, а втората – единствено на съображението, че едва тогава Атина би предприела такъв очевиден антиперсийски ход (срв. критиката у Berve 1967, 568).

По-убедителна изглежда възприетата от повечето автори датировка на Милтиадовата кампания в периода **510–506/5 г. пр. Хр.** (Berve 1937, 50; Berve 1967, 83, 568; Ehrenberg 1965, 232; Lanzillotta 1977, 90). Тя е основана на хронологията на Диодор, където завладяването на острова се споменава след разказа за Скитския поход на Дарий и преди разрушаването на Сибарис в 511/0 г. пр. Хр. и войната на атиняните срещу беотийците и халкидците от 506 г. пр. Хр. (Diod. 10.19.5, 10.23, 10.24.3; срв. Lanzillotta 1977, 86, n. 3–5). Акцията на Милтиад трябва да се потърси със сигурност след завоюването на острова от Отанес, защото в противен случай персите биха се сблъскали с неговата власт там (Berve 1937, 47). За уточняването на долната граница на периода към 510 г. пр. Хр. се привежда и един известен надпис от района на Хефестия, датиран в 6–5 в. пр. Хр. (IG XII Suppl. № 337), на който се разчита Клистеновата фила Хипотония, последвана от списък имена. Свидетелството се възприема като индикация за присъствието на атински граждани на острова, като тяхното установяване там трябва да се потърси във времето след реформите на Клистен от 508/7 (Berve 1937, 51; Lanzillotta 1977, 90; Jones 1987, 187).

Така разгледани данните позволяват реконструирането на релативната хронология на събитията около съдбата на Лемнос: Скитския поход на Дарий – завладяването на Лемнос от Отанес и назначаването на Ликарет за управител – смъртта на Ликарет – завладяването на Лемнос от Милтиад и изгонването на пеласгите (или предаването на острова от тиренския водач Хермон на Милтиад поради страха от персите) – войната на атиняните

срещу беотийците и халкидците. При това положение Милтиад Млади ще трябва да се е възползвал от политическия вакуум в следствие скорошната смърт на назначения управител на острова Ликарет и отсъствието на персийски контрол там, за да реализира завоеванието си.

Съвременната историография определя завладяването на Лемнос като доста враждебен спрямо Персия акт, който бележи поредния завой в политиката на Милтиад (Berve 1937, 56). Тази интерпретация налага съвсем логично въпроса как Милтиад Млади успява да сложи ръка на острова, без да се конфронтира с персите, което се обяснява с „политическата летаргия“ на последните в годините непосредствено преди Йонийското въстание (Berve 1967, 568). Доколкото обаче анализът на отношенията на херсонеския владетел с персите показва, че те са били традиционно добри (срв. supra), липсата на някаква реакция от тяхна страна по-скоро прилича на мълчаливо съгласие и е твърде възможно – подобно случая на Хистией и едонския Миркин (Hdt. 5.21), правото на Милтиад Млади да сложи ръка на Лемнос да е санкционирано и одобрено от Великия цар (в този смисъл Austin 1990, 304).

Бягството от скитите

В екскурса на Херодот за Филаидите, непосредствено след описанието на установяването на властта на Милтиад Млади, авторът споменава за нахлуване на разсърдените от Дарий скити към Тракийския Херсонес, което принудило херсонеския тиран да потърси спасение и да избяга от полуострова, докато опасността не отминала и долонките не го върнали обратно[70].

Интерпретацията на пасажа е доста комплицирана и поражда широка полемика в историографията. Проблемът произтича от самия Херодот, който явно се опитва да внесе ред в хронологията на събитията, но поради грешка – или в стила на автора, или на преписвача, не става ясно какво точно има предвид. Текстът съдържа няколко хронологически податки, които обаче взаимно си противоречат. От една страна, Херодот въвежда разказа с пояснението, че Милтиад Млади бил „дошъл отскоро в Херсонес (νεωστὶ ἐληλύθεε), когато го връхлетели други нещастия, много по-тежки от предишните“ (Hdt. 6.40.1). Логиката на това съобщение, както и мотивите, които Херодот изтъква за скитското нашествие – провокацията на

[70] Hdt. 6.40.1. Този Милтиад, синът на Кимон, когато току що бил дошъл в Херсонесос, сполетели го други неща, по-тежки от предишните. Защото на третата година преди това той избягва от скитите. Скитите-номади, разсърдени на цар Дарий, се съюзили и дошли чак до този Херсонесос. 2. Милтиад не дочакал идването им, а избягал от Херсонесос, докато скитите се оттеглили и долонките го върнали обратно. Това станало на третата година преди тези събития, които се случили тогава. (превод по ИТТ I, 232).

Дарий – предполагат датирането на ответна скитска реакция в началото на управлението на Милтиад Млади и непосредствено след похода на персите към Скития (Фол 1977, 12; Loukopoulou 1989b, 90f.).

От друга страна, обаче твърдението, че Милтиад Млади напуснал полуострова „на третата година преди нещастията, които му се стоварили сега“[71], визирайки явно рейда на финикийската флота от 493 г. пр. Хр., предполага скитското нападение и бягството да се поставят съответно в 496 г. пр. Хр., което пък се конфронтира с информацията от предходния пасаж, че той бил дошъл отскоро в Херсонес.

Издателите на Херодот се опитват да разрешат този конфликт като предлагат или да отпаднат някои фрази от текста, или пък добавят такива (срв. прегледа у Viviers 1993, 224f.). Така например, привържениците на ранната датировка на бягството – в 514/3 г. пр. Хр., след похода на Дарий – се основават на предложената корекция на текста, при което в пасажа 6.40.2 отпадат τρίτῳ ἔτει и τῶν τότε μιν κατέχοντων (Wade-Gery 1951, 216f.; Berve 1967, 567).

Привържениците на късната датировка на събитието – в 496/5 г. пр. Хр. (Berve 1937, 56ff.[72]; Bengtson 1939, 30–37; Hammond 1956, 119; Viviers 1993, 234), предлагат да се игнорира сведението, че Милтиад Млади бил дошъл отскоро като несигурно[73].

Някои автори отнасят двете споменавания „на третата година“ към различни събития. Според тях първото (Hdt. 6.40.1) се отнася за датирането на скитското нашествие на третата година след похода на Дарий, когато Милтиад Млади бяга от полуострова, а второто (Hdt. 6.40.2) – за датирането завръщането му на третата година преди пристигането на финикийската флота. По този начин те аргументират едно по-дълго отсъствие на

---

[71] τρίτω μὲν γὰρ ἔτεϊ τούτων – Hdt. 6.40.1; ταῦτα μέν δὴ τρίτω ἔτεϊ πρώτερον ἐγεγόνεε τῶν τότε μιν κατεχόντων – Hdt. 6.40.2.

[72] По-късно Х. Берве се отказва от късната датировка на скитското нашествие и го поставя към 514/3 (Berve 1967, 567).

[73] Относно скитското нашествие съществува и друга гледна точка в историографията, според която сведението е неисторично и отразява по-ранни сведения за кимерийските нашествия (Фол 1972, срв. коментара у Hérodote-Coll. Bude, Liv. IV, 28, n. 5). Съмнения относно историчността му споделя и де Либеро, аргументирайки се с това, че за победителя на персите при Маратон отблъскването на скитите едва ли би представлявало проблем и отдава представянето му в случая от Херодот, респективно – от неговия източник, като слаб пълководец на антифилаидовата пропаганда (de Libero 1996, 349). Повечето автори обаче са склонни да се доверят на текста на Херодот. Информация за скитско нашествие след похода на Дарий се открива както в текста на Страбон (Strab. 13.1.22), който твърди, че именно поради приготовленията на скитите да преминат през Хелеспонт, Дарий опожарил Абидос и градовете по Хелеспонт, така и в епитомето на Ктесиевата история на Персия от патриарх Фотий (Ctes. fr. 13.20, срв. Berve 1937, 57; срв. коментара върху историчността на Ктесий у Bichler 2004).

Милтиад Млади от Тракийския Херсонес. Х. Бенгтсон предполага, че той на няколко пъти е бил принуден да напусне Тракийския Херсонес – след съвета при Истрос (513 г. пр. Хр.), но се връща в началото на Йонийското въстание (499 г. пр. Хр.), за да го напусне отново през 496 г. пр. Хр. поради скитската опасност и е върнат впоследствие от долонките (Bengtson 1939, 30–37). Според Н. Хамънд Милтиад Млади отсъствал от полуострова за целия период от 510 г. до 496 г. пр. Хр., което време той прекарва в Атина (Hammond 1956, 118f.). Динамиката на описанието на Херодот говори обаче за една кратковременна акция на скитите и хронологически близки събития между бягството и завръщането на Милтиад Млади, поради което тезата за едно по-продължително негово отсъствие от полуострова не може да бъде поддържана. Още повече, че липсва каквато и да е изворова информация в подкрепа на едно по-дълго отсъствие на Милтиад Млади от Тракийския Херсонес, или която да потвърждава временното му завръщане в Атина.

За бягство на Милтиад Млади от полуострова непосредствено след похода на Дарий, се споменава и в биографията от Корнелий Непот, който го обяснява обаче със страха от наказанието на Великия цар заради поведението му при Истрос, а не заради скитите, за чието нашествие към полуострова той очевидно не знае нищо. Корнелий Непот въобще съобщава само за това бягство на Милтиад Млади и твърди, че тогава той се завръща в Атина и поема отбраната на полиса (Nep. Milt. 3.1 ff.). Доколкото хронологията на късния извор е компрометирана поради смесването на събития и факти от живота на двамата Милтиадовци на Тракийския Херсонес, сведението не допринася за изясняването на проблема. Л. Лукопулу отдава тази раздвоеност в сведенията на самия Милтиад Млади, който е нагаждал мотивите си за бягството според ситуацията – пред персийските власти – заради скитите, а пред Атина – заради бунта при Истрос (Loukopoulou 1989b, 90f.). Предвид обаче, че са известни две бягства на Милтиад Млади от полуострова – първото заради скитите и второто окончателно – съвсем естествено е раздвоеността да се дължи на различни мотиви в двата случая.

Едно друго решение възприема Б. Шимрон, който възражда старата идея за предаването на числото в Hdt. 6.40.2 с буквения му еквивалент „γ“, при което една грешка при преписите е твърде възможна. Той възприема отдавна предлаганата поправка на мястото да се чете „ιγ“, т.е. „13 години“ и поставя бягството на Милтиад Млади в 506/5 г. пр. Хр., а първото му пристигане на Херсонес едва в 508/7 г. пр. Хр., при което отрича въобще участието му в Скитския поход (Shimron 1987, 27). Тази късна датировка на установяването на Милтиад Млади на Херсонес не се споделя обаче от други изследователи поради свръхкритичното отношение към информацията на Херодот, както и поради факта, че в кодексите на Херодотовия текст цифрата винаги е изписвана с думи, а не с буквения еквивалент.

Последният детайлен смислов и граматически анализ на пасажа на Херодот утвърждава като най-приемлива от гледна точка на текста, без при

това той да търпи промени, късната датировка на скитското нашествие (и съответно бягството и завръщането на Милтиад Млади от долонките) в **496 г. пр. Хр.**, към която година се придържам и тук (Viviers 1993; Cawkwell 2005, 48).

Независимо каква датировка приемат изследователите, текстът свидетелства за контакти на Милтиад Млади със скитите. Началото им може да се потърси още при Истрос, когато Милтиад Млади защитава на практика скитската кауза – да изоставят Дарий на север от реката (Hdt. 4.137; 6.41), което поставя въпроса дали появата на скитите при Херсонес не е вследствие на това нереализирано намерение.

За времето на управлението на Милтиад Млади на Тракийския Херсонес долонките се появяват единствено сега (и за последен път като активен фактор в изворите). Аналогията със сходната ситуация при Милтиад Стари, който също е призован от долонките, е показателна за продължаващите отношения между атиняни и местните траки. В този смисъл в литературата Милтиад Млади също е определян като вожд на долонките (Ehrenberg 1965, 225), макар и никъде в античните извори да не се споменава той да е изпълнявал тази функция. Доколкото самото определяне на Милтиад Стари като „вожд на долонките“ е проблемно (срв. supra 2.4.1), пренасянето на тази титла и върху неговия племенник е неоснователно.

Въпросът къде е бил Милтиад Млади по време на отсъствието си от Тракийския Херсонес остава отворен. Предположението, че той се завръща в Атина, е малко вероятно (срв. supra). Неаргументирано е и мнението, че той бяга при тракийския си тъст Олор (Cavaignac 1929, 285). Логиката на близкостоящите събития от бягството му до завръщането му предполага, че той не трябва да е отишъл много далече от театъра на действията. При това положение, не е за пренебрегване възможността той да е потърсил убежище в разположения на отсрещния бряг Сигейон или в другото свое владение Лемнос.

Макар и краткотрайно, прекъсването във властта на Милтиад Млади със сигурност се отразява на репутацията му като стратег и тиран на Тракийския Херсонес и води до дестабилизиране на позициите му на полуострова.

Краят на властта

През пролетта на **493** г. пр. Хр. (за датировката срв. Balcer 1995, 190f.) финикийската флота, която потушава Йонийското въстание, се насочва към Хелеспонт. Но още когато тя се намира в Тенедос, Милтиад Млади, натоварвайки имуществото си на пет триери, отплавал от пристанището на Кардия към Атина, напускайки завинаги Тракийския Херсонес. Финикийските кораби, които го преследвали, успели да заловят само една триера, на която

[74] Предположението, че тя е била дъщеря на Хипий (Wade-Gery, 1951, 219, n. 43) е чисто умозрително и недоказуемо.

се намирал синът му от предишния брак с атинянка[74] Метиох, докато Милтиад намерил убежище на Имброс (Hdt. 6.41).

Това второ и окончателно негово бягство от Херсонес поставя логичния въпрос за причините, поради които той предпочита да се завърне в Атина. В съвременната историография този момент от биографията на Милтиад Млади рядко е подлаган на анализ, което налага по-детайлното му разглеждане.

При всички положения изборът на херсонеския тиран бележи някаква промяна в отношенията с персийския цар. Последвалата антиперсийска политика, която го довежда на бойното поле при Маратон, само потвърждава настъпилия разрив с Дарий. Версията, която ни съобщава Херодот, позволява бягството на Милтиад Млади отново да се свърже с поведението му при Истрос и явно е единствената, позната на автора. Според него финикийците се надявали да получат награда от Дарий за залавянето на Метиох, като син на този, който настоявал да се разруши мостът при Истрос, но Дарий приел с почести сина на Милтиад и му предоставил нов дом (Hdt. 6.41). Отдалечеността на двете събития във времето правят обаче тази реакция ненавременна, а довода – неактуален.

По-логично е причините за разрива да се търсят в промяна на политиката на Милтиад Млади към Персия след избухване на Йонийското въстание, но липсата в изворите на каквато и да е информация за участието на херсонеския тиран в бунта предполага по-скоро, че той е заел пасивна позиция. В противен случай това едва ли щеше да бъде премълчано от Милтиадовата пропаганда по време на двата процеса в Атина срещу него.

Едно интересно предположение се открива във възможността причината за конфронтацията с персите да са островите Лемнос и Имброс, които Милтиад Млади завладява, и към които Персия също е имала претенции (Isaac 1986, 175; Austin 1990, 303). Актът наистина е интерпретиран в историографията като антиперсийски (срв. supra) и би могъл да се разглежда като повратна точка в политиката на херсонеския тиран спрямо Ахеменидската монархия.

2.4.4. Държавата на Филаидите

В научната литература от 30-те години на 20 в. се води продължителен спор относно съществуването на едно политическо обединение на гръцките градове на Тракийския Херсонес. Основания за това изследователите на-

---

[75] Серията монети с легенда ΧΕΡ от времето на Милтиад Млади (Цветкова 2004, 18, табл. 1/1), които са привеждани от някои изследователи като доказателство за съществуването на политическата общност на градовете (Head 1911, 257; Babelon I 1225, 1228; Kahrstedt 1954, 8), по преценката на Х. Берве не подкрепя тази теза, нито пък я

мират в многократното споменаване на „херсонесити“ или „херсонесци“ в изворите от 5 в. пр. Хр. – текста на Херодот, трибутните листи[75] – и определят формата на обединението като „федерална група, федерация“ (federal group, federation – Casson 1926, 223), „държава“ (Staat – Berve 1937, 13–26), „полис-държава“ (Polis-Staat – Kahrstedt 1954, 9). Според Х. Берве, който е един от основните защитници на идеята за херсонеска държава, тя е обхващала всички атински колонисти, разпръснати в различните селища на полуострова. Той свързва създаването ѝ с идването на Милтиад Стари на полуострова и смята, че е съществувала до към средата на 5 в. пр. Хр., когато в трибутните листи са засвидетелствани самостоятелни плащания на градовете на полуострова (Berve 1937, 13f.). В появата на отделните селищни имена тогава той вижда свидетелство за диойкизъм, като следствие от по-ранен синойкизъм във времето на Филаидите, включващ Сестос, Маditос, Алопеконесос и Лимне (Berve 1937, 19f.). Касън поставя съществуването на обединението и до по-късно – в римската епоха, но вече само на религиозна основа (Casson 1926, 224).

Интерпретацията на Берве е критикувана остро. В последвалата студия Х. Бенгтсон отрича тезата за съществуването държава на Херсонес с аргумента, че към този период общото гражданско право не е познато, защото то е характерно едва за елинизма, когато се разпада полисната общност (Bengtson 1939, 13). От своя страна той предлага обединението да се търси на сакрална основа, един вид амфиктиония, чийто център е град Херсонес (Bengtson 1939, 14f.).

Основните контрааргументи на „държавната теория“ дава обаче В. Еренберг, който анализира употребата на термина „херсонесити“ в отделните пасажи на Херодот и показва, че само в два от тях (Hdt. 4.137 – където Милтиад Млади е определен като „стратег и тиран на херсонесците от Хелеспонт“ и 6.38 – за почитания от херсонесците Милтиад Стари) той е използван като обозначение на цялата територия, но в другите случаи (6.39 – за δυναστεύοντες от всички градове на Херсонес и 9.118 – за херсонесците, които били обсадени в Сестос от атинската флота 479/8 г. пр. Хр.) свидетелства по-скоро за обратното – за съществуването на отделни независими полиси на полуострова, което кара автора да определя названието като конвенционално за жителите на областта (Ehrenberg 1965, 226ff.). В този смисъл се изказва и Бенгтсон, според когото „херсонесити“ у Херодот е едно удобно название за населението на Херсонес (Bengtson 1939, 13). Предположенията за произхода на това название са различни: от фискалната администрация от по-късната епоха на Атинско-делоския морски съюз (Will 1954, 429), или от административния център на областта – града Хер-

---

отрича (Berve 1937, 14, Anm. 2). Както някои изследователи приемат, те трябва да се отнесат по-скоро към града Херсонес (Ehrenberg 1965, 227; срв. Цветкова 2004, 18).

сонес (Loukpoulou 1989b, 73). То явно се налага широко в Атина от времето на 5 в. пр. Хр., откъдето идва и появата му в текста на Херодот.

Еренберг е против тезата за предполаганите от Берве процеси на синойкизъм-диойкизъм. Споменатите в трибутните листи „херсонесити“ той интерпретира, както и повечето изследователи, като белег за съществуването на синтелия в рамките на Атинския морски съюз, без да е необходимо зад това да стои една политическа общност (Ehrenberg 1965, 229f.; Will 1954, 429; срв. infra 2.5.2). Още по-малко вероятна изглежда тезата за синойкизъм, включващ Сестос, Лимне, Мадитос, предвид, че за края на 6 в. пр. Хр. Хекатей познава със сигурност тези селища като отделни полиси (Hec. fr. 164, 165), което свидетелства, че преди 478 г. пр. Хр. и организирането Атинско-Делоския морски съюз не може да се говори за обединение на тези градове.

Според Еренберг, ако трябва да се говори за някакво политическо обединение на Херсонес, то това трябва да се потърси единствено в ролята на Филаидите като владетели на полуострова (Ehrenberg 1965, 231). Значението им като основатели на обединението на Херсонес се отбелязва мимоходом и при другите историци, но едва тук то се извежда на преден план. Този поглед върху обстановката в Херсонес се приема от Берве в по-късните му трудове и става меродавен за днешните историци (Berve 1967, 565; Leschhorn 1984, 81; Graham 1993, 337). В този смисъл може само да се добави, че е по-коректно да се говори не въобще за държава на Херсонес, а за **държавата на Филаидите**.

В по-нататъшната дискусия за формата на обединението на Тракийския Херсонес би трябвало също така да се има предвид, че идеята за една федерална държава все още е чужда на гърците от класическата епоха и съществуващите съюзи в Елада за времето до Александър Велики са основани на принципа на симахията (Giovannini 1971, 9). Освен това, термините, които древногръцките автори използват в един или друг смисъл за характеризирането на такъв тип обединение – „етнос“, „койнон“, „симполития“ (Larsen 1968, 4; Giovannini 1971, 14ff.), не са засвидетелствани в изворите за Тракийския Херсонес и за по-късните епохи, както липсват и данни за съществуването на някакви общи съюзни органи там.

В опитите да се характеризира по-конкретно политическата общност, създадена от Милтиад Стари, изследователите обръщат внимание на връзката му с долонките. Според някои именно тя, а не толкова властта над гръцките заселници на полуострова, е осигурявала по-големи правомощия на Филаидите и е предоставила възможност да изградят своята царска (fürstliche) власт (Berve 1937, 22). Отношенията между Милтиад Стари и долонките се окачествяват в смисъл, че траките не са участвали в общността, но са се намирали в „персоналната уния“ с Филаида, който е едновременно и техен вожд (Berve 1937, 21; Bengtson 1939, 15). По-нататъшният анализ

на отделни детайли от управлението на Милтиад Стари и неговите наследници на Тракийския Херсонес създава впечатлението у някои историци за съществуването на отлики от наблюдаваната форма на управление в метрополията, които те откриват в това, че властта му произлиза от тази на ойкист, комбинирана с вожд на племето (Berve 1967, 84). Т. Златковская даже е по-крайна и смята, че на Тракийския Херсонес се наблюдава отстъпление от принципите на полисната организация и придържане към местните традиции на организация на властта, което тя проследява в следните моменти: предаване властта по наследство; ритуалите, извършвани при гроба на Милтиад; сватбата на Милтиад Млади с Хегесипила (Златковская 1971, 203f.). Погледната по този начин властта на Филаидите на Тракийския Херсонес позволява оформянето в историографията на тезата за съществуването там на една „трако-атинска смесена държава", в което понятие се влага не само чисто етническо съдържание, но и държавно-политически смисъл (Данов 1969, 319; Фол 1972, 82, Йорданов 2000, 54; Jordanov 2002, 275).

Действително, широката политическата активност на Филаидите на Тракийския Херсонес създава убеждението за тях като за „самостоятелни предводители на едно обособено царство" (Фол 1972, 84). Доколкото обаче в древногръцкия свят тогава се наблюдава едно повсеместно възвръщане към монархичната форма на управление в лицето на тиранията, е трудно да се прецени дали посочените елементи от властта на Филаидите характеризират една царска или тиранска власт – самостоятелната политика, наследяването на властта, които тук се посочват за белези на една царска власт, са характерни също така и за тиранската, каквато всъщност е управленческата традиция, която Милтиад Стари носи със себе си от Пизистратова Атина. Паралелно с това, изворите свидетелстват за наличието и функционирането на други полисни органи на Тракийския Херсонес – в този смисъл може да се интерпретира сведението за сграда на пританията, в която бил убит Стесагор (Hdt. 6.38). Това налага определянето на формата на управление като доста различна от тракийския държавен модел и по-близка до тази в метрополията – тиранията, която Филаидите явно възпроизвеждат в новите земи.

Впечатлението за функционирането на Тракийския Херсонес на една териториална държава (Jordanov 2002, 275) произтича отново от характера на властта на Милтиад Стари като ойкист на всички отделни селища на полуострова, в които се установяват дошлите с него атински колонисти. За това способства до голяма степен и географският фактор – естествено формираните природни граници на полуострова, които определят неговата обособеност.

Беглите податки в изворите за отношенията между Филаидите и долонките не позволяват те да бъдат характеризирани по-точно. Двукратното споменаване на траките и то в случаи на кризисни за Филаидите моменти,

предполага, че тяхната основна роля е била в установяването и поддържането на този атински род на Тракийския Херсонес, но като цяло участието им в обществено-политическия живот на държавата на Филаидите остава неясно. Близките контакти с гръцките колонисти на полуострова предполагат един засилен процес на елинизация на това тракийско население и приобщаването му към гръцката култура и полисен начин на живот, но за тази епоха липсват данни за присъствието на тракийския етнически елемент в градовете. Въпросът за по-големите правомощия, които връзката с долонките е осигурявала на Филаидите, е спорен, доколкото гръцките колонисти едва ли биха приели една чужда на тяхното полисно мислене власт. Поскоро изграждането на тиранска династия е предоставило възможността за налагането на една авторитарна власт, докато връзката с местните траки е осигурявала по-голяма политическа стабилност.

2.5. Под властта на персите

Последните десетилетия от управлението на Филаидите са свързани с появата на персите в района на Хелеспонт и постепенното им превръщане в основен политически фактор, с който тираните на Тракийския Херсонес е трябвало да се съобразяват. В рамките на ахеменидската външна политика контролът над морския трафик през Тракийския Босфор и Хелеспонт е бил от изключително значение за реализацията на една успешна експанзия към Елада (Balcer 1995, 327f.; Stronk 1999, 55). Установяването на персийската власт в района на проливите и Тракия не протича обаче съвсем безпроблемно. Изследователите са склонни да го разглеждат като един продължителен процес, в който се обособяват отделни етапи. Ал. Фол диференцира *три* такива етапа според конкретните военни операции в Тракия – действията на Дарий и Мегабаз, походът на Мардоний след Йонийското въстание и кампанията на Ксеркс срещу Елада (Фол 1972, 89f.). Периодизацията на Дж. Балсър е малко по-различна – той разграничава *два* големи периода според характера на завоеванията и установения контрол: 1. от 513 до 492 г. пр. Хр. – на активни военни операции в Тракия, които той поделя в *6 фази* – походът на Дарий, двете операции на Мегабаз – тази в Хелеспонт и последвалата срещу пеоните, действията на Отанес като наследник на Мегабаз в Хелеспонт, рейдът на финикийската флота 493 г. пр. Хр. след краха на Йонийското въстание и походът на Мардоний. Като втори период Балсър обособява времето от 492 до 479 г. пр. Хр., когато Тракия е под сигурен контрол и не се наблюдават допълнителни завоевания (Balcer 1988, 8–14). Въпреки критиките, че по този начин се опитва да „внесе драматизъм в завладяването на Тракия“ (Zahrnt 1997, 97), Балсър е по-изчерпателен по отношение на общата картина на ахеменидските кампании на север от протоците.

2.5.1. Завоеванието

В историографията не се отделя специално внимание на установяването властта на персите конкретно над Тракийския Херсонес, може би поради възприемането му като част от общата им политика в Тракия. Този пропуск изглежда странно, предвид че именно владетелите на Тракийския Херсонес са от първите на европейския континент, с които Ахеменидите влизат в контакт, а полуостровът е едно от местата, където те за пръв път стъпват в Европа. По този начин встрани от историографските дискусии остава проблемът за „съчетаването“ на ахеменидската власт с тази на Филаидите на полуострова. Освен това, първичният прочит на изворите позволява да се очертаят някои отлики при завладяването на Тракийския Херсонес, в сравнение с това на хелеспонтийска Тракия, което налага по-детайлното раз-

глеждане на политиката на двамата ахеменидски владетели Дарий и Ксеркс към полуострова.

Дарий

Най-ранните сигурни сведения за полуострова като обект на персийските интереси са от времето на Скитския поход на Дарий, когато откриваме Милтиад Млади сред тираните, придружаващи Великия цар. Със сигурност отношенията между двамата датират от преди тази военна операция, доколкото маршрутът, по който се придвижва войската, макар и да минава близко (срв. последно Ботева 2000, 20ff.), не засяга пряко владенията на Филаидите и не може да става въпрос за някакви новоустановени отношения в хода на кампанията. Възможно е началото на тези контакти да се потърси по-рано – във времето на Милтиад Стари и Стесагор (срв. supra 2.4.3), но засега това остава само в сферата на предположенията.

Участието на Милтиад Млади в похода поставя също въпроса за ролята му във войската на Дарий. Въобще придвижването на персийската войска през тази част на Тракия поражда редица проблеми. Наскоро в историографията бе възобновена дискусията относно напредването на Дарий през Югоизточна Тракия и обособяването на два етапа при начина на предаването на информацията за трасето му – в участъка между Византион и р. Артеск, където трасето му е съобщено чрез посочване на хидроними, и втори етап, който е дефиниран чрез етноними. Създаденото впечатление при първия етап на придвижването за липсата на съпротива от страна на населението на тази част на Тракия се интерпретира като свидетелство за един вече установен статут на земите спрямо персийски цар, вследствие вероятно на предишни персийски експедиции в района (срв. Ботева 2000, 21, бел. 29, 38f., бел. 76). Изследователите свързват подчиняването на района с действията на Мегабаз, които са единствените известни военни операции в района освен похода на Дарий, и предполагат, че хронологията на Херодотовия разказ е неточна и операциите на Мегабаз предшестват тези на Дарий (Данов 1969, 332, бел. 44; Фол 1972, 91; Ботева 2000, 42ff.). Повечето историци обаче не се отнасят толкова критично към текста на Херодот и приемат неговата последователност на кампаниите на Дарий и Мегабаз (срв. последно Balcer 1995, 151; Stronk 1999, 57; Jordanov 2003, 42f.; Archibald 1998, 84ff.). Ако трябва непременно да се търси някакво предишно персийско военно присъствие в югоизточна Тракия, то не би трябвало да се пропуска известието у Ктесий за похода на сатрапа на Кападокия Ариарамн срещу скитите, предшестващ този на Дарий (Ctes. fr. 13.20 – за него срв. Струве 1949, 15f.; Archibald 1998, 81), при което е възможно да е постигнато някакво подчинение и на тези земи (Издимирски 2002, 14, 37)

Едно друго възможно обяснение за лесното и безпроблемно проникване на Дарий произтича от факта, че в неговата войска присъстват и двамата гръцки тирани от ключовите места на проливите – Милтиад Млади и Аристон от Византион (Hdt. 4.138), чиято запознатост с географията на тази част от маршрута несъмнено е от решаващо значение. В това отношение ролята на Милтиад Млади е била особено важна – напълно допустимо е благодарение именно на неговите добри връзки с траките и на посредническата му дейност да са постигнати някакви договорености между югоизточните тракийски племена и персийския владетел.

Районът на Тракийския Херсонес се споменава отново в края на Скитския поход, когато Дарий напуска Европа при Сестос, преминавайки през владенията на Милтиад Млади (Hdt. 4.143). Актът трябва да се разбира поскоро като израз на добрите отношения между перси и Филаиди (срв. supra 2.4.3), отколкото като демонстрация на персийската власт над тези земи.

Краят на Скитския поход не означава и край на персийското присъствие в Европа – първоначално начело на един контингент от ок. 80 000 войници Дарий оставя там своя пълководец Мегабаз с цел „да бъде завладяна Тракия“ (Hdt. 4.143; 5.2; за Мегабаз срв. Издимирски, под печат), а след завръщането му заедно с покорените от него пеони в Сарди, като негов наследник е посочен Отанес (Hdt. 5.25ff). Присъствието на тези персийски военачалници в непосредствена близост до Тракийския Херсонес налага логичния въпрос за отношенията им с Милтиад Млади и неговото положение като владетел на полуострова. Изказано е предположението, че по време на операциите в хелеспонтийска Тракия Мегабаз подчинява Тракийския Херсонес (Ботева 2000, 44). Липсата обаче на каквато и да е информация за някаква персийска активност на полуострова по това време у Херодот не дава основания това мнение да се приема безрезервно. Ако се разгледа внимателно районът на действия на Мегабаз и Отанес, се създава впечатление, че те сякаш съзнателно „заобикалят“ Тракийския Херсонес – военните акции на Мегабаз действително обхващат територията на крайбрежна Тракия по думите на Херодот (Hdt. 5.10), но единствените конкретни пунктове, които се споменават, са Перинт и земите на пеоните на запад, докато Отанес действа основно по малоазийското хелеспонтийско крайбрежие и околните острови, а от европейските градове той подчинява само Византион, който явно след Скитския поход се изплъзва от контрола на персите (Hdt. 5. 1–2; 26–27; Balcer 1995, 152, 155f.; за походите – срв. Balcer 1988, 9f.). От друга страна, проследяването на хронологията на управлението на Милтиад Млади (срв. supra 2.4.3) показва, че той без прекъсване продължава да упражнява властта си на Тракийския Херсонес след Скитския поход, което позволява да се заключи, че персийските операции не са ограничавали неговата власт на полуострова (Berve 1967, 82) и че присъствието и на

тримата – Мегабаз, Отанес и Милтиад Млади – в един близък географски район не е било конфликтно.

Това от своя страна е пряко свързано с въпроса за статута на Милтиад Млади спрямо Дарий. На базата на споменаването му в един ред с останалите малоазийски тирани при Истрос се предполага, че отношенията между двамата са били сходни на установените с тях (срв. supra 2.4.3), в смисъл, че владетелят на Тракийския Херсонес е признал васалната си зависимост от персийския цар (Berve 1967, 82; Balcer 1995, 157). За разлика обаче от другия европейски владетел – македонеца Аминта (Hdt. 5.17), за Милтиад Млади липсват сведения дали и той по аналогичен начин е трябвало да предостави „земя и вода“ на Дарий.

Малко повече светлина в тази насока хвърля внимателното разглеждане и съпоставка на употребената титулатура на действащите едновременно с Милтиад Млади Дариеви военачалници, споменати у Херодот. На три пъти в текста той посочва, че Мегабаз е назначен за стратег, но винаги с различна географска дефиниция на поверената му област – стратег на Европа, на хелеспонтийската земя или на Тракия (Hdt. 4.143 – στρατηγὸν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, Hdt. 4.144 – στρατηγὸς ἐν τῇ χώρῃ Ἑλλησποντίων; Hdt. 5.14 – ἐν τῇ Θρηίκῃ στρατηγὸν). На практика тук няма разминаване, доколкото трите дефиниции не се изключват взаимно, но се допълват в смисъл, че хелеспонтийската земя е част от Тракия и част от Европа, определяйки зоната на неговите походи по европейското хелеспонтийско и тракийско крайбрежие. Едно обяснение за различната титулатура може да се намери в модифицирането на неговите правомощия в хода на разширяването на обхвата на военните му операции от изток на запад към земите на пеоните. От друга страна, въпреки твърдението, че Отанес е приемник на Мегабаз, той е определен като „стратег на мъжете/войските от крайбрежието“ (Hdt. 5.25 – στρατηγὸν τῶν παραθαλασσίων ἀνδρῶν), което предполага един малко по-различен географски ареал на действие. Това ясно личи и от очертания район, който той подчинява – малоазийското хелеспонтийско крайбрежие, както и някои близки острови (Hdt. 5.26f.). Приведеният пример показва, че властта на двамата не се дублира или припокрива, но че е териториално обособена и свързана с пълномощията им на военни предводители и разширяването района на завоеванията. Сравнението създава също така впечатлението за някакво административно разделение между Тракия и Хелеспонт и позволява да бъде формулирано предположението, че докато Отанес е бил стратег на „на мъжете от крайбрежието“, друг е разполагал с подобна власт в Тракия (Hammond 1980, 59).

В това отношение интересни заключения предлагат наблюденията над особената титулатура на Милтиад Млади, който е дефиниран като „стратег и тиран на херсонесците от Хелеспонт“ (Hdt. 4.137 – στρατηγέοντος καὶ τυραννέοντος Χερσονησιτέων τῶν ἐν Ἑλλησπόντῳ). До момента тя е

осмисляна само в рамките на гръцкия културно-исторически контекст, но предвид споменаването ѝ в хода на Скитския поход, при изброяването на участващите васални на Дарий гръцки тирани, напълно допустимо е разглеждането ѝ и от персийска гледна точка и възприемането на определението „стратег“ като длъжност, която Милтиад Млади е заемал във войската на Дарий и която той запазва и след това. Това донякъде обяснява краткотрайността на назначението на Мегабаз и заменянето му с Отанес, който обаче действа вече в друг географски район, както и липсата на реакция на Великия цар при завладяването на Лемнос от Милтиад Млади. За едно привилегировано положение на Милтиад Млади, в сравнение с останалите гръцки тирани, говори и отношението към сина му Метиох след бягството на бащата (Hdt. 6.41), както и фактът, че за разлика от Хистией, на когото не е разрешено да остане в Югозападна Тракия, Милтиад Млади няма подобни проблеми с властта си на Тракийския Херсонес. В този смисъл, като израз на самостоятелност, би трябвало да се интерпретира и наличието на монетосечене на полуострова по времето на Милтиад Млади (Цветкова 2004, 18). То неминуемо свидетелства за икономическия му просперитет през този период, стимулиран до голяма степен от близкото присъствие на Ахеменидската държава в района на Босфора и Хелеспонт и от опитите на херсонеската монетарница да се впише в търговията между Изтока и Запада (Balcer 1995, 157f.).

Една от причините за особеното положение на Милтиад Млади е вероятно фактът, че за разлика от останалите гърци той не дължи властта си на Дарий (срв. supra 2.4.3), който пък е трябвало да се съобразява с херсонеския владетел. Както е известно, честа практика на персийските владетели, особено на Дарий, е да се запазва съществуващия порядък в завладените територии (Berve 1967, 85; Austin 1990, 290, n. 7). Изследователите са единни, че поне до Йонийското въстание политиката на Ахеменидската държава спрямо крайбрежните територии в Мала Азия не е целяла прякото им подчиняване, като контролът се е осъществявал чрез установените там тиранични режими в гръцките полиси (Berve 1967, 90; Loukopoulou 1989b, 84). Явно такава е била и целта на Дарий, за когото съхраняването на властта на Милтиад Млади на Тракийския Херсонес би означавало и установяването на контрол над тракийските племена, с които последният е бил в добри отношения.

Районът на Тракийския Херсонес се споменава в политиката на персите отново едва към 493 г. пр. Хр., вече в хода на потушаването на Йонийското въстание и рейда на финикийските кораби в Хелеспонт и Пропонтида. Според Херодот (Hdt. 6.33) задачата на флотата била да завземе левия бряг на Хелеспонт, докато десният бил подчинен от самите перси по суша. На два пъти – на влизане и излизане от Хелеспонт, финикийците слизат на полуострова и опожаряват впоследствие всички градове там, с изключение на

Кардия[76]. Бягството на Милтиад Млади пред настъпващия завоевател поставя началото на една нова политическа ситуация за полуострова. Едва тогава може да се твърди, че полуостровът е завладян от персите (Balcer 1988, 11). Това се потвърждава от наблюдението, че Херодот въвежда описанието на земята, когато тя влиза в полезрението на персите и е завоювана от тях, какъвто е случаят с периегезата на Тракия в 5-та книга, след кампаниите на Мегабаз (Zahrnt 1997, 95). Историята на владетелите на Тракийския Херсонес, която античният автор вмъква непосредствено след описанието на рейда на финикийската флота, представлява на практика периегеза на Тракийския Херсонес, която е била оформена вероятно като самостоятелен логос.

Ксеркс

В изворите липсват данни за положението на полуострова след 493 г. пр. Хр. Тракийският Херсонес отсъства като топос в хода на експедицията на Мардоний през 492 г. пр. Хр., чиято цел всъщност са територииите, разположени на запад (Balcer 1988, 13f.). Последвалият период се характеризира въобще с отсъствието на персийски военни операции отвъд проливите и с установяването на сигурен ахеменидски контрол в Тракия (Balcer 1988, 14). Едва за времето на кампанията на Ксеркс към Елада през 480 г. пр. Хр. районът отново попада в полезрението на античните автори поради факта, че персийският владетел решава да преведе войската си именно през него. Епизодът с построяването на двойния мост при Сестос и Абидос и преминаването на персийската войска със своята внушителност е впечатлил дълбоко Херодот, който описва подробно акцията (Hdt. 7.33–57)[77]. Мостът

[76] Според Дж. Хорнблоуер Кардия е преминала доброволно на страната на персите, поради което е била пощадена. Той смята, че полисът е проводник на медизма и изгонва Милтиад Млади в началото на персийската офанзива (Hornblower 1981, 7). Толерантното отношение на персите към Кардия се вписва в поставения въпрос доколко статутът на Милет след въстанието не влияе върху отношението на Персийската държава към другите черноморски милетски колонии, каквато е Кардия (Ботева 2000, 40, бел. 78).

[77] Детайлно описаното построяване на моста, както и подробностите от обсадата на Сестос (Hdt. 9.114–121) създават впечатлението за една отлична информираност на античния автор за събитието и поставя въпроса за неговия източник. Много вероятно е Херодот да е разполагал с първостепенна информация за епизода, която той си е набавил при своите лични посещения на района. Както сам твърди, част от информацията му за Тракия произхожда от сведенията на елините, живеещи край „Понта и Хелеспонта" (Hdt. 4.95), което позволява да се мисли за едно негово посещение на Сестос или Абидос, от където да е събрал разказите на очевидците на Ксерксовия поход. При това положение със сигурност той се е осведомил и за управлението на Филаидите на Тракийския Херсонес, което по-късно е интегрирал в екскурса за властта им на полуострова.

е замислен като постоянна връзка между Мала Азия и Европа, поне за времето на кампанията, но не се запазил дълго време – една буря го разрушила, а останалите от него съоръжения съхранявал персиецът Ойобаз в Кардия (Hdt. 8.117, 9.115).

Сведенията за персите на полуострова около похода на Ксеркс дават многостранна информация за организацията на властта им там, чието изграждане трябва да се потърси по-рано – в годините след 492 г. пр. Хр. В контекста на похода научаваме за наличието на персийски управител (ὕπαρχος) в Сестос. Неговото име било **Артаикт** и бил известен като жесток човек. Властта му явно се е простирала и над Елайус, където той с хитрост присвоил даровете от светилището на Протесилай и започнал да разорава свещения участък земя (Hdt. 7.33, 9.116). Херодот съобщава за още един персиец на Тракийския Херсонес – **Ойобаз** от Кардия. В текста не е съобщена каква е била неговата длъжност – той е споменат само мимоходом във връзка с това, че съхранявал въжетата от разрушения мост при Сестос (Hdt. 9.115), което предполага някакви военновременни пълномощия. Все пак Ойобаз със сигурност е бил значителна фигура на Тракийския Херсонес предвид „специалното внимание“, което му „отделят“ по-късно траките апсинтии, като го принасят в жертва на бога им Плейстор, докато останалите заловени с него перси били убити по друг начин (Hdt. 9.119): доколкото може да се съди от античните известия за човешките жертвоприношения при траките, „пратениците при бога“ принадлежат към една отбрана група представители на аристокрацията (Попов 1995, 67). Това позволява Ойобаз да се разглежда като най-влиятелния персиец в Кардия, а вероятно даже неин управител-хипарх, подобно на Артаикт в Сестос.

Персийското присъствие на полуострова е засвидетелствано в няколко града, за които може да се предполага наличието на сигурен ахеменидски контрол. В историографията се счита, че **Сестос** е от най-ранните персийски владения на полуострова още от времето на скитския поход на Дарий 513 г. пр. Хр. до превземането му от атиняните в 479/8 г. пр. Хр. (Balcer 1988, 13). Градът се е развил като главен пункт на Тракийския Херсонес, за което допринася и фактът, че там резидирал Артаикт. Може да се предполага, че населението в него е нарастнало количествено – наред с местните еолийци там живеели персийци и хора от съюзническите на Персия народи. Много е вероятно към този период да се отнася укрепяването на града, след разрушаването му от финикийската флота, тъй като едва сега Сестос се споменава като укрепено място (Hdt. 9.115). Сестос бил предпочитан от персите пункт за преминаване от Азия в Европа, не само поради нестабилността на Византион като съюзник (Balcer 1988, 12), но и защото бил поблизко разположен до териториите, към които те са се стремяли. **Кардия** се очертава като следващия персийски опорен пункт на полуострова не само поради присъствието на Ойобаз там, но и тъй като единствено тя е пощаде-

на при рейда на флотата през 493 г. пр. Хр., когато останалите херсонески градове са разрушени. Това предполага особеното ѝ място в системата на персийската власт там – вероятно поради ключовото ѝ положение като изходна точка към Тракия. Наличието на персийски контрол в **Елайус** се допуска от сведението, че от неговото пристанище са тръгвали кораби с хора от различни подчинени на персите народи, които трябвало да прокопаят канала през Атон (Hdt. 7.22). Въпреки известието, че в района на Тракия и Хелеспонт имало още и преди похода назначени хипарси (Hdt. 7.106), едва ли може да се предполага такъв специално за Елайус, който град вероятно е стоял под контрола на управителя на Сестос Артаикт.

Наличието в Сестос, а вероятно и в Кардия на отделни ахеменидски управители говори за особеното им място в система на персийската власт в Тракийския Херсонес и съответства на предполагаемите два икономически (и геополитически) района за територията на полуострова (срв. supra 1.5.6). Едновременно с това в хинтерланда на Тракийския Херсонес и на територията на перинтийците са били организирани продоволствени бази за войската в **Левке Акте** и **Тиродиза** (Hdt. 7.25), които допълват картината на персийското присъствие в района.

Крахът на Ксерксовото начинание води до сериозни сътресения в персийската власт на полуострова. След битката при Микале елинската флота се насочва към Хелеспонт. Първото нещо, което гърците предприемат там е освобождаването на Херсонес от персийската власт. Тъй като пелопонесците се върнали обратно в родината си, атиняните начело с Ксантип започнали самостоятелна обсада на Сестос, където се били събрали жителите от околните градове. Въпреки, че управителят му Артаикт бил изненадан от нападателите и не бил подготвен, обсадата се проточила и през есента, защото Сестос бил добре укрепен град. Сред обсадителите вече се широло недоволство, когато доведените до бедствено положение перси, начело с Артаикт и Ойобаз, избягали през нощта, а жителите на града се предали. Съдбата на тези двама най-видни персийски представители на Тракийския Херсонес била трагична. Ойобаз бил заловен и принесен в жертва на местния бог Плейстор от апсинтиите, които с този си акт действали за каузата на елините, а Артаикт бил застигнат от преследващите го при Егоспотами, отведен в Сестос и обесен на един хълм над Мадитос (Hdt. 9.114–120; Thuc. 1.89.1). Това бил и краят на съществуващата там персийска власт.

2.5.2. В системата на персийската власт

Така очертани, сведенията за персийската власт за района на Тракийския Херсонес създават впечатление за наличието на някаква организирана структура. Те се вписват в големия дискусионен въпрос в историографията относно наличието на отделна персийска сатрапия за територията на тракийските земи.

Основания за съществуването на такава изследователите виждат от една страна в многобройните персийски военни кампании отвъд протоците. Сред привържениците на тракийската сатрапия обаче няма единогласие относно времето на нейното създаване, което те поставят или след кампанията на Мегабаз, с аргумента, че тогава се осъществява завладяването на Тракия, намерило отражение в текста на Херодот с въвеждането на нейната периегеза след разказа за действията на този военачалник (Hammond 1980, 53ff.; Pajakowski 1983, 243ff.; Zahrnt 1997, 95; Jordanov 2003, 43, 46), или след похода на Мардоний в 492 г. пр. Хр., като се изтъква, че до това време персийската власт е само номинална и чак след това Тракия е превърната в сатрапия (Castritius 1972, 4f., Anm. 17, 10). Също така спорно е уточняването на териториалния ѝ обхват. Преобладаващото мнение е, че тя се е ограничавала в рамките на крайбрежните райони на Тракия, което се основава на твърдението на Херодот, че Мегабаз подчинил на персите именно тези територии (Hdt. 5.10; Castritius 1972, 11; Zahrnt 1997, 92, 95; Jordanov 2003, 43). Въпреки това, някои изследователи се опитват да аргументират един по-широк географски обхват на сатрапията, включвайки към нея вътрешността на Тракия с централната Маришка низина (Hammond 1980, 53ff.).

В историографията се е наложило схващането, че тракийската сатрапия е носила името „Скудра". В подкрепа на това се привежда многократното споменаване и изобразяване на народа „*скудра"* в някои ахеменидски надписи и релефи, които се възприемат като списъци на персийските сатрапии[78]. Идентификацията на „*скудра*" обаче е проблемна – според някои изследователи, това е сборно наименование на обитателите на северноегейското крайбрежие, включващо македони, траки, пеони или най-общо – народите между гетите и македоните (Hammond 1980, 58f.; Stronk 1999, 66; срв. обобщение у Pajakowski 1983, 244f.; Archibald 1998, 84), макар че често те се отъждествяват също така конкретно с траките (Walser 1966, 35; Тачева 1991, 32; Tačeva 1992, 274f.).

В последно време доста аргументирано бе показано, че под „*скудра*" би трябвало да се разбират по-скоро пеоните (Pajakowski 1983, 252). Най-ясният индикатор за това е споменаването им като най-многобройната етническа група в публикуваните персеполски фортификационни таблички

---

[78] За списъците на подчинените народи срв. Walser 1966, 27; Balcer 1988, 7f.; Stronk 1994, 67; Stronk 1999, 66). Конкретно „скудра" се срещат в следните паметници: надгробен надпис на Дарий в Накш-и-Рустем на релефа на носачите на трона на Дарий (DNa 25 – Walser 1966, 35, Falttaf. 1); два надписа на Дарий от Суза (DSe 26 – Walser 1966, 36; Balcer 1988, 7f.; DSm 10–11 – Balcer 1988, 7f.); дайва-надпис на Ксеркс от Персеполис (XPh 27 – Walser 1966, 38f.; Balcer 1988, 7f.); персеполските фортификационни таблички (срв. Balcer 1988, 7, n. 1,2); и вероятно делегация № 19 в изобразената процесия на източното стълбище на Ападаната в Персеполис (Walser 1966, 95ff., Taf. 26, 74, 75, Falttaf. 2; Stronk 1994, 67).

за периода 509–494 г. пр. Хр. Съпоставката с известното от историческите извори води до логичната им идентификация с депортираните от Мегабаз пеони, част от които бягат обратно в родината си в началото на Йонийското въстание (Hdt. 5.12–17, 98; Balcer 1995, 152f.; за депортирането на пеоните срв. Delev 2000). Това съответно кара привържениците на сатрапията „Скудра“ да поставят нейното ядро в земите на пеоните (Pajakowski 1983, 243ff.).

Положението на Тракийския Херсонес в рамките на персийската сатрапия „Скудра“ остава неясно. Според Н. Хамънд, Милтиадовите владения в Тракийския Херсонес не принадлежат към Тракия (Hammond 1980, 56), което за него явно означава, че те не влизат в сатрапията. Съвсем противоположно е мнението на В. Паяковски, който отрежда едно изключително място на полуострова – споменаването на персийския управител в Сестос Артаикт му дава възможност да предположи, че именно Сестос е бил център на сатрапията „Скудра“, а Артаикт – неин управител (Pajakowski 1983, 243, 253). Като свидетелство за една изградена административна структура и мрежа от военни гарнизони той привежда споменаването на военачалниците в други персийски крепости в Тракия – Маскамес в Дориск (Hdt. 7.105f.), Богес в Ейон (Hdt. 7.107).

Въпреки че мнението за съществуването на сатрапия „Скудра“ се споделя и в някои по-нови изследвания (Zahrnt 1997; Jordanov 2003), в последните десетилетия то е доста оспорвано. Съмнения се пораждат не само поради отсъствието на такава сатрапия сред посочените в текста на Херодот (Hdt. 3.90–94), но и поради изтъкваното в българската историография наблюдение, че властта на персите в Тракия има временен, непостоянен и териториално ограничен характер (Данов 1969, 340f.; Фол 1972, 92f.). Разбира се, не може да се отричат персийските завоевания в Тракия, но за да се разкрие същността на установената персийска власт не трябва да се прибягва до готови модели, а да се разгледат и преценят внимателно сведенията за нея.

Първото наблюдение на противниците на персийска сатрапия за тракийските земи се отнася до името ѝ. Както се изтъква от иранистите в последно време и се приема даже и от привържениците на тракийска сатрапия, в ахеменидските царски надписи от Персеполис, Накш-и-Рустем, Суза и Бехистун не са посочени провинции или сатрапии, а етнически групи, т. е. става въпрос за неадминистративни структури (Balcer 1988, 1, n. 3; Zahrnt 1997, 93; Archibald 1998, 82; Stronk 1999, 66), така че даже и да е съществувала персийска сатрапия за тракийските земи, липсват доказателства, че тя е носила името „Скудра“.

По-нататъшните наблюдения върху персийските извори правят хипотезата за тракийската сатрапия да изглежда още по-неприемлива. Така например изобразената на източното стълбище на Ападаната в Персеполис

процесия от делегации, в която някои изследователи искат да видят шествие на трибутно задължените народи, се определя от специалистите по-скоро като поднасяне на допълнителни дарове на Великия цар извън редовния трибут по случай отбелязването на празника Новруз – персийската нова година (Walser 1966, 20; Stronk 1994, 68; срв. Stronach, Zournatzi 2002, 337, n. 26). Изследователите обръщат внимание на местоположението на делегация № 19, идентифицирана със „*скудра*“ – разположена в скосения участък в левия край на стълбата, обособено от трите главни панела на имперските етнически групи, което се интерпретира в смисъл, че там са изобразени народи или от „по-нисък ранг“, или допълнения към първоначалния списък от 19 народи (Walser 1966, 95), и смятат, че по този начин отново се маркира граничното географско положение на Тракия (Balcer 1988, 20).

Извън персийските извори, изследователите анализират също така използваната в текста на Херодот терминология за обозначаване персийските административни единици и техните управители, доколкото това е свързано с изказаното предположение за Артаикт като сатрап на „Скудра“, а Сестос като нейна столица. При това се изтъква, че думата „номос“ не трябва да се разбира като „сатрапия, провинция“ (Balcer 1988, 2). Колкото до думата „хипарх“, липсва закономерност в употребата ѝ у Херодот, но самото негово изявление, че „имало много хипарси в Тракия и Хелеспонт“ (Hdt. 7.106) говори, че Артаикт е не повече от управител на нома Сестос, а Херсонес – фискален район, подчинен на по-висш началник (Balcer 1988, 2ff.). Аналогично, другите хипарси в Тракия Маскамес и Богес трябва да се разглеждат като управители на отделните градове, крепости или региони, а не като сатрапи (Balcer 1988, 15). Що се отнася до споменатите стратези в Тракия Мегабаз и Отанес, се изтъква, че те са изпълнявали само военни функции и не са имали сатрапски правомощия, т. е. липсва независимо цивилно териториално управление (Balcer 1988, 10; Archibald 1998, 82f.; Stronk 1999, 66).

Според Дж. Балсър отделните фази на завладяването на Тракия илюстрират трудностите на Ахеменидите да задържат Европа, причина за което той вижда в отдалечеността от центъра на държавата и наличието на явно непреодолимата бариера на протоците (Balcer 1995, 329). Несигурният ахеменидски контрол, ограничените територии, липсата на стабилни градски центрове са били определящи Персия да не организира в тракийските земи отделна сатрапия, при което той предполага, че завладените територии са били подчинени административно на Сарди. Неговите наблюдения над персийската власт в завладените територии му позволяват да разграничи три типа провинциално управление: 1. сатрапски провинции подобно на Спарда, Египет, Вавилон и Елам; 2. подчинени полуавтономни провинции, като Македония на цар Аминта; 3. периферни региони без собствено центра-

лизирано управление, подчинени на най-близката сатрапия, като Тракия, Нубия, Либия (Balcer 1988, 17).

Въпреки че тезата му за управляваната от Сарди Тракия среща критики, най-малкото поради липса на изворови данни в тази насока (Zahrnt 1997, 97), аргументите на Балсър за отсъствието на отделна тракийска сатрапия са основателни и намират поддръжка в историографията (Archibald 1998, 82f.; Stronk 1999, 66). Така че властта на персите в Тракия би трябвало да се разглежда като военновременна, което не изключва събирането на данъци от населението и участието му във войската. Една интересна теза споделя Я. Стронк, според когото може да се говори за период на умиротворяване преди територията да е инкорпорирана в персийската държава, когато тя е управлявана от стратег (Stronk 1999, 66).

В рамките на осъществяваната персийска власт Тракийският Херсонес представлява едно поредно звено по трасето на пътя на Ксеркс, което някои изследователи определят като продължение на Царския път (срв. Castritius 1972, 4f.). Наличните данни за перси на полуострова не позволяват да се направят изводи за някакво негово особено място. Със сигурност обаче районът е бил от голямо значение за персите, поради избора му като основно място за връзка между двата континента. И не е чудно, че именно с превземането на Сестос и смъртта на персийския му градоначалник Артаикт завършва Херодотовата история (срв. Boedeker 1988).

2.6. Тракийският Херсонес и гръцкият свят от 5–4 в. пр. Хр.

Времето след похода на Ксеркс е един недостатъчно добре документиран период от историята на Тракийския Херсонес. Античните извори ни предоставят много фрагментарна информация за полуострова, което не позволява възстановяването на единен събитиен разказ и води само до някои по-общи заключения относно мястото на полуострова в политическата обстановка от 5–4 в. пр. Хр. Сведенията се концентрират около по-значимите политически събития – създаването на Атинско-делоския морски съюз, Пелопонеската война и последвалия период на борба за надмощие в ранния 4 в. пр. Хр.

2.6.1. В Атинско-делоския морски съюз

Първият проблем, който се очертава във връзка с установяването на атински контрол над полуострова, е кога става това и дали градовете на Тракийския Херсонес са сред първоначалните членове на съюза. Разказът на Херодот за завладяването на Сестос от атиняните начело с Ксантип (Hdt. 9.114–121) предполага една ранна датировка на събитията и съответно включването на градовете на полуострова в съюза още със самото му основаване.

Повод за разногласия дава известното за живота на **Кимон**. Синът на Милтиад Млади е последният от рода на Филаидите, който има нещо общо с Тракийския Херсонес. Роден от брака с тракийската принцеса Хегесипила, той по всяка вероятност прекарва детството и юношеството си на полуострова, докато баща му властва там, и се завръща заедно с него в Атина. Това предполага все пак, че той добре се е ориентирал в политическата ситуация в този географски район, където е можел да разчита на контактите и авторитета на своя баща. За разлика от своите предшественици, Кимон не изявява амбиции на наследник на властта на Филаидите и действа в Херсонес единствено като атински стратег. От комбинираните сведения на Плутарх и Полиен научаваме за негова акция срещу Сестос и Византион, където атиняните получили голям откуп срещу заловените перси от двата града (Plut. Cim. 9; Polyaen. 1.34.2). Изследователите са склонни да разглеждат това известие като свидетелство за повторното завладяване на Сестос, което те поставят между 478 и 471 г. пр. Хр. (Isaac 1986, 176, n. 101, 177).

В биографията на Кимон от Плутарх се откриват и други сведения за сражения на атинянина срещу персите на полуострова, които не искали да го напуснат и даже повикали на помощ „траките отгоре“ (Plut. Cim. 14). Битките явно са се водили както по суша, така и по море, тъй като се говори, че той

превзел 13 персийски кораба с много по-малочислената си флота. Текстът внушава, че именно в резултат на тази кампания персите били изгонени от полуострова и той бил спечелен от Кимон за Атина. Поради споменаването на военната операция непосредствено след битката при Евримедон и преди потушаването на Тасоското въстание, тя е датирана около 466 г. пр. Хр. (ATL III, 206, n. 55; Isaac 1986, 177, n. 105; Archibald 1998, 114, n. 100).

Изследователите свързват с тази кампания на Кимон информацията за военни сблъсъци на територията на полуострова, която се открива в произхождащата от Атинската агора фрагментирана стела, датирана в 60-те години на 5 в. пр. Хр. (ATL III, 206, n. 55; AA XVII, 6; Isaac 1986, 177; Archibald 1998, 114, n. 100). Тя представлява списък на загиналите в сражения атиняни в района на Хелеспонт и Тасос, където, наред с други топоними, на р. 34 и 35 са разчетени имената на Мадитос и Кардия (срв. AA XVII, № 1).

Сведението у Плутарх за наличието на перси на полуострова към 60-те години на 5 в. пр. Хр. поражда въпроса за ефикасността от действията на гръцката флота при обсадата на Сестос и включването на полуострова от самото начало в Атинско-Делоския морски съюз. Една възможност за интерпретация е предложена още от издателите на „Атинските трибутни листи“. Те смятат, че Тракийският Херсонес е сред първоначалните членове на съюза, тъй като не би било логично атиняните да оставят в тази важна стратегическа точка, през която персите са нахлули в Елада, някаква форма на организирано персийско присъствие (ATL III, 205). Наистина след смъртта на Артаикт и Ойобаз на Тракийския Херсонес не са засвидетелствани други персийски администратори. Все пак те не изключват възможността за персийско присъствие на полуострова след 478 г. пр. Хр. и предполагат, че то трябва да се търси на северозападния бряг при Алопеконесос, който плаща в хазната на съюза през цялото време като самостоятелна общност извън общия форос на херсонеските градове (срв. infra). Според тях в случая не става обаче въпрос за трайно персийско присъствие, но че персите, с които се е сблъскал Кимон, са изпращани от Дориск отряди с цел да извършват набези на полуострова (ATL III, 206).

Друго предположение е, че приемането на Херсонес в съюза не е станало веднага през 477 г. пр. Хр. Овладяването на полуострова се е извършвало постепенно в *три кампании* – обсадата на Сестос от Ксантип, повторното превземане на града от Кимон и кампанията през 466 г. пр. Хр., когато Кимон овладява окончателно полуострова (Isaac 1986, 177).

Не може да се каже кое от двете становища се доближава до истината, защото и двете са еднакво защитими. Тъй като не разполагаме със списъците на първоначалните членове на съюза, всички варианти на възстановяване неговия оригинален облик са несигурни и основани само на предположения. Това, което се налага като извод от сведенията на античните автори, е, че и след превземането на Сестос от атинската флота на полуострова със

сигурност е имало перси, установили се там по времето на персийската власт и продължаващи своето съществуване в непосредствена близост до Дориск. Желанието на Атина да се сдобие с пълния контрол над тази ключова територия е разбираемо и то става факт след успешната операция на Кимон. Това обаче не изключва възможността отделни градове от Херсонес да са сред първоначалните членове на съюза, а окончателното включване на цялата територия да е станало през 466 г. пр. Хр.

Повече информация за Тракийския Херсонес в състава на Атинско-Делоския морски съюз получаваме от **Атинските трибутни листи**, където са отбелязвани плащанията на членовете на съюза от 454 г. пр. Хр., когато хазната е пренесена в Атина, до 406/5 г. пр. Хр.[79] (ATL I, vii). С полуострова се свързват регистрираните плащания в Хелеспонтийската област под името „Χερρονησῖται“, с първоначален размер на фороса от 18 таланта (срв. табл. 3). За 450/49 г. пр. Хр. се наблюдава известно намаление на сумата – на 13 таланта и 4840 драхми, но по-скоро тук става въпрос за непълни плащания (Isaac 1986, 178). Размерът на фороса за следващите няколко години не е запазен, но от 443/2 г. пр. Хр. херсонесците внасят вече само по 1 талант. Освен това, за 441/0 г. пр. Хр. се наблюдава модификация в името, което се явява под формата „Χερρονησῖται ἀπ᾽ Ἀγορᾶς“, като размерът на фороса обаче се запазва. Двете форми на името се явяват взаимно заменими и се използват без някакъв определен порядък при регистрираните следващи вноски (срв. табл. 3).

Поради високата първоначална сума на данъка, издателите на „Атинските трибутни листи“ предполагат, че тук става въпрос за някакво финансово обединение на херсонеските градове – синтелия, в която са влизали Елайус, Лимне, Мадитос, Сестос и херсонесците от Агора (ATL I 449, 564; ATL III 206, n. 56.), а също така и о. Имброс (ATL III 289). Някои изследователи разбират употребения термин като свидетелство за наличието на държавно обединение на градовете на полуострова (Kahrstedt 1954, 15ff), но както в последно време се утвърждава в историографията, тук по-скоро става въпрос за групирането на градовете на Тракийския Херсонес според географската им обособеност на полуострова, отделени от останалите градове на северния бряг на Пропонтида (Maffre 2003, 123).

Като самостоятелна финансова единица в списъците от 452/1 г. пр. Хр. фигурира и Алопеконесос, който явно не е бил включен в синтелията и е плащал винаги отделно (ATL III 50f., n.55; 206, n. 56). Първоначалният размер на фороса му не е запазен – за 450/49 г. пр. Хр. той е регистриран със сумата от 3240 драхми, но издателите на ATL предполагат, че е плащал по

[79] На практика в трибутните листи е отбелязвана квотата от 1/60 част от фороса на съответния полис, която е отивала в хазната на храма на Атина (ATL I, vii). Въз основа на това е реконструирана пълната сума на фороса, която е приведена тук в текста.

1 талант. След 447 г. пр. Хр. при него се наблюдава драстична редукция и сумата е сведена до 1000 драхми в IV период и 2000 – в V и VI период, като отсъствието му в листи 7 и 8 се обяснява с необичайно високия данък от Лимне, който вероятно е покривал и този на Алопеконесос (ATL III 50f.).

Въобще през 447/6 г. пр. Хр. по отношение на градовете на Тракийския Херсонес се наблюдават сериозни промени в трибутните листи. Като нови членове тогава са отбелязани Елайус с 3000 и Лимне с 2000 драхми (срв. табл. 3), а също така и Имброс с 3300 драхми, който е включен вече в областта на островите. През следващите години са засвидетелствани вече и самостоятелни плащания от Мадитос и Сестос (срв. табл. 3). Тези промени се обясняват с разпадането на „херсонеската синтелия“ и се свързват с известната кампания на Перикъл по изпращането в Тракийския Херсонес на **атински клерухи,** датирана в 447 г. пр. Хр. (ATL I 564; ATL III 46, 59f.; Isaac 1986, 178).

Информация за това негово мероприятие получаваме от биографията му от Плутарх. Явно Перикъл лично е участвал в похода в Херсонес и довел със себе си 1000 атински клерухи, които се заселили в различните херсонески градове. Подобно на Милтиад Стари, той преградил полуострова със стена срещу набезите на живеещите наоколо траки (Plut. Per. 11, 19). Един друг добре запазен епиграфски паметник, който представлява списък на атинските жертви в Херсонес, Византион и „другите войни“, се свързва в историографията именно с тази кампания на Перикъл в Тракийския Херсонес и се датира съответно в 447 г. пр. Хр. (Meiggs, Lewis 1971, № 48). Той е добра илюстрация, че настаняването на атинските клерухи не е протекло съвсем безпроблемно. Оказаната на атиняните съпротива едва ли може да се очаква само от страна на гръцкото население на полисите на Херсонес – тя също така трябва да се потърси и от страна на тракийското население в хинтерланда на полуострова и утвърждаващата се в Югоизточна Тракия Одриска държава (срв. infra 2.7).

Вливането на новата вълна атински заселници на полуострова, който изпитвал хроничен недостиг на елинско население (срв. Xen. Anab. 5.6.25), е част от общата атинска политика за препотвърждаване на нейното присъствие там (Archibald 1998, 117). През 5 в. пр. Хр. това е една от основните ѝ цели и е причина тази операция да се ползва с голяма известност сред съвременниците си и да намери широк отзвук в изворите (Diod. 11.88.3; Andocides 3.9; Aeschin. 2.175).

2.6.2. Пелопонеската война

За времето след акцията на Перикъл до към началото на Пелопонеската война писмените извори не дават повече информация за Тракийския Херсонес. Единственият източник за този период остават трибутните лис-

ти, но поради фрагментарното им състояние е трудно да се правят някакви общи заключения. Спорни са също така и критериите за определяне размера на фороса (Tenger 1995, 140, n. 6 и цит. лит.), но при всички положения той е зависел от икономическия потенциал на полиса (Tenger 1995, 141f., n. 21, 160).

След драстичната редукция на фороса на градовете от Тракийския Херсонес през 447 г. пр. Хр., свързана с изпращането на атинските клерухи, в размера му не се наблюдават някакви сериозни колебания – сумарно той е малко под 2 таланта. Едва за 435/4 г. пр. Хр. се наблюдава известно увеличение при някои от градовете – за Алопеконесос и Сестос 2 пъти, за Мадитос – 4 пъти, а малко по-късно в 433/2 г. пр. Хр. – и при Лимне ок. 2 пъти, така че общата сума в следващите години е малко над 2 таланта (срв. табл. 3). Това увеличение не е изолирано явление и се наблюдава в рамките на цялата Хелеспонтийска област, където след 430 г. пр. Хр. и началото на Пелопонеската война форосът от ок. 74 таланта се увеличава на ок. 94, за разлика от градовете в Тракия, където се отбелязва известна редукция – от ок. 123 таланта на 87 ½ таланта (ATL III, 339).

Районът на Хелеспонт става арена на сраженията във втората фаза на Пелопонеската война, т. нар. Йонийска война 411–404 г. пр. Хр., поради което разположените на протоците градове на Тракийския Херсонес се споменават често в изворите. Не е необходимо изброяването и коментирането на всички тези пасажи, тъй като в повечето случаи те са свързани с преминаванията на някоя военна флота или по-детайлното описание на някоя битка и не съдържат информация за състоянието на селищата на самия полуостров.

Като цяло, въпреки единичните акции на спартанците срещу Тракийския Херсонес през лятото на 411 г. пр. Хр. – на спартанския наварх Миндар, който изпраща една ескадра от 60 кораба да опустошават полуострова (Thuc. 8.99.1), или еднодневната обсада на Елайус (Thuc. 8.103.1) – полуостровът остава под трайния контрол на атиняните и е използван като база за военните операции на тяхната флота. Градовете там са сред верните и постоянни членове на морския съюз, за разлика от разположените на отсрещния бряг Абидос и Лампсак, които отпадат след сухоземната офанзива срещу тях на спартанеца Деркилид през същата година (Thuc. 8.62, 80, 107; Фол 1981, 131). Конкретно като атински бази на полуострова се споменават разположеният в южната част на полуострова **Сестос**, който е превърнат в тяхна стражева крепост (φρούριον) за надзор на целия Хелеспонт (Thuc. 8.62.3) и продоволствена база (Xen. Hell. 2.1.25f.) и явно е бил най-важният от стратегическа гледна точка град на полуострова. Вероятно поради това неговата данъчна ставка е една от най-ниските сред херсонеските градове (срв. табл. 3). Положението на **Елайус** е сходно. Въпреки, че не се е ползвал с някакви финансови облекчения – форосът му е най-висок, след този на

„херсонесците от Агора“ – неговото пристанище се ползва и контролира от атиняните (Thuc. 8.103.3). Като опорна точка на Атина в северната част на полуострова се споменава **Кардия**, където към края на 411 – началото на 410 г. пр. Хр. намиращите се в Сестос атиняни се оттеглили по суша, когато срещу тях настъпила флотата на Миндар (Xen. Hell. 1.1.11).

Почти всички важни сражения от този период на Пелопонеската война се разиграват до бреговете на Тракийския Херсонес. В края на август – началото на септември 411 г. пр. Хр. атинската флота под командването на Трасибул и Трасил побеждава спартанската флота на Миндар при нос **Киноссема** на Тракийския Херсонес (Thuc. 8.103–106), което дава самочувствие на Атина, особено след последвалите победи при Абидос и Кизик (Xen. Hell. 1.1.4–7, 11–23; Diod. 13.45.7, 49.2–51.8; за хронологията срв. Ellis 1989, 82ff.), че тя отново диктува политиката в Хелеспонт. Пак край брега на Тракийския Херсонес през 405 г. пр. Хр. при устието на реката **Егоспотами** се разгаря решителната битка, в която атинската флота търпи този път фатално поражение от спартанската под командването на Лизандър (Xen. Hell. 2.1.20–30; Diod. 13.105.1–106.7; Plut. Alc. 36.6–37.5, Lys. 9–12), довело до края на войната в следващата година. Тези върхове и падения от историята на полиса правят емоционалната връзка с Тракийския Херсонес още по-силна и определят политиката на Атина спрямо региона и през следващото столетие.

Повече информация за полуострова и въобще за района на Югоизточна Тракия от края на 5 в. пр. Хр. ни предоставят сведенията от биографията на небезизвестния атински стратег **Алкивиад,** който обвързва съдбата си с Тракийския Херсонес. През 411 г. пр. Хр. той отново поема командването на атинската флота и благодарение на неговите активни действия в района на Хелеспонт и Пропонтида до към 407 г. пр. Хр., когато се завръща в Атина, успява да възстанови и заздрави атинския контрол над Босфора, което осигурява редовните постъпления на жито от Черно море в Атика (Тачева 1988b, 25f.; срв. Ellis 1989, 82–88, n. 95; Delev 2002, 304).

Още при тези негови операции на няколко пъти се споменава пребиваването му на Тракийския Херсонес. Към края на 411 г. пр. Хр., след като успява да избяга от едномесечен персийски плен, той пристига в Кардия, където по това време се намират и атински войски, оттеглили се от Сестос пред заплахата от настъпващата спартанска флота (срв. Ellis 1989, 83f.; Xen. Hell. 1.1.11). Алкивиад организира войската и се придвижва по суша до Сестос, за да се срещне с флотата, която трябвало да заобиколи полуострова. Там пристигат и другите атински стратези Тразибул и Терамен и заедно побеждават спартанската флота при Кизик (Ellis 1989, 84f.). За пребиваване на Алкивиад на полуострова се споменава още веднъж, когато през 408 г. пр. Хр. той се отправя да събира данъка от Хелеспонт и Херсонес. Жителите на полуострова явно са били задължени да участват във войската му,

тъй като се споменава, че при обсадата на Селимбрия през лятото същата година, той взел всички годни да носят оръжие от Херсонес, а убедил също така и много траки (Xen. Hell. 1.3.8–10; Diod. 13.66.3–4; Plut. Alc. 30; Ellis 1989, 87f.). Вероятно тези случаи дават възможност на Алкивиад да оцени стратегическите предимства на полуострова и да се запознае с географията на района, както и да установи лични контакти с населението му.

Може би това е било причината Алкивиад да предпочете именно Тракийския Херсонес и въобще Тракия за свое убежище (Lys. 14.38), когато, след поражението при Нотион през 406 г. пр. Хр., той губи благоразположението на атиняните и се оттегля в „крепостта си на Херсонес“ (Xen. Hell. 1.5.17). Диодор, както и следващият го Корнелий Непот[80], са малко по-конкретни и споменават, че Алкивиад отива в Пактия (Diod. 13.74.2). Вероятно това е същата онази негова „крепост на Херсонес“, за която говорят Ксенофонт и Плутарх, от където той наблюдавал сражението при Егоспотами (Xen. Hell. 2.1.25; Plut. Lys. 10). Античните извори споменават и други селища, които атинянинът укрепил извън територията на полуострова, но в непосредствена близост – Орнос, Бизанте и Неонтейхос (Plut. Alc. 36; Nep. Alc. 7.4–5). Сведенията създават оправданото впечатление за съществуването на някаква организирана териториална власт на Алкивиад в района на Пропонтида и северната част на Тракийския Херсонес (Kahrstedt 1954, 23).

Според комбинираните сведения на двамата биографи на Алкивиад – Корнелий Непот и Плутарх, установявайки се на полуострова, той събрал наемен отряд и повел война с „траките без царе“ (ἀβασιλεύτοις – Plut. Alc. 36), с което станал първият грък, проникнал във вътрешността на Тракия (Nep. Alc. 7.4). Изворите съобщават не само за негови военни операции срещу траките, но и за приятелски отношения с някои тракийски царе (Nep. Alc. 7.5), а по-конкретно – със Севт (Nep. Alc. 8.3) или с Медок и Севт (Diod. 13.105.3[81]), чиято помощ предложил на атиняните при Егоспотами (за контактите с траките срв. infra 2.7.1). Едновременно с това той осигурявал и защита на съседното гръцко население (на Тракийския Херсонес?) от нападенията на варварите (Plut. Alcib. 36; Isaac 1986, 182).

На практика Алкивиад прекарва около една година в района на Тракийския Херсонес – до поражението на Атина при Егоспотами в 405 г. пр. Хр., когато вече не се чувствал сигурен на полуострова и бяга първоначално във вътрешността на Тракия (Nep. Alc. 9.1), а впоследствие в Мала Азия при Фарнабаз, където скоро след това през 404 г. пр. Хр. е убит (Ellis 1989, 95f.). Пребиваването му на полуострова е оценявано различно в историография-

---

[80] За предпочитанията към разказа на Диодор за събитията срв. Ehrhardt 1970; Ellis 1989, 131, n. 147.

[81] Появата на името на Медок в цитата на Диодор бе определена като грешка на античния автор (Тачева 2003, 142f.) – срв. бел. 89.

та – според някои изследователи действията му не се различават много от тези на един „предводител на разбойници“ (robber baron), просперираш от пиратство в Тракия за сметка на местните тракийски племена (Ellis 1989, 94). За други то е илюстрация на схващането на Тракия като предпочитано място на изгнание за влиятелните атиняни като Пизистрат и Тукидид, които също имат известни контакти с траките (Isaac 1986, 182). Една наскоро формулирана гледна точка поставя паралел между действията на Алкивиад и държавата на Филаидите на полуострова. При това се подчертава, че Алкивиад използва тракийските си връзки, подобно Милтиад Млади, за да създаде собствено феодално владение на северния бряг на Пропонтида и Херсонес, което го поставя извън рамките на полисния модел, като индивид, търсещ независимост от полиса, но и опитващ се да направи полиса зависим от него. Според автора, Алкивиад не се е стремял да се завърне в Атина като гражданин, а като династ, със собствен юридически статут (Gribble 1999, 87f.). Необходимо е обаче да се отбележи, че освен пространствената близост с държавата на Филаидите на Тракийския Херсонес и чисто формалното наличие и в двата случая на интензивни контакти с траките в хинтерланда на полуострова, не е възможно да се проследят други прилики, за да се говори за възраждане на идеята за държавата на Филаидите на Тракийския Херсонес. За разлика от Милтиад Млади, който не се отказва от полисния модел на управление в новите територии, при Алкивиад е възможно да се наблюдават стремеж към лична власт и независимост, доколкото те са продукт на един кризисен за атинската демокрация период. Що се отнася до отношенията на двамата атиняни с траките, то би трябва да се изтъкнат по-скоро разликите в двата случая – ако при Милтиад Млади те са равноправни партньори, при Алкивиад се наблюдава една субординация (срв. infra 2.7.1.). В този смисъл, действията на Алкивиад трябва да се разглеждат по-скоро като такива на поредния атински изгнаник (подобно Пизистрат и Тукидид), който се е опитвал да намери в Тракия своята политическа реализация.

2.6.3. Между Атина и Спарта

Краят на Пелопонеската война и налагането на спартанската хегемония в елинския свят бележи една нова политическа ситуация и за района на Хелеспонт и Тракийския Херсонес. Още в първите следвоенни години **Спарта** проявява засилен интерес към този район. Първият спартанец, който се появява там, е **Клеарх**. По времето на войната – вероятно през зимата на 410/9 г. пр. Хр., той е изпратен в Византион (Xen. Hell. 1.1.35f.; Diod. 14.12.2–9; Ellis 1989, 86, n. 96; Lendle 1995, 10f.; Delev 2002, 304). При преминаването му през Хелеспонт корабите му са нападнати от охраняващи атински триери, което го принуждава да потърси убежище в пристанището на Сестос (Xen. Hell. 1.1.36). Сведението е дискусионно, поради факта, че

Сестос тогава е основната атинска база в протоците, но както се изтъква в последно време, вероятно Ксенофонт, който е основният ни информатор за периода, е спестил някои подробности около причината, поради която Клеарх се насочва към Сестос – целта му по-скоро ще да е била да нанесе удар на врага, отколкото да се търси в сведението доказателство за налагането някакъв спартански контрол на Тракийския Херсонес (Chène 1998).

Контактите на Клеарх с района се задълбочават след края на войната. Тогава той сам предложил да бъде изпратен, за да воюва с траките над Херсонес и Перинт, които причинявали големи вреди на гръцките градове. След като тръгнал, по неизвестни причини ефорите променили решението си и искали да го върнат обратно, но той не се подчинил, за което бил осъден на смърт в Спарта. Независимо от това, той решил да осъществи намерението си и, най-вече с финансовата помощ на Кир (който пък имал съвсем други планове за бъдещето на тази войска – като негова подкрепа във въстанието му срещу персийския цар), събрал наемна войска и започнал да воюва с траките, като не отказвал и парите на гръцките хелеспонтийски градове, заинтересовани от неочакваната помощ срещу грабителите (Xen. Anab. 1.1.9, 2.6.2ff.). От друг пасаж се разбира, че Клеарх ползвал именно Тракийския Херсонес за база на своите походи, като изгонил проникналите на полуострова траки, които желаели да отнемат земята на тамошните жители – гърците (Xen. Anab. 1.1 9, 1.3.4). Неговата активност в района на Тракийския Херсонес се поставя в годините между 403–401 г. пр. Хр. (Isaac 1986, 183).

Действията на Клеарх до голяма степен напомнят тези на Алкивиад, не само поради сходния географски обхват – териториите на Тракийския Херсонес и северните брегове на Пропонтида, но и заради частния им характер – на хора-бегълци от родината си. Това позволява на изследователите да набележат някои паралели при двамата и да видят в тях първите гърци, които се проявяват в района на Херсонес и Пропонтида изключително като наемни командири, без намерението да се установяват там постоянно или да водят заселници (Isaac 1986, 183).

Изворите съдържат достатъчно сведения, които очертават една най-обща картина на политиката на Спарта към района още от времето непосредствено след битката при Егоспотами. Плутарх споменава в биографията на **Лизандър** за предприети от него мерки срещу бившата атинска крепост на полуострова Сестос: спартанецът я отнел от атиняните и не разрешил на жителите му да останат в града, а го дал заедно със земята на „кормчиите и началниците на гребците“. В Спарта обаче отказали да одобрят тези мерки и жителите били върнати обратно в Сестос (Plut. Lys. 14.2). Във времето, когато Ксенофонт служи като Севтов наемник през 399 г. пр. Хр., авторът споменава спартанеца **Киниск,** който се разпорежда в Тракийския Херсонес. Именно при него хармостът на Византион Анаксибий изпраща остатъка от армията на 10-те хиляди, за да получат възнаграждението си (Xen.

Anab. 7.1.13). Не разполагаме с други сведения относно длъжността, която Киниск е заемал, но лансираната теза, че той изпълнява длъжността на хармост, изглежда допустима и се приема в историографията (Stronk 1995, 151 и цит. лит.; Lendle 1995, 418).

Спартанското присъствие на полуострова става по-осезателно към 398 г. пр. Хр., когато там идва **Деркилид**. След като Клеарх напуснал района и нямало кой да защитава градовете от тракийските набези, една делегация от херсонеските градове заминала за Спарта да моли за помощ. В замяна на това те предложили на желаещите спартанци да се заселят в Херсонес. С това се заема Деркилид, който по идея на самите жители отново издига една преградна стена на шийката на полуострова, като на него остават 11 града (Xen. Hell. 3.2.8–11; Diod. 14.38.3, 6–7). Вероятно именно тогава на полуострова се настаняват спартански заселници-земеделци, доколкото в изворите се споменава за спартанците, които се сдобили със земя при нахлуването си в Херсонес (Xen. Hell. 4.8.5).

Сведенията красноречиво отразяват политиката на Спарта за редуцирането на броя на атинските граждани на полуострова и настаняването на тяхно място на спартански заселници (Cargill 1995, 9f.). Вероятно тези демографски промени водят до намаляване населението на полуострова като цяло (Xen. Hell. 3.2.8; срв. supra 1.7).

Единственият град на Тракийския Херсонес, който се споменава в изворите във връзка със спартанските военни мероприятия в контекста на Коринтската война и преминаването на Агезилай през Тракийския Херсонес в 394 г. пр. Хр. (Xen. Hell. 4.2.6), е Сестос. Именно в него се укрепява Деркилид в същата година, когато след поражението на спартанската флота при Книдос се готви да се съпротивлява на действията на Конон и Фарнабаз в Хелеспонт, като събира при себе си прогонените от европейските градове хармости и получилите земя при нахлуването на спартанците в Херсонес (Xen. Hell. 4.8.5). Това дава основания да се предполага, че градът е организиран от спартанците като техен укрепен център (Cargill 1995, 10).

Властта на Спарта в Херсонес трябва да е била краткотрайна. При опитите на Анталкид през 392 г. пр. Хр. да се сключи мир с Персия (Xen. Hell. 4.8.12–15), **Атина** се противопоставила, защото се страхувала да не загуби апойкиите си в Тракийския Херсонес (Andoc. 3.15; Foucart 1909, 84, n. 3). Фактът, че тя отново издига претенции за въпросните територии, отразява нейните амбиции за възстановяване и признаване властта ѝ там.

В изворите се откриват сведения за кампаниите на няколко атински стратези в района на Херсонес, които свидетелстват, че полисът отново добива политически превес в Хелеспонт. За съдбата на Деркилид в Сестос Ксенофонт не ни съобщава нищо, но вероятно той е бил прогонен от града – поне такова искане отправил персиецът Фарнабаз към жителите на Абидос и Сестос да изгонят спартанците и след липсата на реакция от тяхна

страна, изпратил през пролетта на 393 г. пр. Хр. Конон в Хелеспонт с тази задача (Xen. Hell. 4.8.6).

Към 390 г. пр. Хр. атинският контрол на Тракийския Херсонес и проливите става по-осезателен, тъй като при операциите си в района на Югоизточна Тракия за затвърждаване на атинската власт в района **Тразибул** не среща никаква съпротива при преминаването през Хелеспонт и използва Тракийския Херсонес за база при преговорите си с тракийските царе Амадок и Севт, които той направил приятели и съюзници на атиняните[82] (Xen. Hell. 4.8.26; Diod. 14.94.2[83]; Cargill 1995, 10; Buck 1998, 115). Ситуацията се потвърждава и за времето на **Ификрат,** който действа в района на Хелеспонт след мисията на Тразибул (срв. Sealey 1993, 7–9; Delev 2002, 305). Като атински стратег той е изпратен там в отговор на назначението на Анаксибий за хармост на Абидос през 389 г. пр. Хр. Атинянинът използва полуострова като изходна точка за своите акции срещу спартанеца (Xen. Hell. 4.8.35–39), което предполага, че центърът на действията трябва да се търси на южното крайбрежие, най-вероятно отново в Сестос. Не може да се каже дали атинската власт се е разпростирала върху целия полуостров, защото липсват данни за положението на градовете в северната му част[84]. Една подробност от кампаниите на Ификрат хвърля обаче малко повече светлина в тази насока – подготвяйки нападение над Анаксибий на малоазийския бряг, той преминава протока, след което изпраща триерите „нагоре по херсонеското крайбрежие, за да изглежда, сякаш е тръгнал нататък да събира, както обикновено, нови средства“ (Xen. Hell. 4.8.35). Известието недвусмислено свидетелства за наличието на някакви финансови задължения на градовете от полуострова към атиняните и то не само в южната му част, но и по протежение на хелеспонтийското крайбрежие.

---

[82] Явно към времето на тези контакти трябва да се отнесе отправеното към Тразибул предложение от Севт да се ожени за дъщеря му (Lys. 28.5). Изворът не посочва причината за това желано сближаване между одрисеца и атинянина, но е напълно допустимо то да се дължи на заслугите му за споменатото помиряване между Амадок и Севт (Тачева 2006, 108).

[83] Предаденото в този пасаж на Диодор име на единия от царете като „Медок” бе определено аргументирано като грешка, което пък позволи да се изтъкнат доводи срещу тезата за дублетната форма на името Медок/Амадок и да се разграничат двама последователно управлявали одриски владетели – Медок и Амадок Стария (Тачева 2003; Тачева 2006, 89–96, 107–114).

[84] Едно мъгляво сведение в биографията на Ификрат от Корнелий Непот съобщава, че пълководецът воювал с траките и възвърнал царството на атинския съюзник Севт (Nep. Iph. 2). Информацията остава непотвърдена от друг извор, но ако е вярна то тези действия на Ификрат в подкрепа на Севт трябва да се отнесат именно в този период, когато след мисията на Тразибул Севт II вече е атински съюзник (Тачева 2006, 105, 109). Явно от това време датират и връзките на Ификрат с одриския царски двор, намерили развитие по времето на Котис (срв. 2.8.1).

Основният ни информатор за периода Ксенофонт действително е доста лаконичен, що се отнася до ситуацията на Херсонес и възстановяването на атинската власт, но макар и спорадични, споменаванията му на полуострова свидетелстват, че атиняните са се чувствали сигурни и тяхното присъствие там не е било оспорвано. Поне такава е ситуацията към 388 г. пр. Хр., когато атинските стратези превземат Абидос, тръгвайки отново от Херсонес (Xen. Hell. 5.1.7; Cargill 1995, 11).

Въпреки тези действия на Атина и впечатлението за Тракийския Херсонес като всепризнато атинско владение, Царският мир от 387 г. пр. Хр. прокламира автономията на гръцките полиси и споменава като атински владения единствено Лемнос, Имброс и Скирос (Xen. Hell. 5.1.31). Това предполага, че по силата на този договор градовете на Тракийския Херсонес са признати също за автономни (Jehne 1992, 272, 277; Cargill 1995, 12). Може би това е причината във възстановения Втори атински морски съюз от градовете на Херсонес да влезе само Елайус (IG II^2 43, B 27; Kahrstedt 1954, 25; Фол 1973b, 130). Набелязаното разминаване между историческа действителност и политически амбиции на Атина към Тракийския Херсонес поставя въпроса кога всъщност се осъществява юридическото признаване на атинските териториални претенции към района (Jehne 1992). Отговорът на този въпрос изисква последователното разглеждане на политиката на одриската и македонската държава, които се изявяват сред определящите фактори в Югоизточна Тракия през 4 в. пр. Хр.

2.7. Траките и Тракийския Херсонес (5-ранния 4 в. пр. Хр.)

Почти във всички разгледани известия на античната историография за гърците в района на Тракийския Херсонес от 5–4 в. пр. Хр. присъстват и траките. Необходимо е да се отбележи обаче, че това вече не са траките от полуострова – сведенията за долонките, които довеждат Милтиад Стари, прекъсват с края на властта на Филаидите. Изворите позволяват да се диференцират най-общо две групи траки – от една страна тези, обитаващи територите в хинтерланда на полуострова и непопадащи под властта на одриските владетели, а от друга страна – самата набираща сила в Югоизточна Тракия Одриска държава. Поради обобщената употреба на етнонима „траки“ често е трудно да бъдат разграничени сведенията за кои точно траки се отнасят, което налага един детайлен анализ на информацията.

2.7.1. „Траките без царе“

За пръв път след края на властта на Филаидите за траки в района на Тракийския Херсонес се споменава за времето на кампанията на Кимон на полуострова в 466 г. пр. Хр. (срв. supra 2.6.1). Персите, които не искали да го напуснат, повикали за съюзници „траките отгоре“ (Θρᾷκας ἄνωθεν), но Кимон успял да изгони персите и да надвие траките, като спечелил по този начин целия Херсонес за Атина (Plut. Cim. 14). Сведението за „траките отгоре“ е много общо, за да послужи за географската им локализация. Единственото категорично заключение в случая е, че те не обитават полуострова и са в съюзни отношения с персите. На практика тези траки остават анонимни.

Подобна изворова ситуация – на анонимни траки, извън пределите на полуострова – се очертава няколко години по-късно, във връзка с кампанията на Перикъл и настаняването на атинските клерухи на полуострова в 447 г. пр. Хр. (срв. supra 2.6.1). Според извора, траките около Херсонес водели непрекъсната война срещу жителите на полуострова чрез чести набези на разбойнически шайки, които даже отсядали във вътрешността, срещу което Перикъл изградил стена през шийката на полуострова, за да го предпази от техните нападения (Plut. Per. 19).

В тази картина могат да се впишат сведенията за действията на Алкивиад след трайното му установяване на Тракийския Херсонес към 406 г. пр. Хр. (срв. supra 2.6.2), когато той със собствен наемен отряд повежда война с „траките без царе“ (ἀβασιλεύτοις) в защита на гърците (вероятно отново тези на полуострова) (Plut. Alc. 36). Определението „траки без царе“ изисква допълнителни пояснения. Категорично това не са траки под

властта на одрисите, защото известният от малко по-късно време съюз на Алкивиад със Севт и Медок (срв. infra 2.7.2) би бил трудно осъществим, ако той се е сражавал срещу тях. Съвсем правилно историците се насочват към интерпретацията на тези траки като „племена, които не се подчинявали на одрисите“ (Фол 1975, 125), т. е. автономни (Archibald 1998, 123; Tatcheva 2003, 557).

Ситуацията с въпросните траки се запазва и във времето на спартанската власт в региона (срв. Stronk 1995, 171). Сведението, че Клеарх, излизайки от Херсонес, се сражавал с траки, живеещи оттатък Хелеспонт, вкл. над Херсонес и Перинт (Xen. Anab. 1.1.9, 1.3.4, 2.6.1), отвежда отново в географските предели извън полуострова, към същите тези племена. Според една хипотеза, хармостът на Византион Анаксибий изпраща остатъка от армията на 10-те хиляди при Киниск на Тракийския Херсонес (срв. supra 2.6.3), защото последният се нуждаел от войска да защити полуострова срещу нахлуващите тракийски племена (Stronk 1995, 151 и цит. лит.). Макар в текста на Ксенофонт това да не е експлицитно споменато и единствената изтъквана от античния автор причина за пренасочването на войската към Тракийския Херсонес е, че там войниците щели да получат възнаграждението си (срв. Xen. Anab. 7.1.13), допустимо е да се мисли, че тракийските набези към полуострова не са били преустановени след оттеглянето на Клерах.

Отново за нашествия на траки към Тракийския Херсонес се споменава във връзка с кампанията на Деркилид от 398 г. пр. Хр. (срв. supra 2.6.3), който е повикан от самите херсонесци именно, за да ги защити от опустошителните набези на траките. Както съобщава Диодор, нашествието било масирано и траките обсадили даже някои херсонески градове. Спартанецът обаче решава проблема подобно неговите предшественици Милтиад Стари и Перикъл, като отново изгражда стената през провлака от море до море (Xen. Hell. 3.2.8; Diod. 14.38.6–7), което явно е било достатъчна пречка за траките да нахлуват в полуострова.

През 395/4 г. пр. Хр. обаче при прехвърлянето на Агезилай в Европа – вероятно през Тракийския Херсонес, на път за Македония отново някакви траки му оказват съпротива (Diod. 14.83.3)

В литературата се приема, че тези траки, които оказват съпротива на Деркилид и Агезилай, са под властта на Севт II (Фол 1973b, 128; Йорданов 1990, 381; Юрукова 1992, 49). В последно време се обръща внимание на факта, че Севт II всъщност е спартански съюзник от около 400/399 г. пр. Хр. и в цитирания пасаж на Ксенофонт, Деркилид на път за Херсонес минава през приятелските тракийски територии на Севт II (Xen. Hell. 3.2.9; срв. infra 2.7.2; Тачева 1988b, 29; Isaac 1986, 185). Това означава, че със сигурност Деркилид, а вероятно и Агезилай, не са водили бойни действия срещу Севт II и подчинените му траки, тъй като са съюзници, което отново

потвърждава наличието в хинтерланда на Тракийския Херсонес на траки, неподчинени на одрисите.

Липсата на други конкретни сведения не позволява да се отговори на въпроса кои точно са тези траки – на практика те остават анонимни. Твърде възможно е това да са апсинтиите, доколкото те също са обитавали територите северно от полуострова, но съвкупните данни предполагат един доста по-широк географски ареал на обитаване, вкл. земите на северните брегове на Пропонтида до към Бизанте и Перинт, така че вероятно става въпрос за повече от едно племе, може би племенно обединение[85]. Тяхното присъствие в този географски район е проследимо до първите години на 4 в. пр. Хр.

По своя характер набезите на тези траки към полуострова са стихийни, неорганизирани, с цел плячка. Доколкото бе показано, че те са извън контрола на одриските царе, характеристиката ἀβασιλεύτοι би трябвало да се отнася за тях, поради което за улеснение те ще бъдат наричани така. По своята същност обаче действията им за установяване на контрол над Тракийския Херсонес отговарят на одриската политика в Югоизточна Тракия и намират продължение в следващите десетилетия.

2.7.2. Тракийският Херсонес и одриските владетели

Севт I

Въпреки че политическа активност на одриските владетели в Югоизточна Тракия е засвидетелствана още от времето на Терес, който воюва срещу тините и в Тракийската Делта (Xen. Anab. 7.2.22, 7.5.1; Фол 1981, 128), и Ситалк, който наложил своя контрол със сигурност поне над гръцката апойкия Бизанте (Hdt. 7.137; Isaac 1986, 212; Ботева 2000, 72f.), Тракийският Херсонес се появява реално като топос в политическите планове на одриските царе в последните десетилетия на 5 в. пр. Хр. Първият, за когото се предполага, че е предприел активни действия към полуострова, е **Севт I**. Основания за това дава едно доста късно известие на Полиен, което съобщава за някакъв въоръжен конфликт между атиняни и Севт на Тракийския Херсонес. Според него атиняните, които опустошавали крайбрежните градове на Тракийския Херсонес, обсадили траките. Селищно име в текста не е споменато, но явно

---

[85] Според М. Тачева, която извежда етимологически името на племето меландити от р. Мелас и го разполага съответно в района над Тракийския Херсонес, то също е принадлежало към неподчинените на одрисите „траки без царе" (Tatcheva 2003, 557). Тази интерпретация заслужава внимание, предвид факта, че племето е известно именно с бунта срещу одриската власт, заедно с тините и транипсите, въпреки възприетата въз основа на текста на Ксенофност локализация на меландитите в района на юг от Странджа, между Салмидесос и Аполония (Фол, Спиридонов 1983, 40f.).

става въпрос за някакво укрепено място. Севт нает 2 000 лековъоръжени гети и им възложил да се преспорят на неприятели на траките, като опожаряват страната и нападат тези, които защитавали стените, но когато атиняните, подведени от действията на гетите, слезли от корабите си и се приближили до стените Севт излязъл срещу тях и заедно с гетите нападнал атинската войска от две страни и я унищожили (Polyaen. 7.38).

Съвременните историци свързват сведението с времето на втората фаза на Пелопонеската война и смятат, че споменатият Севт е Севт I, който използвал затрудненията на Атина в Хелеспонт след изпращането на Деркилид там и отпадането на Абидос, Лампсак и редица други хелеспонтийски градове, и успял да нахлуе в полуострова и да завладее някакъв град (вероятно Кардия), предизвиквайки така атинската реакция. Епизодът се датира към 411 г. пр. Хр. (Фол 1973b, 127; Фол 1981, 131; Тачева 1988b, 27[86]).

Интерпретацията на описаните събития не е обаче съвсем безпроблемна и позволява да се очертаят няколко дискусионни момента. На първо място трябва да се отбележи представянето на атиняните като агресори и то на територия, владяна от одрисите. Тази ситуация не отговаря на известното за положението на Атина на Тракийския Херсонес във времето около 411 г. пр. Хр., доколкото полуостровът тогава е нейна стабилна база в Хелеспонт, а Кардия – от градовете, в които атиняните се чувстват сигурни (срв. supra 2.6.2). Събитията не могат да се отнесат и във времето около 406–405 г. пр. Хр., когато Алкивиад действа на полуострова и се сражава срещу „траките без царе“ (срв. supra 2.7.1), което ясно свидетелства, че полуостровът не е под одриски контрол. При това положение описаният конфликт атиняни-одриси би трябвало да се постави или преди 411 г. пр. Хр., което е малко вероятно, тъй като тогава Атина все още диктува положението в Хелеспонт и Тракийския Херсонес, или след 405 г. пр. Хр. и поражението при Егоспотами (но преди края на войната), което изглежда по-защитимо, поради общата дестабилизация на атинската власт в района, използвана явно от Севт I да разпростре властта си към Тракийския Херсонес[87].

Вторият проблем е свързан с изказаното мнение, че визираните в извора укрепления, зад които са се криели траките на Севт, са тези на Кардия. Предположението е основано явно на известните от по-късно време контакти на този полис с Котис и Керсеблепт (срв. infra 2.8.). То обаче на практика е недоказуемо въз основа на наличния изворов материал за края на 5 в. пр. Хр. Необходимо е също така да се отбележи, че в текста даже не става ясно

[86] Юрукова 1992, 49 отнася сведенията към Севт II, защото приема, че Севт I е „бледа фигура, незабелязано изчезнала от политическата сцена”, което не се споделя от останалите изследователи.

[87] Такава късна датировка се споделя последно и у Тачева 2006, 81.

доколко под споменатите „стени“ трябва да се разбират крепостни стени на някой от херсонеските градове или самата стена на провлака!

Независимо каква датировка се приеме за описания конфликт, няма данни в следващите години Севт I да е продължавал да упражнява някаква власт на полуострова. Явно неговото присъствие е било краткотрайно, тъй като при по-ранната датировка там ще видим да действат атиняните, а при по-късната – спартанеца Клеарх, който твърди, че изгонил от Херсонес траките, които желаели да отнемат земята на тамошните жители гърците (Xen. Anab. 1.3.4)[88].

Малко повече светлина относно одриската политика към Тракийския Херсонес дават сведенията за живота на Алкивиад на полуострова. Контактите му с траките датират още от времето, когато той е на атинска служба и обсажда Селимбрия. Във войската му тогава имало много траки, които участвали поради благоразположението си към него (Xen. Hell. 1.3.8–10; Diod. 13.66.3–4; Plut. Alcib. 30). По-нататъшните връзки с местните племена се задълбочават след установяването му в района на Пропонтида и Тракийския Херсонес. Според изворите тогава той, освен че воюва с „траките без царе“ (срв. supra 2.7.1), спечелва и „приятелството на някои тракийски царе“ (Nep. Alc. 7.5). Сведенията са концентрирани около битката при Егоспотами, когато той идва в лагера на атиняните, за да им предложи помощ. Изворите дават различни нюанси на описанието на посещението на Алкивиад и кои точно са били тези царе-приятели на Алкивиад. Могат да се разграничат три описания на събитието – на Ксенофонт и следващия го Плутарх, които въобще не споменават за предлагана от Алкивиад помощ (Xen. Hell. 2.1.25; Plut. Alc. 36), на Диодор, според когото Алкивиад представя

---

[88] Като извор за времето на Севт I в историографията се цитира и Еврипидовата трагедия „Хекуба”, при което се предполагат алюзии между персонажа на тракийския цар Полиместор и одрисеца Севт I (Данов 1969, 56). Опитът въз основа на това да се предатира драмата в 411 г. пр. Хр., оспорвайки изворовите податки (Тодев 1977), не е съвсем коректен от гледна точка на извороведския подход и не издържа критика. Като общоприета остава датировката ѝ ок. 425–423 г. пр. Хр. (Ley 1987, 136f.; Collard 1991, 35, n. 64), което донякъде поставя под въпрос съпоставката със Севт I и не изключва възможността историческата основа да е почерпана от времето на неговия предшественик Ситалк. При всички положения е трудно да се види в драмата свидетелство за установяването на някаква по-трайна одриска власт на полуострова.

[89] Появата на името на Медок в цитата на Диодор бе определена като грешка на античния автор, където трябвало да се чете единствено името на Севт (Тачева 2003, 142f.; Тачева 2006, 91). Независимо от това, като начална дата за управлението на Медок се утвърждава годината „около или малко след 404 г., когато приключила войната в Хелеспонта и връзките между двата бряга били възстановени” (Тачева 2006, 89). В литературата отдавана са се наложили обаче предпочитанията към текста на Диодор при описанието на битката при Егоспотами вместо този на Ксенофонт, като се предполага, че Диодоровият разказ възхожда през текста на Ефор към автора на Hellenica

тракийските царе Медок и Севт като негови приятели, които щели да му дадат войска, за да воюва срещу спартанците (Diod. 13.105.3)[89], и на Корнелий Непот, където фигурира само името на тракийския цар Севт, когото Алкивиад можел да накара да нападне Лизандър по суша (Nep. Alc. 8.3).

Съвсем логично тези съображения налагат въпроса кои са тези тракийски царе–приятели на Алкивиад, а по точно – кой е споменатият Севт, и в какво точно се изразяват техните взаимоотношения. Проблемът произтича от факта, че за един близък времеви период към края на 5 в. пр. Хр. в района на Югоизточна Тракия е засвидетелствана активност както на Севт I, така и на Севт II. В литературата се е наложило схващането, че Алкивиад контактува с царете Медок и Севт II (Фол 1975, 125; Archibald 1998, 123). Няколко съображения не позволяват обаче тази идентификация да се поддържа толкова категорично. Според последните изследвания споменатият Севт трябва да е бил Севт I, тъй като Севт II се утвърждава в Югоизточна Тракия чак след 400/399 и едва ли към 405 г. пр. Хр. ще е имал възможността да предостави на атиняните голяма войска (Тачева 1988b, 26). Действително, сама по себе си информацията на Корнелий Непот, който знае за предлагана помощ единствено от Севт, оставя впечатлението, че този владетел е бил финансово и политически стабилен, какъвто Севт II очевидно не е даже към 400/399 г. пр. Хр. От друга страна, предлаганата по-горе късна датировка на споменатия от Полиен конфликт атиняни – Севт I на Тракийския Херсонес след 405 г. пр. Хр. дава още един независим от текстовете на Диодор и Корнелий Непот аргумент в полза на споделяната в историографията по-късна датировка на края на управлението на Севт I след 405 г. пр. Хр. (Тачева 1988b, 27) и идентификацията на приятеля на Алкивиад със Севт I.

Вторият проблем се отнася до вида взаимоотношения между бившия атински стратег и въпросните одриски царе. В политическата си кариера Алкивиад неведнъж е установявал лични контакти с други династи – освен с тракийските царе, могат да се посочат и връзките му с персийските сатрапи Тисаферн и Фарнабаз. Тези отношения са определяни в литературата като *ксения* (Gribble 1999, 86), явно в смисъл на персонални контакти между равнопоставени[90].

Някои податки в изворите свидетелстват, че отношенията между Алкивиад и одрисите са имали също така и политически характер. Особено показателна е ситуацията с Бизанте, която към 430 г. пр. Хр. е под одриска власт (Hdt. 7.137; Isaac 1986, 212; Ботева 2000, 72f.), в 406–405 г. пр. Хр. – сред крепостите на Алкивиад (Plut. Alc. 36; Nep. Alc. 7.4–5), но към 400/399 г. пр. Хр. отново е във владенията на одрисите на Севт II, който я предла-

---

Oxyrhynchia (Ehrhardt 1970, 225ff.), така че може да се доверим на съобщеното там име на Медок.

[90] По отношение на тракийските царе употребеният термин в текста на Диодор (13.105.3) е φίλοι.

га на Ксенофонт (Xen. Anab. 7.2.38, 5.8). Преминаването ѝ под властта на Алкивиад не е съпроводено с колизии – напротив, потвърдени са приятелските отношения между него и одрисите, което предполага, че атинянинът е получил крепостта от одрисите срещу някакви поети ангажименти. На базата на това в съвременната историография се е утвърдило мнението, че Алкивиад действа в района като наемен командир, „васал (Vasall)“ на Севт (Kahrstedt 1954, 23), и операциите му срещу „траките без царе“ са насочени към утвърждаването на одриската власт над тези племена (Фол 1975, 125). Вероятно срещу крепостите, които получава (както по-късно и Ксенофонт), той се е задължавал да бъде лоялен към тракийските царе и да води военни кампании срещу техните врагове (Gribble 1999, 87, n. 259), т. е. един вид – крепостите са служели като разменна монета на одриските царе.

Относно тях обаче е необходимо още едно уточнение – сред посочените крепости под властта на Алкивиад – Пактия, Орнос, Бизанте, Неонтейхос (Nep. Alc. 7.4)[91], и предлаганите малко по-късно от Севт II на Ксенофонт Бизанте, Ганос и Неонтейхос (Xen. Hell. 7.5.8) е показателно отсъствието във втория случая на херсонеския град Пактия, като селищата се ограничават само до разположените на северното крайбрежие на Пропонтида. Разбира се, липсата на Пактия може да бъде обяснена и с други политически съображения на Севт II, но твърде възможно е да се дължи на това, че градът не се е намирал под одриска власт.

Всичко това налага преразглеждането на политиката на одриските царе от края на 5 в. пр. Хр. спрямо Тракийския Херсонес. Идентификацията на споменатия от Полиен, Диодор и Корнелий Непот Севт със Севт I очертава изключително активната му политика към полуострова. Известията за нападенията на „траките без царе“ по време на спартанската власт там (срв. supra 2.7.1) свидетелстват обаче, че одриската държава явно не е могла да използва създалия се вакуум след Егоспотами и да разшири властта си към полуострова, вероятно поради вътрешнополитически проблеми. Много възможно е след смъртта на Севт I вътрешнополитическите проблеми в одриската държава да са причина да се изостави офанзивата към Тракийския Херсонес. Едва след акцията на Тразибул в Хелеспонт от 390 г. пр. Хр. и с неговото посредничество между тракийските царе Амадок и Севт II е постигнато някакво примирие (Xen. Hell. 4.8.26; Diod. 14.94.2[92]). Показателно в случая е, че по време на преговорите Тразибул пребивава на Тракийския Херсонес, който очевидно не е бил под властта на одрисите, и успява да убеди двамата да станат съюзници на Атина.

Ако се вземат предвид сведенията за бунта на меландити, тини и транипси, довел до прогонването на Месад, бащата на Севт II (Xen. Anab.

[91] Изворите посочват различни селища под властта на Алкивиад: Орнос (Lys. 14.2) Пактия (Diod. 13.74.2), Бизанте (Plut. Alc. 36), като най-изчерпателен е текстът на Корнелий Непот.

[92] За имената срв. Тачева 2003.

7.2.32), одриските царе явно са имали и други проблеми с установяването на своята власт в Югоизточна Тракия. Тенденцията в одриското царство, която се наблюдава от тогава и най-вече в следващите години, е при завоеванията да се ползва силата на наемни командири. На практика Алкивиад се явява първият от една серия влиятелни военни лица, които установяват тесни връзки с одрисите и служат като техни наемници (Isaac 1986, 182). За контакти между Клеарх и одриските царе няма сведения в писмените извори, но към края на века Ксенофонт ще бъде нает на служба при Севт II. Действията на неговата наемна армия не са насочени обаче към Тракийския Херсонес, а на изток към земите на тините (Xen. Anab. 7.3.40–7.4.24). Другите двама атиняни – Тразибул и Ификрат, явно също са влезли в някакви лични отношения със Севт II, както може да се заключи от това, че на първия тракиецът предлага дъщеря си за жена (Lys. 28.5), а вторият го възстановява в царството му (Nep. Iph. 2). Броят на наемниците, действали в услуга на Севт II, косвено свидетелства за затрудненията, които той, а респективно и одриската държава, са изпитвали в този период.

Хебризелм

Тракийският Херсонес се появява отново в политиката на одриските царе при Хебризелм, който към 386 г. пр. Хр. е засвидетелстван вече на престола. Изворовите данни за него са оскъдни (срв. Tatcheva 2003; Тачева 2006, 125–133) и единствено един фрагментарно запазен атински декрет от 386/5 г. пр. Хр. (Foucart 1909, 84–87; Фол 1973b, 129) ни дава малко повече сведения за водени преговори между Атина и одриския владетел, когато в условията след Царския мир от 387 г. пр. Хр. полисът явно се е опитвал да постигне някаква договореност с Хебризелм като цар на най-голямата политическа сила в района на Хелеспонт. Според информацията от декрета преговорите между Атина и Хебризелм трябвало да бъдат продължени от изпратените при царя трима атински представители и се отнасяли до въпросите за „плаващите наоколо кораби“ и „другите неща“ (Foucart 1909, 86, L. 20–21; Фол 1973b, 130). Много вероятно е чрез това Атина да е опитвала да уреди делата около Тракийския Херсонес, където явно Царският мир по някакъв начин е застрашавал интересите ѝ (и поради което тя е била против сключването на мира през 392 г. пр. Хр. – срв. supra 2.6.3). Вероятно обаче и Хебризелм е изявил някакви териториални претенции към Тракийския Херсонес (Фол 1973b, 130). В подкрепа на това предположение могат да се приведат монетите на този цар. Поради споделяното в историографията мнение, че те са сечени в Кипсела, се предполага, че при него политическият център на държавата се е изместил на юг, което се тълкува като декларация за желанието му да упражнява някакъв контрол в района на Херсонес и Пропонтида (Head 1911, 257; Мушмов 1912, 208–210; Фол 1975, 107), продължавайки по този начин подетата от Севт I политика.

2.8. „Войната за Херсонес“

Основната външнополитическа линия на Атина през 4 в. пр. Хр. се определя от желанието ѝ да възстанови имперската си мощ и властта си над бившите атински клерухии от 5 в. пр. Хр. Отсъствието в Царския мир от 387 г. пр. Хр. на конкретна формулировка относно положението на Амфиполис и Тракийския Херсонес поставя акцента в политиката на полиса през 70-те и 60-те години на века около дипломатическото признаване на правата ѝ в Югозападна и Югоизточна Тракия (Jehne 1992) и ангажирането ѝ съответно в две продължителни военни кампании за реализирането на властта ѝ там (срв. Heskel 1997).

От друга страна, утвърждаването на Одриската държава през 4 в. пр. Хр. в Югоизточна Тракия прави конфронтирането на двете политически сили неизбежно. Пресечна точка на интересите им се явява именно Тракийският Херсонес, който става арена на ожесточени схватки между тях през 60-те – началото на 50-те години на века. Икономическите интереси, които и двете страни са имали към района – контрол върху търговията и морския трафик – са една от основните причини за борбата за полуострова между Атина и Котис (Peter 1997, 36). Силата и мащабите на този военен конфликт, в който са въвлечени също така персийският цар, както и някои от неговите сатрапи, позволява той да се разглежда самостоятелно и да бъде наречен „войната за Херсонес“ (Heskel 1997, 15).

В научната литература войната за Херсонес е разглеждана предимно от атинска гледна точка. В последното изследване по въпроса за Северноегейските войни на Атина Дж. Хескел отделя специално внимание на тази кампания (Heskel 1997, 53–153). Като съществен проблем в историографията се очертава въпросът кога може да се отнесе откритото деклариране на атинските претенции към Тракийския Херсонес и тяхното международно признаване. Въпреки опитите то да се датира точно в 369/8 г. пр. Хр. във връзка с посещението на военачалника на Ариобарзан Филиск, хипарх на Абидос, в Елада, който бил изпратен със задачата да търси наемници и се предполага, че при това е предложил признаване правата на Атина в Херсонес, за което той и Ариобарзан получават атинско гражданство (Dem. 23.141f.; Heskel 1997, 113), тази датировка ще остане несигурна. Основните свидетелства за атинските претенции към полуострова произхождат от 40-те години на века, но се отнасят за 60-те години, което ги прави не особено надеждни, тъй като са генерирани в различна политическа обстановка (Jehne 1992, 274). При това положение ясното предявяване на атинските претенции към района би трябвало да се постави най-общо в първата половина на 60-те години (Cargill 1995, 24), но преди избирането на Тимотей за стратег в Херсонес през 366 г. пр. Хр., което се явява един сигурен *terminus ante quem* за това (Heskel 1997, 100f.). В този смисъл по-логично

звучи предположението, че именно въстанието на Ариобарзан, който е поддържан от Атина, е причината за негласните териториални споразумения и признаването на атинската власт над Амфиполис и Тракийския Херсонес от Персия (Jehne 1992, 280f.).

Уточняването на хронологията на войната в Херсонес е друг проблемен момент в литературата. Като основен ориентир служат датираните назначения на атинските старатези в района, както и Великото въстание на персийските сатрапи, което обаче е с не по-малко несигурна хронология. Хескел проследява детайлно хронологията на отделните военни операции за времето 371–360 г. пр. Хр. На базата на това тя разграничава за периода до 360 г. пр. Хр. три фази: 1. войната срещу Херсонес 368–362; 2. въстанието на Милтокит 362–361; и 3. войната срещу Котис 361–360 (Heskel 1997, 53–155, 123). Изследването ѝ търпи обаче някои критики – като начало, посочената крайна дата на изследването 360 г. пр. Хр. не е и крайната дата на войната в Херсонес. Тя продължава и след убийството на Котис при неговия наследник Керсеблепт и едва със сключването на договора от 357 г. пр. Хр. конфликтът намира решение. От друга страна, прочитът на изворите, който авторката предлага – неоснователно критичен към някои автори, предоверяването ѝ на информацията на Демостен, въпреки уговорката в началото за субективния и едностранчив характер на ораторите от 4 в. пр. Хр. като извор, както и хиперинтерпретацията на други податки – води до една доста по-различна хронология на някои събития спрямо общоприетата, която ще бъде разглеждана в хода на изложението по-долу[93]. Доколкото основният противник на Атина на полуострова е одриската държава, по-удачно изглежда периодизирането на конфликта според хронологията на одриските владетели.

2.8.1. Котис

Ангажираността на одриската политика към Тракийския Херсонес става най-осезаема при Котис (384/3–360 г. пр. Хр.[94]). За времето на негово-

---

[93] Срв. и рецензиите на монографията на Хескел, където също се обръща внимание на различната и спорна хронология, която авторката предлага – Hans Beck. J. Heskel, The North Aegean Wars, 371–360 B.C., Stuttgart 1997. Gymnasium 106, 1999, 184–185; J. Engels. Rezension zu: Julia Heskel, The North Aegean Wars, 371–360 B.C., (Historia Einzelschr. Heft 102) Stuttgart 1997. Gnomon 72, 2000, 330–334.

[94] Въпреки споделяната в българската историография дата на убийството на Котис в 359 г. пр. Хр., поради интерпретацията на сведението на Теопомп като известие за среща между Котис и Филип II (Theop. fr. 31; Фол 1973b, 131; Йорданов 1998, 14f.), по-убедителна изглежда датировката му през есента на 360 г. пр. Хр., преди пристигането на атинския стратег Кефисодот в Хелеспонт (Dem. 23.163; Тонев 1942, 200, бел. 5; Badian 1983, 52ff.; Robiano 1991, 569; Heskel 1997, 56f., 60; Тачева 2006, 141).

то управление изворовите податки са по-изобилни, но за съжаление произхождат главно от речите на ораторите от 4 в. пр. Хр., което налага едно повнимателно отношение към тях. Основният извор за събитията е Демостеновата реч „Против Аристократ“ от 352 г. пр. Хр., чиято пристрастност и селективен подход към фактите неведнъж е изтъквана (срв. Тонев 1937, 50). В съвременната историография липсва едно модерно разглеждане на политиката на Котис към полуострова с адекватен анализ на изворите, като всички се позовават основно на статията на Хьок от края на 19 в., където обаче отново не са приведени изворите и се прави препратка към дисертационния му труд „*De rebus ab Atheniensibus in Thracia et in Ponto ab anno 378 a. Chr. usque ad annum 338 gestis*“ от 1876 г. (Höck 1891, 76, n. 1; 92f.; срв. Тодоров 1933, 37, бел. 1; Fol 1974, 1003, n. 99).

На база на това в литературата се е наложила тезата за две кампании на Котис в Херсонес: 1. от 365 г. пр. Хр. и 2. от 362–60 г. пр. Хр. (срв. Тодоров 1933, 37; Тонев 1937, 35; Тонев 1942, 200; Kahrstedt 1954, 26; Fol 1974, 1003ff.; Archibald 1998, 221). В последното съчинение за войната на Атина в Херсонес Дж. Хескел отхвърля сведенията за ранно нахлуване на Котис на Тракийския Херсонес от 365 г. пр. Хр. и говори само за една негова кампания на полуострова в края на 60-те години на 4 в. пр. Хр. (Heskel 1997, 140–155). Това налага преразглеждане на изворовия материал и критична преценка на тези две становища.

Кампанията срещу Сестос от 365 г. пр. Хр.

Сведения за ситуацията около средата на 60-те години на 4. в. пр. Хр. в района на Тракийския Херсонес се откриват в биографията на Агезилай от Ксенофонт, речите на Демостен и Исократ, както и в съчинението на Корнелий Непот. Информацията е пряко свързана с политическата ситуация в Западна Мала Азия и избухването на въстанието на персийския сатрап Ариобарзан през 366 г. пр. Хр.[95]

Най-близко до времето на събитията стои текстът на Ксенофонт, който на практика е и единственото свидетелство за обсада на херсонеския град

[95] Въстанието на Ариобарзан, сатрап на Даскилейон (Хелеспонтийска Фригия) за периода 388–363/2 г. пр. Хр., е първият от конфликтите в Западна Мала Азия, които според информацията у Диодор (Diod. 15.90f.) ескалират към 362/1 г. пр. Хр. в сериозни бунтове срещу Ахеменидската империя – т. нар. Въстание на сатрапите от 60-те години на 4 в. пр. Хр. В него са въвлечени по различно време освен Ариобарзан, Автофрадат, сатрапът на Спарда, Мавзол на Кария, Датамес на Кападокия, Оронт, подчинен офицер на Автофрадат в Мизия, както и египетският фараон Тахос. Анализът на този период на нестабилност показва обаче, че не може да се говори за организирано въстание срещу централната персийска власт на Артаксеркс II и по-скоро става въпрос за локални размирици, почиващи на личните отношения и интриги между отделните сатрапи (Weiskopf 1989).

Сестос от Котис. Ксенофонт споменава това в контекста на изброяването на уменията на Агезилай не само като пълководец, но и като дипломат в Мала Азия и помощта, която той оказал на спартанския съюзник Ариобарзан: от страх пред Агезилай Автофрадат изоставил обсадения в Асос Ариобарзан, Котис, който обсаждал намиращия се под властта на Ариобарзан Сестос, се оттеглил, а Мавзол, който обсаждал по море двата града със 100 кораба, бил убеден от него да свали обсадата (Xen. Ages. 2.26). Изброяването на събитията едно след друго предполага, че те са близкостоящи във времето и внушава идеята за някаква съвместна акция на Автофрадат, Мавзол и Котис срещу Агезилай. В литературата те се определят като кампании на Автофрадат по суша и на Мавзол по море срещу обявения вече за въстаник Азриобарзан и се датират в 365 г. пр. Хр. (Weiskopf 1989, 26, 48, 96).

Следваща информация за ситуацията около Тракийския Херсонес ни дава известното за действията на атинския стратег Тимотей в района. Демостен съобщава, че според решенията на полиса, той трябвало да окаже помощ на Ариобарзан, без обаче да нарушава мирния договор с персийския цар. Поради избухването междувременно на въстанието на този сатрап същата година (пролетта–май/август на 366 г. пр. Хр., за датировката срв. Heskel 1997, 94, 100f.), Тимотей се пренасочил към намиращия се под персийска власт о. Самос и след 10-месечна обсада го превзел (Dem. 15.9). Според Исократ от Самос Тимотей се отправил към Херсонес, където завладял Сестос и Критоте (Isokr. 15.112). Сведението се допълва от Корнелий Непот, който съобщава в биографията на атинския стратег, че той получил двете селища от Ариобарзан (Nep. Tim. 1.3).

Посочените извори позволяват реконструирането на релативната хронология на събитията около положението на тези два града: попадането на Сестос и Критоте под властта на персийския сатрап Ариобарзан, обсадата на Сестос от Котис, снемане на обсадата на Сестос от Котис след намесата на Агезилай, предаването на тези две крепости от Ариобарзан на атинския стратег Тимотей, след като атинянинът превзел о. Самос. Поставянето на превземането на Самос в периода март – юни/юли 365 г. пр. Хр. (Weiskopf 1989, 96; Heskel 1997, 26–7, 95) позволява действията на Котис да се търсят във времето преди тази дата.

В литература се е наложила като дата за налагането на властта на Ариобарзан над Сестос и Абидос (а явно и Критоте) през 367 г. пр. Хр. (Weiskopf 1989, 32), обсадата на Сестос от Котис се поставя относително единодушно в 365 г. пр. Хр. (Тодоров 1933, 37; Тонев 1937, 35; Тонев 1942, 200; Kahrstedt 1954, 26; Fol 1974, 1003ff.; Harris 1989, 269; Weiskopf 1989, 48, 96; Archibald 1998, 221; срв. Heskel 1997, 72, n. 48 и цит. лит.), а предаването на Сестос и Критоте на Тимотей, респективно – на Атина – през 365 или 364 г. пр. Хр. (Weiskopf 1989, 52, n. 95).

В своята монография Дж. Хескел отхвърля обаче датировката на предаването на Сестос и Критоте на Тимотей в 365 г. пр. Хр. и лансира тезата, че това събитие трябва да се датира в 361 г пр. Хр. В аргументацията си тя се позовава на пасажа у Демостен, който твърди, че след Самос атинският стратег решава „да започне военни действия против Амфиполис до тогава, докато започнат тези в Херсонес“ (Dem. 23.150). В този смисъл тя смята, че след Самос Тимотей, който през пролетта на 365 г. пр. Хр е избран за стратег на мястото на Ификрат, заминава директно за Амфиполис и не е водил военни действия в Херсонес (Heskel 1997, 29, 72, 100f.). Според нея известието за оказаната от Агезилай помощ на Ариобарзан също трябва да се датира по-късно – то е единствено възможно след битката при Мантинея 362 г. пр. Хр., тъй като до този момент спартанецът бил ангажиран със защитата на собствения си полис (Heskel 1997, 77f., 113). По този начин тя разглежда споменатата обсада на Сестос от Котис като част от действията му на полуострова от пролетта на 361 г. пр. Хр., в съвместна кампания с действащия на малоазийския бряг Автофрадат срещу Ариобарзан (Heskel 1997, 146).

Тази датировка почива основно на интерпретацията на доста общото и не много ясно в хронологическо отношения изявление на Демостен и буди възражения. Сам по себе си изворът не отрича категорично съществуването на някакви споразумения между Тимотей и персийския сатрап за Херсонес, така че твърдението на другия оратор Исократ за завладяването на Сестос и Критоте се явява като допълнение на информацията на Демостен. Текстът на Корнелий Непот потвърждава казаното от Исократ, макар и с друг нюанс – че Тимотей получил градовете като дар, а не вследствие на военна кампания на полуострова (срв. Heskel 1997, 29, n. 35 и цит. лит.)[96], така че действително е възможно в 365 г. пр. Хр. Тимотей да не е водил бойни действия на Херсонес, а само да е регистрирал новите атински придобивки.

Освен хронологическите уточнения, други въпроси, които пораждат изброените събития, са как и при какви обстоятелства Сестос и Критоте попадат под властта на Ариобарзан и как да се разбират действията на Котис срещу Сестос.

За установяването на персийската власт над двата херсонески града известна роля вероятно има Филискос от Абидос, който действа като хипарх на Ариобарзан. От разказа на Демостен, въпреки негативната му натовареност относно личността на Филискос, се разбира, че абидосецът подчинявал гръцките градове, явно от името на Ариобарзан и не без помощта му, така че в крайна сметка държал целия Хелеспонт и бил най-силният негов

[96] Текстът на Корнелий Непот в известна степен е противоречив – малко по-горе той споменава, че Тимотей водел война срещу Котис и внесъл в хазната печалба от 1200 таланта (Nep. Tim. 1.2f.).

хипарх (Dem. 23.141–142). Активната му политика в района довела в крайна сметка до убийството му от двама жители на Лампсак, противници на тиранията – Терсагор и Ексекест през 364 г. пр. Хр. (Dem. 23.142; Weiskopf 1989, 52). Много е възможно именно в хода на неговите заевоевания, датирани в 367 г. пр. Хр. (Weiskopf 1989, 34) Сестос и Критоте да са попаднали под властта на Ариобарзан.

Относно действията на Котис историците предлагат различни интерпретации – ту като проатински, наблягайки на добрите атинско–одриски отношения (предвид атинското гражданство на Котис – Dem. 23.118), а в присъствието на Котис на полуострова се вижда израз на подкрепа за Атина (Fol 1974, 1003; Фол 1975, 151; Archibald 1998, 221), ту като антиатински, предвид добрите контакти на Атина с Ариобарзан (и атинското гражданство на Ариобарзан – Dem. 23.141), в смисъл, че Котис се възползва от въстанието на сатрапа, което оставя района незащитен, но силният пакт Атина–Ариобарзан го принуждава да се откаже от по-нататъшни операции на полуострова за периода 364–362 г. пр. Хр. (Harris 1989, 269), или просто се разглеждат като част от мащабната политика на този одриски владетел за утвърждаване в Херсонес, използвайки атинско–персийския конфликт там (Фол 1975, 152f.).

Малко повече светлина върху атинско–одриските отношения от 365 г. пр. Хр. хвърля известното от биографията на наемника Харидем. До към пролетта на 365 г. пр. Хр. (Heskel 1997, 30) той е на служба при Ификтрат край Амфиполис, но след свалянето на последния от командването на операцията в Югозападна Тракия, се отправя по море при Котис. След като обаче Тимотей започва операцията при Амфиполис, преди тази в Херсонес, Харидем потегля обратно от пристанището на Кардия за Амфиполис, за да се наеме при олинтийците, но е заловен от атинската флота и след размяната на гаранции влиза в кампанията като помощна войска на атиняните (Dem. 23.149f.; срв. Höck 1891, 94). Преходите на Харидем от Югозападна към Югоизточна Тракия и обратно на пръв поглед хвърлят в смут съвременните историци и са тълкувани доста разнообразно. Според едно мнение Харидем се завръща при Амфиполис като изпълняващ поръчка на одриския цар и по този начин се аргументира цяла една кампания на Котис в Халкидика за утвърждаването на одриската държава в този район (Фол 1975, 152f.; Archibald 1998, 221). На практика обаче Харидем действа изключително като волнонаемник, което изрично е отбелязано в извора – той се наема при олинтийците, като никъде не е споменато, че върши това по нечия поръчка и едно друго тълкуване на пасажа води само до хиперинтерпретация. При това положение тезата за югозападното направление в политиката на Котис би трябвало да се преразгледа и остава да се съгласим, че той на практика не е стигал до Амфиполис (Тонев 1942, 197).

По принцип Хескел не отрича също наличието на напрежение около положението в Херсонес в 365 г. пр. Хр., но тя го обяснява с това, че Котис очаквал по това време Атина да нахлуе в полуострова, поради което се свързва с Харидем. Тъй като обаче Тимотей се насочва към Амфиполис, т. е. опасността за Херсонес отпада, одриският цар се отказва от помощта на наемника (Heskel 1997, 30, 139).

При всички положения дискутираният пасаж от Демостен маркира няколко безспорни момента – на първо място, че атинско–одриските отношения към тази дата – 365 г. пр. Хр., вече са враждебни и второ – споменатата Кардия вероятно е градът, където се е осъществила срещата с Котис, което предполага наличието на одриски контрол там. Въпросът относно причината за обтягането на атинско–одриските отношения към 365 г. пр. Хр. може да намери задоволително обяснение единствено при положение, че нахлуването на Котис до Сестос се датира тогава, още повече, че присъствието му в района на Кардия очевидно маркира интересите му към Херсонес. При това положение интерпретацията на обсадата на Сестос от Котис дефинитивно не е била разтълкувана в Атина като подкрепа!

Възможно е краткото присъствие на Харидем в Херсонес действително да маркира подготовката на Котис за военна операция на полуострова, макар че от текста не се разбира чия е инициативата за контактите на наемника с одриския цар. На практика – с идването си на полуострова Харидем вероятно следва своя бивш работодател Ификрат, който след свалянето му от поста командващ операцията при Амфиполис отива при своя тъст Котис (Fol 1974, 1003; Фол 1975, 152), но бързото му завръщане на фронта при Амфиполис действително показва, че Котис не се е нуждаел за момента от военната му помощ в района на Тракийския Херсонес.

Акцията на Котис би трябвало да се разглежда не само от атинска гледна точка, но и предвид политическата ситуация в персийската държава към дадения момент и въстанието на Ариобарзан. Предвид че обсадата на Сестос от одрисеца е въведена именно в контекста на описвани действия срещу този сатрап, по-смислено изглежда проследяването на персийско–одриските отношения, отколкото атинско–одриските. Тук отново обаче няма единомислие сред историците: според едни, обсадата е изолирано действие на необвързан с ахеменидската политика вожд, който използва затрудненията на Персия и нахлуването му до Сестос свидетелства за лошото състояние на империята, в смисъл че тя губи контрол над проливите (Kallet 1983, 246–247; Weiskopf 1989, 49, n. 89). Друго мнение споделя Хескел, според която тук става въпрос за предварителен съюз между Котис и Автофрадат за съвместни действия (Heskel 1997, 72). Въпреки критиките по отношение на предлаганата от нея хронологическа последователност на събитията, тази хипотеза заслужава внимание. В нейна подкрепа може да се изтъкне още

съображението, че ако предприетата от Котис обсада се разглежда като самостоятелен политически ход, одриският владетел би се изправил при Сестос срещу двама неприятеля – самите жители на града и флотата на Мавзол, което едва ли би довело до някакви успехи и само по себе си е недалновидно. Така че, въпреки липсата на други данни за контакти между персийските сатрапи и Котис, логично е да се допуснат подобни отношения. При това положение операцията на Котис срещу Сестос може да се разглежда като част от целенасочена политика за овладяване на полуострова, особено ако северният участък около Кардия е бил вече под одриски контрол.

Кампанията от 363–360 г. пр. Хр.

Следващите сведения за конфронтация между Атина и одрисите на Тракийския Херсонес се откриват отново главно в речите на Демостен, но поради характера на извора е трудно да се установи абсолютната хронология и обхвата на бойните действия, което създава известно объркване в историографията. Това налага данните да бъдат разгледани и коментирани поотделно.

Сведенията са групирани около въстанието на тракийския аристократ Милтокит. Демостен съобщава, че Милтокит се отметнал от Котис и изпратил пратеници при атиняните, за да търси помощ и да сключи съюз, обещавайки да предаде Херсонес (Dem. 50.5). Според извора, когато това се случило, войната в Херсонес продължавала вече доста дълго време (Dem. 23.103–4). Пасажът недвусмислено маркира наличието на въоръжени сблъсъци между атиняни и одриси на полуострова. Началото на войната при всички положения трябва да се потърси преди въстанието на Милтокит. Като ориентир за избухването на бунта освен податките в речта „Против Поликъл“, че това станало преди 24 Метагейнион 362 г. пр. Хр., служи и изпращането на Автокъл като стратег в Херсонес на помощ на въстаниците (Dem. 23.104, 50.4–5). Отпътуването му от Атина се датира през септември на 362 г. и съответно дава *terminus ante quem* за началото на въстанието – т. е. през лятото на 362 г. пр. Хр. (Heskel 1997, 71, 88).

В историографията годината 362 г. пр. Хр. се е наложила и като дата за подновяването на офанзивата на Котис към полуострова (срв. Höck 1891, 95; Тодоров 1933, 37; Тонев 1937, 35; Kahrstedt 1954, 26; Fol 1974, 1004–5; Archibald 1998, 221), но тя би могла да се прецизира още, ако се проследят назначенията на атинските стратези в района. В същия пасаж Демостен съобщава, че Автокъл всъщност заменил командващия там Ергофил, чието статегство се поставя в архонтската година 363/2 пр. Хр. (Dem. 23.104, 19.180; Heskel 1997, 86). Неговото изпращане вероятно говори за наличието на военни действия на полуострова и позволява съответно тяхното начало да се постави през **лятото на 363** (Heskel 1997, 88).

В изворите липсва информация за развитието и териториалния обхват на бойните действия през тази фаза. Проследяването на назначените атински стратези в района може да помогне в тази насока. Споменатият **Ергофил**, който първоначално водел операцията в Херсонес през 363/2 г. пр. Хр. е обвинен в „загуба на крепости в Тракия“ (Dem. 19.180) и е свален от поста си през пролетта на 362 г. пр. Хр. Въз основа на това Хескел предполага, че тук става въпрос за крепости в Херсонес (Heskel 1997, 86f.)

Избухналото през лятото на 362 г. пр. Хр. въстание на аристократа Милтокит спира донякъде щурма към Херсонес, пренасочвайки военната сила на Котис към северния бряг на Пропонтида и Хиерон орос (Fol 1974, 1005). От факта, че въстаникът обещава да върне на Атина Херсонес (Dem. 50.5), разбираме за сериозните ѝ загуби на полуострова. По решение на полиса за театъра на бойните действия заминава избраният стратег за 362/1 г. пр. Хр. **Автокъл,** който идва със задачата да окаже помощ на въстаниците (Dem. 23.104; Heskel 1997, 71, 74, 77). Паралелно с пратеничеството на Милтокит в Атина пристига обаче и писмо от одриския цар (Dem. 23.115). Съдържанието му не е известно, но може да се предполага, че подобно Милтокит, царят също предлага някакво решение на конфликта в Херсонес. Това явно е било причина за двойствената политика на полиса, когато Атина се опитва едновременно да подкрепя Милтокит, но и да не се противопоставя директно на Котис. Доколкото разбираме от Демостен, атиняните приемат решение, което е изтълкувано от въстаника като отказ да го подкрепят и той се предава на Котис през пролетта на 361 г. пр. Хр. (Dem. 23.104; Fol 1974, 1005; Heskel 1997, 77). Това обаче не пречи Автокъл да бъде обвинен, че погубил Милтокит, да бъде свален от поста му и срещу него да бъде заведен процес (Dem. 23.104, 50.12, 36.53). След потушаването на бунта на тракийския аристократ, Котисовата офанзива в Херсонес продължава. Последвалите стратези в Хелеспонт – **Менон** (за няколко седмици след Автокъл) и **Тимомах** за 361/0 г. пр. Хр. (за хронологията срв. Heskel 1997, 71–77), също са подложени на съд, вероятно за грешки по време на тяхното командване, състоящи се, според сведението за Тимомах, в загуба на крепости в Тракия (Dem. 19.180, 36.53, Dem. 50.12, 14; срв. Heskel 1997, 83f.).

Проследяването на назначените атински стратези и ежегодната им смяна, както и на причините за процесите срещу тях показват, че одриската офанзива се е водела без прекъсване от 363 г. пр. Хр., въпреки въстанието на Милтокит, което явно не е попречило драстично на плановете на Котис.

Известно е, че на страната на Котис в тази война по различно време са се сражавали двама наемни командири – Ификрат и Харидем. Небезизвестният зет на Котис **Ификрат** е сменен от командването в Амфиполис в късната пролет на 365 г. пр. Хр. поради безрезултатно водените сражения

и от тогава той се намира в одриския царски двор (за хронологията срв. Heskel 1997, 90, n. 94, 138, n. 49; Fol 1974, 1003; Harris 1989, 269ff.; Delev 2002, 305; за сватбата на Ификрат с дъщерята на Котис, срв. Athen 4. 131a; Фол 1975, 111). По всяка вероятност действията му за Котис трябва да се поставят в началото на войната и вероятно с негова помощ одриският владетел сложил ръка над целия полуостров, с изключение на Сестос, Критоте и Елайус (Fol 1974, 1005, n. 113). Ификрат даже влязъл в морско сражение с атинските стратези и удържал победа, но след като одрисецът поискал да му помага при обсадата на атинските крепости на полуострова, отказал и се оттеглил – първоначално в Антиса, а после в Дрис (Dem. 23.130ff.).

Доколкото се разбира от речта на Демостен, след отказа на Ификрат Котис наема **Харидем** (Dem. 23.132), с когото още през 365 г. пр. Хр. са имали взаимоотношения. Пристигането му на полуострова се поставя най-общо във втората половина на 360 г. пр. Хр. (Фол 1973, 133). Въз основа на податките в извора и връзката му съответно с оттеглянето на Ификрат, то може да се датира сравнително по-точно – във втората половина на септември 360 г. пр. Хр. (Heskel 1997, 58ff., 94)[97]. Според сведението на Демостен, Харидем дошъл при Котис от Мала Азия, преминавайки Хелеспонт през Сестос, който се намирал по това време в ръцете на одрисеца (Dem. 23.158). Пасажът дава единственото конкретно известие за териториалните придобивки на Котис през този етап на войната. Завладяването на града е станало с помощта на Абидос и трябва да се постави съответно преди наемането на Харидем (Dem. 23.158, 160). Хескел датира превземането на Сестос в края на мандата на Тимомах, който заминава през декември 361 г. пр. Хр. за зимата в Атина, оставяйки за командир на гарнизона в Сестос **Теотим** (Hyper. 4.1; Dem. 50.52f.), и се завръща пролетта на 360 г. пр. Хр., за да констатира загубата на града. По тази причина срещу него е образуван процес за загубата на крепости в Тракия (Heskel 1997, 149).

По-конкретни стават сведения на Демостен за периода след като Харидем се наема при Котис – вероятно тъй като речта е насочена именно сре-

---

[97] Като хронологически ориентир се привежда известието за писмото на Харидем до Кефисодот (Dem. 23.153), който е избран за стратег за 360/59 г. пр. Хр. и пристига на театъра на бойните действия към средата на септември (Schol. in Aeschin. 3.51; Heskel 1997, 56). Според твърдението, че Кефисодот бил „враг на Котис и Ификрат“ (Dem. 23.156) може да се заключи, че Ификрат все още се намирал при Котис към тази дата (Heskel 1997, 91), но скоро след това напуска одриския двор и отива първоначално в Антиса, а малко по-късно в Дрис. От един фрагмент от Теопомп научаваме, че Дрис е колонизиран от Ификрат (Theop. fr. 161), което се датира в 360/59 (Isaac 1986, 129), а поради съображението, че това едва ли е било възможно приживе на Котис може даже да се изтегли и по-късно – през пролетта на 359 (Heskel 1997, 93). Явно недоглеждане е твърдението на С. Арчибалд, че в 362 г. пр. Хр. Котис и Харидем нахлуват в полуострова (Archibald 1998, 221).

щу Харидем, но и защото самият Демостен е бил триерарх в Херсонес за 360/59 г. пр. Хр. и е разполагал с преки наблюдения (Aeschin. 3.51f.; Тонев 1942, 200, бел. 1–2; Heskel 1997, 149).

Според оратора Харидем бил обещал на Атина „да ѝ достави владението на Херсонес“, ако му помогне да избяга от Азия, където бил обсаден от Артабаз. Но след като помощта не дошла, а и той успял сам да се освободи, сключвайки договор, преминал в Херсонес при Сестос и се наел на служба при Котис. Заедно те започнали обсада на последните атински крепости на полуострова – Критоте и Елайус (Dem. 23. 153–162). Единственият възможен изход за Атина от това положение било премахването на одриския цар от политическата сцена. Поради това се предполага, че тя е въоръжила убийците на Котис – двамата еноски братя Питон и Хераклид, на които покъсно заради делото им тя предоставя граждански права и ги наградила със златни венци (Dem. 23.118; Fol 1974, 1005[98]). По този начин тракийското нашествие в Херсонес е спряно, но за краткото време от втората половина на 60-те години на 4 в. пр. Хр. Котис успял да наложи контрола си над почти целия полуостров.

Доста по-различна интерпретация на събитията от 363–360 г. пр. Хр. предлага Хескел. Това се отнася особено до въстанието на Милтокит и ролята му в одриската офанзива към Херсонес. На базата на обещанието на Милтокит при преговорите му за помощ от Атина, че ще ѝ върне Херсонес (Dem. 50.5), тя смята, че одрисецът трябва да е владял херсонески градове, за да може да ѝ ги предлага обратно, което се възприема като доказателство, че одриската офанзива на полуострова през 363 г. пр. Хр. е водена от Милтокит, изпратен там от Котис и завладял Сестос и Критоте (Heskel 1997, 70, 85–88, 140f.). Наблюдението е чисто умозрително и не намира подкрепа в изворите, където никъде не се споменава за кампании на Милтокит на Тракийския Херсонес или че той е разполагал с власт над Сестос[99] и Критоте, още повече, че центърът на неговия бунт е Хиерон орос (Dem. 23.104; Fol 1974, 1005) и едва ли е било възможно да се разпростре на такава обширна територия. По-скоро в обещанието на Милтокит трябва да се подразбират бъдещи действия при евентуална атинска подкрепа.

---

[98] Някои изследователи предполагат, че зад убийството на Котис стои Милтокит, на базата споменаването му в един фрагмент от Теопомп, където се четат и имената на Хераклид и Питон (Theop. fr. 307; Badian 1983, 54; Hesekl 1997, 153, n. 90).

[99] В изследването си Хескел различава няколко отделни обсади на Сестос през този период на войната – на Милтокит през лято на 363 (Heskel 1997, 140f.), на самия Котис през пролетта на 361 (Xeh. Ages. 2.26; Nep. Tim. 1.3; Heskel 1997, 146), и отново през пролетта на следващата година 360, когато е превзет (Heskel 1997, 149). Както бе показано, обсада на града от Милтокит едва ли е имало, а сведенията за тази от 361 г. пр. Хр. трябва да се отнесат по-скоро към 365 г. пр. Хр. (срв. supra).

От друга страна, Хескел разглежда въстанието на Милтокит като отделна – втора – фаза, обособявайки по този начин 3 фази във „войната за Херсонес“. Към първата фаза тя отнася всички дипломатически действия на Атина за признаването на правата ѝ над Херсонес, както и бойните действия от 363 г. пр. Хр. (водени според нея от Милтокит – Heskel 1997, 123–142). Тя смята, че след въстанието войната добива личен характер и се трансформира по определението на Демостен във „война срещу Котис“, която е обособена като трета фаза за периода от средата на лятото на 361 г. пр. Хр. до смъртта на одриския владетел (Dem. 23.153; Heskel 1997, 89). Действително, въстанието на Милтокит е ключов момент в рамките на конфликта, но доколкото бе показано, то не променя драстично хода на бойните действия. Ожесточението срещу одриския владетел, което се долавя в речта на Демостен, е продиктувано явно от факта, че до към 360 г. пр. Хр. в хода на войната Атина на практика е изгубила повечето от владенията си на полуострова и е изправена пред реалната заплаха да изгуби, по думите на оратора и „последните си крепости“ Елайус и Критоте (Dem. 23.158). В този смисъл по-оправдано би било въстанието на Милтокит да се разглежда като етап от кампанията от 363–360 г.

2.8.2. Керсеблепт

След насилствената смърт на Котис нещата на полуострова не се променят драстично – Харидем, продължава да изпълнява същите функции на наемник и при неговия наследник Керсеблепт, с когото, подобно на Ификрат с Котис, бил свързан чрез роднински взаимоотношения (Dem. 23.129)[100]. Като база за своите действия в Херсонес той използвал Кардия (Dem. 23.181), която явно още от времето на Котис се намирала под одриски контрол. Демостен не споменава за съдбата на Критоте и Елайус, освен че още приживе на Котис архонтът на Критоте изпращал тревожни писма до Атина, че го грози опасност ако остане под властта на полиса (Dem. 23.161). Твърде възможно е те да не са били превзети при променената ситуация и внезапната смърт на владетеля. Харидем вероятно изоставил обсадата на тези градове, защото пристигналата в последната седмица на септември 360/59 г. пр. Хр. флота на новия стратег за полуострова **Кефисодот** го заварва в околностите на Перинт – атиняните се опитали да акостират там, но били отблъснати от него (Dem. 23.165; за стратегството на Кефисодот вж. Heskel 1997, 56). Според Хескел след новината за смъртта на Котис Харидем побързал да влезе в контакт с неговия син и наследник Керсеблепт и напуснал Херсонес. Срещата между двамата трябва да се е състояла в сто-

[100] Употребеният в пасажа на Демостен термин κηδεστής предполага, че Харидем е бил женен за дъщеря на Керсеблепт, както Ификрат за дъщеря на Котис.

лицата-резиденция на владетеля, където бил договорен бракът на Харидем с дъщерята на Керсеблепт (Hesekl 1997, 153)[101].

Независимо каква е била съдбата на Елайус и Критоте, в следващите седем месеца от командването на Кефисодот войната между одрисите и Атина за полуострова продължавала със същата интензивност. След като флотата на атиняните не успяла да хвърли котва при Перинт, тя продължила към Алопеконесос в Тракийския Херсонес и го обсадила. Демостен оправдава тези действия на Кефисодот с твърдението, че градът винаги е бил атинско владение. Явно е обаче, че към този момент той също се е намирал под властта на одрисите, защото Харидем се притекъл на помощ на обсадените и успял да убеди Кефисодот да сключат договор. Какво е било съдържанието на този договор не ни е известно, но по-късно в Атина той е окачествен като „лош и несправедлив“, за което Кефисодот бил свален от поста стратег в края на април-май 359 г. пр. Хр. и глобен 5 таланта (Dem. 23.166–167; за датировката срв. Heskel 1997, 61).

Договорът на Кефисодот с Керсеблепт и Харидем бележи една промяна в отношенията между одрисите и Атина – в последвалите години изворите не съобщават за нови бойни действия между двете страни и маркират само дълги и безрезултатни преговори. Вероятно причина за това е напрегнатата вътрешнополитическа ситуация в одриския двор – освен другите двама претенденти за престола Берисад и Амадок (Dem. 23.8), проблеми създавал и Милтокит, когото Котис явно пощадил, поради обичая у траките да не се убиват един друг (Dem. 23.169). Харидем насочил усилията си срещу него и чрез предателството на някой си Смикитион той бил заловен и предаден на жителите на Кардия – отявлени атински врагове, които го умъртвили по жесток начин (Dem. 23.169). Демостен не съобщава причината, поради която са взети такива мерки срещу Милтокит, намеквайки само, че той бил винаги проатински настроен. В един пасаж у Полиен се съобщава обаче, че при встъпването си на власт Керсеблепт имал някакви проблеми с роднини, които той успял да прогони (Polyaen. 7.31). Съпоставката на двата извора позволяват да се мисли, че Милтокит отново орга-

[101] Авторката вижда в присъствието на Харидем около Перинт опит да се осигури контрола над хазната в Хиерон орос, след като той осигурил трона на Керсеблепт (Hesekl 1997, 153). Наблюдението е показателно обаче и в друга насока – че вероятно около Перинт се е намирала предполагаемата резиденция на Керсеблепт. Твърде възможно е това да е същата онази „кула на Севт”, в която са се водели преговорите между Севт II и Ксенофонт, намираща се на 60 стадия от Перинт, където тогава лагерувала войската на Ксенофонт (Xen. Anab. 7.2.11, 17). При това положение изглежда логично, че тук става въпрос за постоянната резиденция на одриските владетели в Югоизточна Тракия, която трябва да се търси в радиус ок. 10,5 км от Перинт (за разстоянията срв. Lendle 1995, 429).

низирал бунт срещу централната власт (Фол 1975, 167; срв. изворите при Йорданов 1998, 19)[102].

Крутите мерки на Харидем предизвикали възмущение сред останалите траки и послужили като повод за Берисад и Амадок да се съюзят против Керсеблепт и заедно със зетя на Берисад **Атенодор** (срв. Dem. 23.10) да наложат на Котисовия син договор. В него властта над Тракия се поделяла между тримата, като Херсонес трябвало да бъде върнат на Атина (Dem. 23.170). Този договор едва ли е имал реални измерения за Атина, тъй като въпросният Атенодор е наемник при Берисад и не е поддържан от полиса, въпреки желанието на Демостен да го представи така (Dem. 23.171, 175f.).

Новият атински стратег за 359/8 г. пр. Хр. **Хабрий** пристига в Херсонес само с една триера (Dem. 23.171, 176; Heskel 1997, 60f.) и явно не е имал намерение да воюва. Харидем и Керсеблепт му предлагат нови условия, които обаче не задоволявали Атина, тъй като съдържали исканията одриската държава да събира данъците и десятъка със свои чиновници и утвърждавали принадлежността на земята на Керсеблепт, както и отказа да бъде върнат взетият като заложник за верността на Сестос син на Ифиад[103] (Dem. 23.177). Атина направила пореден опит да се постигне споразумение и изпратила 10 членна делегация за преговори (както постъпва и преди това при преговорите с Хебризелм), но поради максималистките ѝ настоявания на условията, фиксирани още от Атенодор, тя също така не успяла да постигне целта си (Dem. 23.172f., 178). До споразумение между двете страни се стига едва при **Харес**, който е определен за стратег с неограничени пълномощия (Dem. 23.173f.) и войната за полуострова, започната още при предишния одриски владетел, след почти двугодишни преговори (между 359–357 г. пр. Хр.) най-сетне намира някакво дипломатическо решение. Договорът се датира в есента на 357 г. пр. Хр., при всички положения след кампанията на Атина срещу о. Евбея, за която споменава Демостен (Dem. 23.173; Тонев 1942, 201f.; Heskel 1997, 111, n. 157). Сведенията на Демостен не дават много информация относно клаузите на договора – може да се предполага, че от градовете на Херсонес Керсеблепт запазва правата си над Кардия (Dem. 23.181). Доколкото се разбира обаче, договорът не е бил изключително за положението на Херсонес – това се предполага от присъствието в него на

---

[102] Не по-малко логично изглежда обяснението, че всъщност Милтокит стои зад организирането на убийството на Котис (Badian 1983, 54, n. 10).

[103] Вероятно въпросният син на Ифиад е взет като заложник още при Котис, който превзема града. Ифиад вероятно е същият, който се споменава у Аристотел като предводител на олигархическа групировка в Абидос (Arist. Pol. 1306a). За друг Ифиад от Абидос по времето на Филип V, вероятно наследник на онзи от 4 в. пр. Хр. споменава и Полибий (Polyb. 16.30.7).

Атенодор и другите двама тракийски царе. Окачествяването на договора като „най-добър и най-справедлив“ от такъв яростен противник на Харидем като Демостен показва, че одриският владетел и неговият военачалник са отстъпили от техните искания и явно губят ръководните си позиции в отношенията между двете страни, извоювани от Котис – по всяка вероятност поради възникналите вътрешнополитически проблеми, довели до разделянето на одриското царство.

Договорът с Берисад, Амадок и Керсеблепт от 357 г. пр. Хр.

Със сигурност намереният през 1886 г. на Атинския акропол надпис (IG II^2 126), който съдържа текста на договор между Атина и трите тракийски царе Берисад, Амадок и Керсеблепт, възхожда към това последно споразумение, постигнато от Харес (Höck 1891, 104f.; Foucart 1909, 95ff.; Tod 1950, II^1 151–154; Kahrstedt 1954, 28; Cargill 1981, 90). Въз основа на това, макар и самият документ да не съдържа датиращи податки, изследователите го поставят в годината 357 г. пр. Хр. (последно Heskel 1997, 111, n. 157, която смята, че съюзът е в отговор на завладяването на Амфиполис от Филип II; Йорданов 1998, 23). Текстът е частично запазен и в лошо състояние. Около неговото възстановяване и тълкуване се водят спорове в историографията (вж. различните мнения у Тонев 1942, 202ff.; Kahrstedt 1954, 29; Фол 1973b, 134; Йорданов 1998, 23f.). Особено проблемно е възстановяването на ред 13, който е и особено важен с оглед на разглеждания тук район. Още Фукар утвърждава допълването на липсващото там географско определение с „гръцките градове в [Херсонес]“ (Foucart 1909, 97f.), която конектура като цяло се приема от изследователите, макар да съществуват и предположения, че там става въпрос за градовете „в Тракия“ (Тонев 1942, 204; срв. и критика у Фол 1973b, 134).

Договорът най-общо разглежда положението на гръцките градове по тракийското крайбрежие и данъчните им задължение към Атина и одрисите. На базата на възстановката на Фукар в текста на договора могат да се обособят две части (Foucart 1909, 97f.; Kahrstedt 1954, 28f.; vgl. Fol 1974, 1007)[104] . В първата част (р. 4–12) става въпрос за полисите, трибутно задължени както на трите царе, така и на Атина. Двете страни се задължават да си помагат взаимно при събирането на данъка от тези градове в интерес на партньора си при евентуални трудности. Втората част (р. 13–21) се отнася изключително до положението на градовете на Тракийския Херсонес. Те са определени като свободни и автономни и едновременно с това като съюз-

[104] Тъй като възприема друга възстановка на р. 13, Тонев смята, че в договора не става въпрос за две групи градове, но в първата част се определят финансовите задължения на градовете към Атина и тракийските царе, във втората – договорно правните отношения към Атина (Тонев 1942, 204).

ници на Атина. По същия начин градовете плащат данъци и на двете страни – на тримата царе данъка „πάτριος φόρος“[105], а на Атина „σύνταξις“[106]. Тук обаче липсва формулировката за взаимната помощ при събирането на данъка. В случай, че някой от тях се опита да се отдели от съюза, то тримата царе се задължават да помогнат на полиса при възстановяването на реда.

При плащането на данъците на одрисите също се наблюдават различия между градовете от първата и втората част на договора – докато в р. 5 и 10 се споменава, че трибутът се плаща на един от тримата царе (имената им са свързани със съюза ἢ), то градовете от Херсонес са били задължени на всеки от тримата царе (чиито имена в р. 13 са свързани със съюза καὶ – Foucart 1909, 97; Badian 1983, 55, n. 13)[107].

С оглед на току-що приключилата война за Херсонес, за Атина е било важно уточняването на статута на градовете там. Поради това може да се твърди, че втората част на договора се явява и неговата същност. На практика Атина постига целта си и утвърждава тесните си взаимоотношения с градовете на полуострова, които са описани като „свободни и автономни съюзници на атиняните“ (р. 16f.). Предвид, че само Елайус е засвидетелстван като член на морския съюз (срв. supra, бел. 40), вероятно с тази формула са обозначавани другите съюзни на Атина градове, извън него (Cargill 1981, 133).

---

[105] Относно интерпретацията на тази формулировка в литературата съществуват различни мнения – като традиционен данък, плащан на одрисите (Фол 1975, 164; Loukopoulou 2002, 347) или като данък, въведен от Котис (Kahrstedt 1954, 29).

[106] Възстановяването на липсващата дума в р. 16 като „σύνταξις” – данък, плащан от членовете на Втория Атински морски съюз – е също оспорвано, защото от градовете на Тракийския Херсонес само Елайус е член на съюза (Cargill 1981, 133).

[107] В литературата бе изказано предположението, че данъкът от Тракийския Херсонес, изплащан на одрисите, е бил разделен между Берисад, Амадок и Керсеблепт и всеки от тях е получавал някаква част от него (Лазаров 1996, 11). Подобно тълкуване се предполага от употребената в текста на договора формула с имената на тримата царе, които трябвало да получават данъка от полуострова. Още отдавна е формулирана хипотезата, че всеки от тях е събирал данъка от градовете, в чийто хинтерланд са били разположени неговите владения (Фол 1973b, 134), но много е възможно градовете на Тракийския Херсонес да е трябвало да изплащат данък и на тримата, независимо че географски полуостровът попада в зоната на Керсеблептовото владение. Доказателства за това, че не само Керсеблепт е получавал данък от Тракийския Херсонес, могат да се проследят също така в наличието на една серия хемидрахми на Тракийския Херсонес от типа А-АМА/двойна брадва, която се свързва с Аматок II (Цветкова 2004, 20, 27), както и в ареала на разпространение на отложените съкровища главно в Югоизточна и Централна Тракия по долините на реките Марица и Тунджа (Цветкова 2004, 22; срв. карта 11). Отсъствието на монетни находки от земите на Берисад в Югозападна Тракия може би се дължи на скорошната му смърт след сключването на договора и игнорирането му от другите двама владетели.

От гледна точка на одриската държава новият договор не успява да реализира завоеванията на Котис на полуострова, въпреки дългите преговори, които Харидем и Керсеблепт водят (Фол 1973b, 134). Същевременно той е разглеждан като успех за одрисите, защото статуквото от преди войната се променя в тяхна полза – херсонеските градове за пръв път започват да изплащат данък на одрисите (Фол 1973b, 134; Фол 1975, 166). Размерът на постъпленията от Херсонес никак не е бил малък – за мирновременен период Демостен посочва цифрите 30 таланта от страната и 200 (или 300 в някои кодекси) таланта от емпориите в Херсонес (Dem. 23.110)[108].

Явно голяма част от данъка е отивала в одриската хазна. Много вероятно е обаче не всички градове на полуострова да са били обект на това „двойно финансово подчинение“ (или „кондоминиум“ според Карщет). Кардия, която Харидем и Керсеблепт били изключили от всички договори (Dem. 23.181), със сигурност не е влизала сред тези градове. Същото може да се предполага и за Елайус и Критоте, които пък никога не са попадали в тракийски ръце, и поради това се смята, че договорът се е отнасял само за Сестос, Мадитос и Алопеконесос (Kahrstedt 1954, 31; Фол 1975, 164), но също така и другите селища на полуострова, които са засвидетелствани в периода 4 в. пр. Хр. (срв. supra 1.5.6, карта 7).

Сключеният договор е имал и друго измерение конкретно за градовете на Тракийския Херсонес. В средата на 4 в. пр. Хр. се поставя началото на сребърното монетосечене на хемидрахми на Тракийския Херсонес, както и бронзовите емисии на отделните градове – Алопеконесос, Егоспотами, Елайус, Кардия, Критоте и Мадитос (Мушмов, 1912, 308–311; срв. Цветкова 2004, 26, бел. 78), което вероятно е било стимулирано от споразумението между Атина и тримата царе и необходимостта да се изплаща данъка (Цветкова 2004, 25). В тази светлина трябва да се разглежда и интензивното проникване на хемидрахми на Тракийския Херсонес във вътрешността на

---

[108] В последните изследвания във връзка с надписа от Пистирос сведението на Демостен за размера на данъците от емпориите е разбирано в смисъл на данъци от всички емпории в Тракия под властта на одрисите (Loukopoulou 2002, 347; Bouzek, Domaradzka 2002 – авторите преекспонират пазарната функция на селищата в Тракия и определят голяма част от проучваните в последно време такива обекти като емпории). В цитирания пасаж на Демостен обаче изрично става въпрос само за ситуацията в Тракийския Херсонес, което дава основания да се мисли, че посочената сума се отнася за емпориите в прилежащия около Херсонес район. Сведения за такива селища не липсват – изключително като такива там функционират Дерис, Кобрис и Кипасис, чийто икономически възход може да се постави именно в 4 в. пр. Хр. (срв. supra 1.5.2). От друга страна, за посочвания от авторите като емпорион Агора (Loukopoulou 2002, n.19; Bouzek, Domaradzka 2002, 393) липсват литературни сведения да е функционирал като такъв. По-склонна съм да изведа етимологията на името на полиса от неговите политически функции по времето на държавата на Филаидите на полуострова, отколкото от икономическите.

Тракия от средата на 4 в. пр. Хр., за което свидетелстват документираните 31 съкровищни находки основно от територията на тракийските земи (Цветкова 2004, 22; срв. карта 11).

Утвърждаване на Атина в Херсонес

В литературата се е наложило мнението, че въпреки признаването чрез договора от 357 г. пр. Хр. на атинските претенции към Херсонес, полисът всъщност не е могъл да затвърди присъствието си там и полуостровът е оставал и в следващите години под контрола на Керсеблепт (Фол 1975, 172; Veligianni 1994, 189). Предположението се основава на факта, че реално едва към 353/2 г. пр. Хр. е засвидетелствано засилване на атинската активност на полуострова. Според Диодор, в тази година Харес завладява Сестос, а Керсеблепт, поради враждебните си отношения с Филип II, предава полуострова без Кардия на Атина и тя изпраща там клерухи (Diod. 16.34.3f.). В по-старата историография се е смятало, че в този пасаж Диодор предава събитията от 357 г. пр. Хр., защото при съпоставката с Демостеновата реч „Против Аристократ“, произнесена в 352 г. пр. Хр., никъде не се споменава за някакво скорошно завладяване на Сестос от Харес и последвалото изпращане на клерухи (срв. Veligianni 1994, 189; Тонев 1942, 204ff. и цит. лит.; Фол 1975, 171f.; Йорданов 1998, 21). Съвременните изследователи обаче не са склонни да приемат тази датировка. Според някои появата на атински клерухи на полуострова трябва да се постави поне след Съюзническата война 357–355 г. пр. Хр., тъй като до тогава Атина е твърде заета, за да предприема някаква кампания по настаняването на заселници на полуострова (Фол 1975, 171). Повечето историци се доверяват на датировката на Диодор (Foucart 1909, 110; Cargill 1981, 149; Kahrstedt 1954, 31; Veligianni 1994, 189f.). В негова подкрепа се привеждат сведенията за наличието на клерухи в Тракийския Херсонес към 352 г. пр. Хр. от един надпис за състоянието на атинската флота, датиран в края на 353/2 г. пр. Хр. (IG II^2 1613, 297) и от самия Демостен, който в речта си „Против Аристократ“ от 352 г. пр. Хр. говори за наличието вече на полуострова на атински граждани, в чийто интерес не би било засилването на някой от тримата царе (Dem. 23.103).

Усилията, които Атина полага, за да утвърди присъствието си на полуострова, се обясняват с факта, че след превземането на Амфиполис в 357 г. пр. Хр. от Филип, тя губи единия от опорните си пунктове на тракийското крайбрежие. От тук нататък нейната цел ще бъде да не допусне подобно нещо и с Тракийския Херсонес. Изворите оставят впечатлението обаче, че действително едва след края на Съюзническата война Атина обръща по-сериозно внимание на полуострова. Методите за утвърждаване нейното присъствие на Тракийския Херсонес са различни – лични отношения с видни граждани от отделни градове, които получават определени привилегии, из-

пращането на клерухи в градовете на полуострова или даряването на правата на атински клерухи на жителите на градовете.

Това особено личи от примера на Сестос, където някой си Филиск е обявен чрез декрет още в 355/4 г. пр. Хр. за проксен и евергет на Атина (IG II^2 133). Документът свидетелства ако не за приятелските отношения между двата града под формата на симахия (Veligianni 1994, 189), то поне за съществуването в Сестос на хора, привърженици на атинската политика в Херсонес. Не е ясно как са се развили отношенията между Атина и Сестос в следващите години, за да се стигне до насилственото завземане на града от Харес и жестоките мерки срещу жителите, които били избити или продадени в робство (Diod. 16.34.3). У. Карщет предполага, че действията на Харес са били насочени срещу Керсеблепт, който и към 355 г. пр. Хр. продължавал да претендира за полуострова (Isocr. 8.22), но впоследствие се отдръпнал от Херсонес, престанал да се интересува от него и го предоставил на Атина (Kahrstedt 1954, 32). Това предположение се основава на хронологическата последователност, в която са изредени събитията в цитирания пасаж на Диодор: завземането на Сестос от Харес – предаването на Херсонес от Керсеблепт на Атина – настаняването там на клерухи. Едва ли обаче е приемливо да се смята, че Атина, изправена пред заплахата от Филип II, би провокирала враждебност у одриския цар, още повече, че в самия текст се изтъква предоставянето на полуострова от Керсеблепт именно поради враждебните му отношения с Филип II и не се споменава за някакъв атински натиск спрямо него. Действията на Харес в Сестос приличат по-скоро на наказателна експедиция. Много вероятно е завземането на Сестос да е станало след неуспешен опит на града да се освободи от атинското влияние, което събитие обаче не е засвидетелствано в изворите (Veligianni 1994, 190).

Изпращането на клерухи на територията на градовете, нечленуващи в съюза, е често срещана практика в рамките на Втория Атински морски съюз и се обяснява със стремежите на полиса да осигури приток на продоволствия, като противодействие на опитите за персийско завоевание или срещу експанзията на Филип II (срв. Cargill 1981, 146f., 148, 150). На територията на Херсонес Атина изпраща нови заселници на два пъти в рамките на 10 години – през 353/2 г. пр. Хр., според разгледаното сведение от Диодор (Diod. 16.34.3f.) и отново през 343/2 г. пр. Хр., вече в контекста на Филиповите войни (Philochor. fr. 158; Dem. 8.6; срв. infra). Това още веднъж подчертава особеното значение на полуострова в нейната политика.

Във връзка с изпращането на клерухи на Тракийския Херсонес трябва да се разглеждат и опитите на Атина да регулира отношенията между новодошлите и местните проатински настроени граждани на полисите, които получават някои привилегии. Такъв е случаят със Сестос, за който съдим

от един частично запазен декрет, датиран в 352/1 г. пр. Хр. (IG II^2 274; за датировката срв. Veligianni 1994, 190). Според него, една част от жителите на Сестос, приятелски настроени към Атина, получават права, подобни на тези на атинските клерухи (Veligianni 1994, 188). Аналогична е ситуацията с Елайус, за който през 341/0 г. пр. Хр. също е издаден почетен декрет, даващ на жителите му правен статут като този на атинските клерухи, без обаче те да приемат заселници на територията си (IG II^2, 228; Cargill 1981, 185; Veligianni 1994, 186f.). По този начин Атина се стреми да привлече населението на градовете там на своя страна.

Годината 353/2 г. пр. Хр. е преломна и за одриската политика спрямо полуострова. Предаването на Херсонес на Атина се възприема като отказ от договора от 357 г. пр. Хр. от страна на Керсеблепт в полза на полиса (Kahrstedt 1954, 32). За себе си одрисецът запазва само Кардия. Политическият ход на Керсеблепт е явна демонстрация на приятелски отношения към Атина. Тя от своя страна, изглежда също не е имала нищо против едно сближение с Керсеблепт и оттогава насетне ние ще я виждаме да подкрепя този тракийски цар. Съвременните историци отдават поврата в отношенията им или на заплахата, която напредващият от запад Филип II представлявал (Йорданов 1998, 31), или на отказа на Атина да поддържа Амадок и синовете на Берисад (срещу което тя е получила Херсонес), като по този начин признавала правото на Керсеблепт да действа свободно на запад за обединяване на царството, което той се опитва да реализира в следващите години (Делев 1997, 14–15). Каквото и обяснение да получат събитията, те на практика бележат началото на ограничаването на одриското политическо присъствие на полуострова.

2.9. Дългият епилог

Поставянето приблизително в средата на 4 в. пр. Хр. на една пределна граница в историята на Тракийския Херсонес се определя от появата на новия политически фактор – Македонската държава, и включването на полуострова в нейните рамки, което ще определи хода на събитията за следващите столетия до римското завоевание. След смъртта на Александър Велики районът попада в системата на елинистическите държави, което води и до промяна в неговото значение. С включването му в рамките на едни по-широки политико-географски измерения полуостровът до известна степен губи търговско-икономическите си функции. За сметка на това сега изпъква преди всичко стратегическото му значение като трамплин за военни операции било то към Мала Азия или към Европа. При това естествената водна граница на Хелеспонтийския проток вече е преодоляна и в политически смисъл, тъй като полуостровът почти през целия период е част от едно европейско или азиатско царство под властта на един владетел. Значението на полуострова за отделните елинистически владетели косвено се потвърждава от факта, че през късноелинистическата епоха тези земи за кратко време минават от едни в други ръце, което позволява донякъде да се говори за концентриране на интересите на великите сили върху Тракийския Херсонес и азиатския бряг на протоците (Grainger 1996, 330).

2.9.1. Македонската експанзия

Филип II и Тракийският Херсонес

Възкачилият се на македонския престол през 359 г. пр. Хр. Филип II за кратко време успява да овладее кризата, избухнала след смъртта на неговия предшественик Пердика III, и да поведе успешни войни срещу съседите си пеони, илири и в района на Халкидика, като до 352 г. пр. Хр. той поставя под македонски контрол земите до долното течение на Струма (Йорданов 1998, 11–32).

Появата на Тракийския Херсонес в полезрението на македонските владетели датира от времето на Филип II и стои във връзка с първите данни за контакти между него и Керсеблепт. Сведенията на Демостен дават информация за водени преговори между Филип и Керсеблепт през 354/3 г. пр. Хр. (за датировката срв. Йорданов 1998, 33), при които посредник бил изпратеният от одриския цар **Аполонид** от Кардия. Събитието се вписва в контекста на похода на тиванския стратег Памен, изпратен на помощ на въстаналия срещу централната персийска власт сатрап Артабаз, към чиято войска се присъединил и Филип II. Когато пристигнали в Маронея, при тях дошъл въпросният Аполонид, за да преговаря с Филип и Памен. Ораторът не съобщава нищо за съдържанието на тези преговори, но явно те са били

насочени срещу Атина, защото по-нататък Демостен твърди, че ако Амадок не се бил намесил да забрани напредването на Филип, Атина щяла да се изправи пред война с Керсеблепт и Кардия (Dem. 23.183). Вероятно Керсеблепт е търсел да координира действията си с Филип за една война срещу атинските владения в Тракийския Херсонес (Hammond, Grifith 1979, 265, 281). Някакъв слаб намек за военни намерения на одриския владетел към полуострова във времето след 355 г. пр. Хр. се съдържа в речта на Исократ „За мира“ (Isocr. 8.22) и може да бъде приведен в подкрепа на тази идея. Що се отнася до херсонеския полис Кардия е важно да се отбележи, че вероятно оттогава датират контактите ѝ с македонския цар, които по-късно ще се окажат от съществено значение за града (срв. infra).

Военните кампании на Филип II в следващите години срещу Керсеблепт неминуемо засягат одриските владения в Тракийския Херсонес и водят постепенно до утвърждаването там на македонски контрол. През **ноември 352 г. пр. Хр.** Филип, в съюз с Амадок, Бизантион и Перинт, предприема първата си акция срещу Керсеблепт (Theop. fr. 101; Schol. ad Aeschin. 2.81; Ellis 1971, 34; Йорданов 1998, 38). Тъй като тези действия на Филип хронологически следват непосредствено договореностите между Атина и одриския цар за полуострова и настаняването там на атинските клерухи, логично е да се допусне, че с похода си македонският владетел е целял да противодейства на атинско–одриското сближаване (Йорданов 1998, 38). Военните операции на този етап не засягат обаче директно владенията на одрисите в Херсонес. Филип обсажда тракийската крепост Херайон Тейхос (Dem. 1.13; 3.4f.). На ударите на македонската армия са били изложени вероятно Дронгилон и Кобрис (Theop. fr. 83, 84; Йорданов 1998, 39). От тях единствено Кобрис се намира в близост до Тракийския Херсонес. Възможно е споменаването на този емпорион на Кардия (Ps.-Skyl. 67) във връзка с действията на Филип да бележи някаква негова акция, която косвено рефлектира и върху намиращата се тогава все още под одриски контрол Кардия. Липсват обаче сведения при тази си кампания той да е завладял самия град. Към 351 г. пр. Хр. военните действия са били прекратени. Явно Филип и Керсеблепт са постигнали някакво споразумение, не особено изгодно за Керсеблепт, защото като гаранция за спазването на това споразумение той бил принуден да изпрати един свой син в Пела (Йорданов 1998, 40). Може да се предположи, че то е засягало одриско–атинските отношения, в които Филип искал да се намеси, за да предотврати сближаването помежду им.

Следващият опит от **346 г. пр. Хр.** на Атина и Керсеблепт за съвместни действия предизвиква отново острата реакция на Филип и неговото повторно нахлуване в Керсеблептовите територии. Тогава, в хода на започналата подготовката около сключването на мирен договор с Филип, било постигнато затопляне в атинско–одриските отношения. Атински гарнизони били настанени в редица тракийски крепости като Серион, Дориск, Ганос, Се-

рион тейхос, Хиерон орос, Ергиске, Мюртенон (Dem. 7.37, 8.64, 9.15, 10.8, 10.65, 18.27, 19.156; Aeschin. 3.82; Йорданов 1998, 52), а в Атина като пратеник на Керсеблепт се появил Критобул от Лампсак и изявил желанието на одриския цар да участва също в клетвата за мир на страната на атинските съюзници (Aeschin. 2.81–86). В речите на Демостен и Есхин Керсеблепт е представен като атински съюзник (Dem. 10.8; Aeschin. 2.9, 3.61). Еднаквата информация от тези двама иначе политически противници води до предположението, че между Атина и одриския цар към тази дата вече е съществувал някакъв съюз, макар да няма свидетелства за преговори между двете страни (Cargill 1981, 91).

Одриско-атинското сближение, провокирано от Филиповата офанзива, от своя страна било причина той да предприеме активни действия срещу Керсеблепт. Атина била изтръгнала обещанието на Филип да не напада Херсонес, докато се разисква мира (Aeschin. 2.82), но това не се отнасяло за тракийските крепости с атински гарнизони. Веднага след заминаването на първото атинско пратеничество от Пела, Филип потеглил към Тракия. Един след друг той изтласкал намиращите се там атински гарнизони. В деня, когато в Атина бил одобрен Филократовия мир, бил превзет и Хиерон орос (Aeschin. 2. 90; Йорданов 1998, 53). Кампанията на Филип в Тракия имала за резултат изтласкването на Керсеблепт от крайбрежния район и в частност от Херсонес. След тази дата няма данни Керсеблепт да се е опитал да възвърне изгубеното си влияние на полуострова. С Филократовия мир от 346 г. пр. Хр. Херсонес остава за Атина, но без Кардия, която вероятно е завзета от Филип в хода на кампанията. Тя става негова база на полуострова и участва в договора на страната на македонския владетел (Dem. 8.58, 64, 66; 9.35; 10.18, 60, 65, 68; Kahrstedt 1954, 32).

Данните у Демостен за връзката между Филип и **Кардия** говорят по-скоро за установяването между тях на съюзни отношения от типа на симахия по мирен път чрез преговори (Dem. 9.35; 12.11, 19.174; Badian 1983, 67), отколкото за някакъв въоръжен сблъсък, в резултат на който градът да е бил завзет. Хамънд и Грифит изказват предположението, че след като в 346 г. пр. Хр. съюзът на Филип с Кардия вече е факт, той сигурно е сключен преди тази дата и смятат, че това е станало при първата кампания на Филип през 352 г. пр. Хр., макар и в останалата част от изследването да се придържат към 346 г. пр. Хр. като възможно най-ранна датировка на съюза между Кардия и Филип (Hammond, Griffith 1979, 380ff.). Допустимо е, че за осъществяването на този съюз важна роля е имал Аполонид от Кардия. За пръв път той се появява като пратеник на Керсеблепт при преговорите с Филип в Маронея 354/3 г. пр. Хр. (Dem. 23.183; срв. supra). По-късно, към 343/2 г. пр. Хр., когато се датира Демостеновата реч „За Халонесос“, той вече е доверено лице на Филип, който му предоставя за управление териториите отвъд Агора (Dem. 7.39). Явно чрез Аполонид Кардия повела самостоятелна по-

литика за сближаване с македонския цар, в който тя виждала в този момент по-сигурен защитник на интересите си от Керсеблепт. Отношенията между Филип и Кардия не означават, че тя била подчинена на царя в смисъла на Пидна и Амфиполис. Тя трябва да се разглежда по-скоро като негов независим съюзник (Kahrstedt 1954, 36; Hammond, Griffith 1979, 564).

Във времето след 346 г. пр. Хр. се поставя и началото на самостоятелното бронзово монетосечене на Кардия с една серия контрамаркирани със звезда (символ на Кардия) монети на Керсеблепт (Юрукова 1992, 73), което говори за запазването на автономията ѝ. Значението на този херсонески град за македонските владетели личи и от проникването на множество кардиянци сред македонския управленчески елит, като **Евмен**, произхождащ от високопоставено семейство от Кардия, попаднал още на млади години (към 342 г. пр. Хр., срв. Йорданов 1998, 55, бел. 34) в кръга на Филип и служил при него като секретар 7 години, а след това още 13 години при Александър (Nep. Eum. 1.1–6, 13.1), или пък историкът **Хиероним** от Кардия (Jacoby, FrGH II, № 154, 544f.; срв. Hornblower 1981, 5f.).

На практика новата македонска власт наследява одриската в северните райони на Тракийския Херсонес и поема функциите ѝ на главен арбитър. В този смисъл трябва да се разбира известието на Демостен, че Филип смята за свое право да решава споровете, които възникват между Кардия и Атина, когато след ликвидирането на присъствието на Керсеблепт в Херсонес, Атина започва да изявява претенции и към Кардия (Dem. 7.41).

Наред с ролята си на върховен арбитър македонският цар е считал за свое право да се разпорежда свободното с подвластните на Кардия земи на север от Агора, които той или ползвал лично, или раздавал на други (Dem. 7.40). В най-тесния участък на полуострова между Птелеон и Левке акте Филип бил запланувал да прокопае канал (Dem. 6.30; 7.39), с което вероятно целял да избегне евентуалното преминаване на флота покрай останалата част на Херсонес и Хелеспонт, намираща се все още в атински ръце, но този план не е бил осъществен.

Променената политическа ситуация в района след завоеванията на Филип в 346 г. пр. Хр. и установяването му на полуострова застрашават открито атинските владения на Тракийския Херсонес. Това изправя полиса пред необходимостта да реагира незабавно и да продължи политиката за утвърждаване присъствието си там. Ситуацията към края на 40-те години на 4. в. пр. Хр. определено е била доста сериозна, за което свидетелства размяната на послания между херсонеските градове и Атина. В 346/5 г. пр. Хр. Атина е дарена с два златни венеца – един от Елайус и втори от името на „демоса в Херсонес“[109], Алопеконесос, Мадитос, едно селище, от което са разчетени буквите ΓΦΗΣ.Η.Ν.Ο..[110], и друго, чието име не е запазено (IG II^2, 1443, 93–95; Kahrstedt 1954, 32f.; Cargill 1981, 185, n. 46; Veligianni 1994, 187). През архонтството на Питодот (343/2 г. пр. Хр.) там са изпратени за

втори път клерухи под предводителството на **Диопейтес** (Philochoros. fr. 158; Dem. 8.6; Foucart 1909, 112) – един вид подкрепление за дошлите преди 10 години и настанени в различните херсонески градове клерухи (срв. supra). През 341/0 г. пр. Хр. за Елайус е издаден почетен декрет, с който елайусци, без да приемат заселници на територията си, получават правен статут, подобно този на атинските клерухи (IG II^2, 228; Cargill 1981, 185; Veligianni 1994, 186f.).

Обяснение на активизираната атинска политика може да се потърси в продължаващите действията на Филип в района, които очевидно предизвикват безпокойство в Атина. Пролетта на 342 г. пр. Хр. Филип започва поредната си кампания срещу Керсеблепт и съюзения с него Терес, която към края на 341 г. пр. Хр. води до капитулацията на тракийските царе (Йорданов 1998, 55ff.). В същото време намиращият се на Херсонес атински стратег Диопейтес предприема някои действия за налагане атинската власт и в северната част на полуострова, при което Кардия се почувствала застрашена. Тя поискала помощ от воюващия тогава (в 341 г. пр. Хр.) в Тракия Филип, който изпратил един гарнизон за охраната на града. Диопейтес от своя страна завладял Кробиле и Тиристасис. Тези негови действия предизвикали Филип да изпрати нота до Атина, с която се оплаква от Диопейтес, че това е в нарушение на Филократовия мир и заплашил да нахлуе в Херсонес. Нотата съдържала и искането за отзоваване на Диопейтес от Херсонес (Dem. 8.4, 27, 52, 58, 8. hypoth. 2; 9.16, 10.65; 12. 3, 11; Hammond, Griffith 1979, 564; Hammond 1994, 128). Благодарение на защитната реч на Демостен „За делата в Херсонес“, Диопейтес не е отзован. Но отношенията между Атина и Филип продължавали да бъдат обтегнати.

При обсадата на Перинт през лятото на 340 г. пр. Хр. Филип се нуждаел от флотата си. Тъй като явно имал някакви съображения да не оставя флотата незащитена при преминаването през протока на Хелеспонт, той нахлул в Тракийския Херсонес през Кардия и съпровождал корабите си по суша (Dem. 12.16). По своята същност нахлуването в атинската територия е нарушаване на мира, но Филип вероятно оправдавал действията си с провокациите на Диопейтес от преди. Според Н. Хамънд този акт на Филип бил възможен само защото Атина не се намирала във война с него (Hammond,

---

[109] Още Фукар обръща внимание, че под „δῆμος” тук трябва да се разбира общността, която са образували клерухите, заселени в различни градове на Херсонес (Foucart 1909, 114). Карщет изтъква, че със същия термин „ὁ δῆμος ἐν ...” се обозначава и общността на атинските заселници в Самос (Kahrstedt 1954, 33, Anm. 93).

[110] Карщет предполага, че недобре запазеното име може да е представлявало форма, завършваща на ...]ηνιοι (Kahrstedt 1954, 33, Anm. 92). Възможно е обаче разчитането на името да не е било правилно и тук да става въпрос за Гресинос (Γρησῖνος), който е засвидетелстван у Стефан Византийски, ползвал съчинението на Андротион (St.Byz. s. Γρησῖνος, πόλις Χερρονήσου. τὸ ἐθνικὸν Γρησίνιος, ὡς Ἀνδροτίων ἕκτῳ Ἀτθίδος)

Griffith 1979, 571; 580f.) и бил явна демонстрация, че той по всяко време може да атакува атинските клерухи на полуострова (Hammond 1994, 131).

Същия похват Филип използва и през пролетта на 339 г. пр. Хр., когато войските му се оттеглят от Югоизточна Тракия и той отново съпровожда флотата си по суша през Херсонес (Iustin. 9.1.7; Dem. 18.139). Но тогава Атина вече е обявила война на Филип. Въпреки това, в изворите не се споменава за някакъв по-сериозен въоръжен сблъсък. Самият полуостров предлагал възможност за лесно блокиране на една вражеска армия (Xen. Anab. 7.2.15), но това не е било направено. Единствените мерки, които Атина предприела, е да преследва македонските кораби и да плени няколко от тях (Dem. 18.145; Plut. Phoc. 14). Явно тя не е имала силата да отстоява правата си в Тракийския Херсонес.

След поражението на Атина при Херонея и мира от 337 г. пр. Хр. Тракийският Херсонес не се споменава повече сред владените от Атина територии, от където следва и предположението, че той ѝ е отнет. Значението на тази загуба за Атина се оценява главно от стратегическа гледна точка – с Херсонес тя губи последните си позиции в Тракия и то в така важния район на Хелеспонт. Атина вече няма база за флотата си там, което не ѝ позволява да контролира движението през протока (Arist. Ath. Pol. 62; Plut. Alex. 28.2; Hammond, Griffith 1979, 607).

За съдбата на Херсонес след битката при Херонея няма много конкретни данни в писмените извори. Предполага се, че градовете са включени в Коринтския съюз, тъй като нямали друг избор. Това се основава на предложената от У. Карщет възстановка на р. 7 от запазения фрагмент за уредбата на съюза (IG II^2 236, B7). В този ред сигурно разчетени са само буквите ...ἀ]πὸ Θρᾴκης καὶ [... . Карщет смята, че текстът трябва да се допълва [Χερρονησῖται ἀ]πὸ Θρᾴκης καὶ [Καρδιανοί], а не с Χαλκιδεῖς ἀ]πὸ Θρᾴκης, тъй като Халкидика е схващана като част от Македония и не е изпращала делегати в съюза (Kahrstedt 1954, 37f.).

За положението на градовете на Тракийския Херсонес под македонска власт свидетелства и нумизматичният материал. Започналото от средата на 4 в. пр. Хр. монетосечене на повечето херсонески градове (Алопеконесос, Егоспотами, Елайус, Кардия, Критоте, Мадитос) продължава през втората половина на века (Мушмов 1912, 308–311), което най-малкото свидетелства за запазването на известна независимост на градовете.

Александър III на Тракийския Херсонес

За времето на Александър III Тракийският Херсонес се споменава рядко в изворите поради преместването на театъра на бойните действия далече на изток, което затруднява очертаването на мястото на полуострова в рамките на Александровата държава. Само веднъж македонският владетел стъпва на територията на полуострова, когато при похода си срещу персийската импе-

рия в 334 г. пр. Хр. прехвърля войските си от Европа в Азия през Хелеспонт при Сестос и Абидос. Вероятно армията му се е придвижила до и през Херсонес по стария Ксерксов път[111]. Според Ариан 20 дни след като тръгнал от Пела той пристигнал в Сестос, където натоварил Парменион със задачата да прекара по-голямата част от войската на отсрещния бряг. Самият Александър се отправил към Елайус, където принесъл жертва в светилището на Протесилай, който пръв от потеглилите с Агамемнон срещу Троя гърци стъпил на малоазийския бряг. Както пояснява изворът, смисълът на жертвоприношението бил да бъде преминаването на Александър по-щастливо от това на Протесилай. След това, управлявайки сам кораба, македонският владетел се отправил от Сестос към отсрещния бряг. По средата на Хелеспонт отново принесъл в жертва един бик и направил възлияние със златна чаша в морето на Посейдон и Нереидите. В Азия пръв той слязъл от кораба и наредил да бъдат издигнати олтари на Зевс Апобатериос, на Атина и на Херакъл както на азиатския, така и на европейския бряг (Arr. Anab. 1.11.3–7).

Епизодът на преминаването на Хелеспонт е многократно дискутиран в научната литература в търсене на символиката, която се крие зад отделните действия на Александър (Instinsky 1949; Zahrnt 1996). В последно време изследователите отдават предпочитания на разказа на Ариан като най-коректен по отношение на внушението за похода на Александър като панелински поход на отмъщението в сравнение с версиите най-вече на Диодор, но и у Плутарх и Курций Руф, където тази идея липсва и той е представен като завоевател (Zahrnt 1996, 138ff.). Конкретно, отклонението на Александър до Елайус и посещението на гроба на Протесилай, което на пръв поглед представлява необяснима загуба на време в сравнение с бързия преход от Македония до Херсонес, се окачествява като пропаганден ход, който има

---

[111] Споменатите топоси по трасето на Александър – Стримон, планината Пангей, Абдера, Маронея, Хеброс, областта Петике, р. Мелас, Сестос (Arr. Anab. 1.11.3) – позволяват да се мисли че той се придвижвал по крайбрежния път, подробно описан от Херодот във връзка с похода на Ксеркс (Hdt. 7.108–114). Това от своя страна се вписва в много дискусионния проблем относно местоположението на светилището на Дионис, където, както съобщава Светоний, Александър също принесъл жертва (Suet. Aug. 94.6), и поставя въпроса дали македонският владетел не го е посетил при този си поход (а не при предишния от 335 г. пр. Хр., както приемат повечето историци – срв. Ботева-Боянова 2000, 137–141; Тачева 2007, 256), още повече че Херодот въвежда именно при описанието на маршрута на Ксеркс сведението за прорицалището на сатрите (Hdt. 7.111). Този момент от биографията на Александър не е споменат от друг извор, а Светоний е доста лаконичен в сведението си и не посочва обстоятелствата, при които македонският владетел е посетил това светилище (на това обръща внимание и Д. Ботева – Boteva 2002, 28). Това поставя въпроса дали въобще посещението му трябва да се свърже с някоя негова военна кампания в Тракия или, извън походите му, специално се е допитал до оракула, като е необходимо да се уточни, че това даже може да е станало и преди идването му на власт.

целта да напомня както за времето на Троянската война, така и за похода на Ксеркс и оскверняването на светилището на Протесилай от персиеца Артаикт (Zahrnt 1996, 132–135).

Демонстративният марш през Тракийския Херсонес съвсем логично налага въпроса относно интеграцията на полуострова в рамките на македонската държава и доколко той е стоял под юрисдикцията на Александровите стратези в Тракия. Оскъдните изворови данни не позволяват по начало да се заключи какъв е бил териториалният обхват и пълномощията на стратезите в Тракия (срв. Йорданов 1998, 131; Делев 2004, 112) и не предоставят достатъчно информация в тази насока.

Малко повече светлина върху проблема хвърля едно известие за времето след смъртта на Александър, когато като тиран на Кардия е засвидетелстван **Хекатей**, който, доколкото се разбира, е разполагал с тази власт още от времето на Александър. Срещу тази форма на управление упорито се съпротивлявал другият известен кардиянец в македонския царски двор Евмен и многократно молил царя да възстанови свободата на съгражданите му (Plut. Eumen. 3.6ff.; Diod. 18.14.4.). Много възможно е също така почетеният в надпис от Епидавър Хегесистрат от края на 4 в. пр. Хр., син на кардиянеца Хекатей, да е син именно на този тиран и към времето на декрета да е наследил властта на баща си (IG IV(2) 1, 49, 4; Habicht 1972, 105f.). Вероятно тиранията като форма на управление за Тракийския Херсонес се е налагала поради стратегическото му значение и нуждата от сигурна власт и контрол над преминаването през протоците, за да може да бъдат предприети действия срещу Персийската държава. При това е възможно правомощията на тирана на Кардия да са излизали извън рамките на конкретния полис и да са се простирали и над останалите градове на полуострова. В този смисъл може да се предполага, че Тракийският Херсонес не е бил под властта на стратег на Тракия.

2.9.2. Тракийският Херсонес през елинистическата епоха

В Лизимаховата държава (323–281 г. пр. Хр.)

След смъртта на Александър през 323 г. пр. Хр. и разпределянето на управлението на завладените територии, властта над Тракия е дадена на Лизимах (срв. последно Делев 2004, 102, бел. 8 и цит. извори). В литературата остава все още дискусионен въпросът за териториалния обхват на неговите владения, както и къде е резидирал до основаването на Лизимахия (Lund 1992, 21). Конкретно за съдбата на Херсонес свидетелстват Ариан и Дексип (Arr. succ. Alex. 7; Dexip. fr. 2–6), които го споменават сред подвластните на Лизимах земи. Оскъдните сведения за положението на полуострова (и въобще за началните години на Лизимаховото управление) поставят въпроса за неговото геополитическо значение в началото на Лизимаховата власт и до-

колко впечатлението за централното му място не е наложено от известните по-късни политически събития и изграждането на столицата Лизимахия на полуострова.

В изворите за периода Тракийският Херсонес се споменава само мимоходом като място за преминаване между двата континента. През 322 г. пр. Хр. през полуострова минават две армии в помощ на Антипатър в Македония (на Леонат – Diod. 18.12.1, 14.4f.; и на Кратер – Arr. Anab. 7.12.3f.; срв. Делев 2004, 126f.), а след две години Антипатър и Кратер използват същия път към Мала Азия, когато се отправят срещу Пердика (Iustin. 13.6.9; Делев 2004, 132). Името на Лизимах се споменава единствено когато Антипатър се завръща през Абидос същата година (320 г. пр. Хр.) обратно в Македония и Лизимах го очаквал на отсрещния бряг (Arr. succ. 45), което се възприема в литературата като индикация за положителното му отношение към действията срещу Пердика (Делев 2004, 135). Отново през владенията на Лизимах – Тракийския Херсонес и Хелеспонт – през 319 г. пр. Хр. Касандър преминава в Азия при Антигон Монофталм, когато се обявява срещу регента Полиперхонт (Diod. 18.48.5–49.3, 54. 1–3; ср. Plut. Phoc. 31.1, Eum. 12.1; Делев 2004, 138).

Преминаването през проливите е ставало със сигурност не без съгласието на Лизимах, макар и да липсват сведения за негова активност или някаква реакция. В съвременната историография това се обяснява както със заетостта му в северните предели на неговите територии в борби срещу Севт III и Калатис, така и със съображението, че той все още не е добил нужната политическа тежест, за да играе определяща роля (срв. Делев 2004, 126).

Въпреки че в началните години до основаването на Лизимахия не е засвидетелствано някакво специално отношение на Лизимах към тези земи, допустимо е, че още от самото начало полуостровът е попадал под неговата власт (Делев 2004, 148f.). В този случай обаче е малко вероятно резиденцията му да се е намирала там, в близост до бъдещата Лизимахия, поради засвидетелствания и след смъртта на Александър Велики тиран на Кардия Хекатей, чиято власт трудно би се съчетала с тази на Лизимах в района.

Първите активни действия на Лизимах в Югоизточна Тракия датират от времето на поредната коалиция на диадохите от 315 г. пр. Хр. – този път между Касандър, Птолемей и Лизимах срещу обвинения в домогване до царската власт над цялата Александрова империя Антигон Монофталм. Лизимах влиза в коалицията, тъй като му била обещана властта над Хелеспонтийска Фригия (Diod. 19.56.3f., 57.; Делев 2004, 143f.). В изворите не са засвидетелствани обаче негови активни бойни действия поне в началото на периода (Geyer 1928, 3), вероятно поради избухването на въстанието на Калатис и останалите западнопонтийски градове в 313 г. пр. Хр., зад което също прозира политиката на Антигон да отвлече вниманието на тракийския владетел, ангажирайки го с бойни действия на север (срв. Делев 2004, 151,

156; за датировката на въстанието – Делев 2004, 147f.). Опитът на Антигон да изпрати сухопътна войска начело с Павзаний на помощ на въстаналите, която преминала Пропонтида и се установила около Хиерон орос, кара Лизимах своевременно да напусне обсадата на Калатис и да се разправи с врага в Пропонтида (Diod. 19.73.6–10). Бързите му действия са оценени като ключов момент във войната с Антигон, който от тогава губи стратегическата инициатива (Делев 2004, 156).

За ефективния контрол на Лизимах по това време над Херсонес свидетелства и известието за опита през 312 г. пр. Хр. на Антигон да премине през протоците в Европа. Вместо да се насочи към едно от традиционните места за преминаване на Хелеспонт – при Сестос, той се опитва да привлече на своя страна Византион, но и там също не успява, тъй като Лизимах принудил града да спазва неутралитет (Diod. 19.77.7).

Краят на войната срещу Антигон и мирът от 311 г. пр. Хр., утвърждаващ независимостта на владенията на Лизимах от стратега на Европа Касандър (Делев 2004, 159f.), дават възможност на тракийския владетел да се заеме със стабилизирането на своята власт. През 309 г. пр. Хр. на шийката на Тракийския Херсонес той основава град, наречен на негово име – **Лизимахия**, като столица на неговата държава (Diod. 20.29.1; Paus. 1.9.8; App. Syr. 1; Marm. Parium fr. B 19; Iustin. 17.1.2; Делев 2004, 170). Изборът на такова стратегическо място за новия град позволява на Лизимах от една страна да контролира тракийските земи в хинтерланда на полуострова. От друга – той свидетелства за насочването на неговата политика в следващите години към Мала Азия. В рамките на тази политика Тракийският Херсонес получава важно стратегическо значение като основен опорен пункт за участието в коалициите срещу Антигон и завладяването на териториите отвъд протоците, което Лизимах успява да реализира след битката при Ипсос (Geyer 1928, 4; Тачева 1997, 17; Делев 2004, 171, 187).

Създаването на Лизимахия се вписва и в един друг проблем – на практика то се явява в противоречие с прокламираната автономия на гръцките градове според мира от 311 г. пр. Хр. (Diod. 19.105.1), потвърждавайки още веднъж формалността на тази клауза (Делев 2004, 160f.). Основаването на новия град рефлектира върху Кардия и Пактия и е за тяхна сметка, тъй като те никога вече няма да могат да възстановят предишното си значение (вж. гл. 1.5. за Кардия, Пактия и Лизимахия). Разрушаването на Кардия, за което говорят Павзаний и използваният от него Хиероним (Paus. 1.9.8), по-скоро трябва да се разбира в смисъл ликвидиране на градския ѝ статут в резултат на принудителния синойкизъм, отколкото буквално, тъй като както Кардия, така и Пактия са засвидетелствани и в по-късните епохи, но вече с друг селищен статут – като коме (Paus. 1.10.5; срв. supra 1.5.).

Поради изгодното си местоположение – разположена на пътя през полуострова, Лизимахия става притегателен център за населението от окол-

ността. Там трябва да са се помещавали органите на централното управление на Лизимаховата държава. Там се е намирала и царската монетарница, която от 306 г. пр. Хр. започва да отсича тетроболи и бронзови монети, възпроизвеждайки филиповия тип монети, но с отличителни знаци ΛΥ и протоме на лъв, и драхми от Александров тип. Около 297/6 г. пр. Хр. тя пуска голям брой бронзови монети с името и титлата на Лизимах от типа глава на Атина/лъв в скок. Наблюденията над монетосеченето на Лизимахия като царска монетарница позволяват да се заключи, че бронзовото монетосечене е съставлявало основния дял на монетната ѝ продукция и е циркулирало в свързания с нея тракийски хинтерланд, за което свидетелстват монетните находки от Севтополис, Кабиле и отвъд Хемус (където са били контрамаркирани в Одесос) (Юрукова 1992, 136f.).

Земетресението в района на Тракийския Херсонес през 287/6 г. пр. Хр. засяга тежко Лизимахия (срв. supra 1.5). В литературата се споделя тезата, че след тази дата градът не е могъл да бъде възстановен напълно и Лизимах премества столицата си другаде (в Касандрея на Халкидическия полуостров – срв. Делев 2004, 250 и цит. лит.). Някои факти свидетелстват обаче, че Лизимахия запазва функциите си на столица, както и полуостровът запазва централното си място в рамките на Лизимаховата държава. В този смисъл би трябвало да се разбира пренасянето на тялото на убития в битката при Корупедион в 281 г. пр. Хр. Лизимах в града, където той е погребан в храм, наречен на негово име Лизимахейон (App. Syr. 339–341; Делев 2004, 261) и който явно става център на „култа на основателя“ на града (Leschhorn 1984, 257[112]).

Едновременно със събитията в северната част на полуострова, довели до най-значителните териториални промени от времето на Милтиад Стари насетне, в южната част нещата изглеждат по друг начин. Там градовете не изпитват такива сътресения и Лизимах явно е зачитал автономията им. Особено място там е заемал Сестос, който през този период започва да отсича монети – първоначално към 300 г. пр. Хр. като царска монетарница (Thompson 1968, 169f.; Kahrstedt 1954, 39). Обяснение за просперирането на градовете в южната част на полуострова може да се потърси в събитията след победата над Антигон при Ипсос в 301/300 г. пр. Хр., когато Лизимах получава властта и над северното крайбрежие на Мала Азия. Това превръща Херсонес в политически и географски център, през който минава главната съобщителна артерия между двете части на Лизимаховите владения, и

[112] В този смисъл се изтъква, че издигането на храма и погребението се извършва не от наследник на Лизимах, а именно от жителите на града (Brodersen 1989, 190).

допринася значително за развитието на градовете на полуострова, въпреки, че в негова близост се водят нестихващите войни между диадохите[113].

Тракийският Херсонес и Селевкидите (281–241 г. пр. Хр.)

Гибелта на Лизимах води със себе си и нова политическа реалност. По правилата на войната неговото царство преминава под властта на победителя Селевк (Polyb. 18.51.4). Той обаче не могъл да се радва дълго на тази придобивка, защото когато на следващата година преминал Хелеспонт и на влизане в Лизимахия се спрял да разгледа един олтар, който околните жители наричали Аргос, бил убит от Птолемей Керавнос (App. Syr. 329–334; за хронологията вж. Brodersen 1989, 179; Делев 2004, 263). След извършеното убийство Птолемей Керавнос избягал в Лизимахия и се провъзгласил за цар, но той също не успял да се задържи дълго на престола, защото през 279 г. пр. Хр. паднал убит в сражение срещу келтите (App. Syr. 329–334; Memnon. fr. 8.1–3, 12; Iustin. 17.2.1–17, 24.2.2, 24.3; Heinen 1972, 62f. ; Тачева 1990, 392; Grainger 1990, 188–191, 202; Делев 2004, 263f., 274).

В литературата тези динамични събития пораждат различни оценки. Преминаването на Селевк през Хелеспонт в Тракийския Херсонес и през Лизимахия е определяно като символично, целящо да демонстрира на останалите Лизимахови привърженици новата политическа ситуация (Grainger 1990, 188). При това е допустимо, че Селевк възнамерявал да разруши Лизимахия, какъвто е подходът му към Антигония и Вавилон, на мястото на които той създава нови политически центрове (Grainger 1990, 190). Това

---

[113] Наскоро бе лансирана тезата за Адей като Лизимахов стратег в областта на Южна Тракия, включително и Тракийския Херсонес, сякъл монети в последното десетилетие на управлението на Лизимах. Тя се основава на една интересна колективна находка от връх Арковна, Дългополско, публикувана в цитираното съчинение, която наред с преобладаващите монети на Адей, съдържа и такива на Сестос, Алопеконесос и Елайус. Повечето от монетите са контрамаркирани с два различни символа – „осемлъчна звезда" и „рог на изобилието". Според издателя ѝ, находката говори за съществуването на връзка между известния Адеев монетен тип Атина/кукумявка и монетосеченето на херсонеския град Елайус, където типът също се среща, което кара автора да предполага, че тези монети на Адей са отсичани в Елайус (Лазаров 1996, 34–72). По начало монетосеченето на Адей, както и ареалът на упражняваната от него власт са дискусионни. Изследователите са склонни да свържат Адей хронологически с периода след смъртта на Лизимах до към средата на 3 в. пр. Хр. (Юрукова 1992, 144f.; Тачева 1997, 41; Драганов 1993, 68). Освен това, изглежда невероятно в сърцето на Лизимаховата държава да е била обособена отделна стратегска област и там да са били отсичани монетите на Адей. В изворите не се споменава за някакъв Лизимахов наместник за района на Тракийския Херсонес, както това ще видим по-късно за времето от Птолемеите насетне, и вероятно политическата власт в центъра на държавата се е упражнявала пряко от Лизимах. От друга страна, Адеевият монетен тип Атина/кукумявка по-скоро трябва да се свърже с този на Бизанте, отколкото с Елайус (Юрукова 1992, 144f.).

предполага, че полисът е бил антиселевкидски настроен, което обяснява и оттеглянето на Керавнос след убийството именно в Лизимахия, където той явно е намерил подкрепа (Делев 2004, 264).

Политическият вакуум след смъртта на Лизимах, Селевк и Птолемей Керавнос създава известна неяснота относно съдбата на Тракийския Херсонес. На практика **Антиох I**, който наследил Селевк, нямал време да се заеме с утвърждаване властта на Селевкидите в новозавладените земи, защото бил ангажиран с войни в Мала Азия (Wilcken 1894, 2452; Делев 2004, 265f.).

След смъртта на Керавнос претенции към Македония, а вероятно и към Тракия, предявява **Антигон Гонат**, поради което споровете с Антиох се решават със силата на оръжието. В изворите липсва подробна информация за отношенията между двамата в този период. Античните автори говорят за избухнала между тях война, като бойните действия са се водили предимно в Мала Азия и към края на 278 – началото на 277 г. пр. Хр., поради келтската опасност, се стигнало до сключване на мирен договор, с който били разпределени сферите на влияние – Антиох бил принуден да признае властта на Антигон в Македония (Memnon. fr. 18; Iustin. 25.1.1; Trog. Prol. 24; Kaerst 1894, 2414; Wilcken 1894, 2453; Делев 2004, 268f., 276, бел. 5). Съдбата на Тракия не е фиксирана специално (Delev 2003, 113; Делев 2004, 276, и цит. лит. бел. 6), но според едно предположение тя била разделена и една част от нея, включително Лизимахия, е отстъпена на Антигон (Жигунин 1980, 65f.). Присъствието му в района на Тракийския Херсонес е засвидетелствано от една страна чрез сведението за поражението, което той нанася на келтите при Лизимахия в 277 г. пр. Хр., когато неговата войска се завръща от Мала Азия и била принудена да си проправи пътя с бой (Trog. Prol. 25; Iustin. 25.2; Diog. Laert. 2.141; срв. Делев 2004, 275ff.). Тази победа допринася за увеличаване на неговия престиж и му помага да се утвърди като цар на Македония (Kaerst 1894, 2414; Делев 2004, 269). От друга страна, както се предполага, именно в Лизимахия са отсичани най-ранните монетни емисии на Антигон Гонат от 277–270 г. пр. Хр., които са били препечатвани върху монети на полиса (Heichelheim 1943, 332f.; Юрукова 1998, 20).

В края на 80-те години на 3. в. пр. Хр. балканските земи са изложени на опустошителните набези на **келтите** (срв. Домарадски 1984, 73–78; Делев 2004, 272ff.), които не подминават и Тракийския Херсонес. Според Тит Ливий отделилият се от Брен отряд от 20 хиляди души под предводителството на **Леонорий и Лутарий** достигнал до Бизантион, като се сражавали с оказващите им съпротива и взимали данък от молещите ги за мир. Тъй като разбрали колко богата е Азия, у тях се появило желание да преминат на отсрещния бряг и така те се насочили към Херсонес, където явно се е намирало единственото добре функциониращо място за преминаване. Келтите превзели Лизимахия с хитрост и завладели целия Херсонес до Хелеспонт. Достигайки до брега на полуострова срещу Азия, те се изправили пред не-

обходимостта от транспорт през протока. Поради тази причина изпратили свои хора да преговарят с назначения вероятно през предишната година Антиохов управител на Хелеспонтийска Фригия Антипатър (за него срв. Grainger 1990, 204), но поради проточилите се преговори и настъпилите недоразумения между водачите, по-голямата част от келтите с Леонорий се завърнали към Бизантион. Лутарий пък през това време откраднал кораби от изпратените от Антипатър за разузнаване македонци и с тях за няколко дни прехвърлил войската си в Азия. Малко по-късно и Леонорий с помощта на витинския цар Никомед преминал на другия бряг през Бизантион (Liv. 38.16.1–7). Тези събития се датират към 278/7 г. пр. Хр. (Paus. 10.23.14; Жигунин 1980, 67; Grainger 1990, 204; Делев 2004, 275).

Подробният разказ на античния автор очертава едно кратковременно пребиваване на келтите на полуострова, което явно не се отразява съществено върху положението на градовете там. От друга страна, впечатлението, което Тит Ливий оставя у читателя, е, че нито на Херсонес, нито някъде другаде келтите са срещнали някаква сериозна съпротива. Селевкидският управител Антипатър явно не е бил натоварен с функции на защита на полуострова или не е разполагал с войска. От титлата, с която той е назован в текста – *praefectum eius orae de transitu*, може да се заключи, че той е бил натоварен единствено с контрола на преминаването през протока. Тази негова функция маркира една от малкото известни активности на Селевкидите в района на Тракийския Херсонес за периода след смъртта на Лизимах и Селевк.

Извън това споменаване изворите не дават информация за съществуването на някакъв административен контрол било то от страна на Селевкидите или на утвърдилите се в Македония Антигониди. В литературата се споделя мнението, че тогава тази зона е била „ничия земя“ (Тачева 1997, 36). Градовете на полуострова явно са запазили известна свобода на действията, за което свидетелства интензивното монетосечене на Лизимахия в няколко емисии за периода 277–250 г. пр. Хр., чиито монети проникват във вътрешността на Тракия в Севтополис (Юрукова 1992, 137–142).

Селевкидите успяват отново да отделят повече внимание на земите на север от протоците едва при **Антиох II Теос** (261–246 г. пр. Хр.). За негова кампания в Тракия съобщава Полиен, който описва обсадата на Кипсела от Антиох, син на Антиох, на чиято страна се сражавали тракийските аристократи Терес и Дромихет (Polyaen. 4.16). Оскъдните данни не позволяват прецизна датировка на споменатите събития – логично е те да се потърсят в промеждутъка между II. и III. Сирийска война, т. е. ок. 253–246 г. пр. Хр. Най-общо кампанията е поставяна в 50-те години на 3 в. пр. Хр. (Newell 1977, 353; Фол 1975, 194; Grainger 1996, 330; Тачева 1997, 24). Териториалният обхват на Антиоховите действия също е неясен – споменатата обсада на Кипсела предполага активни действия в непосредствения хинтерланд

на протоците. Въпреки липсата на конкретни споменавания в изворите на някаква кампания срещу Лизимахия, изследователите предполагат, че за да стигне до Кипсела сирийският владетел ще да си е подсигурил преди това тила и да е контролирал Лизимахия, респективно – Тракийския Херсонес (Newell 1977, 353). В подкрепа на това говорят наблюденията на монетосеченето на Лизимахия. Смята се, че тетрадрахмите на Антиох II с допълнителен символ на реверса „лъвска глава“ са отсичани в нейната монетарница, която е действала тогава като царска монетарница на Селевкидите (Newell 1977, 353f. №. 1610–1613, Pl. LXXVII 8–11; Юрукова 1982, 4; Юрукова 1998, 25f.). В същото време се датира и една серия бронзови монети на Лизимахия от типа Херакъл/Ника, препечатани върху Антиохови бронзови монети (250–245/240 г. пр. Хр.), която се поставя в края на автономното бронзово монетосечене на полиса (Юрукова 1998, 26f.).

Широкото разпространение на бронзови монети на Антиох II в градовете от вътрешността на Тракия – Аполония, Кабиле, Акве калиде, както и един произхождащ от Аполония почетен декрет в чест на военачалник на Антиох II (IGBg I, 388) илюстрират мащабите на Антиоховата операция в Тракия, при което вероятно Тракийският Херсонес с Лизимахия е ползван като база (Юрукова 1982, 1–7; Тачева 1997, 25).

Полуостровът под контрола на Птолемеите (241–206 г. пр. Хр.)

Селевкидското присъствие в Югоизточна Тракия било краткотрайно. Внезапната смърт на Антиох II и началото на новия военен конфликт между Селевкиди и Птолемеи в 246 г. пр. Хр. водят до коренна промяна в политическата ситуация за района. В 241 г. пр. Хр. III. Сирийска война завършва с победа на **Птолемей III Евергет** (246–221 г. пр. Хр.). Не са известни точните условия на сключения мирен договор, но той е изключително изгоден за Птолемеите, които разширяват сферата на своята власт към Мала Азия и се превръщат в най-могъщата елинистическа държава (Iust. 27.2.1–9; Жигунин 1980, 126; Hölbl 1994, 49).

Не е ясно при какви обстоятелства и кога точно Египет налага своята власт над Тракия и района на Хелеспонт. Информация за това се открива в т. нар. надпис от Адулис, чийто текст е достигнал до нас благодарение на виделия го в 6 в. пътешестващ търговец Козма Индикоплевст, който го предава в съчинението си „Християнска топография“ (Kosmas Indikopl.,Topographia Christ. 2. 58–59 = OGIS, № 54). Надписът е датиран в 240 г. пр. Хр. и представя завоеванията на Птолемей III Евергет в III. Сирийска война, сред които са посочени районът на Хелеспонт и Тракия. Малко по-конкретен в географско отношение е текстът на Полибий, който изброява като египетски владения в Тракия Енос, Маронея, Хелеспонт и районите, граничещи с Лизимахия още за времето преди Птолемей IV Филопатор (Polyb. 5.34.7f.). Въпреки някои критики на надписа от Адулис поради неговата

тенденциозност и пропагандния му характер (срв. Bagnall 1976, 159; Beyer-Rotthoff 1993, 40ff.; Hölbl 1994, 49, 290, Anm. 73 и цит. лит.), с основание се смята, че промените в политическата обстановка в Югоизточна Тракия и установяването там на египетска власт могат да са резултат единствено от III. Сирийска война (OGIS, № 54; Bagnall 1976, 159; Тачева 1990, 393f.). С този ход Птолемеевата външна политика преследва по-скоро стратегически, отколкото икономически цели – владенията в Тракия представляват на практика един доста отдалечен предпазен кордон на египетската империята (Hölbl 1994, 67). Несъмнено Тракийският Херсонес е част от тези владения на Птолемеите – макар и да не е назован, очевидно той е сред „районите, граничещи с Лизимахия", за които говори Полибий.

За разлика от Селевкидите Египет отделя повече внимание на администрирането на новите територии, разбира се, ако това впечатление не се дължи на липсата на информация за времето на сирийската власт там. Един почетен надпис от о. Самотраки, датиран в 228–225 г. пр. Хр., споменава ***Хипомедонт***, син на спартанеца Агезилай, който заемал длъжността „стратег на Хелеспонт и местата в Тракия" (στ̣ρ̣ατ̣[ηγὸς] [τοῦ Ἑλ]λησπόντου καὶ τῶν ἐπὶ Θράκης τόπων) и заради заслугите си за защитата на жителите на Самотраки е посветен в мистериите в светилището на Великите богове (IG XII 8, 156; Kahrstedt 1954, 44; Тачева 1990, 394). По всяка вероятност той бил назначен на тази длъжност от централната власт, като са му предоставени военни и икономически правомощия, както и да упражнява финансов контрол (Hölbl 1994, 60). Надписът свидетелства, че властта на Хипомедонт се е разпростирала и над Херсонес, тъй като той трябвало да гарантира доставката на зърно в Самотраки от херсонеските градове (p. B 15f.). Хипомедонт бил все още жив към 219 г. пр. Хр. и продължавал да е активен в района на северна Егеида (Polyb. 4.35.13; Bagnall 1976, 160f.).

Изворите за периода съобщават обаче също така за отделни управители на Птолемеите в конкретни градове по тракийското егейско крайбрежие, които вероятно са стояли под юрисдикцията на „стратега на Тракия и Хелеспонт" – такъв бил управителят на Маронея Епиник, за когото съобщава отново надпис от Самотраки (за него срв. Bagnall 1976 160, n. 4 и цит. лит., 162f.). Не разполагаме с данни за отделен птолемеев управител в Тракийския Херсонес или Лизимахия, макар че последната била едно от важните пристанища на египетската империя в Тракия (срв. Beyer-Rotthoff 1993, 220). Много е вероятно поради своята важност полуостровът да е бил подчинен директно на стратега Хипомедонт.

Птолемеевата власт на Тракийския Херсонес продължава и при наследника на Евергет **Птолемей IV Филопатор** (221–204 г. пр. Хр.). За това свидетелства един посветителен надпис от Сестос от 209–205 г. пр. Хр. в чест на Птолемей IV Филопатор и Арсиное (OGIS, № 88; Kahrstedt 1954, 44). Положението в следващите години явно обаче се изменя, може би пора-

ди проблемите, които имат Птолемеите с енергичния Антиох III Сирийски, поставил си за цел да възвърне престижа на своя владетелски дом. Още по времето на Евергет се долавят някои симптоми на нестабилност на птолемеевата власт в Тракия. Едно известие от Селевкидската история говори в тази насока. Полибий съобщава, че размирният брат на сирийския владетел Селевк Калиник – Антиох Хиеракс след неуспешен заговор срещу брат си се оттегля в Тракия, където загива през 227/6 г. пр. Хр. в битка срещу келтите (Polyb. 5.74.4; Berve 1953, 293). Според изследователя на селевкидското монетосечене Е. Нюел Лизимахия, както и други хелеспонтийски градове (Абидос, Лампсак и Парион), отсичат за него тетрадрахми (Newell 1977, 355, № 1614), което би било възможно единствено при липсата на контрол от страна на Птолемеите в района. В края на века египетската власт в Тракийския Херсонес е поставена под въпрос. Изворите съобщават, че преди 202 г. пр. Хр. Лизимахия била съюзник на **Етолийския съюз** и в нея се разпореждал етолийски стратег (Polyb. 15.23.8; 18.3.11). Обстоятелствата около тази преориентация на херсонеския полис са неясни, а датировката на събитието се движи между 206–202 г. пр. Хр. (Kahrstedt 1954, 44, Anm. 134; Piejko 1988, 153), но явно причината е била невъзможността на птолемеевата власт да осигури ефикасна защита на градовете в района.

Походите на Филип V към Тракийския Херсонес

Общото отслабване на египетската мощ от 20-те години на 3. в. пр. Хр. при управлението на Птолемей IV Филопатор (срв. Жигунин 1980, 159–164) позволява активизирането на Македония, където от 221 г. пр. Хр. на престола се възкачва амбициозният македонски владетел Филип V. Политиката му спрямо Тракийския Херсонес се вписва в опитите му да възстанови македонската държава в границите от времето на Филип II (Hatzopoulos 1983, 80f.). В новата обстановка това води до конфронтацията му с множество политически фактори на Балканите и го въвлича в няколко войни с Рим, който от тогава насетне се явява главният арбитър в района.

Смъртта на Птолемей IV Филопатор в 204 г. пр. Хр. в Египет изправя държавата пред една управленческа криза, тъй като наследникът му Птолемей V Епифан е малолетен. От този факт побързват да се възползват както Антиох III, така и Филип V, които сключват в 202 г. пр. Хр. споразумение за подялба на Птолемеевите територии (Polyb. 15,20,1–2.4; Hatzopoulos 1983, 82; Hölbl 1994, 121). Не става ясно как точно двамата са разпределили сферите на влияние, но това може да се заключи от последвалото развитие на събитията, когато Антиох III започва действия в Сирия, а Филип се насочва към Птолемеевите владения в Северна Егеида (Hatzopoulos 1983, 82; Hölbl 1994, 122; Тачева 1997, 53). Изследователите разграничават две кампании на Филип V – в 202 и в 200 г. пр. Хр., при което той овладява крайбрежието

на Егейска и Пропонтийска Тракия (Walbank 1940, 108–137; Hatzopoulos 1983, 83).

Тракийският Херсонес заема особено място във военните акции на македонския владетел. И при двете си военни акции Филип V отделя специално внимание на полуострова. През 202 г. пр. Хр. той се ограничава само със завладяването на етолийския съюзник Лизимахия (Polyb. 15.23.8f., 18.3.11, 4.5f.; Liv. 32.33.15), с което си осигурява база за по-нататъшни действия в района. Един фрагментиран надпис, който съдържа текста на договор между Лизимахия и Филип V, вероятно принадлежи към това време и фиксира съюзните отношения на херсонеския полис с македонския цар (Schmitt 1969, № 549; Piejko 1988, 153). Отново с времето на Филип V в Лизимахия се свързва друг надпис, произхождащ от самия град, където се споменава само името на македонския владетел (Krauss 1980, № 39).

При следващия поход през 200 г. пр. Хр. срещу птолемеевите владения под властта на Филип попадат Маронея, Енос, Кипсела, Дориск, Серион. Постигнатото при предишната кампания на Тракийския Херсонес позволява на македонския владетел сега да подчини градовете в южната част на полуострова – Елайус и Алопеконесос се подчиняват доброволно, а Калиполис и Мадитос са превзети чрез предателство, както и някои незначителни крепости (Liv. 31.16.4f.). Вероятно тогава е превзет и Сестос, тъй като по-нататък научаваме, че там се помещавал Филипов гарнизон (Polyb. 18.2.4; Liv. 32.33.7). С това на практика властта на Антигонидите е наложена над целия полуостров.

Действията на Филип в Егеида, при които овладяването на Херсонес е само един епизод, го изправили пред нова война с Рим, завършила в крайна сметка с поражението на македонския цар в битката при Киноскефале в 197 г. пр. Хр. Той трябвало да изтегли гарнизоните от завладените по време на войната градове (Polyb. 18.2.4; Liv. 32.33.7).

Въпреки опитите си като съюза с Лизимахия, Филип V едва ли е имал възможност за краткото време, през което полуостровът е бил под негова власт да затвърди своето присъствие там при положение, че е водил непрекъснати бойни действия. Македонската власт се е осъществявала от военновременни гарнизони в градовете. Наличието на такива със сигурност е засвидетелствано за Лизимахия (Polyb. 18.3.11 – Лизимахия) и за Сестос (Polyb. 18.2.4; Liv. 32.33.7). Разполагайки по този начин своите войски в двата ключови града на полуострова, той упражнявал контрол над трафика през Хелеспонт и към Тракия.

В мирния договор от 196 г. пр. Хр. между Рим и Македония не е дискутирано положението на градовете по тракийското крайбрежие, но според прокламираната от Фламиний на Истмийските игри свобода на гръцките полиси, те също би трябвало да са обявени за такива (Hölbl 1994, 123f.). Съдбата на селищата на Тракийския Херсонес след оттеглянето на маке-

донските войски обаче е нерадостна. След като те напускат Лизимахия тя е нападната и разрушена от **траките** (Polyb. 18.4.6). За пръв път след времето на Котис и Керсеблепт траките отново се „появяват“ в района на полуострова. Вероятно и преди началото на Филиповата кампания от 202 г. пр. Хр. те са заплашвали града, тъй като македонският владетел използва този довод, за да оправдае действията си срещу етолийския съюзник (Polyb. 18.4.6). Античните свидетелства представят траките като нашественици и грабители на полуострова, но техните набези отразяват старата одриска политическа линия за установяване тракийски контрол на полуострова и над протоците. Споменатите в текста на Полибий траки са анонимни, но много вероятно е това да са кените на Диегилис и Зибелмий.

Антиох III на полуострова (196–190 г. пр. Хр.)

Поражението на Филип V във Втората македонска война води до създаването на политически вакуум във властта в района на Егейска и Пропонтийска Тракия. Освен траките, от него се възползва и доскорошният партньор на Филип V – Антиох III, който се опитва да възстанови предишното могъщество на Селевкидската империя. На базата на изворовите податки изследователите обособяват две негови кампании в Тракия – през 196 и през 195 г. пр. Хр. (срв. Brodersen 1991, 95f.)[114].

Първият поход през пролетта на 196 г. пр. Хр. продължил вероятно ок. 3–4 месеца (Hansen 1971, 75; Grainger 1996, 338). Обстойният разказ на Тит Ливий (Liv. 33.38.9–14) позволява да се проследи детайлно придвижването на армията на Антиох III през Тракийския Херсонес, където той преминава от Мала Азия в Европа. Според извора войската била съставена от флота и сухопътни части. Те трябвало да се съединят при Мадитос, където сухопътната войска преминала от Абидос през Хелеспонт. Това е първото споменаване в античните извори на тази трансферна точка през протока, за разлика от добре известната и често използвана такава при Сестос. Мадитос бил и първият град, който попада под ударите на сирийския владетел. Тъй като жителите се уплашили и затворили градските порти, градът бил обсаден от цялата намираща се там армия, поради което се предал бързо. От страх пред същата участ Сестос и другите градове на Херсонес също се предали.

---

[114] Някои изследователи са склонни да видят според съобщеното от Апиан и трета кампания на Антиох III в Тракия от 194 г. пр. Хр. (App. Syr. 21ff.; Walbank 1940, 190; последно Grainger 1996, 340, който, въпреки че изтъква липсата на доказателства за това, приема тезата за трети поход в Тракия, тъй като не се знае къде е бил Антиох тогава. В изследването му върху труда на Апиан К. Бродерсен показва обаче, че пасажът се отнася за похода от 195 г. пр. Хр., а не за трета кампания на сирийския владетел от 194 г. пр. Хр. (Brodersen 1991, 95f.).

Следващият град, който се споменава в текста, е Лизимахия, до където Антиох III се придвижил с цялата си сухопътна и морска войска, най-вероятно по стария маршрут на Ксеркс през полуострова. Той заварил бившата столица на Лизимах в развалини, след като била ограбена и опожарена от траките преди няколко години. Антиох положил неимоверни усилия по възстановяването на града поради изгодната позиция, която той заемал по отношение на Тракия и евентуалното му използване като база при операции към вътрешността. Изворът съобщава за мащабната строителна дейност, която селевкидският владетел предприел за възстановяването на Лизимахия. Той построил наново къщите и издигнал стените на града, постарал се по всякакъв начин да я засели като откупувал продадените лизимахийци и събрал пръсналите се в други градове на полуострова, а също така предоставил привилегии на новите колонисти. Докато една част от войската му и цялата флота се занимавали с възстановяването на Лизимахия, Антиох лично с друга част от войската се отправил на поход в близките части на Тракия срещу траките, които застрашавали полуострова (Liv. 33.38.10–14; App. Syr. 3–13). Логично изглежда предположението, че това са били обитаващите хинтерланда на полуострова тракийски племена – вероятно кени или асти (Grainger 1996, 338).

Този разказ на Тит Ливий, допълван в някои части от Апиан, показва желанието на Антиох да се укрепи на Тракийския Херсонес, което би му позволило да упражнява контрол над Хелеспонт и откъдето би могъл да води успешни бойни действия. На следващата 195 г. пр. Хр. той явно продължил действията си в Тракия, от където пристигнал на конференцията в Лизимахия в 195 г. пр. Хр., когато се провели преговорите между селевкидския владетел и римските пратеници за уреждането отношенията с Птолемеите (Polyb. 18.49.2f.; Liv. 33.39.1f.). Самият Антиох представя пред тях походите си в Тракия като напълно законен акт, целящ възвръщането на Селевкидските владения там, след като поради заетостта на Антиоховите предшественици те били присвоени първоначално от Птолемеите, а после – от Филип V (Polyb. 18.51.3–6; Liv. 33.40.5). Плановете му са включвали изграждането на бившата столица на Лизимах като столица на сина му Селевк (Polyb. 18.51.8; Liv. 33.40.6; App. Syr. 12). На практика полисът дължи своето ново основаване на Антиох III, след като бил разрушен от траките. Очевидно той заемал особено място в Антиоховата тракийска политика, което личи и от факта, че именно там се състояли преговорите. Вероятно това се дължи на стратегическата позиция на Лизимахия, но също така и на традиционното ѝ възприемане като централно място още от времето на Лизимах. По всяка вероятност в града се е помещавала и администрацията, отговорна за новоприсъединените територии.

Толерантното отношение към лизимахийците прозира и в сключения между полиса и владетеля клетвен договор, датиран в 196 г. пр. Хр., чийто

текст е запазен в два фрагмента от една стела (Taşlıklıoğlu, Frisch 1975, 101–106; Piejko 1988, 151ff.[115]). В него двете страни декларират приятелските си взаимоотношения и обещания за взаимна помощ по време на война. Антиох се задължавал да зачита свободата, автономията и демокрацията на града, да не държи гарнизон на негова територия и да го освободи от данък, а в случай, че някой го нападне, да му се притече на помощ, като използва за база пристанищата на Лизимахия. От своя страна, Лизимахия давала гаранции да участва в една евентуална война като съюзник на Антиох.

На базата на направеното сравнение между текстовете на договорите на Лизимахия с Филип V и с Антиох III, показващи голямо сходство не само в стила, но и по съдържание, се предполага, че градът имал своя политика във воденето на преговорите с покровителите си, която въпреки тракийското опустошение не е била прекъсната. Това от своя страна поставя под съмнение съобщенията на писмените извори за размерите на пораженията от траките, според които Лизимахия била цялата разрушена, като вероятно при това бил унищожен и градският архив. Съставителите на новия договор с Антиох трябва все пак да са познавали договора с Филип V, за да могат да го копират (Piejko 1988, 157).

В литературата е изказано мнение, че подобно на Лизимахия, „и другите градове на Тракийския Херсонес – Мадитос, Сестос, Калиполис, Алопоконесос (sic), Елайус са сключили отделни споразумения с царя“ (Grainger 1996, 333). Всъщност, освен за Сестос и Мадитос, в изворите липсва каквато и да е информация за някакви отношения между Антиох III и посочените полиси, което прави тази реконструкция чисто хипотетична. От друга страна, контролът над Лизимахия на провлака на полуострова е позволявал контрол и над останалите херсонески градове, така че отделни преговори с всяка от посочените общности едва ли са били наложителни.

Подобно на своите предшественици, Антиох III също не разполагал с време да затвърди властта си на полуострова. Агресивната му политика довела до военен сблъсък с Рим и неговите съюзници в Елада (включително и Филип V). В началото на войната Антиох засилил отбраната на Сестос и Абидос, от където трябвало да премине римската войска, а в Лизимахия, която ползвал за база, струпал продоволствия и оръжия (App. Syr. 97ff., 137). След поражението му при Магнезия в 190 г. пр. Хр., той панически се оттеглил от полуострова даже без да остави хора за охраната на протока при Хелеспонт, изоставяйки припасите в Лизимахия. Настъпващата римска

[115] Някои изследователи споделят мнението, че поради формата на буквите договорът не е с Антиох III, а с Антиох II и смятат, че двата фрагмента не са от един и същ документ (Ferrary, Gauthier 1981, 343ff.). Тезата им последователно е критикувана в смисъл, че набелязаните различия се дължат на локална особеност или са проява на провинциализъм (Piejko 1988, 161; Grainger 1996, 332).

войска завладяла Лизимахия и целия полуостров без съпротива и безпрепятствено се прехвърлила в Мала Азия (App. Syr. 138–142). Със сключения в Апамея през 188 г. пр. Хр. мир Антиох III загубил и Тракийския Херсонес.

Под Аталидска власт (188–133 г. пр. Хр.)

Още с марша на римската армия в 190 г. пр. Хр. през Херсонес на път към Мала Азия, господството на Селевкидите на полуострова трябва да е било ликвидирано. Толерираните от Антиох III лизимахийци напуснали полуострова с оттеглянето на сирийската армия (App. Syr. 139f.). Няма данни как са процедирали римляните в тези земи, но със сигурност може да се предполага, че те трябва да са оставили някаква войскова част за охрана на протока при Сестос и Абидос. Според договора от Апамея, като награда за оказаната помощ по време на войната срещу Антиох III, Рим предоставя Тракийския Херсонес, Лизимахия и прилежащите крепости, села и земи на своя съюзник пергамския владетел **Евмен II** (197–160 г. пр. Хр.) (Polyb. 21.48.9; Liv. 38.39.14), макар и Филип V също да предявявал претенции към тези територии (Loukopoulou 1987, 63). Лизимахия е един от четирите града, които се споменават като конкретен дар на Евмен II, но, както показват изследванията, статутът им не се различавал много от този на останалите градове, влизащи в царството на Аталидите (Allen 1983, 100). Обхватът на Аталидските владения в Тракия отначало вероятно не е излизал извън областта на Тракийския Херсонес, тъй като на север от него виждаме да действат свободно тракийски племена (Kahrstedt 1954, 47; Loukopoulou 1987, 67).

Сведения за тракийските прояви в района на Югоизточна Тракия ни дава Тит Ливий, който описва завръщането на римската войска от Мала Азия начело с Гней Манлий Вулзон. Те минали през приятелски настроените области на Тракийския Херсонес, където Евмен вече встъпил във властта си и неговият брат Атеней надзиравал трафика през протока. В по-нататъшния си път след Лизимахия и Кипсела, римската войска била нападната в Корпилския проход от обединилите силите си **асти, кени, мадуатени и корпили** (Liv. 38.40). Това известие се интерпретира в смисъл, че нападението е предприето, защото били засегнати интересите на траките спрямо Херсонес, който бил предоставен на Пергам (Тачева 1990, 395). За точните причини на предприетата акция на четирите племена може само да се гадае, макар и поведението на траките по време на акцията да говори за желанието им да се сдобият с лесна плячка, без зад това да прозират техни по-дълбоки политически намерения. Не трябва да се отхвърля и съобщението на Ливий, че инициативата за тракийското нападение дошла от Филип V – вероятно той търсел някаква компенсация за това, че земите, които някога владял и за които имал право да претендира след усърдната си подкрепа за Рим, са били предадени на нямащия нищо общо с тях пергамски цар. Филип V явно

установил близки отношения с местните династи още от времето на неговото присъствие на полуострова, поради което с неговата помощ римската войска могла необезпокоявана да премине през тракийските територии на път към Мала Азия.

Сведенията за зачестилите нападения на траки в земите на север от Тракийския Херсонес като току що описаното, или предходното – над Лизимахия след оттеглянето на войските на Филип V, както и походите, които предприема Антиох III, свидетелстват за раздвижването на тракийските племена в хинтерланда на полуострова и вероятно за оформянето и издигането още към края на 2 в. пр. Хр. там на едно ново локално племенно тракийско обединение, с което аталидската власт на Тракийския Херсонес трябвало да се съобразява.

Политиката на пергамския владетел в следващите години трябва да е била насочена към разширяване властта му на север извън пределите на полуострова към Пропонтида и Бизанте и вероятно била успешна, за което свидетелства споменаването на неговото име в три надписа от околностите на Бизанте (OGIS, № 301, 302; Dumont 1892, 407, № 81a; срв. Loukopoulou 1987, 67f., n. 28).

В изворите липсва подробна информация относно административната организация на пергамската власт в новите територии. Един надпис от Бурса, датиран най-общо 225–150 г. пр. Хр., дава малко повече данни в тази насока. С него е почетен македонецът Корагос, син на Аристомах, който изпълнявал длъжността „стратег на местата при Хелеспонт“ (στρατηγὸς τῶν κατὰ τὸν῾ Ελλήσποντον τόπων) (IK Prusa ad Olympum, № 1001; срв. Allen 1983, 88, n. 54 и цит. лит.). Вероятно това е същият Корагос, пълководец на Евмен II, който заедно с местния тракийски династ Аутлесбис предприели в хода на III Македонска война кампания срещу съюзника на Персей, одриския цар Котис, и окупирали областта Марена. Това, от своя страна, довело до отпадането му от антиримската коалиция (Liv. 42.67.4f.). Допустимо е още тогава Корагос да е заемал вече длъжността на стратег, така че назначението му се поставя в периода *189–171* г. пр. Хр. (Allen 1983, 90). Формулировката на титулатурата на пергамския стратег кореспондира с известната от времето на Птолемеите „стратег на местата в Тракия и Хелеспонт“ и вероятно се е разпростирала над същата територия. Предполага се, че първоначално Тракийският Херсонес бил подчинен именно на този стратег (Loukopoulou 1987, 71; вж. и Allen 1983, 88f.).

Една друга насока на разсъждения за отношенията на Аталидите с местните тракийски племена дава споменатият владетел Аутлесбис. Поради свързването му както с Аталидите в лицето на Корагос, така и с Котис, се предполага, че неговите владения са се намирали между техните, някъде в района над Херсонес, което води до предположението за Аутлесбис

като един от първите владетели на кените (Loukopoulou 1987, 65; Тачева 1990, 395).

Ако Аутлесбис е цар на кените, то по негово време отношенията с Аталидите са били явно приятелски и градовете на Херсонес не са били застрашени от траките. Не така обаче се развиват нещата в следващите десетилетия по времето на **Атал II** (160–139 г. пр. Хр.), когато над кените власта **Диегилис**. На практика това е първият сигурно засвидетелстван цар на кените. За него се знае, че бил в роднински отношения – κηδεστής[116], с враждебно настроения спрямо Аталидите витински цар Прусий, а контактите между двамата се датират към 149 г. пр. Хр. (Strabo 13.4.2; App. Mithr. 6.18, 7.22; Hopp 1977, 89, 96f.; Loukopoulou 1987, 71; Тачева 1997, 63), което предполага възкачването на Диегилис на престола преди тази дата.

Кенийският владетел останал известен в изворите със своите жестокости (Diod. 33. fr. 14, 15), но освен това те съдържат информация за водени от него военни действия срещу Аталидските владения в Тракия, което се вписва в общата му политика за разширяване на контролираната от него територия за сметка на съседите. Наблюденията над общата политическа картина в гръко-римския свят към тази дата позволяват да се предположи, че за успехите на Диегилис способства общата нестабилност в района вследствие на въстанието на лъже-Филип–Андриск (Hopp 1977, 97). В хода на военните действия кениецът овладял Лизимахия и я опожарил за пореден път, но не успял да се задържи там, защото според Страбон Атал, който спечелил на своя страна някои траки, след успешен поход „покорил царя на кените Диегилис“ (Diod. 33. fr. 14, 15; Strabo 13.4.2; Hansen 1971, 139; Hopp 1977, 96f.). Един надпис на ветеран-участник в кенийския поход, позволява датирането на военното начинание в 15-тата година от управлението на владетеля т. е. 145 г. пр. Хр. (OGIS, № 330; за надписа срв. Hopp 1977, 97, Anm. 212)

Във времето на усилените борби срещу Диегилис се поставя и административното реорганизиране на района на Тракийския Херсонес, който бил обособен в рамките на Аталидското царство като отделна териториална единица, управлявана от „стратега на Херсонес и прилежащите откъм Тракия места“ (στρατηγὸς τῆς Χερρονήσου καὶ τῶν κατὰ τὴν Θρᾴκην τόπων). За пръв път географската формулировка τοὺς κατὰ Χερρονήσον καὶ Θρᾴκην τόπους се появява в споменатия надпис на Аталов ветеран, който вою-

[116] От извора не става ясно дали Диегилис е зет на Прусий или обратното, доколкото употребеният гръцки термин позволява и двата превода – като „зет” и „тъст”. В литература се застъпват и двете становища относно роднинските им връзки – Диегилис зет на Прусий (Тачева 1997, 63) и Прусий зет на Диегилис (Loukopoulou 1987, 71, n. 46), но в случая по-коректно изглежда използването на гръцкия термин (Hopp 1977, 89, 96f.).

вал в тези земи (OGIS, № 330; срв. Loukopoulou 1987, 70, n. 40) и вероятно кореспондира с известната от текста на Полибий формулировка на земите, дадени от римляните на Евмен II – „Херсонес и Лизимахия и прилежащите крепости и области“ (Χερρόησον καὶ Λυσιμάχειαν καὶ τὰ προσοροῦντα τούτοις ἐρύματα καί χώραν – Polyb. 21.46.9; Allen 1983, 88). Конкретното обособяване на тези земи като стратегия е засвидетелствано в открития до античния Сестос надпис в чест на Менас, гимназиарх на града, съставен във времето между 133–120 г. пр. Хр. Изворът съобщава, че тази длъжност заемал ***Стратон*** (Krauss 1980, № 1, p. 13), с който Менас водел преговори. Няма данни за съществуването на такава длъжност преди 145 г. пр. Хр., поради което появата ѝ се свързва с положението на полуострова след разрушителните действия на Диегилис и нуждата от бързо реагиране, възстановяване на разрушените градове и защитата на останалите (Loukopoulou 1987, 70f.). Стратегията явно включвала и земите до Бизанте, с което се обяснява по-късното разширяване на обхвата на понятието Херсонес към Тиристасис и Бизанте през римската епоха (Kahrstedt 1954, 50, Anm. 158; за Тиристасис и Бизанте като част от Херсонес вж. Plin. nat. 4.11.48). Много вероятно е Стратон да е предвождал похода срещу кените (Hansen 1971, 139).

Сведения за последните години на Аталидската власт на Тракийския Херсонес се откриват в споменатия декрет в чест на Менас, син на Менес от Сестос (Krauss 1980, № 1, 14–63; Jerusalem 1879, 32–58). Според надписа в тази епоха именно Сестос се очертава като най-важния пункт на полуострова – единствен той имал правото да сече монети (p. 44), а вероятно в града се намирало и седалището на Стратон – стратега на Херсонес и прилежащите места в Тракия (p. 12–13). Надписът свидетелства и за непреставащия натиск на траките (p. 16 и 55). Вероятно това отново са кените, предвождани от наследника на Диегилис – **Зибелмий** (за него срв. Diod. 34–5. fr. 12), които продължили политиката за налагането си на полуострова и достигали в своите набези чак до Сестос[117]. Надписът свидетелства, че поради непрекъснатите войни не можело да се обработва земята и градът започнал да изпитва недостиг на храна. Проблем създава един пасаж (p. 16–23), където се споменава, че „след като царете се възнесли при боговете и градът изпаднал в затруднено положение от страх пред съседните траки и други внезапно появили се трудности, Менас казал и направил най-доброто, като се застъпил безрезервно за всичко полезно за града. Той предприел няколко мисии до изпратените от римляните в Азия стратези и до техните

[117] В надпис от Пергам се споменава за военен поход на Атал III, като по случай завръщането му той е почетен с декрет. Документът не съобщава срещу кого е бил насочен този поход, но анализът на потенциалните противници на този пергамски владетел предполага, че това може да се били траките на Зибелмий (Hopp 1977, 111, n. 25).

пратеници.“ В историографията е предложена идентификацията на споменатите царе с царете на кените и по-специално със Зибелмий, тъй като според орфическата доктрина тракийските царе са и богове (Тачева 1990, 396), докато за „римските стратези“ се предполага, че сред тях трябва да е бил и Марк Косконий, претор в Македония, повикан да се справи с въстанието на незаконния син на Евмен II Аристоник, провъзгласил се за цар след смъртта на Атал III, чийто мандат се поставя във времето 135–133 г. пр. Хр., когато се датира и смъртта на Зибелмий (Loukopoulou 1987, 73; Тачева 1997, 76).

От цитирания текст обаче се вижда, че пратеничествата на Менас са били адресирани до римските стратези в Азия. В публикациите и коментара на надписа тези стратези се идентифицират с действащите в Азия в периода 132–129 г. пр. Хр. Л. Крас, М. Перперна и М. Аквилиус (Jerusalem 1897, 41; OGIS 539, n. 10; Krauss 1980, 23, 49). От друга страна, малко вероятно е и предположението, че в надписа се визират кенийските царе, доколкото „възнасянето при боговете“ на врага на Сестос Зибелмий едва ли би довело до затрудненото положение, в което изпада градът. Това по-скоро са последните двама Аталиди – Атал II, който умира през 138 г. пр. Хр. и неговият наследник – **Атал III,** управлявал само пет години до смъртта си в 133 г. пр. Хр., чийто култ бил приет в Сестос и негов свещеник бил именно Менас (p. 25f.).

Изводът, който може да се направи от текста, не изключва възможността за съгласуване на действията между траките и въстаниците на Аристоник, тъй като двете събития съвпадат по време (Тачева 1990, 396)[118]. Съгласно политиката на Диегилис и Зибелмий за налагане контрол на полуострова, може да се предположи, че при тези контакти траките са търсели гаранции от Аристоник за осигуряване влиянието им над Тракийския Херсонес, но потърсената от Сестос римска закрила попречила на тези планове.

Според завещанието на Атал III, който умира бездетен в 133 г. пр. Хр., неговото царство става притежание на Рим. Въпреки честото споменаване от античните автори за съществуването на такова завещание (Strabo 13.4.2; Iustin. 36.4.5; App. Mithr. 62; Plut. Tib. Gracchus 14; Liv. perioch. 58), твърде възможно е да става въпрос за късна измислица, за да се оправдае римското завоевание на тези земи. В самия надпис на Менас, който се отнася именно за тази епоха, не се споменава подобно завещание и само чрез активните си действия Менас привлича вниманието на римляните върху полуострова. Независимо от това дали наистина Атал III е предал земите си на римляните, историята с неговото завещание свидетелства за началните прояви на римските интереси към останалите без господар територии.

---

[118] Смята се, че под „другите внезапно появили се трудности” съставителят на текста е имал предвид именно въстанието на Аристоник (вж. коментара към p. 17 на Krauss 1980, 49).

Откритият през 70-те години надпис от Книдос (Hassall, Crawford, Reynolds 1974, 195–220) хвърля светлина върху съдбата на Тракийския Херсонес след смъртта на Атал III. Там се споменава за Кенийския Херсонес, подчинен от Тит Дидий през 101–100 г. пр. Хр., като в текста се фиксира присъединяването на тази територия към провинция Македония и минава под юрисдикцията на управляващия я претор, пропретор или проконсул (кол. IV, р. 5–30). Анализът на текста и съпоставката с известната от други извори локализация на обитаваната от кените територия и най вече на информацията на Плиний и Птолемей, които разграничават стратегия Кеника от Тракийския Херсонес, както и липсата в изворите на друго споменаване на Кенийския Херсонес, позволява на Лукопулу да предположи, че всъщност тук става въпрос за две различни географски и административни единици – Кеника и Тракийския Херсонес. Появата в текста на Книдоския надпис на обозначението Кенийски Херсонес (кол. IV, р. 8–9; 11–12; 29) тя обяснява с неправилния гръцки превод на латинската формула *Chersonesum Caenicamque* (или *Chersonesum atque Caenicam*), (Loukopoulou 1987, 74–78). Интересите, които Рим проявявал към територията на полуострова след смъртта на Атал III, намират своята реализация с присъединяването му към територията на провинция Македония и отварят нова страница в историята на Тракийския Херсонес в рамките на Римската държава.

Използвана литература

AA XVII	The Athenian Agora. Results of excavations conducted by the American School of Classical Studies at Athene. vol. XVII. Inscriptions. Funerary monuments, D. W. Bradeen (ed.), New Jersey 1974.
Acts CPC	Acts of the Copenhagen Polis Centre.
Archibald 1998	Archibald, S., The Odrysian Kingdom of Thrace. Orpheus unmasked. Oxford 1998.
Ashery 1988	Ashery, D., Herodotus on the Thracian Society and History. In: Hérodote et les peuples non grecs. Neuf exposés siuvis de discussions, Vandoeuvre-Genéve 22–26 août 1988 (Entretiens sur l'antiquité classique, 35).
Allen 1983	Allen, R. E., The Attalid Kingdom. A Constitutional History. Oxford 1983.
Αναγνωστοπουλου-Χατζηπολυχρονη *1997*	Αναγνωστοπουλου-Χατζηπολυχρονη, Η., Ανασκαφη στο Ληνο Νομου Ροδοπης. In: Πρακτικα. 2ου Διεθνους Συμποσιου Θρακικων σπουδων Αρχαια Θρακη, τ. 2, Κομοτητς 1997, 579ι590.
ATL I, II, III, IV	Meritt, B. D., H. T. Wade-Gery, M. F. MacGregor, The Athenian Tribute Lists, vol. I–IV, Princeton 1939-
Austin 1990	Austin, M. M., Greek Tyranis and the Persians, 546–479 BC. CQ 40, 1990, 2, 289–306.
Avram 1996	Avram, Al., Les cités grecques de la côte Ouest du Pont-Euxin. In: M. H. Hansen (ed.), Introduction to an Inventory of Poleis. Acts CPC 3, Copenhagen 1996, 288–316.
Babelon I	Babelon, E., Traité des monnaies grecques et romaines II. Description Historique, v. 1. Comprenant les monnaies grecques depuis les origines jusqu'aux Guerres médiques, Paris 1907, (repr. Bologna 1932).
Babelon IV	Babelon, E., Traité des monnaies grecques et romaines II. Description Historique, v. 4. Comprenant les monnaies de la Gréce Septentrionale aux Ve et IVe siècles av. J.-C. Paris 1907, (repr. Bologna 1932).
Badian 1983	Badian, E., Philip II and Thrace. Pulpudeva 4, 1983, 51–71.
Bagnall 1976	Bagnall R. S. The Administration of the Ptolemaic Possession outside Egipt. Leiden 1976.
Balcer 1972	Balcer, J. M., The Date of Herodotus IV. 1 Darius' Scythian Expedition. Harvard Studies in Classical Philology 76, 1972, 99–132.

Balcer 1988 Balcer, J. M., Persian Occupied Thrace (Skudra). Historia, 1988, 1–37.

Balcer 1995 Balcer, J. M., The Persian Conquest of the Greeks 545–450 BC. Konstanz 1995 (Xenia 38).

Baker 2003 Baker, A. R. H. Geography and History: Bridging the Divide (Cambridge Studies in Historical Geography). Cambridge 2003.

Bengtson 1939 Bengtson, H., Einzelpersönlichkeit und athenischer Staat zur Zeit des Peisistratos und des Miltiades. München 1939.

Bengtson 1964 Bengtson, H., Die Strategie in hellenistischer Zeit. Ein Beitrag zum antiken Staatsrecht 2, München 1964[2].

Bérard 1960 Bérard, J., L'expansion et la colonisation grecques jusqu' aux guerres mediques. Paris 1960.

Berve 1937 Berve, H., Miltiades. Studien zur Geschichte des Mannes und seiner Zeit. Berlin 1937 (Hermes, Einzelschriften 2).

Berve 1953 Berve, H., Griechische Geschichte. Bd. I–II. Freiburg 1953[3].

Berve 1967 Berve, H,. Die Tyrannis bei den Griechen. München 1967.

Beschreibung Sallet, A. v. (ed.), Beschreibung der antiken Münzen (Königliche Museen zu Berlin). Bd. I Taurische Chersonesus, Sarmatien, Dacien, Pannonien, Moesien, Thracien, thrakische Könige. Berlin 1888.

Beyer-Rotthoff 1993 Beyer-Rotthoff, B., Untersuchungen zur Aussenpolitik Ptolemaios' III, Bonn 1993 (Habelts Dissertationsdrucke, Reihe Alte Geschichte 37).

Bichler 2004 Bichler, R., Ktesias „korrigiert" Herodot. Zur literarischen Einschätzung der *Persika*. In: Festschrift für Gerhard Dobesch, H. Heftner– K. Tomaschitz (ed.), Wien 2004 (http://www.achemenet.com/ressources/souspresse/annonces/RB.Herodotus&Ktesias.pdf.)

Bilabel 1920 Bilabel, F,. Die ionische Kolonisation: Untersuchungen über die Gründungen der Ionier, deren staatliche und kultliche Organisation und Beziehung zu den Mutterstädten. Leipzig 1920 (Philologus, Suppl. 14, 1).

Bintliff 1999 Bintliff, J., The Origins and Nature of the Greek City-State and ist Significanse for World Settlement History. In: Ruby P. (ed.) Les princes de la protohistoire et l´émergence de l'état. Actes de la table ronde internationale organisée par le Centre Jean Berard et l'École française de Rome, Napels, 27–29 octobre 1994. Napels-Rome 1999, 43–56.

Bliquez 1981 Bliquez, L. J., Philip II and Abdera, Eranos 79, 1981, 65–79.

Bloedow 1973 Bloedow, E. F., Alcibiades Reexamined. Stuttgart 1973 (Historia, Einzelschriften 21).

Bloedow 1975 Bloedow, E. F., Corn Supply and Ahtenian Imperialism, L'Antiquité Classique 44 (1975) 20–29.

BMC Thrace Gardner P., Head B., A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum. The Tauric Chersonese, Sarmatia, Dacia, Moesia, Thrace, etc. London 1877 (repr. Bologna 1963).

Boardman 1980 Boardman, J., The Greeks Overseas. Their Early Colonies and Trade. London 1980[3].

Boedeker 1988 Boedeker, D. Protesilaos and the End of Herodotus' Histories. Classical Antiquity 7, 1988, 30–48.

Boteva 2002 Boteva, D., An Attempt at Identifying Alexander's Route Towards the Danube in 335 BC. In: Jubilaeus V. Сборник в чест на проф. Маргарита Тачева, София 2002, 27–31.

Bradeen 1963 Bradeen, D. W., The Miltiadai of the Sixth Century. Hesperia 32, 1963, 206–208.

Boshnakov 2003 Boshnakov, K., Die Thraker südlich vom Balkan in den Geographika Strabos. Quellenkritische Untersuchungen. Stuttgart 2003 (Palingenesia, 81).

Boshnakov 2004 Boshnakov, K., Pseudo-Skymnos (Semos von Delos?). Zeugnisse griechischer Schriftsteller über den westlichen Pontosraum. Stuttgart 2004 (Palingenesia, 82).

Bouzek, Domaradzka 2002 Bouzek, J., Domaradzka, L., More than 300 Talents from the Emporia for Kersobleptes (With Reference to Demosthenes, Against Aristocrates 110). In: Thrace and the Aegean. Proceedings of the Eighth International Congress of Thracology, Sofia-Yambol 25–29.09.2000. Sofia 2002, 391–397.

Brodersen 1986 Brodersen, K., Zur Lage von Lysimacheia. In: Studien zur Alte Geschichte Siegfried Lauffer zum 70. Geburtstag am 4. August 1981. Bd. 1, Roma 1986, 69–84, Taf.

Brodersen 1989 Brodersen, K., Appians Abris der Seleukidengeschichte (Syriake 45, 232–70, 369). Text und Kommentar. München 1989 (Münchener Arbeiten zur alten Geschichte, 1).

Brodersen 1991 Brodersen, K., Appians Antiochike (Syriake 1,1–44,232). Text und Kommentar. München 1991 (Münchener Arbeiten zur alten Geschichte, 3).

Buck 1998 Buck, R., Thrasybulus and the Athenian Democracy: The Life of an Athenian Statesman. Stuttgart 1998 (Historia, Einzelschriften, 120).

Bürchner 1899 s. v. Chersonesos (1), (3). RE III, 1899, Sp. 2242–2251.

Bürchner 1912 s. v. Hellespontos (1). RE VIII, 1912, Sp. 181–188.

Burnett 1994 Burnett, A.-P., Hekabe the Dog. Arethusa 27, 1994, 151–164.

Butlin, Dodgshon 1998 Butlin, R. A., Dodgshon, R. A. An Historical Georaphy of Europe. Oxford 1998.

Cargill 1981 Cargill J. The Second Athenian League. Empire or free Alliance? Los Angeles-London 1981.

Cargill 1995 Cargill, J., Athenian Settlements of the Fourth Century B.C. Leiden-New York-Köln 1995.

Casson 1926 Casson, St., Macedonia, Thrace and Illyria. Their Relations to Greece from the Earliest Times to the Time of Philip, Son of Amintas. Oxford 1926 (Gröningen 1968^2).

Castritius 1972 Castritius, H., Die Okkupation Thrakiens durch die Perser und der Sturz des athenischen Tyrannen Hippias. Hiron 2, 1972, 1–15.

Cavaignac 1929 Cavaignac, E., Miltiade et Thukzdide. Revue de Phil. 55, 1929, 281–285.

Cawkwell 1978 Cawkwell, G., Philipp of Macedon, London-Boston 1978.

Cawkwell 1992 Cawkwell, G. L., Early Colonisation. CQ 42, 1992, 2, 289–303.

Cawkwell 2005 Cawkwell, G., The Greek Wars: The Failure of Persia. Oxford 2005.

Chène 1998 Chene, O., ΕΙΣ ΣΗΣΤΟΝ: Xénophon Helléniques I, 1, 36 et envoi de Cléarque à Byzance apres la bataille de Cyzique. REG 111, 1998, 2, 481–502.

Chitescu 1972 Chitescu, M., O monedâ a orašului Alopeconnessos (Chersonesul Tracic) descopertiâ la Zimnicea. SCIV 23, 1972, 300ff.

Cohen 1995 Cohen, G. B., The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands and Asia Minor. Berkley/Los Angeles 1995.

Coll. Hirsch Naster, P. La Collection Lucien de Hirsch. Bruxelles 1959.

Coll. Pozzi Boutin, S. Catalogue des monnaies grecques antiques de l'ancienne collection Pozzi. Monnaies frappées en Europe. Maastricht 1979.

Collard 1991 Collard, Ch., Euripides Hecuba, Oxford 1984; 1991^2.

Conacher 1967 Conacher, D. J., Euripidean Drama. Myth, Theme and Structure. Toronto-London 1967.

Cook 1946 Cook, R. M., Ionia and Greece in the Eighth and Seventh Centuries B.C. JHS 56, 1946, 67–98.

Danoff 1966 Danoff, Chr., Zur historischen Geographie der ostthrakischen Stämme vor und zur Zeit des Odryserreiches (VI – IV Jh.v.u.Z.). Etudes historique 3, 1966, 11.

Danov 1976 Danov, Chr., Zu den politischen und kulturellen Beziehungen zwischen Thrakien und Hellenen. Pulpudeva 1, 1976, 40–48.

Danov 1978 Danov, Chr., Character und historische Bedeutung der griechischen Kolonisation, In: E. Akurgal (ed.) The Proceedings of the X-th International Congress of Classical Archaeology Ankara–Izmir 23–30.09.1973, Ankara 1978, v. I, 195–225.

Danov 1990 Danov, Chr., Charakteristics of Greek Colonization in Thrace. In: J. P. Descoeudres (ed.) Greek Colonists and Native Populations. Proceedings of the First Australian Congress of Classical Archaeology held in Honour of Emeterius Proffessor A. D. Trendall, Sydney 9–11 July 1985, Oxford 1990, 151ff.

Davies 1971 Davies, J., K., Athenian Propertied Families. Oxford 1971.

Delev 2000 Delev, P., The deportation of the Paeonians in Herodotus. Thracia 13, 2000, 49–53.

Delev 2002 Delev, P., Some Greeks In Thrace. In: Thrace and the Aegean. Proceedings of the Eighth International Congress of Thracology, Sofia-Yambol 25–29. 09. 2000. Sofia 2002, 301–309.

Delev 2003 Delev, P., From Coroupedion towards Pydna: Thrace in the Third Century. Thracia 15 (In honorem annorum LXX Alexandri Fol), 2003, 107–120.

Demangel 1926 Demangel, R., Le Tumulus dit de Protésilas. E. de Boccard, Paris 1926 (n. v.)

Detschew 1976 Detschew, D., Die thrakischen Sprachreste. Wien 1976[2].

Dimitrov 1992 Dimitrov, K. Unpublished Coin Hoards from early Hellenistic Thrace, BulgHistRev 20, 1992, 3, 49ff.

Draganov 1991 Draganov, D., An Unknown Hybrid Hemidrachm of Parion and the Thracian Chersonesus. In: Actes du XI-e Congrese International de Numismatique, Bruxelles 8–13. Sept. 1991. Louvain-la-Neuve 1993, 169–172.

Dumont 1892 Dumont, A., Melanges d'archeologie et d'epigraphie, reunis par Th.Homolle et L.Heuzey, Paris 1892.

Ehrenberg 1960 Ehrenberg, V., The Greek State. Oxford 1960.

Ehrenberg 1965 Ehrenberg, V., Zur älteren Athenischen Kolonisation. In: Polis und Imperium. Zürich 1965, 221–244 (=Eearly athenian Colonies. Eunomia 1, 1939, 11ff.; = Aspects of the Ancient World. Essays and Reviewes. Oxford 1946, 116–143).

Ehrhardt 1970 Ehrhardt, Chr., Xenophon and Diodor on Aegospotami, Phoenix 24, 1970, 225–228.

Ehrhardt 1988a Ehrhardt, N., Milet und seine Kolonien: vergleichende Untersuchung der kultischen und politischen Einrichtungen. Frankfurt 1988[2] (Europäische Hochschulschriften 3).

Ehrhardt 1988b Ehrhardt, N., Konstanten in der politischen Beziehungen zwischen Thrakern und Griechen auf dem Balkan. Eos 76, 1988, 289–304.

Ellis 1977 Ellis, J. R., Philip's Thracian Campaign of 352–351, Classical Philology 72, 1977, 32–39.

Ellis 1989 Ellis, W. M., Alcibiades. London-New York 1989.

Erol 1983 Erol, O., Naturräumliche Gliederung der Türkei. Wiesbaden 1983.

Ferla 1996 Ferla, K., Von Homers Achill zur Hekabe des Euripides. Das Phänomen der Transgression in der griechischen Kultur, München 1996 (Quellen und Forschung zur antiken Welt, 24).

Ferrary, Gauthier 1981 Ferrary, J. L., Gauthier P. Le traité entre le roi Antiochos et Lysimacheia, Journal des Savants, 1981, p. 327–345.

Ferretto 1986 Ferretto, C., Milziade ed Egesipile. Un matrimonio d'interesse. Serta historica antiqua, 1986, 77–83.

FGrHist Jacoby, F., Fragmente der Griechischen Historiker. Berlin-Leiden, 1923-, vol. I–V.

Flensted-Jensen, Hansen 1996 Flensted-Jensen, P., Hansen, M. H., Pseudo-Skylax' Use of the Term Polis. In: M.H. Hansen, K. Raaflaub (eds.), More Studies in the Ancient Greek Polis. Papers CPC 3, Stuttgart 1996 (Historia Einzelschriften 108), 137–167.

Fol 1964 Fol, Al., Le tribus thraces dans l'oeuvre de Cornelius Nepos. Neue Beiträge zur Geschichte der alten Welt, Bd. 2. Alter Orient und Griechenland, 1964, 194–195.

Fol 1974 Fol, Al., Die Politik des odrysischen Königs Kotys I und die ägäischen Städte Griechenlands im 4. Jh. v. u. Z. In: Hellenische Poleis 2, Berlin 1974, 993–1014.

Fontenrose 1978 Fontenrose, J., The Delphic Oracle. Its Responses and Operationa. Los Angeles-London 1978.

Foucart 1909 Foucart, P., Les Athéniens dans la Chersonèse de Thrace an IV-e s.- Memoires de l'Academie des Inscr. et Belles Lettres 38, 1909, 83–120.

Franco 1993 Franco, C., Il regno di Lisimaco. Stuture amministrative e rapporti con le citta. Piza 1993.

Funke 1999 Funke, P., Miltiades. In: K. Brodersen (Hrsg.), Große Gestalten der griechischen Antike. 58 historische Portraits von Homer bis Kleopatra. München 1999.

Funkhänel 1849 Funkhänel, K. H., Über den thrakischen Chersones als Besizthung der Athenienser, Philologus 4, 1849, 89–98.
Gardiner-Garden 1987 Gardiner-Garden, J. R., Dareios' Scythian Expedition and its Aftermath. Klio 69, 1987, 326–350.
Gates 1996 Gates, M.-H., Archaeology in Turkey. AJA 100, 1996, 2, 327–328.
Geyer 1928 Geyer. Lysimachos. RE XIV, 1928, Sp. 1–31.
Giovannini 1971 Giovannini, A., Untersuchungen über die Natur und die Anfänge der bundesstaatlichen Sympolitie in Griechenland. Göttingen 1971 (Hypomnemata 33).
Graham 1983 Graham, A. J., Colony and Mothercity in Ancient Greece. Manchester 1964, 1983[2].
Graham 1992 Graham, A. J., Abdera and Teos. JHS 112, 1992, 44–73.
Graham 1993 Graham, A. J., A Dedication from the Chersonese at Olympia. In: Nomodeiktes. Greek Studies in Honour of Martin Ostwald. Michigan 1993, 331–338.
Graigner 1990 Graigner, J. D., Seleukos Nikator. Constructing a Hellenistic Kingdom. London-New York 1990.
Graigner 1996 Graigner, J. D., Antiochos III in Thrace. Historia 45, 1996, 329 – 343.
Gribble 1999 Gribble, D., Alcibisdes and Athens. A Study in Literary Presentstion. Oxford 1999.
Griffith 1983 Griffith, J. G., The Myth of Lycurus, king of the Edonian Thracians in the literature and art. In: Ancient Bulgaria. Papers presented to the International Symposium on the Anvient Histopry and Archaeology of Bulgaria, University of Nottingham, 1981. A. G. Poulter (ed.). Part 1. Nottingham 1983. 217–232.
Gschnitzer 1958 Gschnitzer, Gnomon 30, 1958, 148.
Habicht 1972 Habicht, Chr., Beiträge zur Prosopographie der altgriechieschen Welt, I. Ein Sohn des Tyrannen von Kardia in einer Inschrift aus Epidauros, Chiron 2, 1972, 103–134, esp. 105f.
Hammond 1956 Hammond, N. G. L., The Philaides and the Cherssonese. CQ 6, 1956, 3–4, 119–129.
Hammond 1980 Hammond, N. G. L., Extent of Persian Occupation in Thrace. Chiron 10, 1980, 53–61.
Hammond 1994 Hammond, N. G. L., Philip of Macedon, London 1994.
Hammond, Grifith 1979 Hammond N. G. L, Grifith G. T., A History of Macedonia. voll. II. 550–336 B.C. Oxford 1979.
Hansen 1971 Hansen, E., The Attalids of Pergamon. London 1971 (Cornell Studies in Classical Philology 36).

Hansen 1997a Hansen, M. H., Hekataios' use of the word Polis in his Periegesis. In: T. H. Nielsen (ed.), Yet More Sudies in the Ancient Greek Polis. Papers CPC 4, Stuttgart 1997 (Historia, Einzelschriften 117), 17–27.

Hansen 1997b Hansen, M. H., A Typology of Dependent Poleis, Papers CPC 4 Stuttgart 1997 (Historia, Einzelschriften 117), 29–37.

Hansen 1997c Hansen, M. H., Emporion. A Study of the Use and Meaning of the Term in the Archaic and Classical Periods. In: T. H. Nielsen (ed.), Yet More Sudies in the Ancient Greek Polis. Papers CPC 4, Stuttgart 1997 (Historia, Einzelschriften 117), 83–105.

Hansen 1998 Hansen, M.H., Polis and City-State. An Ancient Concept and its Modern Equivalent. Acts CPC 5. Copenhagen 1998.

Hansen,Fischer-Hansen 1994 Hansen, M. H., Fischer-Hansen, T., Monumental Political Architecture in Archaic and Classical Greek Poleis. D. Whitehead (ed.), From Political Architecture to Stephanus Byzantius. Papers CPC 1. 1994 (Historia, Einzelschriften 87), 23–90.

Harder 1993 Harder, R., Die Frauenrollen bei Euripides. Untersuchungen zu „Alkestis", „Medeia", „Hekabe", „Erechteus", „Elektra", „Troades", und „Iphigenia in Aulis", Stuttgart 1993 (Drama, Beiheft 1).

Harris 1989 Harris, E. M., Iphicrates at the Court of Cotys, AJPh 110, 1989, 264–271.

Harris 2000 Harris, E. M., The Authenticy of Andokides' De Pace. A Subversive Essay. In: P. Flensted-Jensen, Th. H. Nielsen, L. Rubinstein. (eds.) Polis and Politics. Studies in Ancient Greek History, presented to M. H. Hansen on his 60th Birthday, Aug 20. 2000, Copenhagen 2000.

Hassall, Crawford, Reynolds 1974 Hassall, M., Crawford, M., Reynolds, J. Rome and the Eastern Provinces at the End of the Second Century B.C. (The so-called „piracy law" and a new inscription from Cnidos). JRS 64, 1974, 195–220.

Hatzopoulos 1983 Hatzopoulos, M., La politique thrace des derniers Antigonides. Pulpudeva 4, 1983, 80–87

Hauvette-Besnault 1880 Hauvette-Besnault, A., Sur quelques villes ancienes dans la Chersonnése de Thrace. BCH 4, 1880, 505–520.

Head 1911 Head, B.W., Historia Numorum. Oxford 1911.

Heichelheim 1943 Heichelheim, F. M., Numismatic evidence of the Battle of Lysimachia. AJPh 64, 1943, 332–333.

Heinen 1972 Heinen, H., Untersuchungen zur hellenistischer Geschichte des 3. Jh. v. Chr. Zur Geschichte der Zeit des Ptolemaios Keraunos und zum Chremonideischen Krieg. Wiesbaden 1972 (Historia, Einzelschriften 20).

Hereward 1954 Hereward, D., The site of Lusimakheia. In: Proceeding of the Classical Assotiation 54, 1954, 34.

Hereward 1958 Hereward, D., The site of Lysimacheia. Archaeology (New York) 11, 1958, 129.

Hereward 1974 Hereward, D., Some notes on Miltiades Son of Kimon. Museum Africanum 3, 1974, 44–48.

Heskel 1997 Heskel, J., The North Aegean Wars 371–368 BC. Stuttgart 1997 (Historia, Einzelschriften 102).

Hirschfeld 1893a s. v. Agora (1), RE I, 1893, Sp. 877.

Hirschfeld 1893b s. v. Aigos potamos, RE I, 1893, Sp. 977.

Hirschfeld 1894 s. v. Alopekonnessos, RE I, 1894, Sp. 1597.

Hirschfeld 1895a s. v. Argos (7), RE II, 1895, Sp. 1597.

Hirschfeld 1895b s. v. Arrhiana, RE II, 1895, Sp. 1228.

Höck 1891 Höck, A., Das Odrysenreich in Thrakien im fünften und vierten Jahrhundert v. Chr. Hermes 26, 1891, 76–117.

Hölbl 1994 Hölbl, G., Geschichte des Ptolemäerreiches. Darmstadt, 1994.

Hopp 1977 Hopp, J., Untersuchungen zur Geschichte der letzten Attaliden. München 1977.

Hornblower 1981 Hornblower, J., Hieronymus of Cardia. Oxford 1981.

Hutton 1916 Hutton, C. A., ABSA 21, 1914–1916, 166

Huxley 1987 Huxley, G. L., Onomakles and The Alopekonnesians. JHS 107, 1987, 187f.

IGCH Thompson, M., O. Mørkholm, C. Mkraay. An Inventory of Greek Coin Hoards. New York 1973.

IK Prusa ad Olympum Corsten, Th. *Die Inschriften von Prusa ad Olympum*. 2 vols. (Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien, 39–40). Bonn 1991–1993.

Immerwahr 1972 Immerwahr, H. R., Stesagoras II. TAPhA 103, 1972, 181–186.

Immerwahr 1973 Immerwahr, H. R., Stesagoras II: Adnendum. TAPhA 104, 1973, 167–168.

Instinsky 1949 Instinsky, H. U., Alexander der Grosse am Hellespont, Godesberg 1949.

Isaac 1986 Isaac, B., The Greek Settlements in Thrace until the Macedonian Conquest. Leiden 1986 (Studies of the Dutch Archaeological and Historical Society, 10).

Jähre 1998 Jähre, A., Maroneia unter Ptolemäischer Herrschaft. In: U. Peter (Hrsg.) Stephanos nomismatikos. Edith Schönert-Geiss zun 65. Geburtstag, Berlin 1998, 301–316.

Jehne 1992 Jehne, M., Die Anerkennung der athenischen Besitzansprüche auf Amphipolis und die Chersones. Zu den Implikationen der Territorialklausel ἔχειν τὴν ἑαυτῶν (χώραν) in Verträge des 4. Jahrhunderts v.Ch. Historia 41, 1992, 272–282.

Jerusalem 1879 Jerusalem, W., Die Inschrift von Sestos und Polybius, Wiener Studien 1, 1879, 32–58.

Jones 1966 Jones, A. H. M., The Greek City from Alexander to Justinian. Oxford 1966[2].

Jones 1987 Jones, N. F., Public Organization in Ancient Greece: A Documentary Study. Philadelphia 1987.

Jordanov 2002 Jordanov, K., Les états des Thraces jusqu'au Ve s. av. J.-C. In: Thrace and the Aegean. Proceedings of the Eighth International Congress of Thracology, Sofia-Yambol 25–29.09.2000. Sofia 2002, 273–280.

Jordanov 2003 Jordanov, K., Ahaemenido-Thracica: Atempts at political and administrative control (ca. 515–466 BC). Thracia 15, 2003, 39–54.

Jourukova 1994 Jourukova, J., Agathpolis – d'après les données épigraphique et numismatiques. In: Settlements Life, Jambol 1993, 1994, 261–265

Kaerst 1894 s. v. Antigonos. RE I, 1894, Sp. 2413–2419.

Kahrstedt 1954 Kahrstedt, U,. Beiträge zur Geschichte der thrakischen Chersonesos. Baden-Baden 1954 (Deutsche Beiträge zur Altertumswissenschaft, 6).

Kallet 1983 Kallet, L., Iphicrates, Timotheus and Athens 371–360. GRBS 24, 1983, 239–252.

King 1985 King, K., The Politics of Imitation: Euripides' Hekabe and the Homeric Achilles, Arethusa 18, 1985, 47–64.

Kinzl 1967 Kinzl, K., Miltiades-Forschungen, Diss. Wien 1967 (n. v.)

KlP Der Kleine Pauli, 5 vol. München 1979.

Krauss 1980 Krauss, J., Die Inschriften von Sestos und der thrakischen Chersones. Köln 1980 (Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien, 19)

Landucci-Gattinoni 1992 Landucci-Gattinoni, F., Lisimaco di Tracia. Un sovrano nella prospettiva del primo ellenismo. Milano 1992.

Lanzillotta 1977 Lanzillotta, E. Milziade nel Chersoneso e la anquista di Lemno. Quinta miscellanea greca et romana 5, 1977, 65–94.

Larsen 1968 Larsen, J. A. O., Greek Federal States. Oxford 1968.

Laurens 1988 Laurens, A. F., Hekabe. LIMC IV 1, 1988, 473–480.

Lazova 1990 Lazova, Cv., The Trojan Catalogue of Ships and the Ancient Tradition. In: Studia in honorem Borisi Gerov, Sofia 1990, 149–153.

Le Rider 1963 Le Rider, G., Deux trésors de la Propontide, 1963 (Bibliotheque Archeologique et Historique de l'Institut Français d'Archéologie d'Istanbul 18).

Lendle 1995 Lendle, O., Kommentar zu Xenophons Anabasis (Bücher 1–7). Darmstadt 1995.

Lenk 1928 s. v. Madytos, RE XIV, 1928, Sp. 204–5.

Leschhorn 1984 Leschhorn, V., Gründer der Stadt: Studien zu einem politischreligiösen Phänomen der griechische Geschichte. Stuttgart 1984 (Palingenesia, 20).

Ley 1987 Ley, G., The Date of the Hecuba. Eranos 85, 1987, 136–137.

LIMC Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae. L. Kahil (Hrsg.) 8 Bde. Zürich - München 1981–1997.

Lindgren 1989 Lindgren, H. C., Ancient Greek Coins: European Mints from the Lindgren Collection, San Mateo 1989.

Londey 1990 Londey, P., Greek Colonists and Delphi, in: J. P. Descoeudres (ed.) Greek Colonists and Native Populations. Proceedings of the First Australian Congress of Classical Archaeology held in Honour of Emeterius Proffessor A. D. Trendall, Sydney 9–11 July 1985. Oxford 1990, 117ff.

de Libero 1996 de Libero, L., Die archaische Tyrannis. Stuttgart 1996.

Loukopoulou 1987 Loukopoulou, L., Two Studies in Ancient Macedonian Topography. II. Provinciae Macedoniae finis orientalis: the Establishment of the Eastern Frontier. MELETHEMATA 3, 1987, 61–100.

Loukopoulou 1989a Loukopoulou, L., Colons et indigénes dans la Thrace Propontique. Klio 71, 1989, 1, 78–83.

Loukopoulou 1989b Loukopoulou, L., Contribution a l'histiore de la Thrace Prpontique. Athenes 1989 (MELETHEMATA 9).

Loukopoulou 2002 Loukopoulou, L., The „Prosodos" Of The Thracian King. In: Thrace and the Aegean. Proceedings of the Eighth International Congress of Thracology, Sofia-Yambol 25–29.09.2000. Sofia 2002, 345–353.

Lozanova 2002 Lozanova, V., Thrakien als Mythologeme des altattischen Dramas. In: Thrace and the Aegean. Proceedings of the Eighth International Congress of Thracology, Sofia-Yambol 25–29.09.2000. Sofia 2002, 523–532.

Lund 1992 Lund, H. S., Lysimachus. A Study in early Hellenistic kingship. London-New York 1992.
Maffre 2003 Maffre, F., IG I^3, 281 et le district de l'Hellespont et les cités de Chersonèse de Thrace. ZPE 142, 2003, 119–126.
Martin 1995 Martin, Th. R., Coins, Mints, and the Polis**.** In: M. H. Hansen (ed.), Sources for The Ancient Greek City-State. Acts CPC 2, Copenhagen 1995, 257–291
Maurice 1930 Maurice, F., JHS 50, 1930, 219.
Meiggs, Lewis 1971 Meiggs, R., Lewis, D. M., A Selection of Greek Historical Inscriptions to the End of the Fifth Century B.C., Oxford 1969, 1971^2.
Meridor 1983 Meridor, R., The Function of Polymestor's Crime in the „Hecuba" of Euripides, Eranos 81, 1983, 13ff.
Meridor 1984 Meridor, R., Plot and Myth in Euripides' Hecabe and Troades, Phoenix 38, 1984, 205–215.
Müller 1882 Müller, C., Geographi Graeci Minores I^2. Berlin 1882.
Müller 1975 Müller, D., Von Doriskos nach Therme. Chiron 5, 1975, 1ff.
Müller 1987 Müller, D., Topographischer Bildkommentar zu den Historien Herodotus, Bd. I. Griechenland im Umfang des heutigen griechischen Staatsgebiet.Tübingen 1987.
Müller 1997 Müller, D., Topographischer Bildkommentar zu den Historien Herodotus, Bd. II Kleinasien und angrenzende Gebiete mit Südostthrakien und Zypern. Tübingen 1997.
Newell 1977 Newell, Ed. T., The Coinage of the Western Seleucid Mints: From Seleucus I. to Antiochus III. (repr. ed. New York 1938), New York: American Numismatic Society, 1977, IX, 450 S.: Ill. (Numismatic studies, 4).
Newing 2001 Newing, G. (transl.) The Parian Marble, Translation A. 2 The Oxford Fragment. Interleaved Greek and English text. Ashmolean Museum 2001 (http://www.ashmol.ox.ac.uk/ash/faqs/q004/q004013.html).
Nicol 1996 Nicol, D. M. The last centuries of Byzantium, 1261–1453. Cambridge 1996.
Oberhummer 1903 s. v. Dolonkoi, RE V, 1903, Sp. 1289.
Oberhummer 1905 s. v. Elaius (5), RE V, 1905, Sp. 2227.
Oberhummer 1912 s. v. Hellespontos (1), RE VIII, 1912, Sp. 188–193.
Oberhummer 1919a s. v. Kallipolis (4), RE X, 1919, Sp. 1659–60.
Oberhummer 1919b s. v. Kardia, RE X, 1919, Sp. 1932.
Oberhummer 1922 s. v. Krithote, RE XI, 1922, Sp. 1900.
Oberhummer 1922 s. v. Krithea, RE XI, 1922, Sp. 1898.
Oberhummer 1922a s. v. Kissa (6), RE XI, 1922, Sp. 517.

Oberhummer 1922b s. v. Koila (3), RE XI, 1922, Sp. 1048–49.
Oberhummer 1923 s. v. Sestos, RE2 II, 1923, Sp. 1892–3.
Oberhummer 1924 s. v. Kynos sema, RE XII, 1924, Sp. 36.
Oberhummer 1926 s. v. Limnai (4), RE XIII, 1926, Sp. 706.
OGIS Dittenberger, W., Orientis Graeci inscriptiones selectae I–II. Lipsiae, 1903–1905.
Özdoğan 1986 Özdoğan, M., Prehistoric Sites in the Gelibolu Peninsula. Anadolu Arastırma JKF 10, 1986, 51–69.
Özdoğan 1987 Özdogan, M., 1986 yılı Trakya ve Marmara bölgesi arastırmaları. AST 5, 1987, 2, 157–173.
Özdoğan 1990 Özdogan, M., 1989 yılı Marmara bölgesi arastırmaları ve Toptepe kazısı. KST 12, 1990, 1, 345–375.
Pajakowski 1983 Pająkowski, W., Einrige Bemerkungen zur Lokalisierung der persischen Provinz (Satrapie) Skudra. Eos 71, 1983, 243–255.
Papers CPC Papers from the Copenhagen Polis Centre.
Parissaki 2002 Parissaki, M.-G., Greek and pre-Greeks in the Society of Abdera. The Evidence of Prosopography and Onomastics. In: Thrace and the Aegean. Proceedings of the Eighth International Congress of Thracology, Sofia-Yambol 25–29.09.2000. Sofia 2002, 463–468.
Parzinger 1999 Parzinger, H., An der Schwelle von Orient zum Okzident. Die deutsch-türkischen Ausgrabungen in Kırklareli, Türkisch-Thrakien. AW 30, 1999, 325–336.
Parzinger 2000 Parzinger, H., An der Schwelle vom Vorderen Orient nach Europa: Prähistorische Siedlungsforschung in Türkisch-Thrakien. In: Deutsches Archäologisches Institut (Hrsg.), Archäologische Entdeckungen. Die Forschung des Deutschen Archäologischen Instituts im 20. Jahrhundert, Mainz 2000, 19–23.
Perdrizet 1910 Perdrizet, P., Scaptésylé. Klio 9, 1910, 1–27.
Petit 1990 Petit, T., Satrapes et satrapies dans l'Empire achémenide de Cyrus le Grand à Xerxès Ier. Paris 1990 (n. v.)
Picard, Reinach 1912 Picard, Gh., A. J. Reinach, Voyage dans le Chersonnese et aux iles de la mer de Thraces. I. Chersonnese. BCH 38, 1912, 275–352.
Piccirilli 1986 Piccirilli, L., La prima mogilie di Milziade. Serta Hisoria Antiqua 15, 1986, 69–76.
Piejko 1988 Piejko, F., The Treaty between Antiochus III and Lysimachia. Historia 37, 1988, H. 2, p.151–165.

Portalsky 2007 Portalsky, Al., Lydia, Miletus and Athens at the Tracian Chersonessus. Thracia XVII (In honrem annorum LX Cirili Yoradnov), 2007, 123–134.

Pottier 1915 Pottier, E., Fouilles archeologiques sur l'emplacement de la necropole d'Eleonte de Thrace. BCH 39, 1915, 135–240.

Rabadjiev 2002 Rabadjiev, K., Localisation of Orphic Myth in Thrace. In: Thrace and the Aegean. Proceedings of the Eighth International Congress of Thracology, Sofia-Yambol 25–29. 09. 2000. Sofia 2002, 857–860.

RE Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung begonnen von G. Wissowa, fortgeführt von W. Kroll u. K. Mittelhaus, K. Ziegler (Hrsg). Stuttgart-München 1893 – 1980.

Robert 1948 Robert, L., Villes de la Chersonese et de la Thrace. Hellenica 5, 1948, 35–58.

Robiano 1991 Robiano, P., Cotys le Thrace: anachronismes, onomastique et fiction dans les Lettres de Chion d'Héraclée, REG 104, 1991, 568–573.

Robinson 1952 Robinson, D., Excavations at Olynthus. Part XIV. Terracottas, Lamps, and Coins found in 1934–1938. Oxford 1952.

Robinson, Clement 1933 Robinson, D. M., Clement, P. M., Excavations at Olynthus. P. VI. The Coins Found at Olynthus in 1931. Baltimore-London-Oxford, 1933.

Robinson, Clement 1938 Robinson, D. M., P. A. Clement, Excavations at Olynthus. Part IX. The Chalcidic Mint and the Excavation Coins Found in 1928–1934. Baltimore-London-Oxford 1938.

Roebuck 1959 Roebuck, C., Ionian Trade and Colonisation. New York 1959.

Ruschenbusch 1985 Ruschenbusch, E., Die Zahl der griechischen Staaten und Arealgrösse und Bürgerahl der „Normalpolis". ZPE 59, 1985, 253–263.

Russu 1950 Russu, I., Die Herkunft des Historikers Thukidides. ИБАИ 17, 1950, 35–40.

Saitta 1955 Saitta, G., Lisimaco in Tracia. Kokalos 1, 1955, 62–154.

Sayar 1993 Sayar, M., Dogu Trakya'da epigrafi ve tarih-cografya arastırmaları 1992. AST 11, 1993, 129–136.

Sayar 1997 Sayar, M., Dogu Trakya'da epigrafi ve tarih-cografya arastırmaları 1996. AST 15, 1997, 1, 323–330.

Sayar 1998 Sayar, M., Dogu Trakya'da epigrafi ve tarih-cografya arastırmaları 1997. AST 16, 1998, 1, 423–431.

Sayar (2007) Sayar, M., Zur Lade von Lysimacheia: eine hellenistische Hauptstadt auf der thrakischen Chersones. In: Proceedings of the 10th Internationa Congress of Thracology, Komotini-Alexandroupoli 18–23 October 2005 Athen 2007, 514–517.

Schachermeyr 1938 s. v. Philaidai, RE XIX 2, 1938, 2115

Schlesier 1989 Schlesier, R., Die Bakchen des Hades: Dionysische Aspekte von Euripides' Hekabe. Métis 3, 1989, 111–135.

Schmitt 1969 Schmitt, H., Die Staatsvertärge des Altertums, v. III, 1969.

Schönert-Geiß 1999 Schönert-Geiß, Ed., Bibliographie zur Münzprägung Thrakiens und Moesiens. Berlin 1999.

Schultz 1853 Schultz, A. M. F., De Chersoneso Thracica, Diss. Berolini 1853.

Schumacher 1990 Schumacher, L., Zum Herrschaftsverständnis Philipps II. von Makedonien. Historia 39, 1990, 426 – 445.

Sealey 1993 Sealey, R., Demosthenes and His Time: A Study in Defeat. Oxford 1993.

Segal 1990 Segal, Chr., Violence and the Other: Greek, Female and Barbarians in Euripides' Hecuba, TAPhA 120, 1990, 109–131. (Transactions and Proceedings of the American Philological Association)

Seltmann 1924 Seltmann, Ch., Athenes. Its History and Coinage before the Persian Invasion, Cambridge 1924.

Shimron 1987 Shimron, B., Miltiades an der Donaubrücke und in der Chersonesos. Wiener Studien, 1987.

Sittig 1912a s. v. Hekabe (1), RE VII, 1912, 2652–2662.

Sittig 1912b s. v. Hero (1), RE VIII, 1912, 909–916.

Smith 2003 Smith, A. C., Athenian Political Art from the fifth and fourth centuries BCE: Images of Historical Individuals. In: C.W. Blackwell, ed., Dçmos: Classical Athenian Democracy (A. Mahoney and R. Scaife, edd., The Stoa: a consortium for electronic publication in the humanities [www.stoa.org]) edition of January 18 2003.)- http://www.stoa.org/projects/demos/article_portraits?page=9&greekEncoding=UnicodeC

SNG Cop. Sylloge nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Pt. 6–7. Thrace. Copenhagen (1943), New Jersey (1982^2)

Sonnabend 1999 Sonnabend, H. (Hrsg.) Mensch und Landschaft in der Antike. Lexikon der historiscen Geographie. Stuttgart etc. 1999, 2006^2.

Stähler 1991 Stähler, K., Zum sogenannten Marathon-Anathem in Delphi. MDAI-AA 106, 1991, 191–99.

Stahl 1987 Stahl, M. Aristokraten und Tyrannen im archaischen Athen: Untersuchungen zur Uberlieferung, zur Sozialstruktur und zur Entstehung des Staates. Stuttgart 1987.

Strauss 1987 Strauss, V., A note on the topography and tactics of the battle of Aigospotami. American Journal of Philology 108, 1987, 741–745

Stronach, Zournatzi 2002 Stronach, D., Zournatzi, A., Odrysian and Achaemenid Tribute: Some New Perspectives. In: Thrace and the Aegean. Proceedings of the Eighth International Congress of Thracology, Sofia-Yambol 25–29. 09. 2000. Sofia 2002, 333–343.

Stronk 1994 Stronk, J. P., Nowruz in Thrace. Talanta 26–27, 1994–95, 59ff.

Stronk 1995 Stronk, J. P., The 10 000 in Thrace. An archaeologiacl and historical commentary on Xenophon's Anabasis books VI.iii-vi–VII. Amsterdam 1995 (Amsterdam Classical Monographs, 2).

Stronk 1999 Stronk, J. P., Crossing the Straits: The Persian in Thrace. Talanta 30–31, 1998–1999, 55ff.

Tačeva 1992 Tačeva, M., Eine Bestatung In Thrakien – Methodenaspekte Und Synthesis Einer Kulturgeschichtlichen Untersuchung. In: Heinrich Schliemann. Grundlagen und Ergebnisse moderner Archäologie 100 Jahre nach Schliemanns Tod. J. Herrmann (Hrsg.) Berlin 1992, 271–281.

Taneva 1999 Taneva, V., Monnaies de Chersonèse de Thrace à Pistiros. In: Thasos. Matières premières et technologie dela préhistoire à nos jours. Paris 1999, 207–211.

Taşlıklıoğlu 1971 Taşlıklıoglu Z., Trakiya'da epigrafya araştırmaları. vol. I – II, Istanbul 1961–1971.

Taşlıklıoğlu, Frisch 1975 Taşlıklıoğlu, Z., Frisch, P., New Inscriptions from the Troad. ZPE 17, 1975, 101–114.

Tatcheva 2003 Tatcheva, M., Le roi Hebryzelmis et sa politique unificatrice vers le debut du IV s. av. J.-C. BAR 2003, 555–558.

Tenger 1995 Tenger, B., Phoroshöhe und Bevölkerungszahl. Die Athener Tributlisten als Indikator für die Größe der Einwohner einer Polis? In: Studien zum antiken Kleinasien III, Bonn 1995, 139–160 (Asia Minor Studien, 16).

Tod 1950 Tod, M. N., A Selection of Greek Historical Inscriptions. Oxford 1950^2.

Tomaschek 1980 Tomaschek, W., Die alten Thraker. Eine ethnologische Untersuchung. Sitzungsberiche der philosophisch-historische Klasse der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Bd. 130, II Abhandlung, Wien 1980^2.

Thompson 1968 Thompson, M., The Mints of Lysimachus. In: Essays in Greek Coinage presented to Stanley Robinson, ed. C. M. Kraay – K. G. Jenkins. Oxford 1968, 163–182.

Tscherikower 1927 Tscherikower, V., Hellenistische Städtegründungen. Von Alexander dem Großen bis auf die Römerzeit, Leipzig 1927 (Philologus, Suppl. 19, 1) .

Veligianni 1994 Veligianni, Ch., Das Dekret für Sestos IG II 274. Klio 76, 1994, 185–191.

Velkov 1971 Velkov, V., Thraker und Phryger nach den Epen Homers. Studia Balkanica 5, 1971, 279–285.

Vellay 1928 Vellay, Ch., Le role de la Chersonnèse de Thrace dans la guerre de Troie. L'Acropole 3, 1928, 241–245.

Venedikov 1970 Venedikov, I., La campagne de Darius contre le Scythe a travers la Thrace. Studia Balcanica 1, 1970, 25.

Visser 1997 Visser, E., Homers Katalog der Schiffe. Stuttgart-Leipzig 1997.

Viviers 1985 Viviers, D., „Du temps ou Phorabs colonisait Eléonte". Mythologie et propagande cimonienne. La parola del passato (Napoli) 40, 1985, 338–348.

Viviers 1987 Viviers, D., Historiographie et Propagande Politique au V-ème siècle avant notre ère: Les Philaides et la Chersonése de Thrace. Rivista di Filologica e di istuzione Classia 115, 1987, 279–313.

Viviers 1993 Viviers, D., La chronologie du règne de Miltiade de Jeune en Chersonese de Thrace. A propos d'Herodote VI 40. Rheinisches Museum für Philologie 136, 1993, 222–238.

Wade-Gery 1951 Wade-Gery, H. T., Miltiades. JHS 71, 1951, 212–221.

Waiblinger 1978 Waiblinger, A., La ville greque d'Éléonte en Chersonése de Thrace et sa nécropole. CRAI, 1978, 843–857.

Waiblinger 1999 Waiblinger, A., Céramiques de la nécropole d'Éléonte. In: M.-C. Villanueva Puig – F. Lissarague – P. Rouillard – A. Rouveret (eds.), Céramiques et peinture grecques. Modes d'emploi, Actes du colloque international École du Louvre 26–27–28 avril 1995. Paris 1999, 97–103.

Walbank 1940 Walbank, F.W. Philip V. of Macedon. Cambridge 1940.

Walser 1966 Walser, G., Die Völkerschaften auf den Reliefs von Persepolis. Historische Studien über den sogenannten Tributzug an der Apadanatreppe. Berlin 1966.

Weiskopf 1989 Weiskopf, M., The so-called „Great Satraps' Revolt", 366–360 B. C. Stuttgart 1989 (Historia, Einzelschriften, 63).

Weiss 1927 s. v. Lysimacheia, 4), RE XIII, 1927, Sp. 2554–56.

Wilcken 1894 s. v. Antiochos, RE I 1894, Sp. 2450–2455.

Will 1954 Will, Ed., Sur l'evolution des rapports entre colonies et métropoles en Gréce a partir du VIe siécle, La Nouvelle Clio 6, 1954, 413–460.

Will 1966 Will, E., Histoire politique du monde helenistique (323 – 30 av. J. C.) 1, 1966, 120–124.

Williams, Ogden 1994 Williams, D., J. Ogden, Greek Gold. 1994.

Yarkın 1978 Yarkın, U., The Coinage of Alopeconnesus. Numismatic Chronicle 17/18, 1978, 1–6.

Youroukova 1979 Youroukova, J., Les invasions macédoniennes en Thrace et les trouvailles monétaires. In: Actes du IX-e Congrès international de numismatique, Berne 1979. Louvaine-la Neuve 1982, 215–225.

Youroukova 1994 Youroukova, J., Quelques notes sur les monnaies des fouilles bulgares. Годишник на Департамент Археология-НБУ 1, 1994, 44ff.

Zahrnt 1996 Zahrnt, M., Aexanders Übergang über den Hellespont. Chiron 26, 1996, 129–147.

Zahrnt 1997 Zahrnt, M., Die Perser in Thrakien. In: Αρχαια Θρακη. Πρακτικα 2ου διεθνους συμποσιου θρακικον σπουδον. Κομοτηην 1997, τ. I, 91–98.

Zeitlin 1991 Zeitlin, F., Euripides' Hekabe and the Somatics of Dionysiac Drama, Ramus 20, 1991, 50–60.

Αναγνοστοπουλου-Χατζιπολυχρονη 1997 Αναγνοστοπουλου-Χατζιπολυχρονη, Η., Ανασκαφη στο Ληνο Νομοθ Ροδοπης. Αρχαια Θρακη. Πρακτικα 2ου διεθνους συμποσιου θρακικον σπουδον. Κομοτηην 1997, τ. II, 579–590.

Андреев 1980 Андреев, Ю. В., Политическая география Гомеровской Греции (к вопросу о датировке „Каталога кораблей“ в „Илиаде“). В: Древний Восток и античный мир. Москва 1980, 128–152.

Бикерман 1985 Бикерман, Э., Государство Селевкидов. Москва, 1985.

Ботева 2000 Ботева-Боянова, Д., Проблеми на тракийската история и култура. София 2000.

Бошнаков 2007 Бошнаков, К., Псевдо-Скимнос или Семос от Делос. Проучвания върху сведенията на елински автори за Западния Понт. София 2007.

Василев 1988 Василев, В., Оловна тежест от Лизимахия. Нумизматика 22, 1988, 1, 7–8.

Венедиков 1982 Венедиков, Ив., Тракийската топонимия в движение. Населението на Югоизточна Тракия. В: Мегалитите в Тракия, ч. III Тракия Понтика, София 1982, 57ff.

Владимирская 2001 Владимирская, О. Ю., Алкмеониды и Филаиды афинские. 2001 (http://www.centant.pu.ru/aristeas/monogr/vladim_o/vlad_o00.htm).

Влахов 1968 Влахов, К., Името на древните жители на нашата земя – траките. Език и литература 23, 1968, 2, 31–44.

Георгиев 1977 Георгиев, Вл., Траките и техният език. София 1977.

Герасимов 1962 Герасимов, Т., Монетни съкровища намерени в България 1958–59, ИАИ 25, 1962.

Герасимов 1963 Герасимов, Т., Монетите от некропола на Аполония. В: Разкопките в некропола на Аполония 1947–1949 г. София 1963.

Данов 1947 Данов, Хр., Към историята на Беломорска Тракия през елинистическата епоха. ИПр 3, 1946/7, 2, 129–141.

Данов 1968 Данов, Хр., Древна Тракия. София 1968.

Делев 1997 Делев, П., Филип II и залезът на „голямото“ Одриско царство в Тракия. – Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“, Трудове на катедрите по история и богословие 1, 1997, 7–40.

Делев 2004 Делев, П., Лизимах. София 2004.

Димитров 1989 Димитров, К., Съкровища с автономни монети, търговски връзки и инфраструктура на Тракия през IV в. пр. н. е. ИПр 45, 1989, 8, 21–35.

Домарадски 1984 Домарадски, М., Келтите на Балканския полуостров (IV–I в. пр. н. е.). София 1984.

Драганов 1981 Драганов, Д., Две монетни съкровища от V в. пр. н. е. от Ямболско. ИМЮИБ 4, 1981, 33–36.

Драганов 1993 Драганов, Д., Монетосеченето на Кабиле. София 1993.

Жигунин 1980 Жигунин В. Д., Международные отношения эллинистических государств в 280—220 гг. до н. э. Казань 1980.

Златковская 1971 Златковская, Т. Д., Возникновение государства у фракийцев. Москва 1971.

Издимирски 2002 Издимирски, М., Персийското военно-политическо присъствие в древнотракийските земи (втората половина на 6- първата половина на 5 в. пр. Хр.). Дип. СУ „Св. Климент Охридски“, София 2002.

Издимирски (под печат) Издимирски, М. Мегабаз. Един персийски военачалник в Тракия. В: XIV Кюстендилски четения. Заедно или разделени. Европа на съюзите, личностите и регионите, 1–3 юни 2007, Кюстендил. София (под печат).

Йорданов 1990 Йорданов, К., Етно-географска и политическа обстановка в Странджа до последната четвърт на IV в. пр. н. е. В: Странджа – древност и съвремие. София 1990, 366–387.

Йорданов 1994 Йорданов, К., Одриското царство, Филип II и елинските колонии (359–357 г. пр. Хр.). Минало, 1994, 4, 5–18.

Йорданов 1995 Йорданов, К., Филип II в Егеида и Тракия (357–353 г. пр. Хр.). Минало, 1995, 4, 9–20.

Йорданов 1996 Йорданов, К., Войните на Одриското царство с Филип II (353–339 г. пр. Хр.). Минало, 1996, 3, 11–22.

Йорданов 1998 Йорданов, К., Политическите взаимоотношения между Македония и тракийските държави (359–281 пр. Хр.). София 1998 (Studia Thracica 7).

Йорданов 2000 Йорданов, К., Държавността на траките. Seminarium Thracicum 4, 2000, 49–70.

ИТТ I Извори за историята на Тракия и траките. Том I, съст. В. Велков, Зл. Гочева, В. Тъпкова-Заимова. София 1981.

ИТТ II Извори за историята на Тракия и траките. Том II. съст. З. Гочева. София 2002.

Кацаров 1922 Кацаров, Г., Цар Филип II Македонски. История на Македония до 336г.пр.Хр. София, 1922, 126.

Лазаров 1996 Лазаров, Л., Нумизматични проучвания и материали, ч. 1. София 1996 (Нумизматични изследвания 2).

Матанов, Михнева 1988 Матанов, Хр., Михнева, Р., От Галиполи до Лепанто. Европа, Балканите и османското нашествие (1354–1571 г.). София 1988.

Мушмов 1912 Мушмов, Н., Античните монети на Балканския полуостров и монетите на тракийските царе. София 1912.

Мушмов 1918 Мушмов, Н., Колективни находки на монети. ИБАД 6, 1916–1918, 161–164.

Неделчев 1992 Неделчев, Н., Създаването на държавата на долонките. Исторически преглед, 1992, 3, 48–57.

Николов 1963 Николов, Д. Нови колективни находки от Парион, Тракийския Херсонес и Аполония. Археология, 1963 4, 39–41.

Петрова 1999 Петрова, Е., Пајонија во II и I милениум пред н. е. Скопје 1999.

Попов 1981 Попов, Д., Тракия на царете-жреци царете-богове. В: Тракийски легенди. София 1981, 77–129.

Попов 1985 Попов, Д., Проучвания върху тракийската религия. IV. Царят и царската власт. ГСУ ИФ, 78, 1985, 36–91

Попов 1989 Попов, Д., Залмоксис. Религия и общество на траките. София 1989.

Попов 1993 Попов, Д., s. v. Ликург. Кратка енциклопедия: Тракийска древност. София 1993, 162.

Попов 1995 Попов, Д., Богът с много имена. София 1995.

Попов 2002 Попов, Хр., Урбанизация във вътрешните райони на Тракия и Илирия през VI- I в. пр. Хр. София 2002.

Русева 2006 Русева, Б., Монетните находки от ямното светилище край с. Ябълково. В: Спасителни археологически разкопки по трасето на железопътната линия Пловдив-Свиленрад през 2004 г. В. Николов, Г. Нехризов, Ю. Цветкова (съст.). Велико Търново 2006, 235–243.

Спиридонов 1980 Спиридонов, Т., Тракийските племена в Югоизточна Тракия XIII–VI в. пр. н.е. Expeditio Thracica 1, 1980, 163–171.

Спиридонов 1996 Спиридонов, Т. Историческа география. Ч. 1. Основни понятия и проблеми. Историческа география на българските земи в древността. Варна 1996.

Струве 1949 Струве, В., Дарий и скифы Причерноморья. ВДИ 1949, 4, 15–28.

Тачева 1972 Тачева-Хитова, М., Взаимоотношенията между одриските владетели и гръцките полиси през IV в. пр. н. е. Векове 1972, 3, 17–21.

Тачева 1981 Тачева, М., Опит за възстановяването на политическата история на Тракия от края на V до края на III в. пр. н. е. Векове, 1981, 3, 48–52.

Тачева 1982 Тачева, М., Причина за икономическата и политическата криза в древна Тракия в III в. пр. н. е. ГСУ ИФ 75, 1982, 5–12.

Тачева 1987 Тачева, М., Тракийската царска власт. В**:** Втори международен конгрес по българистика 1987, VI, 24–31.

Тачева 1988a Тачева, М., Тракийските владетели и гръцките полиси по северното егейско крайбрежие. Нумизматика, 1988, 1, 9ff.

Тачева 1988b Тачева, М., Политическата децентрализация в Одриската държава от последната четвърт на V в.пр.н.е. до възцаряването на Котис I (383–359 г. пр. н. е.). ИПр 44, 1988, 12, 22–36.

Тачева 1990 Тачева, М., Странджа от III в. пр. н. е. до III в. о. н. е. В: Странджа. Древност и съвремие. София 1990, 388–407.

Тачева 1991 Тачева, М., Символика на въоръжението с две копия в античното балканско наследство. Балкански древности 1, 1991, 28–36.

Тачева 1997 Тачева, М., История на българските земи в древността през елинистическата и римската епоха. София 1997[2].

Тачева 2003 Тачева, М., Медок, цар на одрисите: едно интердисциплинарно разследване. В: Годишник на Департамент Средиземноморски и Източни Изследвания 1, 2002. Академични четения в чест на проф. Златозара Гочева. София 2003, 141–145.

Тачева 2006 Тачева, М., Царете на древна Тракия. София 2006.

Тачева 2007 Тачева, М., Изворите за прорицалището на Дионис в Тракия и т. нар. Свещен град Перперикон. Rhodopica 2007, 1, 251–258.

Тодев 1977 Тодев, И., Исторически мотиви в Еврипидовата трагедия „Хекуба“. Дип. СУ „Св. Климент Охридски“, София 1977.

Тодоров 1933 Тодоров, Я., Тракийските царе. ГСУ ИФФ 29, 1933, 1–80.

Тонев 1937 Тонев, Мл. Демостеновата реч „Срещу Аристократ“ и нейната стойност като извор за историята на Тракия. ИБИД 14–15, 1937, 35–53.

Тонев 1942 Тонев, Мл., Приноси към историята на траките. Беломорски преглед 1, 1942, 179–228.

Тонкова, Димитров 2005 Тонкова, М., Димитров, З. Археологическо проучване на тракийско ямно светилище и късноримско домакинство в м. Козлука, с. Малко Тръново, общ. Чирпан (обект № 11 по АМ „Тракия“, ЛОТ 1). АОР през 2005 г., София 2005, 97–100.

Топалов 2000 Топалов, Ст., Към монетосеченето на Тракийски Херсонес. В: Одриското царство и монетосеченето на градовете от Югоизточните крайбрежия на Тракия в края на V и първата половина на IV в. пр. н. е. София 2000, 81–103.

Фол 1972 Фол, Ал., Политическа история на траките. София 1972.

Фол 1973a Фол, Ал., Проучвания върху гръцките извори за Древна Тракия. I. Тракия в Периегезата на Хекатей. ГСУ ФИФ 66, 1972/73, 17–34.

Фол 1973b Фол, Ал. Одриската държава и двата Атински морски съюза. В: Сборник в памет на проф. Ал. Бурмов. София 1973, 121–136.

Фол 1975 Фол, Ал., Тракия и Балканите през ранноелинистическата епоха. София 1975.

Фол 1977 Фол, Ал., Проучвания върху гръцките извори за Древна Тракия. II. Тракийският логос на Херодот. ГСУ ИФ 67, 1977, 5–26.

Фол 1978 Фол, Ал., Проучвания върху гръцките извори за Древна Тракия. III. Тукидид. ГСУ ИФ 68, 1978, 5–34.

Фол 1979 Фол, Ал., Проучвания върху гръцките извори за Древна Тракия. IV. Теопомп: „Гръцка история“ и „История на Филип [II Македонски]“. ГСУ ИФ 69, 1979, 6–43.

Фол 1981 Фол., Ал. История на българските земи в древността. София 1981.

Фол 1982 Фол, Ал., Пътят Енос – Кабиле – Хем и земите на изток от него до кр. на VI в. пр. н. е. В: Мегалитите в Тракия, ч. III Тракия Понтика, София 1982, 27–30.

Фол 1984 Фол, Ал., Елинизмът в Тракия. ИПр 40, 1984, 5, 47–13.

Фол 1985 Фол, Ал., Още веднъж (и за последен път) към въпроса за стратегиите в Тракия. В: Изследвания в чест на проф. Хр. Данов. София 1985, 142–144.

Фол, Спиридонов 1983 Фол, Ал., Т. Спиридонов, Историческа география на тракийските племена. София 1983.

Цветкова 2002 Цветкова, Ю., Флавиополис на Тракийския Херсонес (към Piln. nat. 4.11.47). В: Jubilaeus 5. Сборник в чест на проф. М Тачева. София 2002, 394–398.

Цветкова 2004 Цветкова, Ю., Монетосеченето на Тракийския Херсонес – проблеми на хронологията и периодизацията. In: Acta Musei Varnesis II. Нумизматични и сфрагистични приноси към историята на Западното Черноморие, Международна конференция, Варна 12–15 септември 2001 г. Варна 2004, 17–31.

Юрукова 1981 Юрукова, Й., Антични и ранновизантийски монети. В: Перник. т. I. Поселищен живот на хълма Кракра от V хил. пр. н. е. до VI в. на н. е. София 1981, 218–262.

Юрукова 1982 Юрукова, Й., Политическата обстановка в Югоизточна Тракия около средата на III в. пр. н. е. (по нумизматични данни). Археология, 1982, 2, 1–7.

Юрукова 1992 Юрукова, Й., Монетите на тракийските племена и владетели. (Монетни съкровища от българските земи. Т. I). София 1992.

Юрукова 1998 Юрукова, Й., Бронзовото монетосечене на Лизимахия. Нумизматика и сфрагистика 5, 1998, 1, 16–30.

Янакиева 1977 Янакиева, С., Сведения за траките в Есхиловата тетралогия „Ликургия“. Thracia Antiqua 2, 1977, 138–143.

Янакиева 1980 Янакиева, С., Възникване на тракийските селищни имена от типа –DIZA. Expeditio Thracica 1, 1980, 181–186.

SUMMARY

Introduction

Modern history and the preceding Ottoman period define the present cultural-historical pattern of the Gallipoli peninsula. The monuments left from the ancient period are scarce and this creates the rather incorrect impression that nothing happened here and the peninsula was uninhabited in the remote past. The Thracian Chersonese, as the peninsula was called in antiquity, is situated in a specific geographical position, between two continents and two seas, and this inevitably attracts attention. This crossroad position makes it a border area, and such areas are the zones where the contacts (or collisions) between different cultures usually take place. The obvious geographical isolation offers the opportunity to undertake a regional historical investigation. Methodologically this demands the parallel study of the problems of the historical development and of those of the historical geography of the peninsula.

From a chronological point of view the period investigated in full detail reaches the Macedonian conquest and the subsequent integration of the peninsula in broader political structures. The later 2nd c. BC marks the end of a long period of continuous development of the Greek poleis; the final liquidation of their independence and the incorporation of the Thracian Chersonese in the Roman state gave a new course to the subsequent historical development of the peninsula.

The Thracian Chersonese in ancient sources and modern historiography

In comparison with the Thracian inland, the Chersonese is mentioned quite often in ancient texts, but unfortunately mostly incidentally and mainly due to its specific position which could not remain unnoticed by people crossing the straits. The sources for the Thracian Chersonese (much like those for the rest of Thrace) are mostly scattered and singular references in the ancient authors (Homeros, Hecataeus, Herodotos, Thucydides, Xenophon, Pseudo-Scymnos, Demosthenes, Diodorus Siculus, Plutarchos) which do not allow the reconstruction of a full chronological story. Most of the information is concentrated on definite historical moments, when the interests of the then political powers „met“ on the territory of the peninsula. Additional information for a fuller reconstruction of the history of the peninsula can eventually be obtained from the epigraphic monuments of the region, from archaeological excavations and from the numismatic evidence.

The Thracian Chersonese is a side-topic in the modern study of ancient history. With two notable exceptions – the publications of Schultz from 1853 and of Kahrstedt from 1954, there are no comprehensive investigations of the history of the peninsula, and only particular problems like the settlements on the peninsula, the rule of the Philaids in connection with the biography of the Miltiades the Younger, or the recognition of Athens are discussed at some length. The topics thus traced are

concentrated on the political ambitions of the Greek world for the Thracian Chersonese. The problems of the historical development of the peninsula before the Greek colonization, the Persian legacy or the interactions with the Odrysian state have remained aside from the main stream of scientific interest. The problems of the historical geography of the peninsula have also so far evaded serious discussion.

Part 1. The Historical Geography of the Thracian Chersonese

The Gallipoli peninsula today – geographical characteristics of the region

The modern Gallipoli peninsula (in Turkish – Gelibolu yarýmadasý) is the most Southern region of the European part of Turkey. Administratively it belongs to the province of Çanakkale, which includes the whole of North-Western Asia Minor. The modern name derives from that of Gelibolu (Gallipoli, ant. Kallipolis), the largest existing city. The peninsula is a narrow strip of land, which begins from the mouth of Kavak River (ant. Melas) and runs to the South-West. It is ca. 80 km long and 5 to 18 km wide. The total surface amounts to ca. 900 sq. km. A narrow isthmus – just 7 km wide, connects the peninsula with the mainland. The South-Eastern shoreline is washed by the Marmara Sea and the Dardanelles, and to the West and North-West remains the Aegean Sea, where the peninsula forms from South the Saros bay.

In a geological aspect the peninsula is a prolongation of the mountain of Tekirdað. To the South-West this formation includes the islands of Imbros and Lemnos. The relief is hilly, rarely higher than 300 m and rises slowly form North-East to South-West. In contrast with the South-Eastern slopes, which are falling gradually towards the sea and forming convenient bays, the North-Western coast is abrupt and does not offer good conditions for navigation. The bays on this side are rare.

The water resources are scarce. Several small streams run across and flow into the Dardanelles. The Sulva Lake is situated in the Western part of the peninsula near the homonymous bay. Long autumns and springs, hot summers and soft winters are typical for the climate. Another characteristic feature is the high humidity with average annual values of ca. 72%. The precipitations are mainly from rain, sometimes in January or February from snow. The North-Eastern winds are predominant. As in the whole Marmara region the typical vegetation is forestial, and the predominant variety of tree is the beech.

The Gallipoli peninsula forms the northern shore of the Dardanelles. The close proximity to Asia Minor has always had a great importance in every sense for the peninsula. The Dardanelles, which connect the Sea of Marmara with the Aegean Sea, are a geological syncline. The strait is over 60 m deep, at some places till 100 m. The shorelines run almost parallel for as long as 65 km and the distance between them varies from 1.2 to 6.5 km. They are closest at the point Çanakkale-Kilitbahir, where the distance across is only 1220 m. The surface current is toward the Aegean Sea, and its speed can reach 7.5 km/h. In depth the current is in the opposite direction, toward the Sea of Marmara, and is rather weak.

1.1. The name „Thracian Chersonese“ as a geographical term in the ancient tradition

In ancient sources the name „Chersonese“ was given to numerous peninsulas in the Greek world or to the cities located on them. The name „Thracian Chersonese“ (ἡ Θρᾳκία Χερσόνησος/Χερρόνησος) was established in antiquity for the Gallipoli peninsula, but it underwent a long evolution. In the earlier ancient records the peninsula was defined by close geographical entities – as „the Chersonese in the Hellespont“, „the Chersonese opposite Abydos“, „the Chersonese in the Melas bay“ or often just „the Chersonese“. The name „Thracian Chersonese“ was used by Greek and Roman authors from the 3rd c. BC onwards, and became standard in the period after the Roman conquest. From there it has been transferred to modern historiography, and is currently used when speaking about the ancient history of the Gallipoli peninsula.

The brief preview of the history of the name „Thracian Chersonese“ offers evidence of the globalization of geographic knowledge in antiquity: while for the Greeks of the 5th c. BC the hydronym Hellespont was the more convenient geographic landmark, which was enough for anyone to situate himself, with the establishing of the system of vast Hellenistic states and particularly with the rising of the enormous Roman empire, the Thracian Chersonese was integrated in broader margins, where the common definition „Thrace“ became a more useful reference point.

1.2. Borders and geographical extent

The borders of the peninsula are the natural ones, formed to the East, South and West respectively by the coasts of the Propontis, of the Hellespont and of the Bay of Melas. To the North-East the peninsula is connected with the mainland by a narrow isthmus, where Miltiades the Elder built in the 6th c. BC a defending wall between the cities of Kardia, Agora and Paktye. This line was since then accepted as the geographical border of the Chersonese, and Kardia and Paktye were the first and the last cities in the coastal descriptions of the peninsula. The sources suggest the localisation of this defending wall ca. 5 km to the North-West from Bolayýr, although there are no visible field remains.

The sources mark a change in the territorial extent of the Thracian Chersonese during the Roman period, when it included the lands to the North-East as far as Tiristasis. This change can be attributed to the new administrative organization in Roman times.

1.3. Characteristics of the palaeo-environment

The ancient texts bearing on the natural geographical features of the region in the past are very scarce. However, as natural resources had a much greater influence on human life in antiquity, it is highly desirable to attempt a reconstruction of the environment, surrounding the ancient inhabitants of the peninsula.

1.3.1. Relief

The information in the ancient geographical tradition is restricted to coastal descriptions mentioning the populated places on the Thracian Chersonese. Despite

of modern cultivation of the terrain there cannot be expected drastic changes in the relief of the peninsula. On the shoreline many convenient bays were at disposal, a fact confirmed by the great number of cities with sea outlet, though in some places the ancient authors are speaking about high and rocky cliffs and inhospitable shores, inconvenient for landing.

As a whole, there is a lack of information about the inland. Some texts speak about hilly terrain, but the common impression, given for example by Euripides, is that of flat land, at least in the area around the city of Chersonese.

The Thracian Chersonese was (and still is) situated in a highly seismic zone. A great earthquake with centre in the Chersonese, which was felt also in the Troad, took place shortly before the period of Alexander III (336-323 BC). In 287/6 BC another great earthquake damaged heavily Lysimacheia. Another natural disaster, but without any serious affect, was the fall of a meteorite near Aigospotamoi in the year 469/8 BC. Near the Chersonese – in Hieron Oros – a natural source of asphalt is mentioned, and the Proconnesos Island was famous for its marble, but the ancient texts do not inform us about other natural resources on the peninsula.

1.3.2. Climate

The sources contain little information about the **climate** of the peninsula or note only some exceptional weather conditions. Probably the climate was not very different from today. Indirect information for this can be found in the fact that the Chersonese was traditionally considered as very fertile and respectively good soil quality, warm climate and enough rainfalls can be presumed.

1.3.3. Water

From the rivers on the peninsula the ancient authors mention only Aigospotamoi, which was probably the most important one; it can be identified with the modern river Cumalýdere. The river Melas (present Kakak), which flowed into the Melas bay (present Saros gulf) was out of the Thracian Chersonese, but very close to its borders. The river was probably full-flowing in antiquity – it is often mentioned in connection with the route via the Chersonese to Ainos, which implies that it was a hindrance, but a surmountable one. Again the toponymy attests the existence of a lake (present – Sulva) in the West part of the peninsula, where the antique city of Limnai is localized,

The straight of the Hellespont was of the greatest importance for life in the Thracian Chersonese. In antiquity the name Hellespont was applied to denote not only the Dardanelles, but also the adjacent parts of the Aegean Sea and the Propontis. As the narrowest point of Hellespont the ancient sources mark the line between Abydos and Sestos, which differs from the present situation – today this is the line Çanakkale-Kilitbahir, and the distance Abydos-Sestos is about 2.600 km.

The sources pay attention to the current in the Hellespont. Even in the first descriptions of the stream it is called „stormy". According to Polybios, the current was so strong in the part near Sestos and Abydos, that it was not possible for the ships to be at anchor outside the harbours. Another point of view however is offered by the well-known legend of Hero and Leander: despite the tragic end of Leander the

myth suggests that the strait could easily be crossed even by swimming. Taking into account the different times of the records, it is quite possible that the legend fixes a later change in the current.

1.3.4. Flora and Fauna

The information about the **animals** in the region of the Thracian Chersonese is incidental and indirect, so it is difficult to reconstruct a full picture of their variety. The summarized information shows the existence of the typical European species – ravens, foxes, rabbits, goats, horses.

The sea gave a major part of the subsistence of the population of the peninsula, which relied heavily on fishing. The sources mention lobsters and some kind of mackerels in the lakes, probably the ones near Alopekonnesos.

There is also little information about the natural **flora** of the Thracian Chersonese. Information about the popular tree species can be found in some settlement names and in coin types – olives, pines and elms. A sort of specific mushrooms (truffles), which grew around Alopekonnesos, is mentioned in a fragment of Theophrastus. The meaning of the name Krithote (barley), as well as the floral motives which appear on the hemidrachms of the Thracian Chersonese – corn, wheat-ear, bunch of grapes, poppy – give an idea of the variety of the cultivated plants on the peninsula.

1.3.5. Economic potential

The Thracian Chersonese was famous in the ancient tradition for its very fertile land, with rich harvests and a lot of cultivated land. The agriculture was extremely well developed. The production consisted mainly of grain, which was also the main export product. The region was one of the main grain-suppliers of Athens.

There are also data for the cultivation of olives and the appearance of the bunch of grapes as a symbol on the coin types of some of the cities bespeaks the existence of wine-growing and production, at least for local consumption. A specific agricultural product may have been the truffles mentioned above. Together with the information for stock-breeding, developed fishing can also be expected in a coastal region.

1.4. The toponymy of the peninsula

The sources contain data about several local names on the Thracian Chersonese. These are localities situated mainly on the shore, used as landmarks by the sailors, and which were respectively seen from the sea. In geographical order from West to East these were:

Cape Mastusia. For the first time the name is mentioned in the form Μαζουσία in the early Hellenistic period. Roman authors from the 1st c. BC give us another form of the name – Mastusia, which had become popular. The cape was situated in the most Southern part and was marking the beginning of the Melas gulf in the West. Its identification with the modern cape Sedülbahir sounds probable.

Aeolium. This toponym is a hapax – it is recorded only by Pliny the Elder. According to his text it should be situated in the most southern part of the Chersonese, coinciding in this way the cape Mastusia. In view of the information about the city Aeolion in Bottike on the Chalkidike, and also of the absence in ancient sources of

any other data about such a toponym on the Thracian Chersonese, the reliability of the text of Pliny is questionable.

Idakos, Arrhianoi. The names appear only in Thucydides in the description of the battle at Kynossema, and seem to have been the names of localities on the coast between Elaious and Kynossema, probably bays. It has been suggested that the name Idakos is of Thracian origin. For the same part of the coast Pliny the Elder mentions two new toponyms – the naval station of the Achaeans and the tower. Both names are hapaxes and probably denoted some temporary observation structures, connected with the defence of the strait.

Kynossema, Hecuba's grave. The cape Kynossema (Dog's grave) appears for the first time under this name in Thucydides and is identified with the present cape Kilitbahir, just across from Çanakkale. Another name for the same locality – „Hecuba's grave", is attested in the Roman period. This change may have been the result of a reconsideration of the meaning of the local name, the interest in Greek mythological characters having lead to the association of the toponym Kynossema with the mythological variant known from Euripides of Hecuba's transformation into a hound. For the Greeks Kynossema in the Thracian Chersonese initially had no connection with the myth about Hecuba and such an identification was not needed (and correct), because for them the toponym Kynossema obviously had another meaning.

The appearance of the dog as a reverse type on the coins of neighbouring Madytos brings Kynossema in direct connection with this city. It assumes, analogically with the two other Chersonesian cities Alopekonnesos and Aigospotamoi, in whose coinage also appears such „speaking symbol" (respectively – fox and goat), the existence of a foundation legend for Madytos, which is not preserved in the ancient sources, but can „be seen" on the terrain in the form of the toponym Kynossema.

As the name of Madytos is considered to belong to the Thracian toponymy of the region, it is quite possible that this name comes from the pre-Greek inhabitants of the peninsula, from whom the Greeks must have accepted it, together with the legend of the city foundation.

Apobathra. The toponym appears only in Strabo. This was the place near Sestos where Xerxes' bridge was attached to the European shore. Obviously this was just a local name which did not retain its popularity in the Roman period. The localization of the bridge-head should be placed near Sestos, to the South of the city, at the modern cape Poyraz burun.

Hero's tower. The earliest mention of this is by Strabo. What it looked like can be understood from its reproduction on coins, frescoes and mosaics from the Roman period. Its localization should be placed on the cape of Sestos.

Helle's grave. The toponym appears for first time in sources from the 5th c. BC and is connected with the cities of Kardia, Agora and Paktye. The myth of Helle who was the eponym of the Hellespont explains naturally the presence of the toponym on the Thracian Chersonese and places its appearance in connection with the coming of the Greeks there. Its localization is very broad – at the Hellespontine shore, near Paktye.

Makron teichos. The name appears for the first time in the text of Strabo. The wall built by Miltiades the Elder was known under this name in Roman times; however the earlier sources do not mention any special name for it. The name „Makron teichos" speaks for the existence of significant structures on the terrain, and supposes the wall was repeatedly repaired during the centuries – notably by Perikles and Derkylidas, and probably also by Antiochos III and again after the establishment of Roman rule.

* * *

All mentioned toponyms on the Thracian Chersonese are concentrated in two regions – on the Hellespontine shore, mainly in its Southern part, near the strait, and in the North-East, close to the Thracian mainland. There is no information for toponyms along the North-Western shore, neither for the whole inland of the peninsula. This confirms the intensive traffic through the Hellespont. On the other hand the toponyms from the North-Eastern part fix the road through the Chersonese to Ainos.

With the exception of Idakos, there are no other toponyms which could be connected with the pre-Greek toponymy of the region. After the coming of the Greeks to the peninsula, a number of Greek toponyms (Kynossema, Helle's grave, Arrhianoi, Mastusia) appear in the sources. It seems possible to suggest that some of the pre-Greek names might have been „translated" (as Kynossema?).

A number of toponyms appear only in the texts of Roman age authors – Apobathra, Kynossema/Hecuba's grave, Aiolium, the naval station of the Achaeans, the tower, Makron teichos. They constitute the second level in the toponymy of the Thracian Chersonese. It is necessary to notice that this level is differentiated on a chronological principle, and not on a linguistic one: in this age the toponymy remains unchangeably in Greek language.

The origin of the toponyms is different – some are based on mythological characters, others on historical facts, some are just descriptive. Most of the names appear just once in the sources. This bespeaks a dynamic toponymy and an unfixed nomenclature. The only toponyms mentioned more often are Helle's grave and Kynossema. The latter was transformed in the Roman period into „Hecuba's grave", a successful attempt at setting a new toponym without completely superseding the existing one.

In this sense the continuity of the toponymy is traceable in different ways: in a linguistic sense – with the preserving and transmitting of the Greek nomenclature; in a cultural-historical sense – in the reproducing facts from Greek history and mythology, which explicitly speaks about the ethnic continuity in the Thracian Chersonese. The general absence of Thracian toponyms (with one exception) attests the minimal participation of the Thracians in the local nomenclature, which indirectly supposes a very weak intensity of the cultural contacts on this level between Greeks and Thracians.

1.5. Settlements and settlement system

The ancient sources report about over 25 different names of settlements placed on the Thracian Chersonese. Of course, these names were not all in use simultane-

ously, and some might be different names of one and the same settlement used in different ages. For the first half of the 4th c. BC Xenophon and Pseudo-Scylax are speaking about 11 or 12 cities situated there, and perhaps this is the real optimal number of the settlements. Even this number is quite impressive for the small territory of the Thracian Chersonese and underlines the interest, which the region has provoked.

The problems concerning the localization of the settlements, the foundation date of each one, their dimensions and importance, have received a controversial treatment in modern historiography. The settlements have not been investigated as components of a common settlement system. They will be presented here in a geographical order: first those in the inland, followed by those along the North-Western and the South-Eastern shore. Some settlements wrongly localized on the Thracian Chersonese will also be included.

1.5.1. Settlements in the inland of the peninsula

Chersonesos-Agora. The existence of a polis Chersonesos on the Thracian Chersonese is one of the most controversial questions. The main reason for this situation is the lack of adequate information in the sources – only three rather ambiguous passages mention such a polis. The name „Chersonesos/Chersonesitai" appears also on coins – on a tetradrachm from the type lion/Athena's head from the first period of coinage of the Thracian Chersonese, and on the bronze coins from the second period of coinage (357-322/320 BC).

Most of the questions are connected with the problematic interpretation of the term „polis", which might have been used in an urban or in a political sense, and of the attribute „Chersonesitai", which could have been a designation either of the inhabitants of the polis or of the whole population of the peninsula. More problems arise with the appearance in the sources from the 5th c. BC of a polis named Agora, situated on the same place as Chersonesos. The analysis of the information connected with the polis Chersonesos – literary sources, coins, epigraphical materials, and the critical review of the main concepts in the modern historiography endorse the existence of this city on the peninsula. It could be suggested that in different ages the terms Chersonesos/Chersonesitai would have described alternatively the city with its inhabitants, or the whole geographical region with its population, and their inherent sense would have varied accordingly.

The city Chersonesos was probably founded by Miltiades the Elder when he settled on the peninsula ca. 556/5 BC and functioned subsequently as his political centre (residence). The symbols used on the Chersonesian coins from this period allow the conjecture that colonists from Milet and Athens were living in the city. The relationship between Chersonesos and the closely situated city of Kardia, which could have preserved its autonomy to a certain extent or could have been integrated into the new political unit, remains rather obscure.

In 493 BC during the crush of the Ionian revolt the city was probably destroyed, and in its place the sources mention subsequently the city of Agora – its territorial and functional successor. The use of this name should not be derived from the mean-

ing of „agora“ as „a market place“, but rather from the alternative one as „a place for assembly“. The city existed also in the 4th c BC, with diminishing functions. The foundation of Lysimacheia marked its end.

The terrain surveys fix the localization of Chersonesos/Agora at the modern town of Bolayýr.

Lysimacheia. The city is among those most often mentioned in the Thracian Chersonese during the Hellenistic period. It was founded after the synoikismos of Kardia and Paktye in 309/8 BC as the capital of the state of Lysimachos. According to the last surveys the city was localized at the modern town of Bolayýr. After the death of Lysimachos in 281 BC, Lysimacheia passed with the whole Chersonese in the hands of one or another Hellenistic ruler and existed till the 1st c. AD. Modern authors have often stressed on the strategic place of the city on the isthmus of the peninsula. This position allowed Lysimacheia to gain control over the road through Chersonese toward Thrace, and gave Lysimachos the opportunity for an expansion in Asia Minor, but on the other hand it left the city on the mercy of the armies passing through the Chersonese. In his choice of the place for his new capital Lysimachos was lead not only by strategic reasons, but also by historical motives to found his central city on the place of the former capital of the Philaids – Chersonesos/Agora. The way in which Lysimacheia was founded – after a synoikismos – and the disappearance of Kardia and Paktye suggests similar processes might have accompanied the foundation of Chersonese/Agora.

1.5.2. Settlements on the North-West shore

Deris, Kobrys, Kypasis. Immediately after the mouth of the river Melas and before the Thracian Chersonese the ancient sources mention these three settlements, which are said to have been emporia. At this stage their precise identification on the terrain is impossible.

Kypasis was founded first, perhaps still in the 6th c. BC, and although classified as a polis, it was orientated since the very start to the trade exchange with inner Thrace, while Deris and Kobrys appear only in the 4th c. BC. Kobrys alone is known as an emporion of Kardia, but probably all three settlements were trading posts for the cities of the Chersonese, and although this is not attested literally in the sources, they could all be called „emporia of the Thracian Chersonese“. The sources mention some anonymous emporia used by the Odrysian kings Kotys and Kersebleptes, which could probably be identified with these three settlements of the Thracian Chersonese.

Pteleon. The settlement appears only in Demosthenes, who places it on the Aegean shore, to the North from the line Kardia-Paktye. It existed in the 4th c. BC presumably as a small settlement. Its absence from the periploi of the 4th c. BC leads to the conclusion that it was placed inland in the peninsula, without any possibility to further identify its exact position.

Kardia. The first city which the ancient authors counted as pertaining to the Chersonese was Kardia. The city was founded twice: first ca. 644/640 BC by Milet and Klazomenai with the oikist Hermochares, and again ca. 556/5 by the Athenians

with Militades the Elder. The double colonization was due to the strong Thracian resistance – the sources mention a war between the Bisaltai from South-Western Thrace and Kardia, which should be placed before the settling of the Philaidai, and probably had hard consequences for the Greek colony. The city revived after the period of Persian occupation and became in the 4th c. BC the „biggest city in the Chersonese". Kardia used the war between Kotys and Athens over the Thracian Chersonese to reject the Athenian supremacy, and took the side of the Odrysian king. Later, during Philip's expansion in Thrace, Kardia was one of the first cities there which entered into an alliance with the Macedonian king, and so received a privileged position in the Macedonian state – a tyrant of Kardia, Hekataios, is known during the reign of Alexander III, and more than one Kardian received a high position in the Macedonian court (Eumenes, the historian Hieronymos). The upward development of the city was set to an end with the foundation of Lysimacheia in 309/8 BC. Though it continued its existence till the late 2nd c. AD, the city was then mentioned as a kome. Kardia should be localized on the cape Bakla burun.

Ide, Paion, Araplos. The three settlements were mentioned only in the 4th c. BC on the North-Western coast after Kardia and before Alopekonnesos and probably were of insignificant size. The identification of Ide with Idakos, which lay on the South shore between Elaious and Madytos, is dubious. The identification of Araplos with Drabos, mentioned by Strabo, sounds probable, because both toponyms are placed in the same region.

Limnai. The city was founded as a Milesian colony in the 7th c. BC. It is not mentioned in the otherwise detailed description of the Chersonesian shore by Pseudo-Scylax. This would have suggested that the city did not exist any more but the occurrence of the city-ethnicon in an epigraphic monument from the 1st c. BC is attesting its perseverance until Roman times. Its absence from the sources can be explained with the dynamic development and the change of its role in different epochs.

The settlement should be localized in the region of the present lake in the Sulva bay, without any possibility to suggest a more precise identification.

Alopekonnesos. According to the finds of coins, epigraphic monuments and antique remains, the city was located on cape Küçük Kemikli burun. Alopekonnesos was the next big city on the North-West coast of the Thracian Chersonese. It was founded as an Aeolian colony in the period of Greek colonization, either in the second half of the 7th or in the first half of the 6th c. BC, and still existed in Roman times. The city was one of the important ports on the North-Western coast of the peninsula, which provided a direct connection with the Aegean coast of Thrace and the region of the Hebros mouth (where Ainos was originally founded by Alopekonnesos).

1.5.3. Settlements on the South-Eastern shore

Elaious. This is the only Greek polis on the Thracian Chersonese which has been partially excavated. During the Gallipoli operation in World War I archaeological excavations were carried out on a necropolis of the city which was localized accidentally. The summarized investigations give information about 765 excavated graves – 357 sarcophagi and 408 burials in pitoi or amphorae; the number of arte-

facts is over 1500, and they cover a large chronological span from the third quarter of the 7th c. BC to the Roman epoch. The results of the excavations confirmed the previous localization of Elaious made according to literary sources – at cape Eski Hisarlýk, where the acropolis of the city was situated. The archaeological materials provide a certain date for the foundation of the settlement in the second half of the 7th c. BC. The metropolis of Elaious is disputed – according to the information of Pseudo-Skymnos it has been suggested that Elaious was the first Athenian colony in the Thracian Chersonese. The text in question is however corrupt and the comparison with the archaeological material authorizes a correction of this wrong conception, which can be synthesized as follows:

– the city was founded by someone called Phorbas, and not by Phrynon;

– the city certainly was not founded as an Athenian colony – unfortunately the corrupt passage cannot verify which was its metropolis, despite the suggestion that it might have been Teos;

– the appearance of Attic pottery in Elaious dates from about 570-560 BC, which can be connected with the settlement of the Athenians of Miltiades the Elder;

– the statement about the „Attic apoikia" probably does not refer to the whole city, but rather fixes the existence of Attic colonists as a group separated from the rest of the population; their appearance can be set down to the time of the arrival of Miltiades the Elder, which lead to considerable ethnic and political changes and contributed to the establishment of a close relationship with Athens, which became even more pronounced in the 4th c. BC.

The further historical development of the city shows that despite the rejection of the thesis for the foundation of Elaious as an Attic colony, the close ties of the Chersonesian city with Athens remained vital over a long period. The establishment of this relationship could be sought in the time of the arrival of Miltiades the Elder when he presumably seized control over Elaious. The city appears among the members of the Delian league with separate payments from 447/6 BC. The inhabitants of Elaious proved a loyal Athenian ally during the Peloponnesian war and also later during the war against Kotys, when together with Krithote they remained the „last Athenian fortresses in the Chersonese". For their loyalty the citizens of Elaious received the rights of Athenian klerouchs.

In the second half of the 4th c. BC Elaious started its own coinage, reproducing in one of the series the type Athena's head/owl, which is a clear indication of the close relationship between the two cities.

In this sense it was the „behaviour" of Elaious which must have shaped the impression about the polis as an Attic apoikia. Obviously, in the eyes of the contemporaries it must have been accepted as such.

Elaious owed a great part of its popularity to the sanctuary of Protesilaos situated close by, and possibly this was the reason why the city survived till the Roman period. The autonomous coinage minted under the emperors Commodus and Caracalla attests that it retained its importance under the Romans.

Madytos. The city was founded by Lesbians, probably at the end of the 7th c. BC, and is localized near the modern town of Eceabat (former Maito). The name of the city is counted among the Thracian toponyms of the region, and numerous inscriptions from Roman times testify the presence there of people with Thracian origin. Madytos was mentioned rather often in the time of the Persian wars, mainly because of Xerxes' bridge over the Hellespont. After the banishment of the Persians from the Chersonese, it entered, like all the other cities on the peninsula, the Delian League. Some more data about its history can be gleaned from the numismatic material. It began minting from the middle of the 4th c. BC, as most of the other Chersonesian cities. The coin types are not much varied, the main one being „bull/dog", and this suggests the short period of the coinage, and respectively the limited economic potential of the city.

At the beginning of the 2nd c. BC Madytos was certainly fortified, but the fortifications may have been built in an earlier period. Madytos continued to exist in Roman times, to which the epigraphical monuments bear witness.

Coela. This city arose in the first half of the 1st c. BC, originally as a harbour. Its development was connected with the subsequent Roman period, when it became the most important town in the Chersonese. The settlement is localized near modern Kilia. The numerous epigraphic materials from this region speak of the quick rise of Coela. Under the emperor Hadrian (117-138 AD.) it became a municipium. From that time till the reign of Galienus (253-268 AD.) it also minted money.

Sestos. This is the oldest known settlement in the Thracian Chersonese for which we have information from literary records – it is mentioned already in the Homeric epos, which permits the definition of the name as non-Greek, and probably Thracian. Sestos was the most famous city of the Thracian Chersonese. It owed its popularity to its strategic place – situated on the narrowest point of the strait, which gave it the opportunity to control both the traffic through the Hellespont and the route connecting Asia Minor and Europe. In the time of the Greek colonization, perhaps in the late 7th or in the 6th c. BC, Lesbians settled there. Sestos was the best fortified city on the peninsula – its fortification system included towers and a wall connecting the city with its harbour. Under Achaemenid rule Sestos was an important stronghold for the Persians and a residence of Xerxes' governor.

Sestos was a member of the Delian league. Its tribute payments are attested for the year 446/5 BC. In the time of Lysimachos, from ca. 301 to 281 BC, a royal mint functioned in the city. Together with Lysimacheia this was the other early European mint of this ruler.

Numerous inscriptions found at the site of Sestos or in the neighbouring modern village of Yalova and the presence of coinage during the whole period from Augustus to Hadrian provide an idea of the intensive life in the city in the Roman period. In Late Antiquity and in Early Byzantine times it lost much of its importance as a cross point between Asia Minor and Europe, because of the establishment of the alternative new one at Kallipolis-Lampsakos, though the old crossing also continued to function.

According to the ancient remains Sestos is localized on the hill situated to the South-West from the bay of Akbaþý.

Aigospotamoi, Kressa, Kissa. These three names are attested for one and the same region around the river Aigospotamoi and belong perhaps to one settlement. It was founded probably under the name Kressa or Kissa in the 4th c. BC on the place of an older Thracian settlement and was renamed to Aigospotamoi in the same century, when it began minting coins with that name. Modern authors have localized it near the village Cumalýköy, at the river Cumalýdere.

Kallipolis. Ancient Kallipolis was undoubtedly situated in the place of the modern town Gelibolu. The city arose in the Hellenistic period, in the 3rd c. BC, probably as a result of the synoikismos of Aigospotamoi and Krithote, and should be connected with the activity of some Hellenistic ruler on the peninsula. It is mentioned for the first time in connection with the campaign of Philip V in 200 BC against the Ptolemaic possessions in Thrace. The definition „polichnion of Lampsakos" speaks about some dependency from that city, and probably the beginning of this Chersonesian polis should be set in the time when this new crossroad through the strait began to function. Its real bloom was in the early Byzantine epoch, when it became the major city on the peninsula.

Krithote. The earliest record for Krithote is from the 5th c. BC, but it was presumably founded by Miltiades the Elder in 556 BC. Together with Elaious it was of the loyal Athenian allies on the peninsula during the war with Kotys. Krithote had its own coinage in a similar chronological range and intensity as Elaious. The city existed till the 1st c. BC. The neighbouring position of Kallipolis must have contributed for its disappearance. The location of Krithote should be sought to the North of the present town of Gelibolu – at the cape Eski Fanar Burun, some 1-2 km northwards from the town.

Paktye appears in the sources for the first time in the 5th c. BC, but like Krithote it seems to have been founded by Miltiades the Elder. The city marked the border of the Chersonese from the Propontis coast. The foundation of Lysimacheia affected Paktye just like Kardia – in the 2nd c. AD it was attested as a kome. Its localization is problematic and depends on the localization of Kardia and the defending wall of the Chersonese. By all means the city should be placed on the Hellespontine shore, either at Bolaýr Iskelesi or near the village of Çenger.

Leuke akte. This settlement is attested for the first time in the 5th c. BC and arose during the Persian rule on the peninsula as one of Xerxes' supply centres in Thrace. Pseudo-Skylax counts it among the „Thracian fortresses", and this speaks for some kind of fortification. There is no proof for its existing after the 4th c. BC. Its localization is in any case beyond the Chersonese, on the coast between Kallipolis and Tiristasis, probably at the mouth of Soðuk dere or at the cape Ince burun.

Tyrodiza/Tiristasis. According to its name, Tyrodiza inherited the place of an old Thracian settlement. During the Persian rule it housed, just like Leuke akte, a Persian supply stronghold. The settlement was probably already fortified before the coming of the Persians, who adapted it for their needs. In the form Tiristasis it is at-

tested in Pseudo-Skylax, who also placed it beyond the borders of the Chersonese. Only Pliny counted it to the Chersonese and probably this marked a new administrative division of the region, if his information is not simply wrong. The settlement is localized at modern Şarköy, whose Greek name Peristeri speaks about the continuity of the toponym.

1.5.4. Incerti

Gresinos. The name appears only in Stephanus Byzantinus, who describes it as a polis. Like the other settlements in the Chersonese, Gresinos arose in the 4th c. BC, without the possibility to determine the date more accurately. Its name belongs to the Thracian pre-Greek toponymy of the peninsula. An interesting opportunity for the identification of Gresinos is provided by an inscription from 344/3 BC about a gift of a gold wreath to Athens, where among a number of Chersonesian cities occurs the badly preserved name of ΓΦΗΣ.Η.Ν.Ο.. It is quite possible to guess here the ethnicon of Gresinos. In this case the settlement should have been among the loyal Athenian allies on the peninsula and its appearance and development can be connected with the settling of Perikles' klerouchs there or of those of Diopeites. There are no data for localizing it.

Panhormos. It is mentioned only by Pliny, who puts it generally in the gulf Melas. Probably Panhormos was a harbour. Like Coela, the settlement appeared in the Roman epoch, but did not survive long.

1.5.5. Errata

Agathopolis. One common historiographical mistake is the placing of the city of Agathopolis on the peninsula. The reasons for such a localization are found in the assumption that this city was named after Agathokles, the son of Lysimachos. A settlement with such a name is known only from coins and Byzantine records, but they do not provide information about its localization. The analysis of the literary, numismatic and epigraphic data suggests that it should be identified with the modern town of Ahtopol in Bulgaria.

Aiolion. A polis Aiolion „in the Thracian Chersonese" is mentioned in a fragment of Theopompos, but the geographical description is general and we should understand it as meaning „the Thracian peninsula". The city is identified with the polis Aiolion mentioned in the Tribute lists, which was situated in Bottika.

1.5.6. General characteristic of the settlement system

Periodization. Several periods in the settlement life on the Thracian Chersonese can be differentiated according to the literary records. The first period can be placed in the time of the LBE-EIA (*map 3*). The literary sources mention Sestos as the only settlement there, but surely other contemporary settlements existed, which is provided by archaeology. The evidences from the toponymy can also be interpreted in this direction – the names of Gresinos, Ide, Kardia, Kressa, Madytos and Sestos are of Thracian origin, and this supposes they originally were Thracian settlements colonized later by the Greeks.

The second period in the settlement development of the Thracian Chersonese coincides with the period of the Greek colonization, when Kardia and Limnai were

established as Milesian colonies, Alopekonnesos – as an Aeolian one, and Sestos and Madytos – as Lesbian. Elaious was founded at the end of the 7th c. BC, its metropolis remains unknown (*map 5*).

The arrival of Miltiades the Elder in 556 BC in the Thracian Chersonese gave a new direction to the settlement development on the peninsula, determined by the Athenian presence there, which marked the third period. The appearance of new settlements was connected with the activities of Miltiades the Elder in the 6th c. BC, who is credited with the foundation of Krithote, Paktye and probably Chersonesos. Some of the existing Greek colonies – definitely Kardia and most likely Elaious – were refounded and resettled with Athenian incomers. The border of the Chersonese was fixed and marked by the wall between Kardia and Paktye. Immediately beyond it appeared Kypasis which was bounded with the Thracian Chersonese and was functioning as an emporion (*map 5*).

The 5th c. BC – the time from the Persian Wars to the Peloponnesian War – can be differentiated as a separate period – the fourth one. During this period no new settlements appeared on the peninsula. The activity of the Persians was focused outside the peninsula, where Leuke akte and Tyrodiza appeared now. In the Chersonese on contrary there was a kind of retreat – the city of Chersonesos was called since then Agora and Limnai disappeared from the sources (*map 6*).

The most intensive period of settlement development on the peninsula was in the 4th c. BC, when the number of settlements almost doubled to reach the figure of 11-12 cities recorded in Xenophon. These were mostly settlements situated on the North-Western coast – Pteleon, Ide, Paion, and Araplos. Two new emporia – Deris and Kobrys – appeared alongside Kypasis beyond the border of the Chersonese. On the Southern coast, at the river Aigospotamoi, arose Kressa-Aigospotamoi. The foundation of the yet unlocalized Gresinos should also be ascribed to this period. The appearance of the new settlement can be ascribed at the Athenian policy in this period and the repeated sending of klerouchs there. It is typical for most of these new settlements that they were not mentioned again in later ages. Perhaps they were small settlements, which did not manage to survive in the wars between Athens, the Odrysian kings and Philip II. Agora also disappeared after the 4th c. BC. The numerical increase of the settlements as well as the rise of their economic potential attested with the inauguration of minting in most of them (Aigospotamoi, Alopekonnesos, Elaious, Kardia, Krithote, Madytos), authorises the qualification of this period as the classical one in the settlement development of the Thracian Chersonese (*map 7*).

The time from the end of the 4th to the 2nd c. BC forms the sixth period in the settlement life on the peninsula, marked by Hellenistic urbanistic practices. Its beginning was set with the foundation of Lysimacheia in 309/8 BC. Alongside the old cities now appeared also Kallipolis. It was typical for the new cities of this period that they were planned as big centres, and if Lysimacheia did not succeed, Kallipolis at least did (*map 8*).

The Roman age was the last stage in the development of the ancient settlement system of the Chersonese. Coela and Panhormos were the only new towns estab-

lished now on the peninsula. They both arose as harbours, but only Coela managed to survive and ranked subsequently among the important Roman cities on the peninsula (*map 9*).

Typology. The various settlements did not have an equal status and territorial extent in the different epochs. The ancient authors use different terms to define the settlements on the peninsula as follows:

- polis (Alopekonnesos, Araplos/Drabos, Chersonese/Agora, Elaious, Ide, Kypasis, Kardia, Kallipolis, Coela, Krithote, Limnai, Madytos, Paion, Paktye, Sestos);
- polichne, polichnion (Aigospotamoi, Kritote, Kalipolis);
- harbour (Coela, Panhormos);
- kome (Kardia, Paktye);
- emporion (Deris, Kobrys, Kypasis);
- stronghold (Leuke akte).

There is no certain definition about the status of Pteleon in Demosthenes, but it probably should be treated as comparable to Leuke akte. The situation with Kressa/Kissa in Pseudo-Skylax and Pliny is similar, and it should probably be considered a polis, just like all the other poleis listed in the cited texts.

The use of different expressions for one and the same settlement is determined chronologically and marks the evolution or regress in its development.

The observations on the concentration of cities on the isthmus and the comparison of criteria like the number of records in the sources or the presence of minting in singular cities on the peninsula allow a differentiation of the settlements in the Thracian Chersonese into two basic categories – main and secondary cities. Alopekonnesos, Chersonesos/Agora, Elaious, Kardia, Kallipolis, Coela, Lysimacheia, Madytos, Sestos can be determined as main cities, and Araplos/Drabos, Gresinos. Aigospotamoi, Ide, Kritote, Leuke akte, Limnai, Paion, Paktye, Pteleon – as secondary. The emporia Deris, Kobrys and Kypasis represent a separate category of the so-called „dependent poleis".

The existing information refers mainly to the appearance of the cities and is insufficient to warrant any conclusions about the level of their development. The only data about any of the social and political institutions in the poleis are the casual mentions of a pritaneion, probably in Chersonesos/Agora, where Stesagoras was murdered, of a gymnasium and bath in late-Hellenistic Sestos, and of a bath in Coela. Some of the cities are known to have been fortified (Sestos, Lysimacheia, Elaious).

There are also no data to judge about their territorial extent. A logical assumption is that the main cities possessed a larger chora. The observations on the poleis in the Greek world show that the territory of the so-called „normal polis" was ca. 100 sq. km. Applying this formula to the cities in the Thracian Chersonese in the 4th c. BC, before the foundation of Lysimacheia, when the settlement system there was at its height, offers the possibility to draw a hypothetical map of the distribution of the cities and their chora on the peninsula (*map 10*). It shows the even occupancy of the territory and „free" regions North-East from Elaious and near Sestos. This can

be explained either with the bigger chora of these two cities, or with the presence on these „vacant" places of eventual other cities. For example, the unlocalized Gresinos might be placed near Elaious, and the situation around Sestos authorizes the question whether it would not be reasonable to differentiate Aigospotamoi from Kressa and to place them one after the other on the coast there.

Spatial distribution and organisation of the settlement system. The summarized information about the settlements in the Thracian Chersonese shows a big intensity in the settlement development in the periods from the Greek colonisation till the end of the 4th c. BC. The observations of the spatial distribution of the cities reveal the following common tendencies in their establishment and concentration. Their clustering on the SSE opposite to the coast of Asia Minor is obvious, as the first settlement on the North-West coast appeared later, only during the period of the Greek colonisation. The inland of the peninsula had been less populated.

The spatial organisation of the settlement system outlines two zones of high settlement concentration:

1. *The isthmus*. The above-mentioned poleis Kardia, Paktye, Chersonesos/Agora, Lysimacheia, Pteleon, Leuke akte existed here in different ages, and the emporia Deris, Kobrys and Kypassis located in the Melas gulf should also be added to them. This density on such a small territory speaks that they had probably merged to form one common agglomeration. The establishment of the defending wall in this region played an important role for its formation. On the other hand the place offered a good base for military campaigns against Thrace. The trade with Thrace was not however any less important, and this is clearly attested by the presence of the three emporia.

In pre-Roman times the function of a central place was taken consequently by Chersonesos/Agora, Kardia and Lysimacheia.

2. *The Southern region*. It was formed around the other settlement agglomeration, that of Sestos-Madytos on the Hellespontine coast. It included also Alopekonnesos, Limnai, Elaious, Araplos/Drabos, Aigospotamoi and Gresinos. A similar feature of all settlements here was their sea outlet, and this speaks about sea trade and the control over sea traffic as the main factors in the formation of this region. In contrast to the isthmus region the small satellite settlements are missing here. The population is concentrated in several poleis of almost equal range. A possible explanation for this can be the wish to free more land areas for agriculture and corn producing.

According to the sources the role of central place here was played by Sestos. The organization involving the crossing of the straight between Sestos and Abydos offers the probable clue to this fact.

The differentiation of these two regions with their central places which has been achieved through the analysis of the spatial organization of the settlements is indirectly confirmed by Strabo who draws a generalized historical-geographical picture mentioning in several different places in his work that the most important cities on the peninsula were Kardia and Sestos. In Roman times this picture had changed

because Sestos had been replaced in importance by Coela, which had also succeeded its economic position. As for the isthmus region, after the inclusion of the peninsula in broader political structures it lost its importance together with its function as a border area.

1.6. Transport and communications

For a detailed geographical characterization of the Thracian Chersonese it is necessary to assess the infrastructural conditions which underlie the structures and functioning of the economy.

Roads. There are no data about the existence of a complicated road system on the peninsula. The only important road started at Sestos, continued along the coast in a North-Eastern direction toward the isthmus, and after Agora (respectively Lysimacheia) connected with the route of the later Via Egnatia.

Harbours. According to the information of Xenophon, there were a lot of harbours in the Thracian Chersonese. Every coastal city must have had at least one, though they are rarely mentioned in the sources. The harbours would have been equipped with some installations offering more security for the ships, but there are no data on the eventual outlook of these. Only Procopius mentions in his description of the old cross-wall on the isthmus some kind of small bastions, called „moles".

The bridge over the Hellespont. The only attempt to build a bridge over the strait belonged to the Persian king Xerxes. Its detailed description in the history of Herodotos suggests that the information was received in one of the cities in the Chersonese – either Elaious or, more probably, Sestos. This increases the authenticity of the remaining data in Herodotus about the region.

1.7. Ethnic structure and population

As a border area the Thracian Chersonese is distinguished with a mixed ethnic structure. The literary sources give information about Thracians, Greeks (Aiolians, Milesians, Athenians), Persians, Romans who lived here in different ages. According to the predominant population two periods – Thracian and Greek – can be distinguished.

The Thracians were the first inhabitants of the peninsula attested in literary sources from the time of the Trojan War, but in the period of the Greek colonization and with the settling there of the Greeks the Thracian population decreased considerably. One of the mechanisms of amalgamation of the two ethnic groups were the mixed marriages, which are attested from the 6th c. BC onwards (the marriage of Miltiades the Younger with Hegesipyle, whose Greek name demonstrates former Thrako-Greek contacts). As a result of the Athenian colonization politics, the Thracians gradually either were pushed out from the peninsula or intermixed with and were absorbed by the new Greek inhabitants.

This is clearly illustrated by the onomastic and prosopographic data which show a remarkable superiority of the Greek names. It is important to stress that these data show the situation in the Greek poleis, so this proportion is expected. The gen-

eral data from the toponymy of the peninsula (settlement and place names), though showing a little increase of the Thracian nomenclature, attests again the leading place of the Greek one.

According to the investigations of the demographic conditions of Greek poleis the average number of the polites was ca. 230-910 men and the total population (without the slaves and foreigners) would have been ca. 960-3640. If this formula is applied to the Thracian Chersonese for the 4th c. BC, when there existed some 12 cities, the whole population would have been ca. 11520-43680 people. The sources offer but scanty information on the demographic situation in the Thracian Chersonese. The only definite figure are the 1000 klerouchs sent by Perikles. In fact the number of the cities suggests both the density and number of the population, but the sources speak more definitely about the insufficiency of people. This view is confirmed by the double foundation of Kardia and probably of Elaious, the disappearance of Limnai, the several colonization campaigns of Athens sending new settlers to the Chersonese every 100 years from the time of Miltiades the Elder till the middle of the 4th c. BC.

1.8. Cults and cult places

1.8.1. The religion of the Thracians in the region of the Thracian Chersonese.

The sources contain some information about the religious beliefs and practices of the Thracian tribes inhabiting the hinterland of the peninsula. The features observed should also be valid for the culture of the Thracians in the Chersonese.

The singular data about the Dolonkoi who according to Herodotos inhabited the peninsula have mostly a mythological character; they have been repeated by later authors. The „Ethnika" of Stephanus Byzantinus offers the mythical genealogy of the eponymous king Dolonkos, son of the nymph Thrake and Kronos and half-brother of Bithynos who was a son of Thrake by Zeus. This information should be interpreted very attentively because it reflects an awareness of the relationship of the Thracians from both sides of the straits. The personage of Dolonkos appears again in Arrian who derived from him the Thracian tradition for a man to have many wives who would bear him many children. The idea of Dolonkos as a mythical king of all Thracians is noteworthy in this story.

One of the few known names of Thracian gods is that of Pleistoros who was worshiped by the Apsinthians with human sacrifices. The detailed analysis of the existing information has led some scholars to the reasonable idea of an identification of Pleistoros with Zalmoxis. The spread of this cult towards Perinthos is assumed on the basis of the personal name Taktor Pleistoros attested there, and it could be inferred that this cult would also have been known to the Thracians in the Chersonese. The human sacrifices typical for this cult have been attested in the same region in later times – the 2nd c. BC, during the reign of the kings of the Caeni Diegylis and his son Zibelmios. The account of their cruelties in Diodorus offers evidence of the preservation of these rites through the centuries.

The information of Polyaenus about the Thracian tribes Kebrenoi and Sykaboi/Skaiboi (= Skaioi), whose chiefs were priests of Hera, refers again to the hinterland of the Thracian Chersonese. The Greek theonym warrants identification with the Great Mother Goddess, which completes the picture of the local deities worshiped in the region.

1.8.2. The pantheon of the Greek colonies.

As in all Greek colonies, the deities of the Greek pantheon were worshiped in the cities of the Thracian Chersonese. Due to the lack of direct information in the literary sources the reconstruction of the local cults is based on indirect assumptions from the numismatic and linguistic material. For example, the cult of Apollo in the Milesian colony of Kardia is testified by the representation of a lion on the city coins and by the local onomastics, with the name Apollonides attested for the time of Philip II. Artemis was probably one of the main deities in Elaious, judging from her representation on the coins minted by that city. The appearance of the head of Athena on the early coinage of the Thracian Chersonese, Alopekonnesos, Elaious, Krithote, and Sestos can be interpreted as a political sign of the good relationships to Athens, but also as an indication for her cult in these cities. From the legend of Hero and Leander we learn about the cult of Aphrodite in Sestos, where Hero was her priestess. This goddess was also worshiped in Elaious, as attested by two terracotta statuettes from the city necropolis dated in the late 4th c. BC. The cult of Demeter is attested in most cities on the peninsula and this is logical, keeping in mind that the region was one of the main producers of grain. She appears on coins of Kardia, Krithote and Sestos, and her presence in Elaious is proved by six terracotta statuettes from the 5th c. BC found in the city necropolis. The evidence about the cult of Dionysos is rather scarce – he appears only on coins of Alopekonnesos and Sestos. There is some indirect onomactic evidence about the cult of Hecate in Kardia, if the name of the tyrant Hecataios in the time of Alexander the Great could be interpreted in this way. The cult of the underground deities Hades and Persephone is firmly attested in Kardia with a dedicatory inscription.

1.8.3. Common regional cults.

Outside the local cults the sources give information about some common regional cults. The following cult places can be suggested to have played an over-regional role for the people of the peninsula.

The grave of Miltiades the Elder. Herodotos says that after the death of Miltiades the Elder he was worshiped as an oikist with sacrifices and organised contest of horse races and gymnastic. The cult was only for the people of the peninsula. Probably the cult practices were carried out on his grave, which may have been in the capital city Chersonesos/Agora.

The altar Argos. Near Lysimacheia, from the side of the Hellespont, there was a big altar, called by the natives Argos. Its location near the former capital of Miltiades the Elder suggests a connection with his activity in the region. Because of the localization of the grave of Miltiades the Elder in the same region, it is possible that the altar was connected with his cult and could have marked his grave.

Lysimacheion. Another case of the heroization of a city-founder is attested in Hellenistic times. Appian reports that after his death on the battlefield the body of Lysimachos was carried to a temple dedicated to him and named Lysimacheion. It was the usual practise for Hellenistic rulers to be buried in their capital city, which became at the same time a centre for their cult. A detail of special interest in this case is the location practically in the same area of the centre of the cult of Miltiades the Elder, and a continuity of cult traditions might be expected.

Protesilaion. The grave of Protesilaos was located near Elaious – a city dedicated to him. Modern scholars identify it with the tell Karaaðaç tepe. Herodotos tells us what the sanctuary looked like – there was a monumental building with a sacred enclosure (temenos) around and on the grave itself there was a sacred grove.

The analysis of the legend of Protesilaos allows the presumption that he was worshiped as a protector of those who were crossing the Hellespont. There is a high possibility that the worship of the deity of the strait and the human sacrifices in his honour (viz. the Persian Artayktes) were inherited from the religious beliefs of the pre-Greek Thracian population of the peninsula. When the Greeks settled on the peninsula, they embraced this ancient tradition and gave it the shape of the cult of Protesilaos.

The summarized information about the cult practices shows the weak and uncertain presence of pre-Greek religious beliefs. Their integration into the local Greek pantheon supposes that contacts had been established even before the settlement of the Greeks in the Thracian Chersonese. As a whole, most of the deities worshiped on the peninsula were of Greek origin, and this reflects the superiority of the Greek population. The religious centres in the region of the isthmus suggest the formation of a common consciousness of the community there – a long process, the beginning of which could be sought in the unifying function of Miltiades the Elder. The sanctuary of Protesilaos must have had the same function in the Southern part of the peninsula. Though Elaious was its official centre, the cult went beyond the borders of the city and had a general meaning for the Greeks of the area, thus marking its cultural consolidation.

1.9. General conclusions

The summarized data from the geographical picture of the Thracian Chersonese shows its extraordinary importance for the control of the sea- and transcontinental roads and its perception as an important communication and trade centre in the antiquity. The analysis of the general data from the toponymy, the settlement system, the transport communications, the religious centres and their concentration, suggests the distinction of two regions: one in the Southern part of the peninsula, and the other in the area of the isthmus. From a geographical point of view both of these were border regions – the one with Asia Minor, and the other with Thrace, which obviously played an important role in their formation.

Chronologically the formation of the Southern region started first. This can be traced back to the Bronze Age settlement at Karaaðaç tepe and to the tell near Mady-

tos. The transcontinental connection and the cult of the deity of the strait would have been established from this early period.

The isthmus region was formed in the time of the Greek colonisation with the appearance of the Greek colonies on the peninsula, when the Thracian Chersonese came to be distinguished from the rest Thrace. Up to that time the peninsula was an integral part of the Thracian lands and the only border was the natural border with Asia Minor.

Part 2. Historical development of the Thracian Chersonese until the Macedonian conquest

2.1. The period of the Trojan War

The available sources give scarce information about the history of the Thracian Chersonese in the period before the foundation of the Greek settlements. The earliest mention of the area of the Chersonese is in Book 2 of the Iliad, the Catalogue of ships, considered to belong to the earlier Mycenaean level of the epos and illustrating a situation from the end of the Mycenaean epoch. The name of the peninsula does not appear directly in the text, but two passages can be connected with the Chersonese. The first one mentions Sestos which was, together with Abydos, under the rule of Asios, the son of Hirtacos. This probably implies that the connection between Asia Minor and Europe was already functioning at the time when the epos was created. The fact that both cities are mentioned as a part of the kingdom of Asios suggests that during this period the road between Sestos and Abydos was under Asiatic control, and puts the Thracian Chersonese and its inhabitants in direct connection with the opposite shore.

The next relevant passage contains the popular reference to „the Thracians that came from beyond the mighty stream of the Hellespont". This is in fact the first literary record of the ethnonym „Thracians". They are listed here among the Trojan allies and their leaders are named as Akamas the son of Eusoros and Peiroos the son of Imbras. Their localization in Europe, east of the Hebros and north of the Propontis, in the region adjacent to the Thracian Chersonese and even on the peninsula itself, is current in modern literature. Attempts to place the dynasty of Eusoros and Akamas in the region of the Thracian Chersonese have been made in some studies, while that of Imbras and Peiroos is connected with the later Apsinthians and the area of the Hebros mouth. The Homeric text marks explicitly the existence in the Thracian Chersonese of political unions already in Mycenaean times. It was perhaps right here, in the contact zone of South-Eastern Thrace, that the adoption of a Thracian tribal name, that of the Thracians placed in the Iliad around the Hellespont, lead to its imposition as a name for the whole community.

The events around the Trojan War were used again in the plot of the Euripidean drama „Hecuba". The peninsula is placed here under the rule of the Thracian king Polymestor, whose residence was in the city of Chersonesos. Polymestor was a guest-friend of Priamos of Troy, to whom he sent his last son Polydor with a lot of

gold. After the fall of Troy the Thracian king murdered the boy and got possession of the gold.

Euripides' tragedy is the only source to inform us about such events on the peninsula. The lack of any other sources to confirm this story puts its reliability under question. Though some scholars consider Polymestor as a poetic fiction, others are inclined to think that the story might have been a local legend used by Euripides for his drama. The attempts to reconstruct its historical background are however limited to the assumptions that it was generated in a Greek ethnic milieu and illustrated the hate of the Greek settlers to their Thracian neighbours. The only plausible piece of information here is the indirect suggestion about the existence in the Thracian Chersonese of a state structure – the region was traditionally viewed as a part or even as the centre of a Thracian kingdom which kept close connections with the opposite Asiatic shore and Troy.

A passage from Thucydides offers further evidence about the contacts between the Greek and Thracian worlds in the time of the Trojan War, especially in the region of the Thracian Chersonese. The historian explains the small number of the Greek armies at Troy with the lack of supplies. In order to get these supplies, a part of them had begun cultivating the Chersonese, and others had turned to piracy. The information remains unconfirmed from other sources and probably reflects a legend, created in the 6th c. BC and aiming at the justification of Athenian policy in the Chersonese, a cause still relevant in the time of Thucydides.

The region of Hellespontine Thrace including the Thracian Chersonese comes forward again in the work of Diodorus, in the context of the mythological records about the travels of Dionysos. The author mentions the passage of Dionysos from Asia to Europe, where he became a friend of Lycurgos, the king of the Thracians around the Hellespont. The treacherous king tried to kill the god, but the latter was warned by a local man, Charops, and succeeded to escape. Afterwards Dionysos punished the Thracian king with death. His kingdom was given over to Charops, and later his son Oiagros inherited the royal power, succeeded in turn by his son Orpheus.

The historical core of this myth is difficult to reconstruct, but in all probability the information refers to the period before the Greek colonization. The Greek mythological tradition offers different localizations for the kingdom of Orpheus – in South-Western Thrace, at the Hellespont as in the text of Diodorus, or in the Rhodope Mountains. These places seem to mark the areas of early state-formation processes in Mycenaean Thrace. In this sense the text supplements the data of the Homeric epos and Euripides about the existence in the region of the Chersonese of a big Thracian kingdom and its cultural and historical connections with the rest of Thrace.

The population of the Thracian Chersonese is systematically described as Thracian in the texts relevant to this early period, and its active contacts with the opposite Asiatic shore are underlined. The predominant concept seems to have been that the region of Hellespontine Thrace was occupied by a Thracian kingdom. This piece of information looks like a historical reminiscence and could be interpreted in the

sense that here was one of the three big areas (the other two being those inhabited by the Kikonians and Paeonias) where early political centres of Mycenaean type were observed. Probably this early population took part in the establishment of the thalasocraties of the Pelasgians and Thracians in the 12th-11th c. BC mentioned again by Diodorus.

2.2. The pre-Greek population of the peninsula

The first more definite informations about the Thracian Chersonese in the literary tradition refer to the period between the Trojan War and the foundation of the first Greek colonies on the peninsula. Some historians have placed there the Skaioi attested in Hecataeus, but this localization is uncertain and contradicts the information of Herodotus, who knew as inhabitants of the peninsula, presumably since the 8th-7th c. BC, only the Dolonkoi.

As the two ethnonyms refer to the same period, the possible explanations can be summarized in the following variant options:

1. The Skaioi never inhabited the Thracian Chersonese; the fragment of Hecataeus which mentions them could be taken to imply that they inhabited only the Asiatic part of the Hellespontine shore.

2. The two tribes inhabited the peninsula at the same time – the Skaioi in the Southern part and the Dolonkoi in the North. This allocation corresponds roughly to the two geographical and economic regions on the territory of the Thracian Chersonese as outlined above. The appearance of the new ethnonyms Skaioi, Dolonkoi, Apsinthioi (the last one outside the borders of Chersonese) could be explained with the disintegration of the previous tribal union. The earlier occupation of the Southern region by the Greeks would have lead to the assimilation and disappearance of the Skaioi, a plausible explanation for their absence from the text of Herodotus.

3. Skaioi and Dolonkoi were two names for one and the same population, used in different historiographic traditions.

2.3. The settlement of the Greeks

The beginning of the Greek colonization in the peninsula cannot be determined precisely, but could probably be placed in the second half of the 7th c. BC. The general observations on the process of colonization in the Thracian Chersonese suggest the activity of three main groups of settlers from different metropoleis. The first to settle there were the Aiolians from Lesbos who founded Sestos, Madytos and Alopekonnesos, followed by Ionians from Milet and Klazomenai (whose colonies were Kardia and Limnai) and lastly by the Athenians of Miltiades the Elder. Elaious was thought until recently to have been an Athenian colony, but it was colonized most probably by Teos. The great attraction of the Thracian Chersonese for the ancient Greeks lay in its strategic location, but there were also other economic profits available – fertile soil, and the possibility of broad trade contacts.

The literary sources about the process of Greek colonization in the Thracian Chersonese are scarce. The legends about the foundation of Alopekonnesos and Kar-

dia preserved in Stephanus Byzantinus mention that in both cases the choice of place followed a prophecy, therefore divine approval had been sought. It is noteworthy that these legends are about the settlements on the North-West coast which was less known to the ancient Greeks and offered no traces of occupation in previous ages. This suggests that these colonies were founded on a completely new place. The lack of similar legends about the colonies on the Hellespontine shore – Sestos, Madytos and Elaious, which were established close to earlier settlements inhabited since the Bronze Age, suggests that the latter would have given the newcomers some orientation and attests the continuity of the settlement system here.

The names of the oikists of some of the cities have been preserved by the tradition – Hermochares of Kardia, Phorbas of Elaious, but there is no further information about their cult and the links with the respective metropoleis. Some evidence about the existence of such links is offered by the occurrence of the Milesian lion as a symbol on the coins of Kardia from the middle of the 4th c. BC. The question about the interrelationship between the colonies themselves remains open.

The relations between the Greek cities and the native Thracian population are another problem which has attracted much interest. The colonization of the Aegean coast, of the Propontis and of the Pontos Euxeinos was often accompanied by bitter fights between Greeks and Thracians. The lack of any data about military confrontations particularly in the Thracian Chersonese creates the impression of a peaceful settlement and subsequent co-existence of Greeks and Thracians on the peninsula. The only reported conflict is the about an incidental invasion of the Bisaltai against Kardia – these were a tribe from South-Western Thrace, and the episode probably marks a period of instability there.

The period of Greek colonization marked the start of a process of big changes on the territory of the peninsula. The Thracian Chersonese which had developed so far in the cultural milieu of the Propontis and the Thracian interior, was henceforth integrated in the Greek sphere. The appearance of the Greek settlers marked the beginning of ethnic changes which became more definite with the arrival of the Philaids and the beginning of Athenian colonization in the subsequent centuries.

2.4. The Philaids in the Thracian Chersonese

The middle of the 6th c. BC marks the transition to a new stage in the history of the Thracian Chersonese, defined by the settlement of the Philaids there. Their activity on the peninsula is often discussed in connection with the beginning of Athenian colonisation or with the biography of Miltiades the Younger, the Marathon victor. The chronology of the events and the interpretation of the enterprise remain still controversial. The scarce sources about this period often confuse the number of personalities named Miltiades. The ancient authors had a problem to accommodate the various facts in the biographies of the uncle and nephew bearing the same name and both consecutively active in the Thracian Chersonese. For example, Aelian reports three people named Miltiades, while Cornelius Nepos, the author of the only extant compact biography of Miltiades, falsely combines the information about the two

Miltiadai in the Thracian Chersonese and speaks about only one such person. As a whole, modern historiography has accepted the information prompted by the text of Herodotos about two Miltiadai on the Thracian Chersonese – Miltiades the son of Kypselos and Miltiades the son of Kimon, uncle and nephew, who are respectively called Miltiades the Elder and Miltiades the Younger.

The three Philaids whose lives were connected with the Thracian Chersonese – Miltiades the Elder, his nephews Stesagoras and Miltiades the Younger – ruled successively in the peninsula in one of the most dramatic periods in the history of archaic Athens – the tyranny of Peisistratos and his sons. The consecutive periods in which one after the other they were tyrants of the Chersonesos raise different sets of problems, and therefore will be treated separately.

2.4.1. Miltiades the son of Kypselos

Some facts about the establishment of Miltiades the Elder on the Thracian Chersonese are mentioned in the biographies of Miltiades the Younger and of Thucydides by Cornelius Nepos and Markelinos, but Herodotos remains the main source of information about the time of the Philaids. The „Histories" contain a very elaborate story about the establishment of Miltiades the Elder on the peninsula after he had received an invitation from the local Thracian tribe of the Dolonkoi. They were at that time at war with their neighbours, the Apsinthians, and after consulting the Delphic oracle about the war, had received in response the counsel to invite in their country an oikist (i. e., to accept colonists). The circumstances led them to the Athenian Miltiades the son of Kypselos, who was chosen to fulfil the prophecy. So, together with all Athenians who wanted to participate, he sailed with the Dolonkoi, seized the country and those who brought him made him their tyrant.

The event is usually dated in the first period of the tyranny of Peisistratos in Athens and more definitely towards its end, about 556 BC. The text of Herodotos suggests the idea of a private initiative of Miltiades the Elder, but the described acts should undoubtedly be interpreted as a colonisation attempt of the polis, marking the beginning of the political interference of Athens in this region which gained clearer form in the 5th c. BC.

On the other hand, the story of Herodotos represents practically a legend with a historical kernel. The comparison between this variant of the story and the parallel text in Miltiades' biography by Cornelius Nepos, where the request of the Dolonkoi is absent, places the veracity of the information of Herodotus under question. The analysis of the two records suggests that this legend might either have been contrived either in the time of Miltiades the Younger as a piece of propaganda to justify his tyrannical rule in the Thracian Chersonese, or could eventually reflect the real motive for the Athenians to settle in the peninsula. In this latter case however it seems more acceptable to presume that the contacts between the Athenians and the Dolonkoi would have taken place at Sigeion, an Athenian colony situated on the opposite Asiatic shore, than through the mediatory role of Delphi.

The circulation of the Herodotean version of the legend could be taken to represent an attempt by Athenian publicity to justify with the divine sanction of Delphi

the specific relations between Athens and the Thracians as actual either at the time of its eventual creation under Miltiades the Younger or later, in the time of Herodotos himself.

The rule of Miltiades the Elder in the Thracian Chersonese has received different evaluations in modern historiography, some qualifying him as „a tyrant of the Dolonkoi", others rather as „an oikist for the Athenians". The careful analysis of the text of Herodotos shows some nuances of usage – the term „basileus" is used only for the local Thracian rulers, and thus the term „tyrant" used for Miltiades probably denotes some basic differences between his authority over the Dolonkoi, probably only as a military chief in the war against the Apsinthians, and that of the historical Thracian basileis. It could of course be reasoned as well, especially keeping in mind the Athenian origin of the information, that by the time of Miltiades the Elder the term „basileus" was not any more used currently for the description of monarchic rule practiced by a citizen of the polis. On the other hand, considerable divergences are observed between the usual prerogatives of an oikist and the position of Miltiades in the Chersonesos, prompting rather the establishment of a monarchic regime. It could be assumed that from the very start the privileges of Miltiades the Elder exceeded those of an ordinary oikist and thus the term „tyrant" can be taken to describe also (if not only) his authority over the Athenians in the peninsula.

The extant sources allow the reconstruction of several episodes from the **political activity** of Miltiades the Elder in the Thracian Chersonese. His first task would have been the war with the Thracian Apsinthioi, who were practically the only opponents to the settlement of the Athenians in the peninsula. It was against their attacks that he built the wall across the isthmus. The reorganization of the settlement life in the peninsula and the foundation of Kardia, Krithote, Paktye and of the city of Chersonesos, where presumably most of the Athenian colonists lived, should also be counted among the first activities of Miltiades the Elder in the Chersonese.

After the establishment of the Athenians in the Chersonese, Miltiades the Elder began a long war against Lampsakos. The reasons for this conflict can only be supposed: the Asian city could have seen in the appearance and the establishment of the new political factor on the European shore a rival for the control over the straits. In this war the Lampsakenoi succeeded to capture Miltiades, but after the intervention of Kroisos they were forced to release him. The story exemplifies the broad political contacts of Miltiades the Elder – although it is possible that his connection with Kroisos could date from before his arrival in the Chersonese, just now it played an important role in the consolidation of the new political formation on the peninsula.

The sources do not offer any further information about the activity of Miltiades the Elder. Most scholars place his death about **528/7 BC** or not long after. According to Herodotos, Miltiades the Elder received after his death worship as an oikist and contests with horse races and gymnastic competitions were established in his honour, in which the Lampsakenoi were not allowed to participate. This clearly attests the existence of consensus and unity among the Athenians settlers who came to the Chersonese with Miltiades.

2.4.2. Stesagoras

According to Herodotos Miltiades the Elder died childless and left his „rule and possessions“ to Stesagoras, the elder son of his half-brother Kimon. Stesagoras had been raised by his uncle in the Chersonese and had probably been prepared since long as his successor. Despite of the lack of any definite record of his actual title, in modern literature Stesagoras has been qualified unanimously as a tyrant of the Chersonese. The act of inheriting the power to rule by succession and thus preserving it in the house of the Philaids shows a diversion from the typical authorities of an oikist (which would normally end with his death) and speaks about an attempt to establish a new Greek dynasty in the Thracian Chersonese, similar to the one of the Peisistratids in Athens.

The rule of Stesagoras in the Thracian Chersonese lasted for about 10 years, from ca. 528/7 to 516/5 BC, but the sources do not offer us any more information beyond a casual mention of some of the main events – the continuing war with Lampsakos, and perhaps a straining of the relations with Athens. The period of his rule can be characterized as unstable, and this view is corroborated by the way in which he descended from the political scene – murdered in the pritaneion by one of his enemies. The motives for this act could be found in the conflict with Lampsakos, or eventually in the long hand of the Peisistratids of Athens.

2.4.3. Miltiades the son of Kimon

After the violent death of Stesagoras the power in the Chersonese was inherited by his brother Miltiades the Younger. His rule has been the object of numerous discussions from antiquity to the present day, as it represents a part of the biography of the victor in the battle against the Persians at Marathon. From the information of Herodotos modern scholars have reconstructed several episodes from his political activity as the ruler of the Chersonese: his establishment in the peninsula, his marriage with Hegesipyle, his participation in the Scythian expedition of Dareios, his capture of Lemnos, his flight from the Chersonese in front of the Scythian attack and his subsequent return on the invitation of the Dolonkoi, and his final departure in 493 BC after the defeat of the Ionian revolt.

The establishment of Miltiades the Younger in the peninsula, usually dated in **516/5 BC,** offers some unsettled problems. Unlike his uncle who was invited by the Dolonkoi and his brother Stesagoras who inherited the rule, Miltiades was sent out by the Peisistratids. This initiative is accepted by some modern historians as evidence for the expansion of Peisistratid control over the Chersonese. The choice of Miltiades was probably due not only to his friendly relations with the Athenian tyrants, but also to his hereditary rights, which gave him a legal claim to pretend for the power over the Chersonese.

According to Herodotus after his arrival in the peninsula Miltiades the Younger captured by deception the prominent men from the cities of the Chersonese and made himself master of the peninsula, keeping a guard of 500 men and marrying Hegesipyle, the daughter of the Thracian king Oloros. The analysis of this text suggests that the violent behaviour of Miltiades against the local elite was not an act of

„usurpation“, but rather one aimed at the strengthening of his hereditary authority, probably insecure after the death of Stesagoras and the crisis provoked by the lack of a nominated successor.

The rule of Miltiades the Younger is qualified in the sources as a **tyranny**. The title „strategos and tyrannos of the Chersonesians in the Hellespont“ which is attested for him probably denotes the combination of tyrannical power with that of a military chief. The comparison between his government and that of his predecessors does not justify extreme qualifications as „authoritarian“, „violent“ or „real tyranny“, as the tyrannical rule in the Chersonese was hereditary. The impression of a different and much more repressive regime could be due to the different political circumstances in which the information about Miltiades the Younger was generated: in contrast to the age of Miltiades the Elder, after the dismissal of the Peisistratid tyranny Athenian society tended to regard tyrannical rule as insulting and objectionable. The discussed passages in Herodotos belong most probably to the anti-Miltiadic propaganda in Athens, and this is the main reason for the biased negative evaluation of his rule on the peninsula.

The **marriage with Hegesipyle** is one of the contradictory facts in the biography of Miltiades the Younger. It should be dated ca. 515-514 BC. This political move, which assured Miltiades the support of the Thracian king Oloros, must have been inspired by the unstable situation on the peninsula. This instability is well illustrated by the other actions of Miltiades – the arrest of the local elite and the engagement of the 500 mercenaries. The political contact between Miltiades the Younger and Oloros raises the question about the localization of the kingdom of the latter. Several more or less plausible localizations have been suggested: in South-Western or in South-Eastern Thrace or along the whole Thracian coast of the Aegean Sea. The observation that Herodotos calls Oloros a „basileus of the Thracians“, a formula which he uses elsewhere only for the Odrysian king Sitalkes, may imply the existence of some sort of dynastic relationship between the two of them, but the assumption seems too far-fetched at this stage. If not prompted by Herodotos' lack of knowledge about the tribal affiliation of Oloros, the appellation would however imply his recognition as an over-tribal sovereign. The fact that his daughter carries a Greek name attests the existence of some sort of previous contacts between this Thracian house and the Greeks. It might also be suggested that with this dynastic marriage the Thracian king and the ruler of the Chersonese settled their border problems, especially if we accept the localization of the kingdom of Oloros in the hinterland of the peninsula.

At the same time Miltiades the Younger seems to have succeeded in preserving the good relationships with his native city, a fact which is attested by the occurrences of the head of Athena as a reverse type on the tetradrachms of the Thracian Chersonese dated in this period. The positive attitude of the Athenian tyrants (and especially of Hippias) towards Miltiades seems also to have brought to an end of the hostilities with Lampsakos, and after the time of Stesagoras there is no further information about conflicts with the Asian city.

In 513 BC the Persian king Dareios organized a **campaign against the Scythians** living beyond the Istros. Miltiades the Younger is mentioned on this occasion, among the remaining Greek tyrants from the Hellespontian and Ionian cities who took part in the expedition, as a „strategos and tyrannos of the Chersonesians in the Hellespont". The information of Herodotos suggests the anti-Persian position of Miltiades, but his participation in the army of Dareios indicates on the contrary that he was on good relations with Dareios and remained loyal. It is quite possible that the story about the behaviour of Miltiades at Istros was a later invention of the pro-Miltiadic propaganda dating from the time of the process against him for tyranny.

The question about the time and circumstances in which these previous contacts with the Achaemenids were established seems equally important. An eventual possibility is offered by the political situation in Asia Minor after the fall of the Lydian kingdom under Persian supremacy, which had occasioned the necessity for Miltiades the Elder to re-confirm the relationship with the new political factor in Asia Minor. The same political line would probably have been followed by his successors Stesagoras and Miltiades the Younger, and this explains under what obligation the latter would have had to join the Scythian expedition of Dareios.

The relations between Persia and Miltiades the Younger were obviously not constant, because after the crush of the Ionian revolt he preferred to go back to Athens. The motives for this choice remain unclear.

During his rule in the Thracian Chersonese Miltiades the Younger took possession of the island **Lemnos**. Herodotos mentions this episode separately from his main passage devoted to the rule of the Philaids in the Thracian Chersonese, and this leaves its dating problematic. Not long after the Scythian expedition of Dareios, Lemnos and Imbros had fallen under Persian domination and Lycaretos had been appointed as Persian governor there; he however died soon afterwards. This suggests that Miltiades the Younger could have made use of the succeeding politic vacuum, and his operation may be referred tentatively to the period **510-506/5 BC**. The lack of any reaction from the Persian side looks like a silent agreement, and it is highly possible that – as in the case with Histiaios and Edonian Myrkinos – Miltiades the Younger had acquired Lemons with the actual sanction of the Great king.

In his account of the rule of the Philaids Herodotos mentions, immediately after the description of the establishment of Miltiades the Younger, a Scything invasion in the Chersonese, which forced him to leave the peninsula until the danger had passed and the Dolonkoi called him back. Due to a mistake in the text, the chronology and the motives of his **escape** are controversial. The sense and grammatical analysis of the passage allows the dating of the event in **496 BC**. The text attests contacts of Miltiades the Younger with the Scythians, which could have started at the time of the Scythian expedition of Dareios, when Miltiades the Younger practically accepted the Scythian cause – to leave Dareios beyond the river, and this raises the question whether the appearance of the Scythians in the Chersonese was not in some way a sequel to this previous encounter.

During the period of his absence from the peninsula Miltiades could have found a refuge in Sigeion on the opposite shore or in his other possession – Lemnos. In spite of its relative brevity, this interruption of his rule certainly had a bad effect on his reputation as a strategos and tyrannos of the Chersonese and might have lead to a destabilization of his position in the peninsula.

The end of the rule of Miltiades the Younger (and of the Philaids in general) in the Thracian Chersonese came after the Persian suppression of the Ionian revolt. In the **spring of 493 BC** Miltiades the Younger finally left the peninsula and went back to Athens. His behaviour undoubtedly marked a break-up in the relations with Dareios. A possible explanation for this is a change of the political attitude of Miltiades toward Persia either after the outbreak of the Ionian revolt or after his acquisition of Lemnos and Imbros.

2.4.4. The state of the Philaids

The existence of a political union of the Greek cities in the peninsula and its eventual character are among the most widely discussed problems of the early history of the Thracian Chersonese. Some historians believe the union was a fact and qualify it as a „federal group" or „federation", a „state", a „polis-state", or an „amphictiony". In their view the union was created with the establishment of Miltiades the Elder and existed till the middle of the 5th c. BC, or perhaps even till Roman times. The analysis of the information about the existence of such a community in the Chersonese authorizes the opinion that it should be connected with the time of the Philaids and with their role as rulers of the peninsula. In this sense it would be much more correct to speak about the *state of the Philaids*, and not about a state of the Chersonesitai.

Some scholars have seen in the connection of the Philaids with the Dolonkoi the establishment of monarchic rule in the form of a „mixed Thraco-Athenian state", regarding this as a regress from the polis principle of social organization. The geographical factor and the natural boundaries of the peninsula contribute a lot to the impression that some sort of territorial state existed on the peninsula. But the Thracian participation in the state of the Philaids should not be overestimated. It is well known that in that age a total reinstatement of the monarchic way of rule in the form of tyranny took part in the whole Greek world, and the rule of the Philaids in the Thracian Chersonese does not represent an exception from this general phenomenon. The observations on their government show it was something quite different from the Thracian state model and much closer to the model of the metropolis – the tyranny of the Peisistratids in Athens, which the Philaids obviously reproduced in their new domain. The establishment of a tyrannical dynasty gave them the opportunity to impose an authoritarian rule, while the narrow connections with the local Thracians ensured the necessary political stability.

2.5. Under Persian rule

The last decades of the rule of the Philaids were connected with the appearance of the Persians in the region of the Hellespont and their gradual imposition as

the main political factor in the area. The establishment of Persian authority over the region of the straits and in Thrace was a long process in which several stages can be set apart following the Persian military campaigns.

2.5.1. The Conquest

The problem of the initial establishment of Persian rule over the Chersonese has not received much attention in the specialized literature. This seems strange in view of the fact that the rulers of the Thracian Chersonese were the first in the European continent with whom the Achaemenids established contact, and the peninsula was one of the first places on the European shore where they set foot. The relevant sources suggest also some differences in the subjugation of the Chersonese in comparison with the rest of Thrace, and this warrants a more detailed investigation of the policy of the two Achaemenid rulers Dareios and Xerxes towards the peninsula necessary.

The expedition of Dareios in Thrace happened during the period of rule of Miltiades the Younger. The latter's participation was probably the effect of earlier friendly relations with the Persians, dating eventually since the time of Miltiades the Elder. Thanks to his good relations with the Thracians Miltiades was in a position to play a mediatory function in the political arrangements between the South-Eastern Thracian tribes and the Persian king, and his political influence might have contributed to the trouble-free advance of Dareios in the region.

The Thracian Chersonese remained unaffected by the subsequent actions of the Persian satraps Megabazos and Otanes, and Miltiades the Younger ruled there undisturbed. The comparison of the title used by Herodotos for Megabazos, who was described as a „strategos of Europe/Hellespontine land/Thrace", and of Otanes, who was the „strategos of the men/armies from the shore" and on the other hand that used for Miltiades the Younger, who was defined as the „strategos and tyrannos of the Chersonesians from Hellespont", gives enough reasons to look at the position of the Chersonesian tyrant from a Persian point of view – as the office which he occupied while in the army of Dareios and eventually preserved after the end of the expedition. The Persians laid their hand on the peninsula only as late as 493 BC with the suppression of the Ionian revolt, and it is not by chance that Herodotos inserted the logos about the Thracian Chersonese exactly at this point of his account.

The extant sources offer no information about the situation in the Thracian Chersonese after 493 BC. Only by the time of Xerxes' campaign against Greece in 480 BC does the region draw again the attention of the ancient authors. The Thracian Chersonese was the point of transition of the Persian army in Europe and for this purpose Xerxes had the Hellespont bridged between Sestos and Abydos. There is also some available information about the organization of Achaemenid rule in the peninsula – Herodotos informs us about the presence in some cities in the Chersonese of Persian governors (Artayctes in Sestos and Oiobazos in Kardia), perhaps dating back to the years after 492 BC. Elaious was surely also under Persian control. The supply bases Leuke akte and Tyrodiza, organized in the hinterland of the peninsula, complete the picture of the Persian presence in the region.

The disastrous defeat of the campaign of Xerxes meant also the end of his power in the Chersonese. The destiny of the two Persian potentates in the peninsula was tragic: Oiobazos was captured by the Thracian Apsinthioi and sacrificed to their god Pleistoros, while Artayctes was caught by the Greeks, crucified and hung near Madytos.

2.5.2. In the system of Persian rule

The information about the Persian rule in the region of the Chersonese, sketched in this way, creates the impression of the existence there of some kind of an organized structure. This problem clearly falls into the big discussion about the eventual existence of a Persian satrapy, named Skudra, on the conquered territories in Thrace. According to one opinion Sestos was the centre of this satrapy, and Artayctes was its governor. The existing data do not however support unequivocally the hypothesis about the establishment of a Persian satrapy in Thrace, where their rule was rather one of war-time character, which did not exclude the imposition of tributes and the mobilization of the local population in military campaigns. Thrace should be assigned to the third type of provincial government in the Persian Empire – peripheral regions without their own centralized rule, subordinated to the nearest satrapy.

2.6. The Thracian Chersonese and the Greek world in the 5th and 4th c. BC

The history of the Thracian Chersonese in the period after the expedition of Xerxes is poorly documented in the extant sources. The information about the peninsula is scanty and fragmented, and a full and consequential reconstruction of the events in this period remains impossible. This is supplemented here with a general overview of the place of the peninsula in the changing political situation of the 5th and 4th c. BC. The information is concentrated around the more important political events – the formation of the Delian league, the Peloponnesian War and the period of struggle for supremacy in the early 4th c. BC.

2.6.1. In the Delian league

The participation of the cities of the Thracian Chersonese in the Delian league is definitely attested in the Tribute lists. The establishment of Athenian control over the peninsula was achieved gradually in three campaigns – the siege of Sestos by Xanthippos in 478/7 BC, the second conquest of the city by Kimon and the campaign in 466 BC, when Kimon finally got control over the whole peninsula. The presence of Persians in the area (notably in Doriscos) is one of the possible explanations for this prolonged process.

In the frame of the league the cities of the Chersonese probably formed one fiscal unit – a synteleia, which is attested in the tribute lists under the name „Χερρονησῖται“. It included Elaious, Limnai, Sestos and the Chersonesians from Agora, while payments from Alopekonnesos are attested separately. The singular payments of each of the cities after 447/6 BC could be explained with the breakdown of the synteleia after Perikles sent 1000 klerouchs in the Thracian Chersonese in order to consolidate the Athenian presence there.

2.6.2. The Peloponnesian War

There is no information about the Thracian Chersonese in the period between the campaign of Perikles and the beginning of the Peloponnesian War. The territory of the peninsula and the cities there reappear in the historical sources only in the last stage of the war, the so called Ionian war (411-404 BC), when the region of the Hellespont became the stage of consequential battles. During the whole war the peninsula remained under Athenian control and was used as a base for the military operations of the Athenian fleet. The cities – Sestos, Elaious and Kardia are mentioned especially – were among the loyal and constant Athenian allies in the league. The important battles near the shores of the Chersonese – at Kynossema (411 BC) and at Aigospotamoi (405 BC), fortified the emotional relationship of the Athenians with the Thracian Chersonese and defined the political attitude of Athens towards the region in the next century.

At the end of the war the famous Athenian strategos **Alkibiades** settled down in the region of the Thracian Chersonese. His contacts in the area dated since the time when he was commander of the Athenian fleet and operated in the region of Hellespont between 411 and 407 BC, strengthening the Athenian presence there. After the defeat at Notion in 406 BC, when he lost the favour of the Athenians, Alkibiades retired to his „fortress in the Chersonese", probably Paktye. The sources give the impression that Alkibiades had some sort of organized territorial power in the region of the Propontis and the Northern part of the Thracian Chersonese, where Paktye, Ornos, Bisanthe and Neonteichos are mentioned as his fortresses. Alkibiades spent about an year in the region of the Thracian Chersonese, until the Athenian defeat at Aigospotamoi, when he did not feel secure in the peninsula any more and escaped at first in the Thracian interior and thence to in Asia Minor to Pharnabazos, where he was killed in 404 BC.

His operations for the protection of the inhabitants of the peninsula from the „Thracians without kings" and his friendly relations with some Thracian kings (Seuthes, Medokos) suggest the typical activity of an independent ruler in a sovereign area, and have been viewed as an attempt to restore the state of the Philaids. It is necessary to mention however that except for the spatial closeness to the state of the Philaids in the Thracian Chersonese and the formal presence in both cases of intensive contacts with the Thracians in the hinterland of the peninsula, it is not possible to trace any other similarities in support of this idea. The actions of Alkibiades can be regarded rather as those of another exiled Athenian (like Peisistratos and Thukydides) trying to find a political realization in Thrace.

2.6.3. Between Athens and Sparta

The end of the Peloponnesian war and the enforcement of the Spartan hegemony in the Hellenic world marked a new political situation for the Thracian Chersonese too. The operations for the establishing of Spartan supremacy in the region were connected with the names of Spartan commanders like Klearchos, Kyniskos and Derkylidas. The information about them is incidental and does not illustrate adequately the Spartan political activities in the region. During the campaign of Derkylidas in

398 BC, who strengthened once again the isthmus with a wall, Spartan settlers were probably accommodated there as farmers. The Spartan activities were presumably directed at a reduction of the number of Athenian citizens in the peninsula and their replacement with Spartan settlers. These demographic changes probably lead to an overall decrease of the population.

In the 90s of the 4th c. BC Athens declared anew its pretensions for the reestablishment and recognition of its power over the Thracian Chersonese. The campaigns of two Athenian strategoi in the region of the Chersonese – Trasibulos in 390 BC and later Iphikrates – are mentioned in the sources, attesting the recovery of Athenian political power in the Hellespont.

2.7. The Thracians and the Thracian Chersonese (5th – early 4th c. BC)

The Thracians are often mentioned in the accounts of the political events in the region of the Thracian Chersonese in the 5th and 4th c. BC. These however are not the Thracians from the peninsula itself – there is no information about the Dolonkoi, who once brought Miltiades the Elder to the Chersonese, after the end of Philaid rule there. The sources allow the distinction of two groups Thracians: on one hand those who inhabited the territories in the hinterland of the peninsula and were not under the rule of the Odrysian kings, and on the other the Odrysian state itself, which became the strongest political factor in South-Eastern Thrace.

2.7.1. „The Thracians without kings"

The sources mention repeatedly in the period 466-395/4 BC anonymous Thracians outside the peninsula against whom Kimon, Perikles, Alkibiades, Klearchos, Derkylidas and Agesialos all undertook separately military campaigns. The analysis of the sources allows the conclusion that they refer to one and the same population. The characterization of the Thracians against whom fought Alkibiades as „ἀβασιλεύτοι" (Thracians without kings) indicates that they were not under the rule of the Odrysian kings. They are attested in a broad geographical region above the Northern shores of the Propontis to Bisanthe and Perinthos in the East, and presumably included more than one tribe, perhaps a tribal union. Their presence in this region can be traced till the beginning of the 4th c. BC. Their military raids toward the peninsula were not organized and pursued only plunder, but as a whole these campaigns were in unison with the Odysian policy in South-Eastern Thrace of the subsequent decades.

2.7.2. The Thracian Chersonese and the Odrysian rulers

The first positive data about active actions of the Odrysians towards the peninsula are from the time of **Seuthes I**, according to the information of Polyaenus about a siege of this king in some city in the Chersonese by the Athenians. The event can be dated to 411-405 BC and probably at the end of this period. Seuthes I used the total destabilization of Athenian power in the region to spread his power towards the Thracian Chersonese.

The name of Seuthes appears again in the accounts of Diodorus and Nepos of the battle at Aigospotamoi, where he is described as a friend of Alkibiades. His iden-

tification with Seuthes I seems probable. Alkibiades may have been hired by him, receiving in recompense his fortresses on the shore.

The sources suggest a very active political interference of Seuthes I in the peninsula, but the information about the attacks of „the Thracians without king" during the period of Spartan supremacy attests that the Odrysians did not use the political vacuum after Aigospotamoi to spread their power towards the peninsula, mostly because of inner political problems – the struggle for the throne between Medokos and Seuthes II after the death of Seuthes I, and the revolt of the Melanditai, Thynoi and Tranipsoi.

A renewal of Odrysian interest in the Thracian Chersonese can be suggested in the time of **Hebryzelmis**. A fragmentary Athenian decree from 386/5 BC about negotiations between the two sides offers some indications in this direction. The shift of the political orientation of Hebryzelmis towards South-Eastern Thrace is also attested by his coins struck in Kypsela, which could be interpreted as a declaration of his wish to seize control over the region of the Thracian Chersonese and the Propontis, continuing in this way the political course of Seuthes I.

2.8. „The War over for the Chersonese"

The claims of Athens for the recognition of its rights in South-Western and South-Eastern Thrace on the one side and the strengthening of Odrysian power in South-Eastern Thrace in the 4th c. BC on the other made the confrontation between them unavoidable. The cross-point of their interests was exactly the Thracian Chersonese, which became the stage of bitter battles between them in the 60-es and early 50-es of the 4th c. BC. The economic interests of both sides in the region – the control of the trade and the sea traffic – were the main reasons for the war over the peninsula between Athens and Kotys. The size of this conflict in which the Persian king and some of his satraps were also involved deserves a separate consideration. In the historiography it was named „the war over Chersonese". The establishment of the exact chronology of this war is a point of contention among historians. As far as the main rival of Athens here was the Odrysian state, the periodization of the conflict after the reigns of the Odrysian kings seems the most convenient one.

2.8.1. Kotys

The engagement of the Odrysian state in the Thracian Chersonese became a political priority in the time of Kotys (383-360 BC). The idea that he led two campaigns in the Chersonese, the first in 365 BC and the second from 362 to 360 BC, has been put forward in the existing literature on the subject.

The campaign against Sestos in 365 BC. The political situation in North-Western Asia Minor and the Hellespont in the 60-es of the 4th c. BC was extremely complicated because of the outbreak of the revolt of the Persian satrap Ariobarzanes in the spring of 366 BC. In connection with these events we learn that Kotys had undertaken a siege of Sestos, which was at the time under the rule of Ariobarzanes. Because of fear from the Spartan ally of the Persian – Agesilaos, Kotys however raised

the siege. The existing data allows the reconstruction of the relative chronology of events – the establishment of the control of the Persian satrap Ariobarzanes over Sestos and Krithote, the siege of Sestos by Kotys, then the raise of the siege following the appearance of Agesialos, the delivery of Sestos and Krithote by Ariobarzanes to the Athenian strategos Timotheos as a sign of gratitude for help in the conquest of Samos (in March – June/July 365 BC), which was until then under Persian rule. The dates of the actions of Timotheos and of the outbreak of the revolt of Ariobarzanes offer the opportunity to date the Odrysian siege of Sestos in the period between the spring of 366 and 365 BC.

The information from the biography of the condottiere Charidemos attests once more this date. In 365 BC he arrived from Amphipolis in the Chersonese to meet Kotys. The presence of the mercenary in the Odrysian court speaks about the existence of tension in the peninsula. After it became clear that the king does not need him, Charidemos returned back, sailing away from the harbour of Kardia. At this time the city was probably already under the rule of the Odrysian king and the meeting presumably took part there.

The analysis of the sources defines the actions of Kotys in the Chersonese as a hostile act against the Athenian interests there. The lack of other military actions in the peninsula after the siege of Sestos suggests this operation was a single act, preceding the beginning of the real war of Kotys for the peninsula.

The campaign in 363-360 BC. At the end of the 60s of the 4th c. BC the Thracian Chersonese became again the stage of military conflicts between Athens and Kotys. The reasons for this confrontation remain unclear, but the sheer size of the hostile actions suggests an attempt by the Odrysian king to conquer the whole peninsula. These events have been seen by some modern historians as a second stage in the political encroachment of Kotys on the Chersonese. The beginning of the military operations is placed in the summer of 363 BC. The events can be followed after the chronology of the several Athenian strategoi appointed for the war (Ergopylos – 363/2, Autokles – spring 362/1, Menon – 361, Timomachos – 361/0 BC) and the information about the outbreak of the revolt of Miltokythes against Kotys between the summer of 362 and the spring of 361 BC.

Two mercenary commanders – Iphicrates and Charidemos – were engaged by Kotys during this war. The operations of Iphicrates should be placed at the beginning of the war and then, after his refusal of help in the siege of the last Athenian fortresses in the Chersonese, Charidemos was hired in the second half of September 360 BC.

The sources do not offer any definite information about the scale and the territorial range of the operations of Kotys in this stage of the war. Sestos captured early in 360 BC was the only gain we have certain evidence of; Krithote and Elaious were then besieged in September 360 with the help of Charidemos. The information about the trials against the Athenian strategoi in the Hellespont for loosing fortresses in Thrace shows that the territorial gains of Kotys were significant and probably

concentrated in the Northern part of the peninsula. The only remaining way out for Athens was to physically eliminate the Odrysian king, and it is assumed that the polis was behind the murder of Kotys.

2.8.2. Kersebleptes

After the death of Kotys the situation in the peninsula remained unchanged under his son Kersebleptes. The sources attest that both Kardia and Alopekonnesos were under Odrysian control, probably already in the lifetime of Kotys. The situation of Krithote and Elaious is unclear, but it seems that the siege was removed and they remained in Athenian hands. Charidemos was still functioning as a mercenary and married the daughter of Kersebleptes. The detailed information of Demosthenes suggests that the conflict for the Chersonese entered a new stage – that of negotiations. The change in the tactics of the Odrysians and the abstention from further military operations were probably imposed by the inner problems of the kingdom and the appearance of other pretenders for the throne – Berisades and Amadokos. The agreements which Kersebleptes and Charidemos concluded consecutively with Kephisodotos (strategos for 360/59 BC), Athenodoros (son-in-law of Berisades) and Chabrias (strategos for 359/58 BC) satisfied neither the Odrysians nor the Athenians. Only under the strategos Chares, after almost two years of negotiations, they came to a final agreement. The treaty was signed in the autumn of 357 BC and confirmed the Odrysian possession of Kardia.

The treaty between Berisades, Amadokos and Kersebleptes. An inscription from the Athenian acropolis which preserves the text of a treaty between Athens and the three Thracian kings Berisades, Amadokos and Kersebleptes goes back to this agreement. It settles the condition of the Greek cities on the Thracian coast and their taxes towards both Athens and the Odrysians. The second part of the treaty considers in particular the situation of the Greek cities in the Thracian Chersonese and is especially important for us. The cities were declared free and autonomous but at the same time allies of Athens. They were to pay taxes to both sides – a tax, called „πάτριος φόρος", to the tree kings, and the so-called „σύνταξις" to Athens. According to the text the cities had to pay separately to each of the three Thracian kings.

The analysis of the treaty permits the conclusion that it was a success for the Athenian diplomacy, as the polis had achieved its goal and had strengthened its close relations with the cities in the peninsula. From an Odrysian point of view, although the new treaty did not succeed to assert the territorial gains of Kotys in the peninsula, it could also be regarded as successful, as the pre-war status quo had been changed and the Chersonesian cities were now to pay them taxes. The income from Chersonese was not little – 30 talents from the country and 200 talents (or 300 in some codices) from the emporia in the Chersonese.

For the cities in the Chersonese this treaty had also another result – the need to pay taxes stimulated their coinage. The minting of the hemidrachms of the Thracian Chersonese and of the bronze emissions of Alopekonnesos, Aigospotamoi, Elaious, Kardia, Krithote and Madytos started at that time, about the middle of the 4th c. BC. The intensive infiltration of hemidrachms of the Thracian Chersonese in inland

Thrace after the middle of the 4th c. BC is attested in 31 coin treasures, a fact which should be connected at least partly with the payment of taxes.

The recognition of Athens in the Thracian Chersonese. Despite the fact that the treaty of 357 BC recognized the claims of Athens for the Chersonese, the polis could not rapidly strengthen its position there and in the following years the peninsula remained probably under the control of Kersebleptes. The situation changed substantially in 353/3 BC when Sestos was captured by Chares, Kersebleptes delivered the peninsula to Athens (with the exception of Kardia) and a considerable number of Athenian klerouchs were settled there. The efforts of Athens to strengthen its presence in the peninsula could be explained with the beginning of the expansion of the Macedonian state under Philip II in South-Western Thrace. The methods used by the Athenians to achieve their goal were different – personal relationships with prominent citizens (e.g. from Sestos) who received certain privileges, the settlement of klerouchs in the Chersonesian cities (in 353/2 and 343/3 BC), and the bestowal of the rights of Athenian klerouchs to the citizens (Sestos, Elaious).

From an Odrysian point of view the restoration of the Chersonese to Athens presents a retreat from the treaty of 357 BC in favour of Athens, a move symptomatic for the rapprochement sought presumably by both sides. Modern scholars have explained this change of positions either with the threat of Philip's advance from the west, or as a deal of mutual interest to both sides: Athens refused to support henceforth Amadokos and the sons of Berisades, offering Kersebleptes a free hand to operate in the West for the consolidation of the Odrysian kingdom, in exchange for its gains and new position in the Chersonese. Whatever the true explanation is, these events mark a substantial restriction of the Odrysian political presence in the peninsula.

2.9. The long epilogue

2.9.1. The Macedonian expansion

Philip II and the Thracian Chersonese. The middle of the 4th c. BC was a turning point in the history of the Thracian Chersonese, the main reason for this chronological delimitation being the appearance of a new political factor – the Macedonian state with the avid interest of its rulers in the area, which was to define the course of events in the next couple of centuries until the Roman conquest.

Philip's successful political moves allowed him, soon after assuming power in Macedonia, to gain control of the lands around the lower Strymon. His subsequent campaigns against Kersebleptes doubtlessly affected the Odrysian possessions in the Thracian Chersonese and lead gradually to the establishment of Macedonian control there. The first definite information about this new relationship between the Chersonesian cities and the Macedonian king date to the time of his campaign in 346 BC. The peace of Philocrates recognized the peninsula as an Athenian possession, but significantly without Kardia, which was probably already conquered by Philip and became the basis for his operations on the peninsula and in the adjoining Thracian territories. The relations between this Chersonesian polis and the Macedonian king

were more than good – the sources mention citizens of Kardia particularly tolerated by Philip, some of whom gained positions among the Macedonian elite (Apollonides of Kardia, who got possession of some territories outside Agora, Eumenes of Kardia, the historian Hieronymos).

In practical terms Philip inherited the previous Odrysian possessions in the Northern parts of the Thracian Chersonese and undertook the functions of main arbiter. His establishment in the peninsula was a real threat for the Athenian possessions there, but the polis was helpless to resist. After the battle of Chaironea and the peace of 337 BC the Thracian Chersonese was lost for Athens and the poleis on the peninsula entered unanimously the Korinthian league.

Alexander III in the Thracian Chersonese. During the reign of Alexander the Great, the Thracian Chersonese is mentioned only once in connection with the crossing of the Hellespont in 334 BC. The Macedonian army made the usual passage between Sestos and Abydos. The pertinent question here is about the degree of integration of the peninsula in the Macedonian state and whether it was placed under the direct control of Alexander's strategoi for Thrace. The scarce data in the extant sources do not permit a definite appraisal of the territorial scope of the jurisdiction of the strategoi for Thrace. In the same period of time Hekataios is attested as tyrannos of Kardia, an arrangement probably imposed by the need of firm control over the strait in view of its strategic position. It is possible to assume that the jurisdiction of the tyrannos of Kardia was extended beyond the territory of the polis over the other cities in the peninsula, and if that was Alexander's arrangement, the Thracian Chersonese would not have been under the control of the strategos for Thrace.

2.9.2. The Thracian Chersonese in the Hellenistic period

In the state of Lysimachos. After the death of Alexander in 323 BC the Thracian Chersonese and Thrace fell under the rule of Lysimachos. His establishment on the strategic peninsula gave him the control over the strait, which was of particular importance in the ensuing struggles among the Diadochi. The building of Lysimacheia as the capital of his kingdom on the isthmus of the Thracian Chersonese is usually regarded by modern authors as symptomatic for the orientation of his political aspirations towards Asia Minor. In comparison to the cities in the Northern part of the peninsula, which were affected by the appearance of the new capital, the cities in the Southern part did not have any such troubles. Sestos began to mint coins in this period and seems to have played a special role in this area. After the battle of Ipsos in 301/300 BC Lysimachos came in possession of enormous territories in Asia Minor, which made the Chersonese a political and geographical centre of his state and contributed for the prosperity of the cities there.

The Thracian Chersonese and the Seleucids. After the death of Lysimachos the peninsula fell in the possession of the Seleucid dynasty. The rapid change of political events – the death of Seleukos, followed soon by that of his murderer Ptolemaios Keraunos, and the engagements of Antiochos I in Asia Minor, which did not allow him to pay much attention to the European lands, left the Thracian Chersonese unprotected and exposed to the Celtic invasion. The last however was of short dura-

tion and did not affect the economic potential of the cities seriously, an assumption supported by the intensive coinage of Lysimacheia.

Until the time of Antiochos II Theos the Seleucids did not succeed to pay any more attention to the lands beyond the straits. The sources mark a campaign of Antiochos II in Thrace, which can be dated to 253-246 BC. The numismatic evidence suggests Seleucid control over the Thracian Chersonese in this period, the peninsula being probably the base for the military operations of Antiochos in Thrace.

The peninsula under Ptolemaic control. The Seleucid presence in South-Eastern Thrace was short. The sudden death of Antiochos II and the beginning of a new military conflict between the Seleucids and the Ptolemaic dynasty in 246 BC brought a radical change in the political situation in the region. The victory of Ptolemaios III Euergetes over the Seleucids in 241 BC reflected on the destiny of the Thracian Chersonese, which fell under the rule of the Egyptian monarchy. In comparison with other Hellenistic rulers the Ptolemies paid more attention on the administrative organisation of their new territories – the office of „strategos of the places in Thrace and Hellespont" is attested epigraphically, it was occupied ca. 228-225 BC by the Spartan Hippomedon. The Thracian Chersonese was still under Ptolemaic control during the reign of the following king Ptolemaios IV Philopator (221-204 BC), but by the end of the century the situation had presumably changed, as Lysimacheia is mentioned as an ally of the Aetolian league before 202 BC.

The campaigns of Philip V in the Thracian Chersonese. The decline of Egyptian power at the end of the 3rd c. BC during the reign of Ptolemaios IV Philopator prompted a political activation of Macedonia, where Philip V succeeded to the throne in 221 BC. The ambition to rebuild the Macedonian state in the boundaries from the time of Philip II determined his interest in the Thracian Chersonese. Using the crisis in the Ptolemaic dynasty after the death of Ptolemaios IV in 204 BC, he invaded the Ptolemaic possessions in Europe and in two campaigns (202 and 200 BC) conquered the littoral of Aegean and Propontic Thrace.

In both campaigns special attention was paid to the Thracian Chersonese – Lysimacheia was conquered in 202 BC, and the cities in the Southern part of the peninsula in the following campaign in 200 BC. Philip V however did not have enough time to establish his rule there, because after his defeat at Kynoskephale in 197 BC he was forced to withdraw his garrisons from the cities.

In the peace treaty of 196 BC between Rome and the Macedonian state the fate of the Thracian cities was not particularly mentioned, but according to the general proclamation of freedom for all the Greek poleis they should also have regained their autonomy. The destiny of the Chersonesian cities after Philip's retreat however was unfortunate – soon after Lysimacheia was attacked and ruined by the Thracians. For the first time after Kotys and Kersebleptes the sources mention again the presence of the Thracians in the region of the peninsula. Most probably these were the Caeni, who are attested there later under their kings Diegylis and Zibelmios.

Antiochos III in the peninsula. The defeat of Philip V in the Second Macedonian war created a political vacuum in the region of Aegean and Propontic Thrace.

The Thracians were not the only ones to profit from this situation, which also drew into action the ex-ally of Philip V, the Seleucid king Antiochos III, who was trying to rebuild the former might of the Seleucid Empire. According to the sources he undertook two main campaigns in Thrace – one in 196 BC, aimed particularly at the Thracian Chersonese, and one in 195 BC, when he turned towards the interior of Thrace. From the cities in Chersonese, Madytos and Sestos are particularly mentioned in connection with these campaigns. Antiochos spent special efforts on the rebuilding of Lysimacheia after the previous Thracian attack. An epigraphic monument with the text of a treaty between the polis and Antiochos III attests his tolerant treatment of the Chersonesian city.

The Seleucid ruler however was also short of time to affirm his stable power in the peninsula. His aggressive strategy led soon to a military conflict with Rome and its allies in Hellas. The treaty of Apamea in 188 BC provided that he too should leave the Thracian Chersonese.

Under Attalid rule. According to the treaty of Apamea the Thracian Chersonese and the neighbouring regions in Thrace were conferred to the Roman ally Eumenes II (197-160 BC). There is no definite information in the extant sources about the administrative organisation of the new Attalid possessions in Thrace. A military commander of Eumenes – Korragos was appointed for „strategos of the places around the Hellespont" between 189 and 171 BC. His title is reminiscent of that known from Ptolemaic times – „strategos of the places in Thrace and the Hellespont", and Korragos was probably in charge of the same territory, including the Thracian Chersonese. After 145 BC the office was redefined as „strategos of the Chersonese and the places in Thrace", and was occupied at that time by Straton. The reorganisation was necessitated by the wars of the Attalids against the Thracian tribe of the Caeni and the need of quick reaction for the rebuilding of the destroyed cities. Sestos was in this age the main city in the peninsula – only it had the right to mint coin, and the seat of Straton was probably also there.

The Thracian activities in the region of South-Eastern Thrace in the time of the Attalids date from 188 BC, when the united powers of the Asti, Caeni, Maduateni and Korpili attacked the Roman army of Gn. Manlius Vulso on its return from Asia Minor. This local tribal union must have existed in the hinterland of the Chersonese probably since the end of the 3rd c. BC, and the Attalid rulers had to take it into consideration. It became a primary political factor in the second half of the 2nd c. BC, in the time of Attalus II, during the reign of the first king of the Caeni attested in the sources – Diegylis. The ancient authors mention his operations against the Attalid possessions in Thrace, including the pillage and destruction of Lysimacheia ca. 145 BC. This forced Attalus to undertake a military campaign against the Caeni, in which Diegylis was defeated. The attacks of the Thracians however did not stop during the rule his son and successor Zibelmios, who probably reached as far as Sestos. The last Attalid ruler – Attalus III, was forced to fight against him.

According to the testament of Attalus III who died childless in 133 BC, his kingdom (including the Chersonese) was bequeathed to Rome, and this opened a

new page in the history of the peninsula. The first definite information about the establishment of Roman rule there comes from an inscription found on the island of Knidos and dated to 101-100 BC, attesting the appurtenance of the „Caenic Chersonese“ to the Roman province of Macedonia. The analysis of this text suggests the extrapolation from this definition of the names of two separate administrative units – the Thracian Chersonese and Caenica.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Фигури и таблици

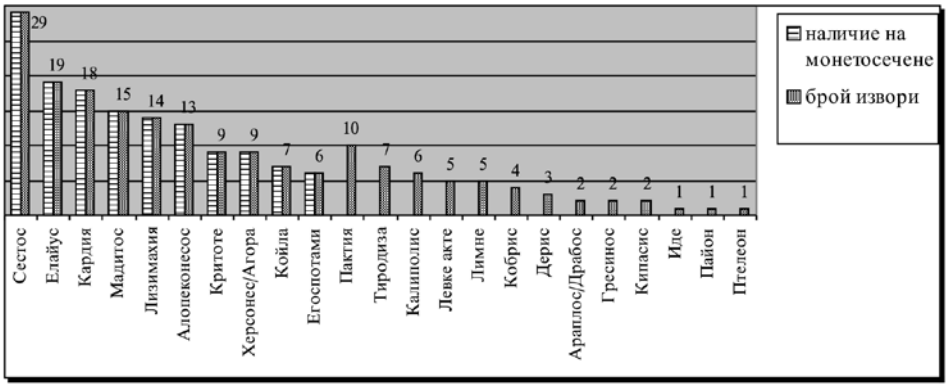

Фиг. 1. Разпределение на градовете на Тракийския Херсонес според броя на споменаванията им в изворите и наличието на монетосечене.

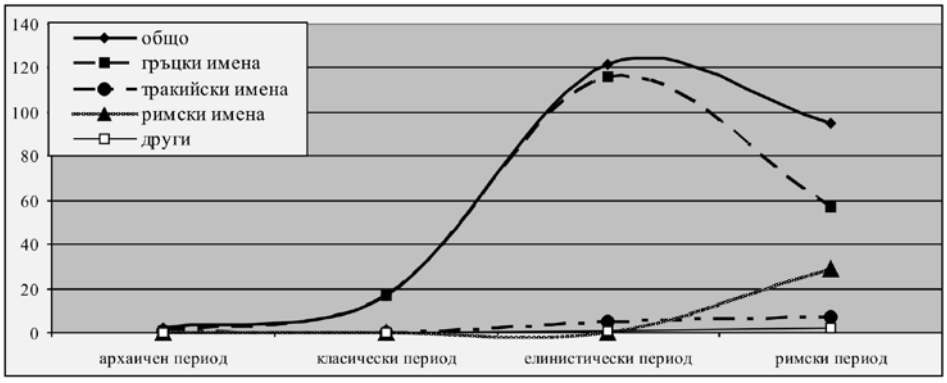

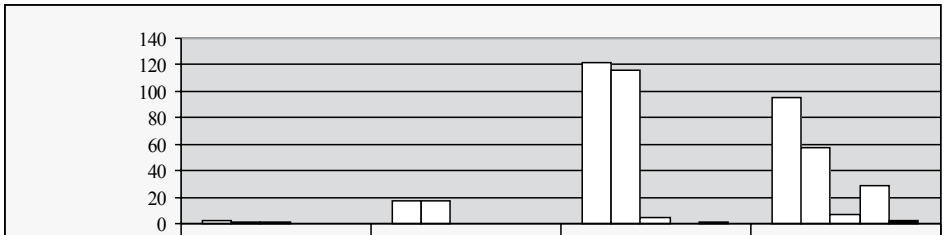

	архаичен период	класически период	елинистически период	римски период
общо	2	17	122	95
гръцки имена	1	17	116	57
тракийски имена	1	0	5	7
римски имена	0	0	0	29
други	0	0	1	2

Фиг. 2. Ономастика на Тракийския Херсонес
(по Loukopoulou 1989, 193, Tabl. VI, 197 Fig. 14).

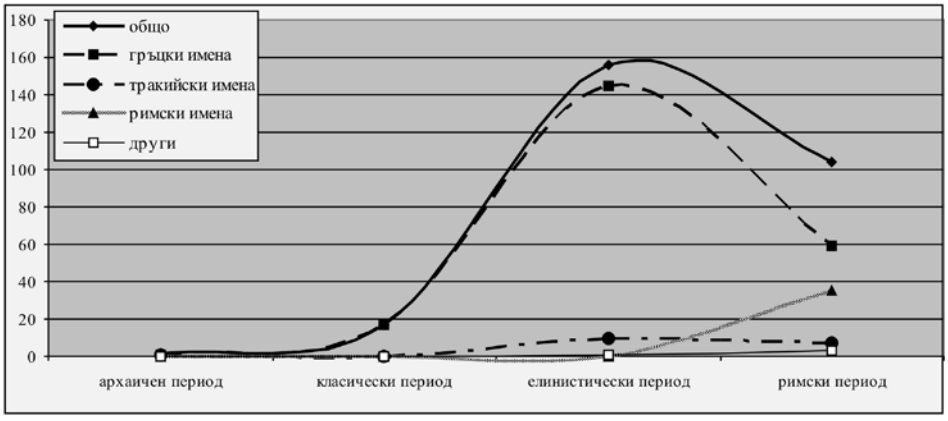

	архаичен период	класически период	елинистически период	римски период
общо	2	17	156	104
гръцки имена	1	17	145	59
тракийски имена	1	0	10	7
римски имена	0	0	0	35
други	0	0	1	3

Фиг. 3. Просопография на Тракийския Херсонес (по Loukopoulou 1989, 193, Tabl. VI, 197 Fig. 14).

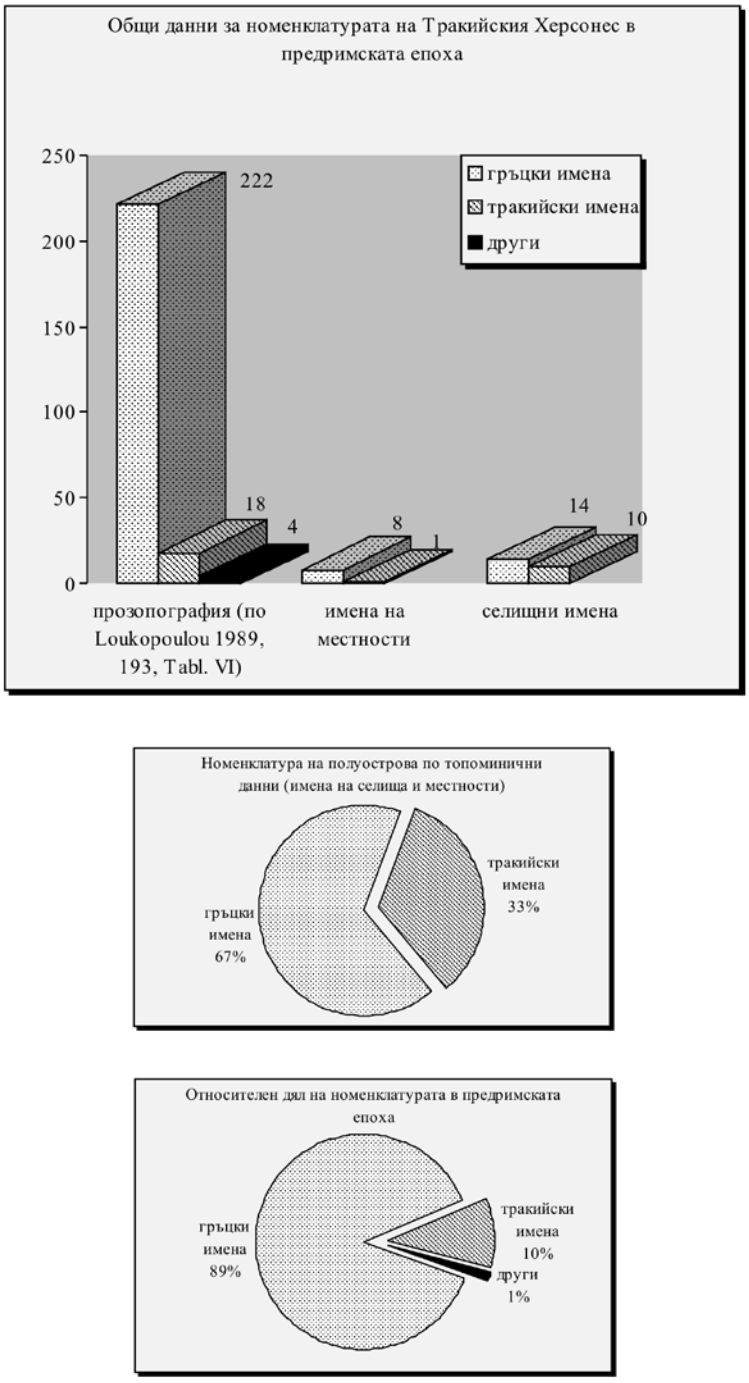

Фиг. 4. Обща номенклатура на Тракийския Херсонес.

Таблица 1.

Селища на Тракийския Херсонес

град	извори	дата на основаване	локализация
Алопеконесос	Л: Arist. hist. an. 598a 22 Dem. 18. 92; 23. 166, 168 Ephor. fr. 39 Mela 2. 27 Plin. nat. 4. 12. 74 Schol. in Aeschin. 3. 51 Ps.-Skyl. 67 Skymn. 705–706 Strab. 7. fr. 52 Theoprast. fr. 167 Е: ATL Krauss 1980, №№ 2, 3, 4, 10 *монетосечене*	втората половина на 7–6 в. пр. Хр	н. Кючюк Кемикли бурун
Араплос/Драбос	Л: Ps.-Skyl. 67 Strab. 7. fr. 52	4 в. пр. Хр.	*южно от Алопеконесос*
Гресинос	Л: St. Byz. s. Γρησίνος Е: ? IG II^2, 1443, 95	4 в. пр. Хр.	?
Дерис	Л: Ps.-Skyl. 67 ?St. Byz. s. v. Δειρη Е: ?ATL	?4 в. пр. Хр.	*между устието на р. Мелас и Кардия*
Егоспотами = Киса/Креса	Л: Marm. Par. fr. 57 Ps.-Skyl. 67 Stab. 7. fr. 56 (55) Plin. nat. 4. 11. 49 St. Byz. s. v.)Αιγὸς ποταμοί *монетосечене*	4 в. пр. Хр.	с. Джумалъкьой
Елайус	Л: Arr. An. 1. 11. 5f. Dem. 18. 92; 23.158; Diod. 13. 39. 2; 13. 49. 5 Hdt. 6. 140ff.; 7. 22 Mela. 2. 26 Paus. 1. 34. 2; 3. 4. 6 Plin. nat. 4. 11. 49; 16. 238	втората половина на 7 в. пр. Хр.	Ески Хисарлък, дн. паметник Абиде

град	извори	дата на основаване	локализация
	Plut. Lys. 9 Proc. De aedif. 4. 10. Ps.-Skyl. 67 Ptol. 3. 11. 9 Skymn. 707f. St. Byz. s.)Ελαιοῦς Strab. 7. fr.52 (51), fr. 56 (55); 13.1.31 Thuc. 8. 103. 3; 107. 2 Xen. Hell. 2. 1. 20 E: ATL Krauss 1980, № 3 *монетосечене*		
Иде	Л: Ps.-Skyl. 67	4 в. пр. Хр.	*южно от Кардия*
Калиполис	Л: Liv. 31. 26. 4 Strab. 7. fr. 56 Ptol. 3.11.9 Proc. De aeidf. 4. 22. St. Byz. s. Καλλίπολις E: Krauss 1980, № 4	3 в. пр. Хр.	дн. Гелиболу
Кардия	Л: App. b.c. 4.88 Dem. 5. 25; 7. 41–44; 8. 58, 64; 9. 35; 23. 169, 181f. Diod. 13. 49. 3; 16. 34. 4 Haron fr. 9 Hdt. 6. 33, 36, 41; 7. 56, 58; 9. 115 Mela 2. 27 Paus. 1. 9. 8; 1. 10. 5 Plin. nat. 4. 11. 48f. Ptol. 3. 11. 9 Ps.-Skyl. 67 Skymn. 699 St. Byz. s. v. Καρδίη, Λυσιμάχεια Strab. 7. fr. 52 (51), 54 (53) Theopomp. fr. 6 Xen. Hell. 1. 1. 11	7–6 в. пр. Хр.	н. Бакла бурун

град	извори	дата на основаване	локализация
	Е: IG II^2 8960, 8961 IG IV 1^2 49 *монетосечене*		
Кипасис	Л: Hct. fr. 162 Ps.-Skyl. 67	кр. 6 в. пр. Хр.	*между устието на р. Мелас и Кардия*
Кобрис	Л: Ps.-Skyl. 67; Theopomp. fr. 84 Dem. 12. 3 Proc. De aeidf. 4. 21f.	4 в. пр. Хр	*между устието на р. Мелас и Кардия*
Койла	Л: Mela. 2. 2. 22–27 Plin. nat. 4. 11. 40, 49; 4. 12. 74 Ptol. 3. 11. 9 Е: Krauss 1980, №№ 10, 28, 31, 37		дн. Килия
Критоте	Л: Dem. 23. 158, 161 Hellan. fr. 27 Ephor. fr. 40; Ptol. 3.11.9 Skymn. 711 Ps.-Skyl. 67 Strab. 7. fr. 56 St. Byz. s. Κριθώτη *монетосечене*	556/5 г. пр. Хр.	*северно от Калиполис*
Левке акте	Л: Dem. 7. 39f. Harpokr. s. v. Λευκὴ ἀκτή Hdt. 7.25 Liv. 14.27 Ps.-Skyl. 67	5 в. пр. Хр.	*след Пактия – преди Тиристасис*
Лизимахия	Л: App. Syr. 3ff. Cass. Dio. 284.20, 27, 288.16 Diod. 20.29.1; 28.12.1; 33. fr. 14 Liv. 33.38.11–12; 38.40 Marmor Parium fr. 19 Mela 2.24 Paus. 1.9.8	309/8 г. пр. Хр.	дн. Булаир

град	извори	дата на основаване	локализация
	Plin. nat. 4.11.40 Polyb. 15.23.9, 18.3.1, 4.5, 51.7, 21.46.9 Ptol. 3.11.7 Skymn. 703; Strab. 7. fr. 54 E: Krauss 1980, № 4 *монетосечене*		
Лимне	Л: Hct. fr. 164 Skymn. 705–706 Strab. 7. fr. 52 (51) E: ATL ?Krauss 1980, № 4	7–6 в. пр. Хр.	*езерото до залива Сулва*
Мадитос	Л: Dem. 18. 92 Hct. fr. 165 Hdt. 7.33; 9.120 Liv. 31. 16. 5; 33. 38. 8; 38. 40 Ptol. 3. 11. 9 Ps.-Skyl. 67 Skymn. 709 St. Byz. s. v. Μαδυτός Strab. 7. fr. 56 (55) Xen. Hell. 1.1.3 E: ATL Krauss 1980, №№ 2, 3, 4? *монетосечене*	7–6 в. пр. Хр.	дн. Еджеабат
Пайон	Л: Ps.-Skyl. 67	4 в. пр. Хр.	*северно от Алопеконесос*
Пактия	Л: Diod. 13.74.2 Hdt. 6. 36 Hellanic. fr. 127 Herodor. fr. 35 Nep. Alc. 7 Plin. nat. 4.48 Ptol. 3.11.4 Ps.-Skyl. 67 Skymn. 712 Strab. 7. fr. 52 (51), 54 (53), 56 (55)	556/5 г. пр. Хр.	*Булаир искелеси*?

град	извори	дата на основаване	локализация
Птелеон	Л: Dem. 7. 39	4 в. пр. Хр.	*между р. Мелас и Кардия*
Сестос	Л: App. Syr. 98, 113; b. c. 4.82, 87 Arist. rhet. 3.20.7 Arr. an. 1.11.5f. Dem. 18. 92 Diod. 11.37.4; 13.39.5; 13.106.8 Ephor. fr. 86 Hdt. 4.143; 7. 33, 78; 9. 114–119 Hom. Il. 2. 836 Liv. 33.38.9 Mela 2.26 Ov. her. 18.2 Plin. hist. 4.49 Plut. Lys. 14.2 Polyb. 4.44.6; 16.29; 34.7.14 Proc. De aedif. 4. 10 Ps.-Skyl. 67 Ptol. 3.11.9 Skymn. 710 Solin. 10. 21 St. Byz. s. v. Σηστός Strab. 2.4.8; 2.5.22; 7.fr. 52 (51), fr. 56 (55); 13.1.2; 13.1.6; 13.1.22 Theopomp. fr. 390 Thuc. 1.89.2; 8.62.3 Xen. Hell. 1.1.7; 2.1.25; 4.8.5; E: ATL Krauss 1980, №№ 1, 3, 5 *монетосечене*	7–6 в. пр. Хр.	
Тиродиза/ Тиристасис	Л: Dem. 12.3 Hdt. 7.25 Hellanic. fr. 62		с. Шаркьой (б.Перистери)

град	извори	дата на основаване	локализация
	Ps.-Skyl. 67 Plin. nat. 4. 11. 48 St. Byz. s. v. Τυρόδιζα E: ATL I 428f.		
Херсонес	Л: Hct. fr. 163; Schol ad Aristoph. equit. 262; Schol. ad Eur. Hec. 8; *монетосечене*	556/5 г. пр. Хр.	дн. Булаир
Агора	Л: Hdt. 7. 58; Demosth. 7. 39; 41 Ps.-Skyl 67; St. Byz. s. v. ’Αγορα, s. v. ’Αγοραῖον τεῖχος; E: ATL		

Таблица 2.

Варианти на селищните имена на Тракийския Херсонес в различните извори през епохите: литературни (Л), епиграфски паметници (Е) и монети (М)

период / град	до ср. 6 в. пр. Хр.	втората половина на 6 в. пр. Хр.	5 в. пр. Хр.	4 в. пр. Хр.	3–1 в. пр. Хр.	1–4 в.	4–6 в.
Агора			ATL	Л, Е			
Алопеконес			ATL	Л, М,	Л, М, Е	Л, Е	
Араплос				Л			
Гресинос				Л, Е?			
Дерис				Л			
Драбос					Л		
Егоспотами				М	Л, М	Л	
Елайус			ATL	Л, М	Л, М	Л, Е	Л
Иде				Л			
Калиполис					Л	Л, Е	Л
Кардия				Л, М	Л	Л	
Келос						Л	
Киберис							Л
Кипасис		Л		Л			
Киса						Л	
Кобрис				Л			
Койлос						Л, М	
Креса				Л			
Критеа						Л	
Критоте				Л, М	Л, М	Л	
Левке акте				Л			
Лизимахия				М (от 306 г.)	Л, М	Л	
Лимне		Л	ATL	Е	Л		
Мадитос		Л		Л, М	Л	Л	
Пайон				Л			
Пактия				Л	Л	Л	
Птелеон				Л			
Сестос	Л	Л	ATL	Л, Е	Л, М	Л, М, Е	Л
Тиродиза			ATL, Л				
Тиристасис						Л	
Херсонес		Л, М	ATL	Л, Е, М			

Таблица 3.

*Размер на фороса (в драхми) на градовете на Тракийския Херсонес, Имброс и Лемнос в Първия Атински морски съюз (по ATL I): „?“ – незапазен размер на фороса; „+“ – незапазена пълната сума; * – по Maffre 2003, 119, n. 2*

период	лист	година	Алопеконесос	Елайус	Лимне	Мадитос	Сестос	Херсонес	херсонесци от Агора
1	1	454/3						18 T	
	2	453/2						18 T	
	3	452/1	?					18 T	
	4	451/0							
2	5	450/49	3240					13 T 4840 Dr	
	6	449/8	*не е събиран данък*						
	7	448/7							
	8	447/6		3000	2000			?	
3	9	446/5	?	3000	?		?		
	10	445/4	?	3000	?	?	?	?	
	11	444/3	?	3000	?	?	?	?	
4	12	443/2	1000	3000	500	500	500	1 T	
	13	442/1	1000	3000	500	500	500	1 T	
	14	441/0	1000	3000	500	500	500		1 T
	15	440/39	1000	3000	500	500	500	1 T	
	16	439/8							
5	17	438/7							
	18	437/6	*листът не е запазен*						
	19	436/5							
	20	435/4	2000	3000	500	2000	1000		1 T
6	21	434/3							
	22	433/2	2000	3000	1100	2000	1000	1 T	
	23	432/1	2000	3000	1000	2000	1000	1 T	
	24	431/0							
7	25	430/29	1860+	3000	?	2000	1000*		?
	26	429/8	2000	1920+	?	2000	1000		?
	27	428/7							
	28	427/6							
	29	426/5							

8	30	425/4	*листът не е възстановим – няма сигурни фрагменти*						
	31	424/3							
	32	423/2							
	33	422/1							
9	34	421/0	?	?		2000	?		?
	35	420/19							
	36	419/8							
10	37	418/7							
	38–40	417/6–415/4	*листите не са възстановими – няма сигурни фрагменти*						
11	41–44	414/3–411/0	*не е събиран данък*						
12	45	410/09	*листът не е възстановим – няма сигурни фрагменти*						
	46	409/8							
	47–49	408/7–406/5	*листите не са възстановими – няма сигурни фрагменти*						
цитат	*ATL I 227*	*ATL I 270*	*ATL I 333*	*ATL I336*	*ATL I 400*	*ATL I 440*	*ATL I 440*		

Хронологическа таблица

8 в.	първи данни за района на Тракийския Херсонес в Омировия епос
650–550	установяване на гръцките колонии на полуострова
556–493	Филаидите на Тракийския Херсонес
556-сл. 528/7	Милтиад Стари
сл. 528/7–516/5	Стесагор
516/5–493	Милтиад Младия
493–478	установяване на персийски контрол
478/7	обсада на Сестос от атиняните на Ксантип
477–471	обсада на Сестос от Кимон
466	завладяване на полуострова от Кимон
447	настаняване на клерухите на Перикъл
с. 425	Еврипидовата драма „Хекуба“
411 или 405	обсада на Кардия? от Севт I
406–405	Алкивиад на Тракийския Херсонес
405	битката при Егоспотами
404–395/4	период на спартанска хегемония
403–401	Клеарх на Тракийския Херсонес
400/399	Киниск на Тракийския Херсонес
398	възстановяване на стената на Тракийския Херсонес от Деркилид
395/4	Агезилай преминава през Тракийския Херсонес
386	договор на Атина с Хербизелм
до юни/юли 365	Сестос и Критоте под властта на Ариобарзан
365	обсада на Сестос от Котис
след юни/юли 365	предаване на Сестос и Критоте на Тимотей
363–360	войната на Котис за Херсонес
лято 362	въстанието на Милтокит
есента 360	обсада на Елайус и Критоте
360–357	войната на Керсеблепт за Херсонес
357	договор между Атина и Берисад, Амадок и Керсеблепт
355/4	атински декрет за проксения на Филиск от Сестос
353/2	завладяване на Сестос от Харес; Керсеблепт предава полуострова на Атина; изпращане на атински клерухи в Херсонес

352/1	атински декрет за Сестос
преди 346	съюз на Филип с Кардия
343/2	изпращане на атински клерухи на Тракийския Херсонес с Диопейтес; реч на Демостен „За Халонесос“
341	реч на Демостен „За делата в Херсонес“
341/0	атински декрет за Елайус
334	Александър III преминава през полуострова
323–281	под властта на Лизимах
309	основаване на Лизимахия
287	земетресението в Тракийския Херсонес, което засяга Лизимахия
278	нашествие на келтите на Леонорий и Лутарий на полуострова
277	поражение на келтите при Лизимахия от Антигон Гонат
281–241	период на Селевкидска власт
241–206	под властта на Птолемеите
206–202	Лизимахия става етолийски съюзник
202–197	Антигонидите на Тракийския Херсонес
202	Филип V завладява Лизимахия
200	Елайус, Алопеконесос, Калиполис и Мадитос под властта на Филип V
197	разрушаване на Лизимахия от траките
196–190	Антиох III на Тракийския Херсонес
188–133	Аталидска власт
145	Поход на Атал II срещу Диегилис
133–129	Надпис на Менас от Сестос
101	Надпис от Книдос за „Кенийския Херсонес“

КАРТИ И ИЛЮСТРАЦИИ

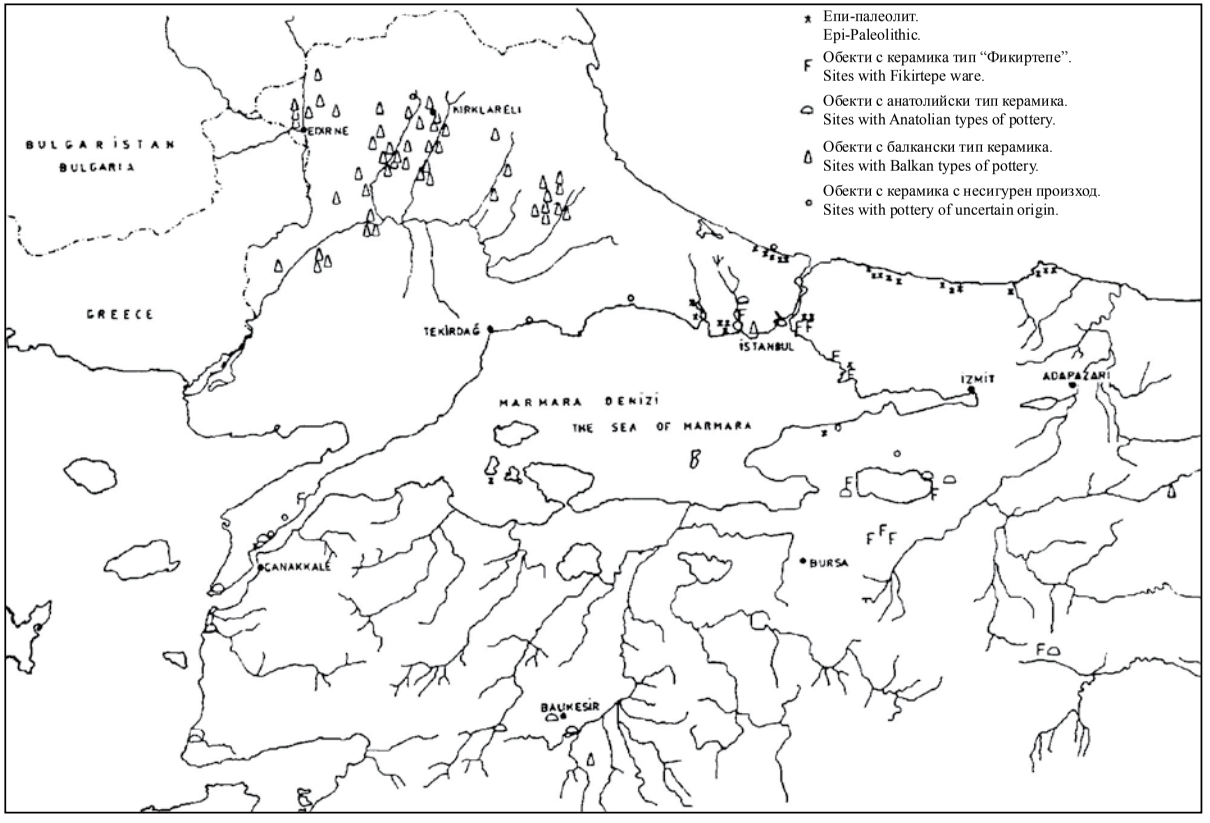

Карта 1. Районът на Марморно море преди 3 хил. пр. Хр. (по Özdoğan 1987, 165, Res. 2).
Map 1. Marmara region before 3rd mill. BC (after Özdoğan 1987, 165, Res. 2).

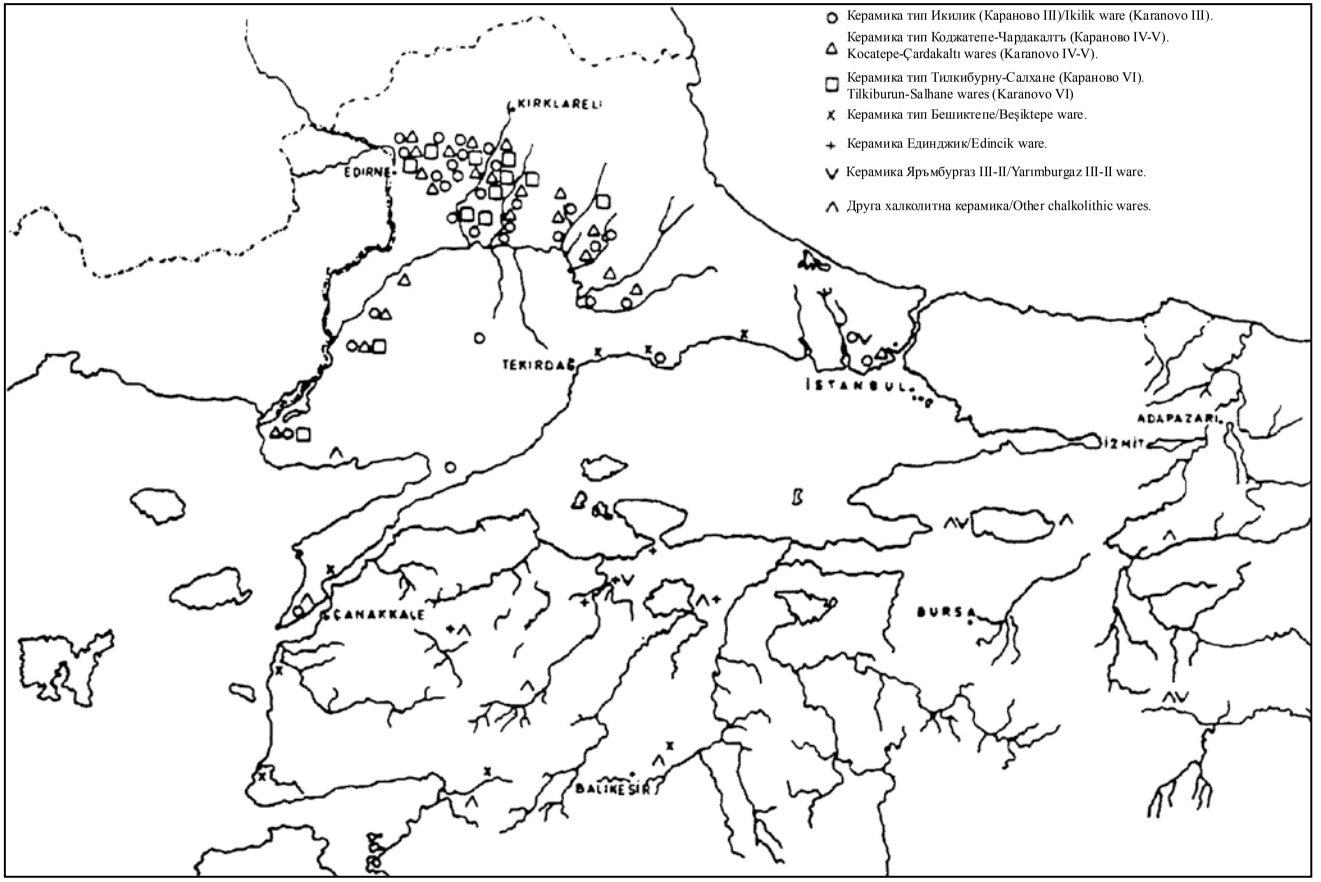

Карта 2. Районът на Марморно море през халколита (по Özdoğan 1990, 368, Res. 11).
Map 2. Marmara region, Chalkolithic period (after Özdoğan 1990, 369, Res. 12).

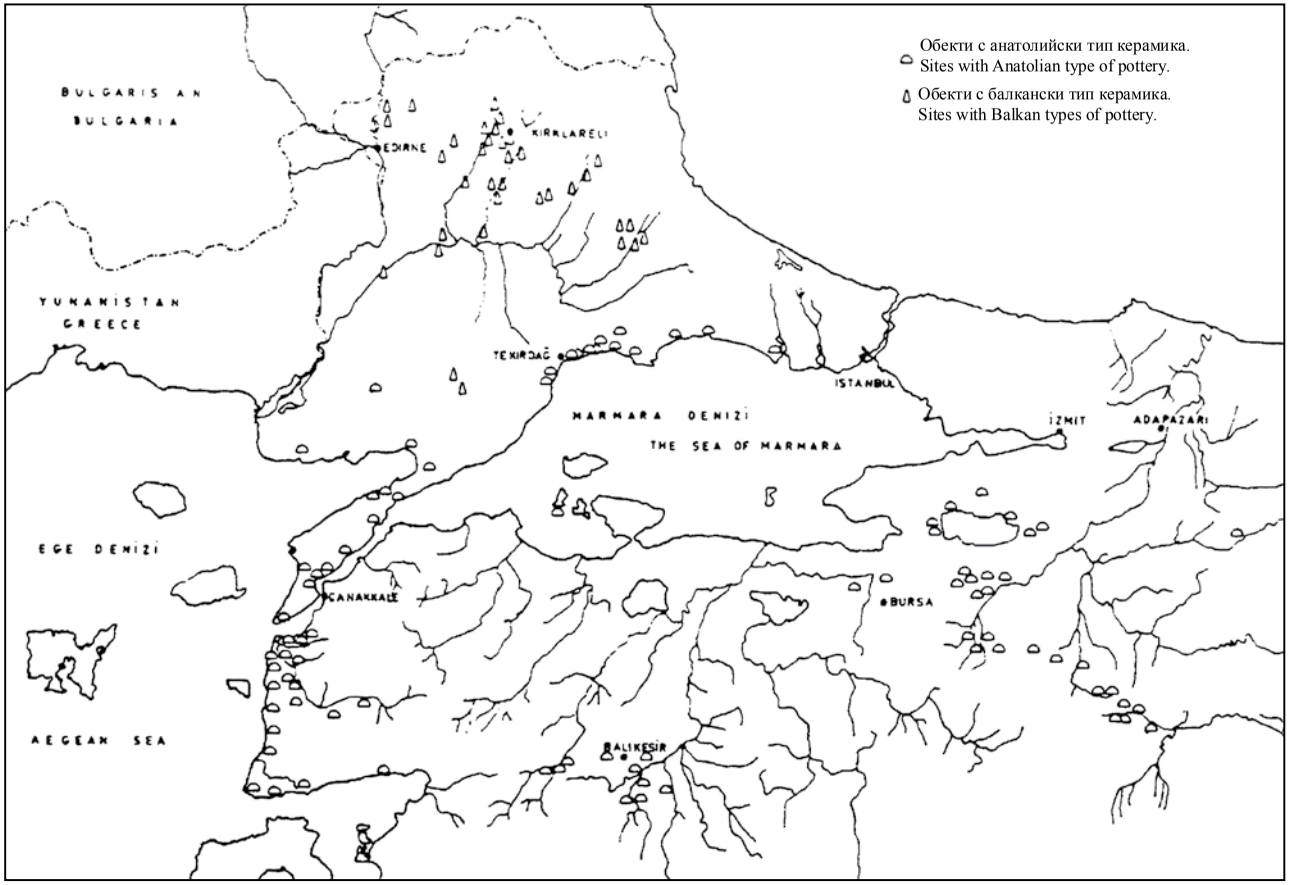

Карта 3. Районът на Марморно море през Ранната бронзова епоха (по Özdoğan 1987, 166, Res. 3).
Map 3. Marmara region in the Early Bronze Age (after Özdoğan 1987, 166, Res. 3).

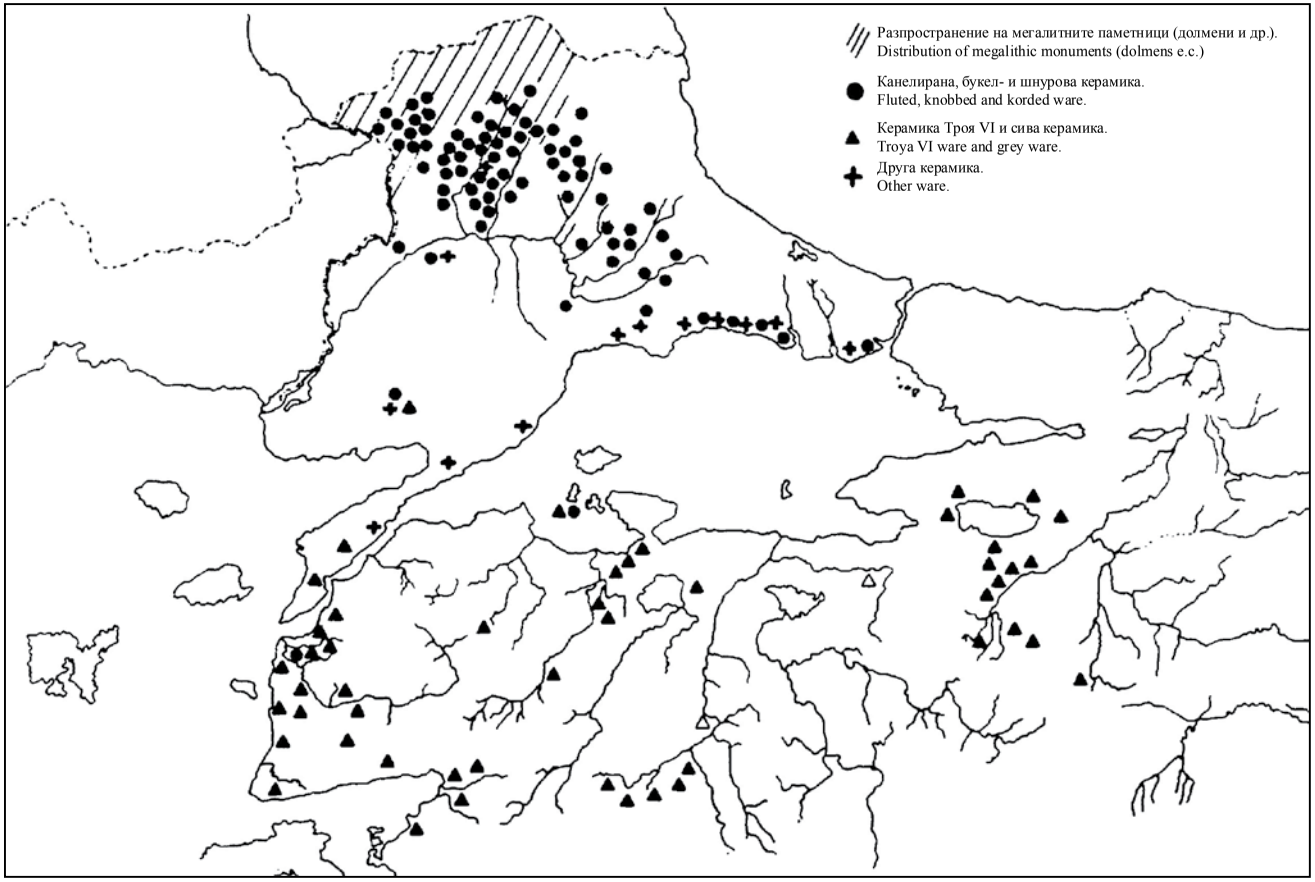

Карта 4. Районът на Марморно море, краят на 2 хил. - началото на 1 хил. пр. Хр. (по Özdoğan 1990, 369, Res. 12).
Map 4. Marmara region, late 2nd to early 1st mill. BC (after Özdoğan 1990, 369, Res. 12).

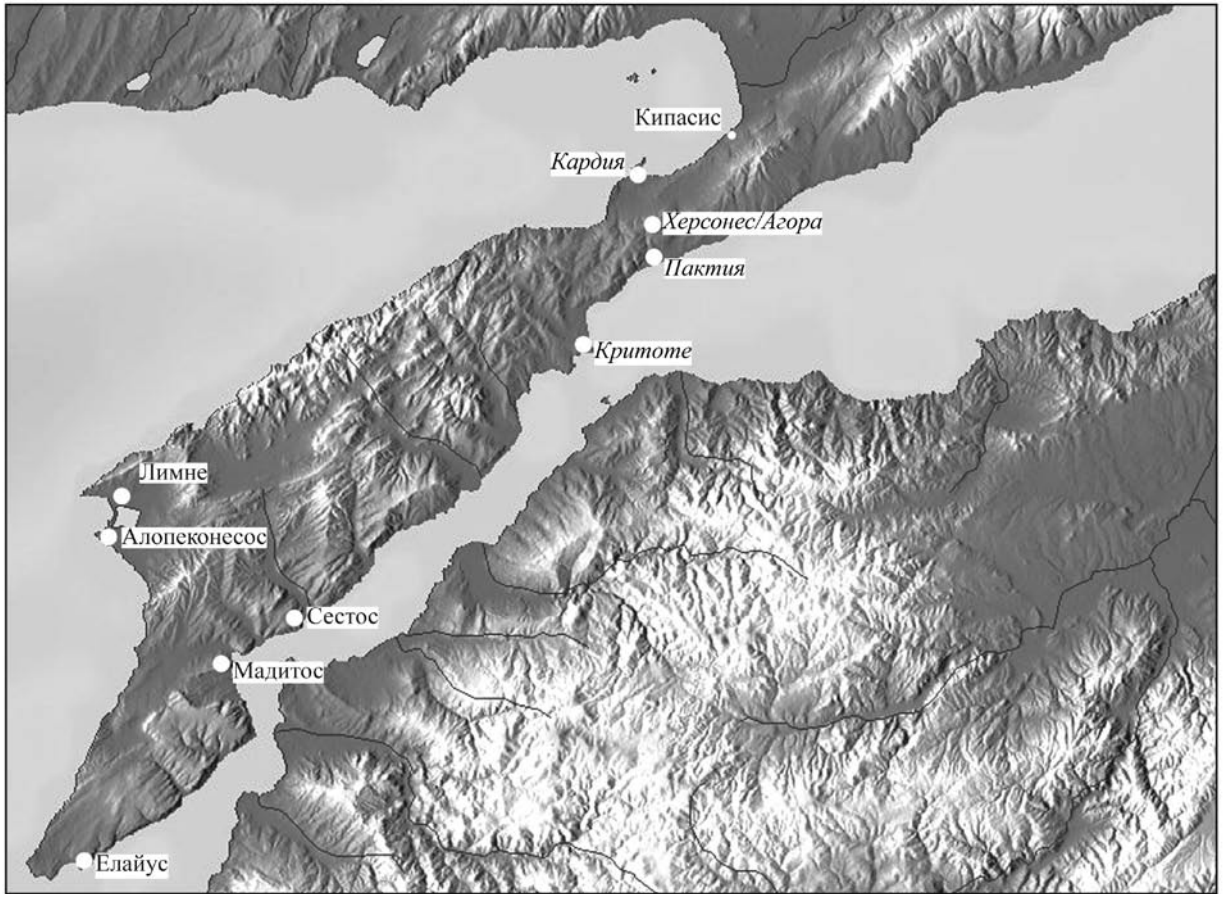

Карта 5. Селища на Тракийския Херсонес от епохата на гръцката колонизация.
Map 5. Settlements in the Thracian Chersonese from the time of the Greek colonisation.

Критоте - селища, основани от Милтиад Стари.
Kithote - settlements, founded by Miltiades the Elder.

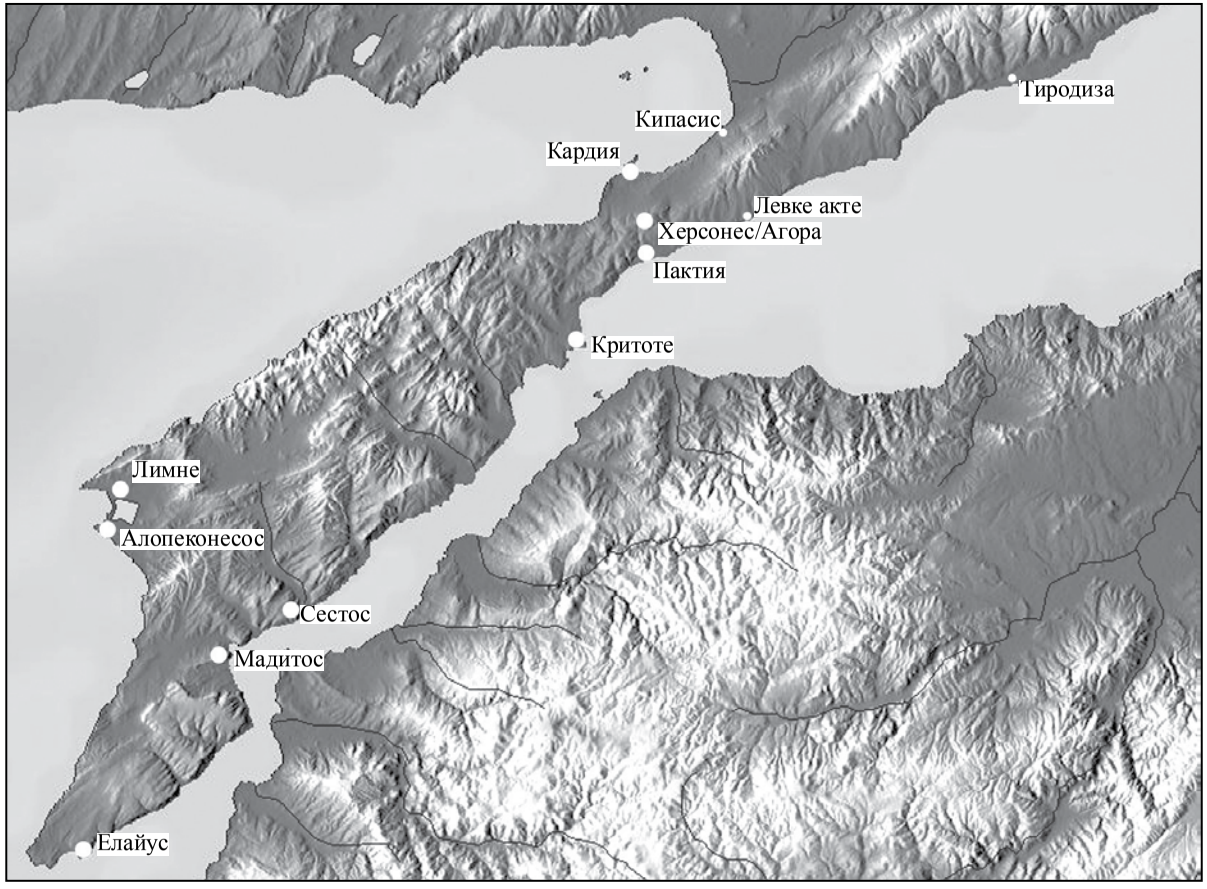

Карта 6. Селища на Тракийския Херсонес през 5 в. пр. Хр.
Map 6. Settlements in the Thracian Chersonese from the 5th c. BC.

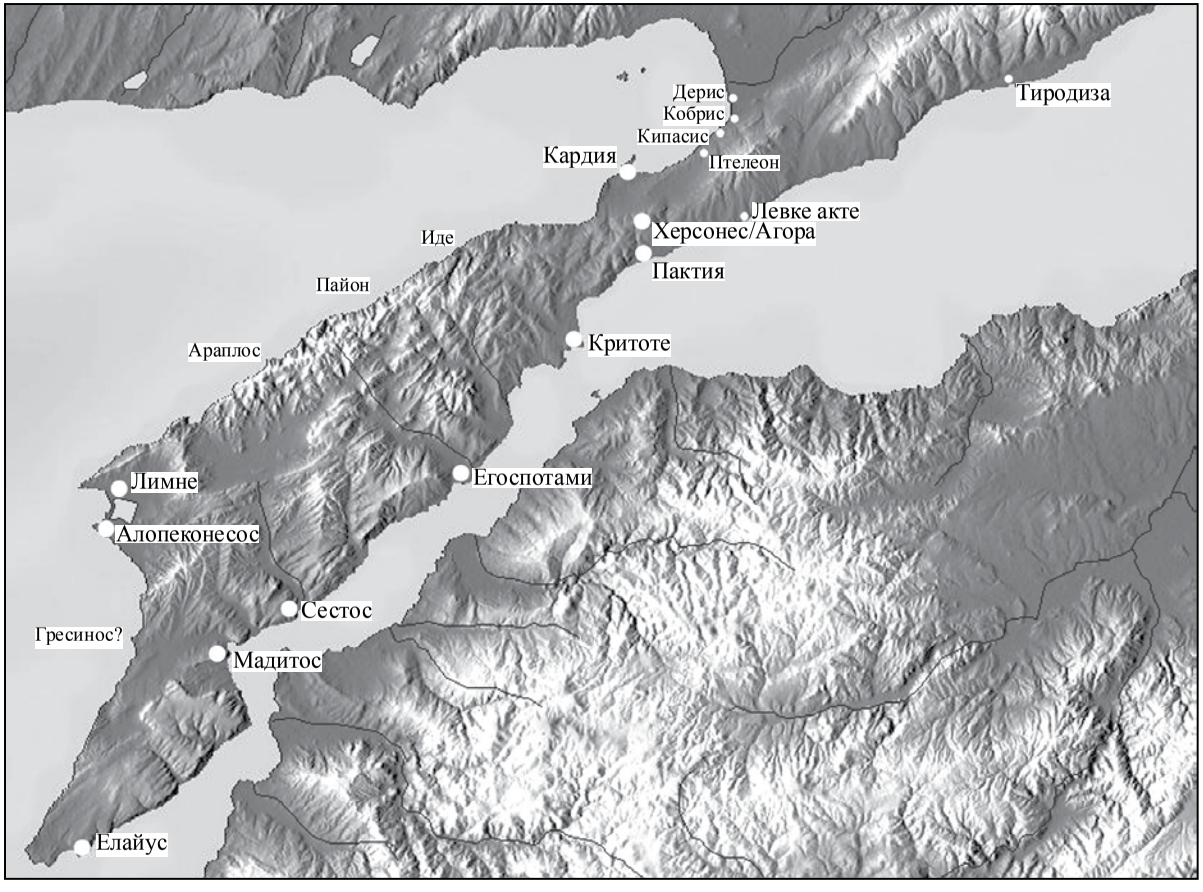

Карта 7. Селища на Тракийския Херсонес през 4 в. пр. Хр.
Map 7. Settlements in the Thracian Chersonese from the 4th c. BC.

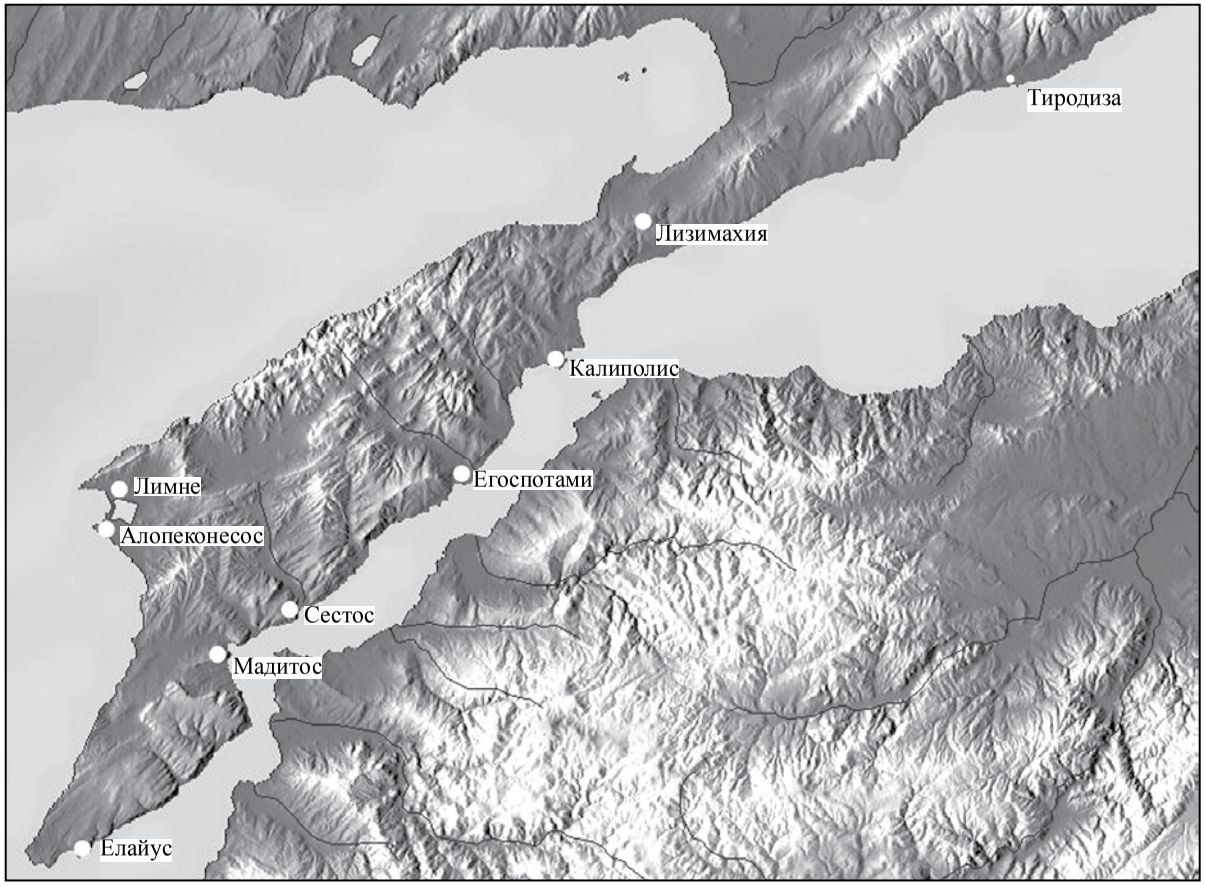

Карта 8. Селища на Тракийския Херсонес през елинистическата епоха.
Map 8. Settlements in the Thracian Chersonese from the Hellenistic times.

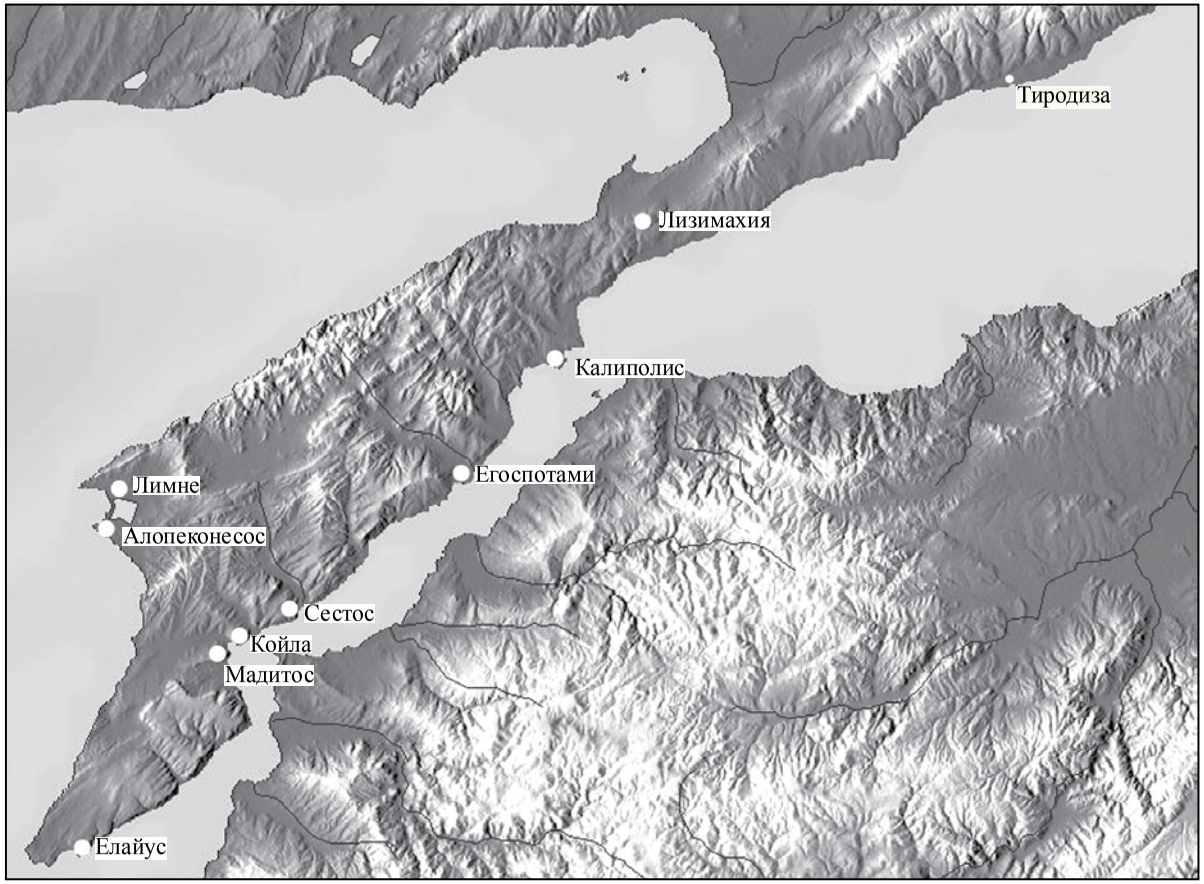

Карта 9. Селища на Тракийския Херсонес през римската епоха.
Map 9. Settlements in the Thracian Chersonese from Roman times.

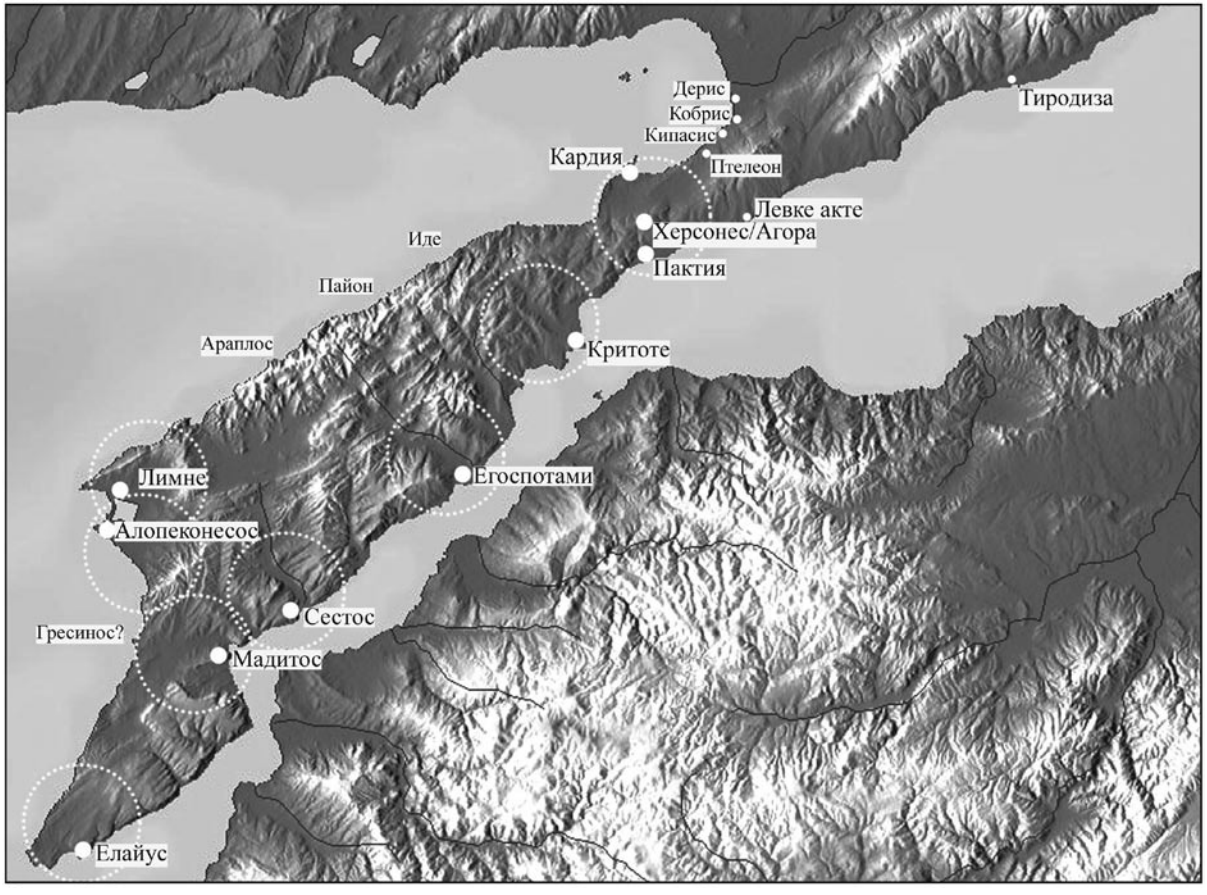

Карта 10. Условен териториален обхват на селищата на Тракийския Херсонес през 4 в. пр. Хр.
Map 10. Hypothetical territorial extension of the cities in the Thracian Chersonese in the 4th c. BC.

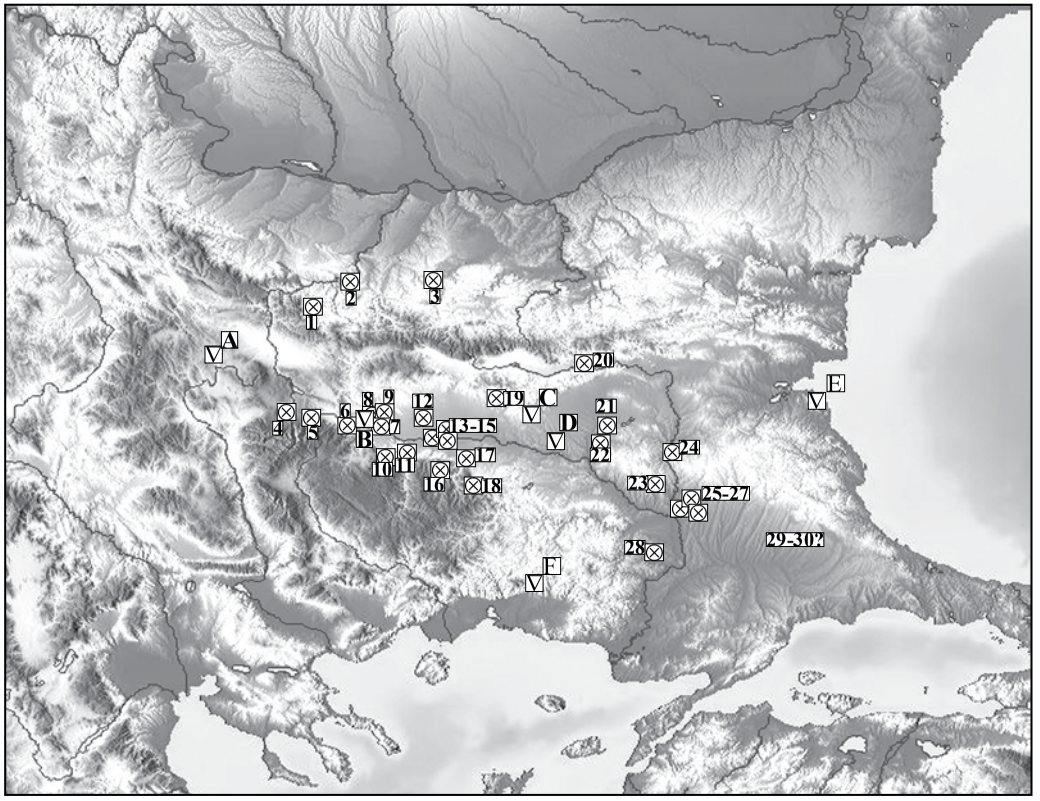

Карта 11. Разпространение на хемидрахмите на Тракийския Херсонес.
Map 11. Distribution of the hemidrachms of the Thracian Chesronese.

селища: A. *Перник* (Юрукова 1981); B. *Пистирос* (Taneva 1999); C. *Малко Тръново* (Тонкова, Димитров 2005, 99); D. *Ябълково* (Русева 2006, 237, бел. 15); E. *Аполония* (Герасимов 1963); F. *Линос* (Αναγνοστοπουλου-Χατζιπολυχρονη 1997, 581).

съкровища:

1. Ботевград (CH VIII № 136);
2. Луковит (IGCH 393);
3. Ловеч (IGCH 392);
4. Радуил (IGCH 737);
5. Костенец (CH VIII № 109);
6. Виноградец (IGCH 743);
7. Бошуля (Юрукова 1982, 62);
8. Памидово (IGCH 735);
9. Памидово (IGCH 736);
10. Брацигово (Юрукова 1985, 58);
11. Розово (Юрукова 1985, 58);
12. Съединение (IGCH 750);
13. Пловдив (IGCH 749);
14. Пловдивско (CH VIII № 171);
15. Пловдивско (Димитров 1989, 26);
16. Горни Воден (IGCH 748);
17. Моминско (IGCH 741);
18. Долнослав (Димитров 1989, 26);
19. Горно Ново село (IGCH 751);
20. Дъбово (IGCH 757;
21. Трояново (IGCH 753);
22. Обручище (Драганов 1981, 36);
23. Сладун (IGCH 740);
24. Гранитово (IGCH 761);
25. Едирне (CH III № 17);
26. около Едирне (IGCH 744);
27. Едирне (IGCH 745);
28. Дидимотихон (IGCH 739);
29. Тракия (IGCH 738);
30. Ю. България (IGCH 746);
31. Сидон (Финикия) (IGCH 1521).

Обр. 1. Река Кавак, ант. Мелас, поглед от юг

Обр. 2. Сароският залив, ант. Мелас, поглед от полуострова на Кардия

Обр. 3. От Булаир към полуострова на Кардия със Сароския залив

Обр. 4. „Прекрасната Хресонеска равнина“ – пейзаж южно от Булаир...

Обр. 5. ... и около гр. Гелиболу.

Обр. 6. Алопеконесос, поглед от юг.

Обр. 7. Хълмът на Сестос, поглед от север.

Юлия Цветкова

ИСТОРИЯ НА ТРАКИЙСКИЯ ХЕРСОНЕС

(ОТ ТРОЯНСКАТА ВОЙНА
ДО ВРЕМЕТО НА РИМСКОТО ЗАВОЕВАНИЕ)

•

Редактор *Петър Делев*
Оформление *Ваня Чолакова*
Корица *Нейко Генчев*

•

Формат 70x100/16

Печатни коли 21

•

Предпечат и печат:

ФАБЕР – В. Търново (062) 600 650, *e-mail: faber@abv.bg*

ЮЛИЯ ЦВЕТКОВА е родена през 1973 г. в София. Възпитаник е на 91 Немска езикова гимназия (1992 г.). През 1997 г. завършва специалност история в Софийския университет "Св. Климент Охридски" със специализация Стара история, палеобалканистика и тракология. В периода 1998-1999 г. специализира в семинара по Стара история и институт по епиграфика към Вестфалския Вилхелмс-Университет в Мюнстер под ръководството на проф. Петер Функе, където има възможност да задълбочи интересите си към старата история. От 1999 г. е хоноруван асистент, а от 2001 г. – редовен преподавател в катедрата по Стара история, палеобалканистика и тракология към Историческия факултет на Софийския университет "Св. Климент Охридски". Участва в археологическите проучвания на редица тракийски обекти (Копривлен, Исперихово, Ада тепе, Свиленград, Глухите камъни). Автор е на статии в областта на тракийската история, археология и нумизматика, антична география и текстkритика.

Настоящата монография представлява опит за регионално изследване, чиято цел е комплексно разглеждане на историята на Тракийския Херсонес (съвременния Галиполски полуостров) през античността в периода до установяването на римската власт там в края на 2 в. пр. Хр. В работата са систематизирани проблемите на историческата география, като е направена реконструкция на античната географска среда на полуострова. Проследяването на историческото развитие на Тракийския Херсонес очертава мястото му в политическите планове на действащите в района фактори – Атина, Персия, Спарта, Одриската държава, елинистическите владетели и дава възможност да се потърси значението му в рамките на Югоизточна Тракия, като чрез това се хвърля повече светлина върху общите исторически процеси през разглеждания период.

издателство
ФАБЕР • 2008

ISBN 978-954-400-001-1
9 789544 000011